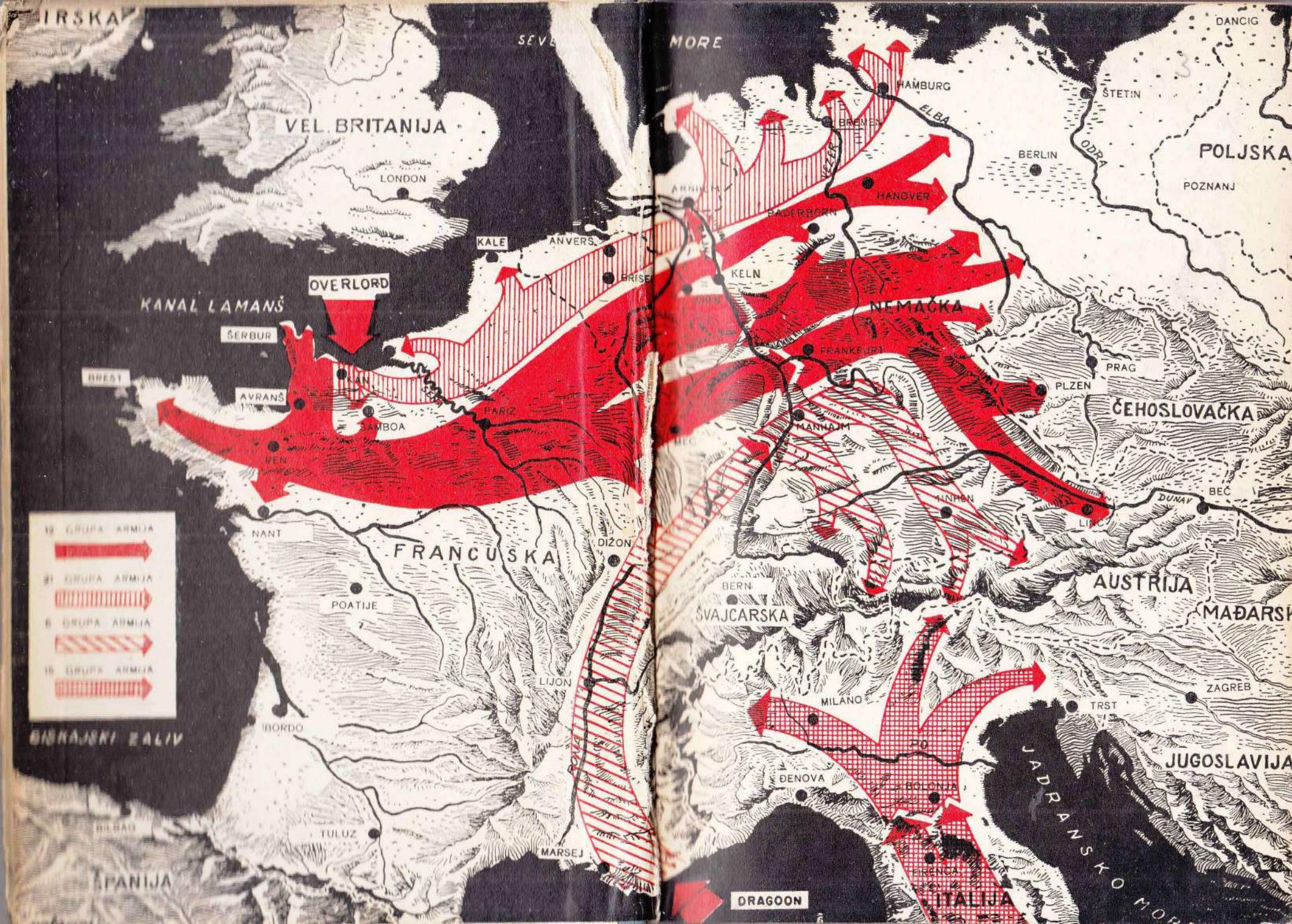

B R E D L I

USPOMENE
JEDNOG
VOJNIKA

2. VIII.

БИБЛИОТЕКА
ДОМА ЈНА — БЕОГРАД

сигна-
тура

Инв.
Бр.

I-1-16038,
~~1~~

9743

VOJNA BIBLIOTEKA

SAVREMENICI

KNJIGA DEVETA

UREĐIVAČKI ODBOR

General-potpukovnik **Milutin Morača**, general-potpukovnik **Pavle Jakšić**, general-potpukovnik **Savo Drljević**, general-major **Duro Lončarević**, general-major **Vjekoslav Klišanić**, general-major **Petar Tomac** i pukovnik **Milisav Perišić** (odgovorni urednik)

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD
„VOJNO DELO“
BEOGRAD
1954

B R E D L I

USPOMENE
JEDNOG
VOJNIKA

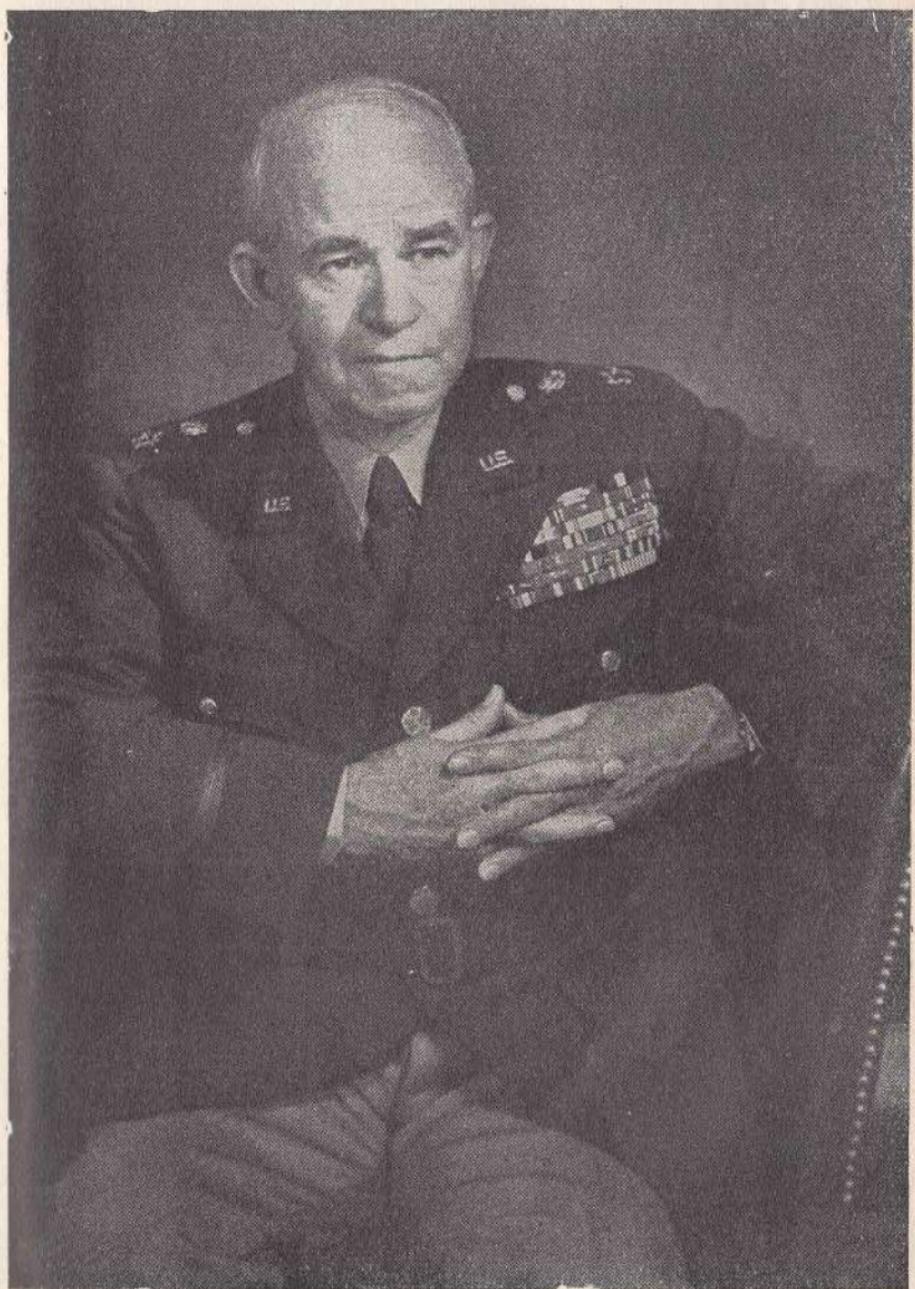
ЦЕНТРАЛНА БИБИОГРАФИЈА
СРБИЈЕ
БИБЛ. № А-8692-
МР. № А 3448

Naslov dela u originalu:

OMAR N.
BRADLEY

A Soldier's Story

Sa engleskog preveo
potpukovnik
LJUBOMIR N. HRISTIĆ

Omar N Bradley

S A D R Ž A J

	Str.
PREDGOVOR NAŠEM IZDANJU	9
ZAHVALNOST PISCA	17
PREDGOVOR PISCA	19
GLAVA 1: Poziv za učestvovanje u invaziji Normandije	25
GLAVA 2: S one strane okeana	39
GLAVA 3: Tunis	60
GLAVA 4: Sa Patonom za El Getar	80
GLAVA 5: Komandant 2 korpusa	96
GLAVA 6: Cilj: Bizerta	115
GLAVA 7: Likvidiranje „Afričkog korpusa“	130
GLAVA 8: Pripreme za invaziju Sicilije	155
GLAVA 9: Invazija Sicilije	182
GLAVA 10: Obalskim putem za Mesinu	212
GLAVA 11: Dolazak u Englesku	239
GLAVA 12: Evolucija Overlorda	262
GLAVA 13: Problemi komandovanja	282
GLAVA 14: Planiranje invazije	302
GLAVA 15: Dan „D“ — Normandija	353
GLAVA 16: Pad Šerbura	399
GLAVA 17: Proboj	437
GLAVA 18: Okruženje jedne nemačke armije	483
GLAVA 19: Oslobođenje Pariza	525
GLAVA 20: Kriza snabdevanja	555
GLAVA 21: Protivofanziva	610
GLAVA 22: Savladavanje Rajne	659
GLAVA 23: Napredovanje do Elbe	700
PRILOZI: Sastav američkih snaga	739
Glavne ličnosti	750

P R E G L E D S K I C A

	Str.
<i>Skica 1.</i> — Središte aktivnosti i putna mreža na Siciliji	27
<i>Skica 2.</i> — Saveznička invazija Severne Afrike	52
<i>Skica 3.</i> — Protivnapad osovinskih snaga kroz Kaserinski tesnac	58
<i>Skica 4.</i> — Saveznički pripremni raspored za prolećnu ofanzivu 1943 godine	74
<i>Skica 5.</i> — Napad 2 korpusa na El Getar	88
<i>Skica 6.</i> — Aleksanderov plan za istiskivanje 2 korpusa	98
<i>Skica 7.</i> — Savezničke snage sastaju se sa 8 britanskom armijom	109
<i>Skica 8.</i> — Opšti plan savezničke ofanzive u Severnom Tunisu	117
<i>Skica 9.</i> — Američki plan za napad u pravcu Bizerte	122
<i>Skica 10.</i> — Dolina „Mišolovke“ bila je otvorena padom visa 609	131
<i>Skica 11.</i> — Prodor tenkova iz oblasti Matera	147
<i>Skica 12.</i> — Plan za savezničku invaziju Sicilije	162
<i>Skica 13.</i> — Pravci kretanja savezničkih konvoja za invaziju Sicilije	183
<i>Skica 14.</i> — Američko premeštanje jedinica na sicilijanskom mostobranu	203
<i>Skica 15.</i> — Američki plan za zauzimanje Troine	219
<i>Skica 16.</i> — Savezničko napredovanje ka Mesini	237
<i>Skica 17.</i> — Osovinski plan za manevr u vidu klešta na Srednjem istoku	272
<i>Skica 18.</i> — Razvoj rešenja pitanja organizacije komandovanja za invaziju Normandije	289
<i>Skica 19.</i> — Prvobitni plan za invaziju Overlord	303
<i>Skica 20.</i> — Moguće prostorije za iskrcavanje u okviru invazije na Kanalu	308

	Str.
Skica 21. — Američki vazdušnodesantni plan za iskrcavanje u Normandiji	330
Skica 22. — Overlordov desantni plan za invaziju Normandije	339
Skica 23. — Pravci plovidbe savezničkih konvoja za invaziju preko Kanala	363
Skica 24. — Spajanje mostobrana kod Karantana	397
Skica 25. — Zauzimanje luke Šerbura	418
Skica 26. — Saveznički plan za probor u Normandiju	438
Skica 27. — Nadiranje u cilju dostizanja polazne linije za probor	444
Skica 28. — Plan za probor kod Sen Loa	458
Skica 29. — Treća armija dobija deo fronta, a 12 grupa armija stupa u dejstvo	495
Skica 30. — Promene koje su izvršene u komandovanju odmah posle probora	497
Skica 31. — Upad u Bretanju i zahodenje prema Seni	501
Skica 32. — Stezanje zamke u rejonu Aržantan — Falez	513
Skica 33. — Obuhvat duž Sene i oslobođenje Pariza	524
Skica 34. — Jedan jedini, nasuprot dvostrukom pročoru	542
Skica 35. — Gonjenje od Sene do nemačke granice	563
Skica 36. — Postavljeni cilj: Berlin, putem vazdušnog desanta kod Arnhema	568
Skica 37. — Otseći ili okružiti Rur?	573
Skica 38. — „Anvers duguje Šeldu bogu — a sve ostalo Šeldi“. (Stara holandska poslovica)	577
Skica 39. — Plan za novembarski napad na Rajnu	592
Skica 40. — Savezničko napredovanje u ofanzivi koja je prethodila stvaranju izbočine	601
Skica 41. — Saveznički raspored uoči fon Rundštetove protivofanzive	612
Skica 42. — Nemački plan za decembarsku protivofanzivu	619
Skica 43. — Fon Rundštetov plan je izigran	632
Skica 44. — Vrhunac nemačke protivofanzive	636
Skica 45. — Montgomerijeve primedbe na američki plan za februarsku ofanzivu	667
Skica 46. — Plan za februarsku ofanzivu do Rajne	672
Skica 47. — Plan za napad po ešelonima pri prelazu preko Rera	678
Skica 48. — Rajna je probijena i neprijatelj zapadno od te reke uništen	681

	Str.
<i>Skica 49.</i> — Paton se otisnuo na Mozel da bi razbio neprijatelja u Saru	697
<i>Skica 50.</i> — U toku okružavanja Rura, Saveznici nadiru ka Elbi	703
<i>Skica 51.</i> — Ajzenhauer favorizuje srednji udar do linije susreta na Elbi	712
<i>Skica 52.</i> — Za Nemačku i Austriju određene su okupacione zone četiri sile	714
<i>Skica 53.</i> — Američke snage obrazuju mostobran na reci Elbi da bi pomogle Ruse	719
<i>Skica 54.</i> — Istočni i Zapadni front spojeni su kod Torgaua, na Elbi	732
<i>Skica 55.</i> — Ponoć 8 maja 1945 godine	737

ŠEME:

Organizacija američke operativne armije	744/5
Američka pešadiska divizija	743
Američka oklopna armija	749

SLIKE:

Strategija uz šolju kave	368
Proboj kroz živicu	369
Bernard Lo Montgomeri	493
Kancelarija na točkovima	497
Kurtnej Hodžis i Džordž Paton	624
Tenkovi u Ardenima	625
Ajzenhauer, graditelj jednog saveza	672
Drumovi za Elbu	673

PREDGOVOR NAŠEM IZDANJU

Ime generala *O'mara N. Bredlija*, koji je do nedavno bio načelnik zajedničkog Generalštaba oružanih snaga SAD, tesno je povezano sa značajnim američkim i savezničkim operacijama na Zapadu u Drugom svetskom ratu, od proleća 1943 godine, i sa razvojem i upotrebom američkih oružanih snaga posle rata, u složenim uslovima međunarodne situacije, a posebno rata u Koreji. U toku četrdeset i dve godine aktivne službe, general Bredli je zauzimao odgovorne položaje u štabovima, školama i trupi, a na kraju bio je na najvišem položaju u vojnoj hijerarhiji SAD. Na ratnom poprištu pojavio se prvi put u prošlom ratu u Severozapadnoj Africi, posle trideset i dve godine službe.

Sledujući praksi da istaknuti vojni rukovodioci ostave javnosti svoje autobiografije, memoare ili studije o ratnim događajima u kojima su učestvovali, general Bredli je 1951 godine izdao svoje uspomene pod naslovom „A soldier's story“, koje sada „Vojno delo“ daje u prevodu našim čitaocima, u okviru ciklusa dela o Drugom svetskom ratu. S obzirom na položaje koje je autor zauzimao među najvišim američkim komandantima u toku rata, kao i s obzirom na njegovu ulogu u pripremi i sprovođenju mnogih operacija, ova knjiga pretstavlja kariku u nizu dosadašnjih publikacija, a to su u prvom redu dela: generala Ajzenhauera, vrhovnog komandanta savezničkih invazionih snaga i britanskog feldmaršala Montgomerija, koji je u početku invazije komandovao svim kopnenim snagama, a potom 21 britanskom grupom armija, te je u okviru savezničkog sadejstva bio upućen da sarađuje i sa komandom generala Bredlija.

Međutim, delo generala Bredlija razlikuje se od navedenih dela prva dva protagonista savezničkog komandovanja u Zapadnoj Evropi, kako po samoj koncepciji, tako i po načinu izlaganja. Na to nam ukazuje već i sâm naslov knjige, koji na prvi pogled ne otkriva potpuno sadržinu i cilj dela, ali postaje jasniji i sadržajniji tek kad se uoče motivi koji su autora pobudili da napiše svoje uspomene.

General Bredli pri izradi svog dela postupio je na osoben način. To se vidi već iz same posvete na čelu knjige, a potom i iz njegovog predgovora. On je delo posvetio vojnicima koji su se često pitali zašto je trebalo da rade baš ono što su radili, izražavajući nadu da će im knjiga pomoći da sami nađu odgovore na ta pitanja koja su u ratu tako često sami sebi postavljali. U predgovoru, pak, autor postavlja sebi zadatak da dâ odgovor na pitanja koja dolaze iz usta miliona ljudi i pokaže kako su odgovorni komandanti radili u ratu, u kakvom su se spletu okolnosti donosile odluke i kako su se te odluke izvršavale; kako je proračunavana cena koju je trebalo platiti u svakom danom slučaju da bi se realizovao neki operativni ili taktički cilj. Iz ovakvog prilaženja stvari odražava se i kompozicija i način izlaganja: knjiga je trebala da bude pristupačna onima koji su imali pravo da postave gornja pitanja, a odgovori na njih jasni i verni, bez obzira što će ponekad pogoditi i ljude koji su vodili trupe na bojištu, projektovali i izvodili operacije. Na jednom mestu u svom predgovoru autor kaže da je pokušao da napiše ovo delo „onako kako smo doživeli ovu ratnu istoriju, sa predrasudama, upornostima, ponosom, taštinom i osetljivostima koje su nas obuzimale u ono vreme...“ Može se, dakle, reći da je delo namenjeno u prvom redu američkim i savezničkim vojnicima, ratnim drugovima autora, sa kojima je zajedno dejstvovao, i kojima su i dati odgovori na postavljena pitanja.

To je prvi utisak, ali se, s druge strane, ocrtava i opšti karakter knjige: da se široj javnosti pruži materijal o ulozi američkih oružanih snaga uopšte u odnosu na druge savezničke snage, kao i o njihovom razvoju i potencijalu.

Posmatrano u celini, delo je sistematizovan pregled autorovih ličnih zapažanja i zapažanja njegovih bliskih i

intimnih saradnika o ratnim događajima. To je zbirka utisaka, ocena, razgovora, zaključaka, potkrepljenih izvesnim istoriskim dokumentima dotičnih ratnih događaja. Gradivo je protkano brojnim podacima o ljudima i jedinicama, o saveznicima, o neprijatelju, dopunjeno ličnim epizodama, doživljajima, susretima, incidentima, kojima je uvek prošaran život u ratu, na frontu i u njegovojo pozadini. U tekstu, koji ponekad ima i lak žurnalistički karakter, naići ćemo i na nešto humora, ali i na iznošenje drastičnih ratnih epizoda. Za inostranog čitaoca izlaganje o ljudima i odnosima kao i razna lična razmatranja mogu izgledati opširni, pa i otežavati čitanje knjige. Ali, s druge strane, kada se uđe u suštinu dela, tada će baš takva mesta pomoci čitaocu da shvati američki način gledanja na zivanja i ljude, njihove odnose, način komandovanja i upotrebu snaga itd.

Engleski vojni pisac i kritičar, general Fuler, u predgovoru svog dela „Drugi svetski rat“ (The Second World War) iz 1946 godine, ocenjujući različite izvore istorije ratne veštine, ističe da memoari i biografije učesnika u ratnim događajima zauzimaju jedno od najvažnijih mesta u izvorima, iako se dešava da budu protkani izvesnim predrasudama svojih autora. Ovo je gledište svakako za diskusiju, jer istoriografiju u prvom redu interesuju originalni dokumenti. Međutim, general Bredli nam ukazuje na činjenicu da su mnoge odluke donošene na konferencijama, na kojima nisu vodeni zapisnici, i da su mnoge značajne instrukcije predavane telefonom; prema tome, zabeleške i sećanja učesnika imaju često za istoriografe veoma veliku važnost.

Značaj dela „Uspomene jednog vojnika“ u tom pogledu oceniće oni koji budu vršili sveobuhvatnu studiju na bazi velikog broja izvora. Ali ja mislim da treba podvući da se ovo delo odlikuje baš težnjom autora da svaku akciju, svaki događaj osvetli konkretnim činjenicama i utiscima, stvarajući, upravo rekonstruišući u tekstu, atmosferu u kojoj se radnja odigravala, u kojoj je ona shvaćena i sprovedena od ljudi određenih karaktera i pogleda, određenih raspoloženja u datom momentu, sa njihovim ljud-

skim odlikama i slabostima. To znači, od ljudi onakvih kakvi su tada bili, kako su se pokazali ili, najzad, kako ih je shvatao autor kao čovek i odgovorni rukovodilac, i kako su njega samog, prema njegovim utiscima, shvatali drugi. Psihološki momenti i krize, koji tako često potresaju dušu komandanta i uzbudjuju štabove, posebno su reljefno ocrtni na nekoliko mesta. Potsetiću samo na situaciju pre iskrcavanja po planu „Overlord“, kada je sve zavisilo od atmosferskih prilika i kada je trebalo doneti sudbonosne odluke u najtežim uslovima, ili na situaciju kada je avijacija zabunom tukla sopstvene trupe ili štabove. U studijama i sintezama iz istorije ratne veštine, koje teže da dođu do više ili manje određenih zaključaka o uzrocima i posledicama delanja komandanata i njihovih štabova i aktivnosti trupa, često izbledi taj važan moment — posmatranje događaja kroz prizmu atmosfere u kojoj su se oni odigravali, kroz prizmu aktivnosti ljudi od krvi i mesa i njihovih psihičkih, intelektualnih i drugih kvaliteta u momentu odigravanja izvesne radnje. A baš ovaj moment je od velike važnosti za pravilno proučavanje ratnih događaja i izvlačenje pouka, jer se ove tada neće ograničavati na načelno uopštavanje, već će se proširivati na dublje sagledavanje osnovnih pokretačkih snaga za delanje ljudi u određenim momentima. Naravno, pod pretpostavkom da se uoče i pravilno ocene i subjektivni momenti u delu, kao i oni koji nisu dovoljno svestrano osvetljeni. Autor nas u tekstu vodi, hronološkim redom, preko bojišta Severozapadne Afrike — uglavnom Tunisa — ka invaziji Sicilije, da bi potom, napustivši Sredozemlje, a određen za visoku komandnu funkciju u izvršenju velikog plana invazije Zapadne Evrope — „Overlorda“, u najvećem delu knjige posvetio redove pripremi i izvršenju ove složene operacije i njenom produženju — nadiranju ka Rajni i Elbi, sve do kapitulacije Nemačke. To je, uglavnom, period od momenta kada je general Bredli došao u Afriku, 23 februara 1943, pa do 8. maja 1945, kada je potpisana kapitulacija. Sudelujući u donošenju važnih, često presudnih odluka, ili donoseći ih lično, a komandujući velikim grupacijama u složenim kombinovanim operacijama velikog stila — od korpusa do grupe armija — u složenim odnosima koji neminovno

proizlaze iz organizacije komandovanja u savezničkim ratišvima, on je bio blizak mnogim događajima i utisnuo im je pečat svoje ličnosti, svojih osobina i radljivosti. Položaj koji je zauzimao omogućavao mu je da sagleda široke okvire tadašnjih zbivanja na Severnoafričkom i Zapadnoevropskom ratištu i olakšao mu je posao na dopunjavanju okvira koji se odnose na jedinice kojima je komandovao. Podaci koje autor iznosi o oprečnim gledištima englesko-američkim o vremenu otvaranja fronta na Zapadu i cilju ove operacije svakako će dopuniti uvid u to pitanje, stečen kroz literaturu kojom se dosada raspolagalo. Što nije mogao dati konkretnije podatke i sliku o planu koordinacije sa jedinicama Crvene armije pre susreta na Elbi, to je, po autorovom priznanju, posledica stvarnog stanja — on sam nije mnogo znao o tome. S druge strane, iako su uloga i dejstvo naših snaga u ono vreme bili opšte poznati, naš čitalac će uzalud tražiti u okviru opštih strategiskih procena neki konkretniji podatak o našem, Jugoslovenskom ratištu, na kome su bile privezane i uništene tolike nemačke divizije, što je, svakako, bilo od uticaja i na nemačko kalkulisanje snaga i akcija na Zapadnoevropskom ratištu.

Poseban interes privlače stranice na kojima se autor bavi pitanjem komandovanja uopšte i odnosima među pojedinim komandama i komandantima, kao i osnovima saradnje. Tu ćemo naći beleške o generalu Maršalu, ratnom načelniku američkog Generalštaba, koji je autora izabrao za novi položaj na ratištu, skidajući ga sa dužnosti komandanta pešadijskog školskog centra u foru Beningu. Tu se dalje govori o generalu Ajzenhaueru, koji je generala Bredlija, po dolasku u Afriku, u prvo vreme bio odredio za svog ličnog pretstavnika kod potčinjenih komandi s pravom da diskutuje o svima problemima koji se odnose na aktivnost američkih trupa. Dalje se u knjizi često govori o feldmaršalu Montgomeriju, sa kojim je trebalo raspravljati mnoga pitanja u vezi sa komplikovanim situacijama zajedničkog dejstva, pri čemu je ponekad izbijalo na površinu i pitanje prestiža. Čitamo isto tako interesantne redove o generalu Patonu, čvrstom i impulzivnom komandantu, kome je autor bio prvo potčinjeni, a

potom prepostavljeni kao komandant grupe armija. Oštro ukazujući na neke nepravilne lične postupke generala Patona, autor prati životni put ovog čuvenog američkog korpusnog i armiskog komandanta i to kao prijatelj i starešina, dajući reljefnu karakteristiku njegovih vojničkih osobina. Isto tako, pisac govori i o generalu Ridžveju, tadašnjem komandantu vazdušnodesantnih divizija, zatim o generalu Kolinsu, komandantu korpusa, i mnogim drugim komandantima. Potčinjene komandante i organe štaba autor posmatra u prvom redu u pogledu njihove čvrstine karaktera i podesnosti za izvršenje konkretnih zadataka. Očigledna je težnja da se realno razmotre uslovi komandovanja i svi važniji elementi u vezi sa ovim, ne zaboravljajući pri tome ogromnu važnost solidne taktičke baze — trupu, koja je pozvana da neposredno izvršava zadatke na bojištu. Na stranicama knjige na mnogo se mesta pružači briga o stanju trupa i o poboljšanju komandnih i životnih uslova, bilo podesnim izborom komandnog i štabnog sastava, ili njegovom promenom ako je to potrebno, bilo drugim podesnim merama u vezi sa konkretnom situacijom. Posebno, autor ukazuje na važnost odlučnog i upornog rada komandanta i njegovog štaba posle donošenja odgovarajuće odluke, i reljefno ocrtava više poučnih primera. Naići ćemo i na izvesna upoređenja procesa rada komandi savezničkih armija, čiji zaključci ističu prednosti američkog metoda. Najzad, posvećena je velika pažnja problemima snabdevanja i stepenu njihovog uticaja na razvoj operacija po izvršenom velikom desantu. Jedno veliko poglavje — 23 — obrađuje ovo pitanje, i iz njega se mogu videti američki pogledi na odnose snabdevanja prema ciljevima operacija, a naročito prema brzini razvoja tih operacija.

Jedno od interesantnih poglavlja je svakako 21, u kojem se govori o Rundštetovoj protivofanzivi, uslovima njenog izvođenja i protivmerama savezničkih snaga, kao i o njenom slomu. Izlaganje o ovoj operaciji, za koju feldmaršal Montgomeri, u delu „Od El Alamejna do Baltičkog Mora“, kaže da je za Saveznike „dobijena zahvaljujući u prvom redu borbenim kvalitetima američkog vojnika“, a Lidel Hart u jednom svom delu navodi „da je nemačka

protivofanziva u odnosu na celokupnu situaciju bila za Nemce fatalna operacija“ — svakako će dopuniti sada raspoloživi materijal i doprineti rasvetljavanju mnogih još nejasnih pitanja ili protivrečnosti za ovu poslednju nemačku veliku ofanzivu. Kao komandant 12 američke grupe armija, autor u ovom poglavlju daje iscrpan pre-gled i analizu mnogobrojnih okolnosti i događaja i ocrtava ulogu komandi i štabova, a naročito u pogledu poznavanja neprijateljskih namera i gledanja na taj problem pre početka nemačke ofanzive.

U pogledu korišćenja ovog dela za vojnoistorisku studiju treba imati u vidu da mu se, s obzirom na namenu i način obrade može prći, pošto se poznaju opšti okviri ratnih dejstava na Zapadnoevropskom ratištu, a napose problemi savezničkog komandovanja u složenim operacijama i odnosima. Pored toga, analize vojnopolitičkih elemenata ograničene su na neophodna razmatranja u okviru dejstava savezničkih snaga i na podatke kojima je autor raspolagao u vremenu odigravanja pojedinih događaja. Apstrahujući autorove poglede na društveno-političke odnose, za našeg čitaoca ipak će izvesni momenti ostati nedovoljno i jednostrano osvetljeni. Takav se utisak dobija, naprimer, pošto se pročita odeljak o oslobođenju Pariza, ili fragmenti o slomu italijanskih fašističkih armija. Međutim, literatura koja stoji na raspoloženju našim oficirima, kao i njihova izgrađenost za pravilno shvatanje društveno-političkih odnosa i njihovu analizu omogućice im da pri čitanju nađu i izvuku pravilne pouke. A to i jeste glavni cilj vojnoistoriske studije. Stoga, uopšte uzev, ovo je delo jedan od korisnih izvora za uporednu studiju istorije Drugog svetskog rata.

General-major
Vjekoslav J. Klišanić

*Ovo delo posvećujem onim vojnici-
ma koji su se često pitali zašto idu
tamo gde su išli. Možda će ono po-
moći da se da odgovor na njihova
pitanja.*

Zahvalnost pisca

Sto je ova knjiga ugledala sveta, dugujem jednom bri-gadnom generalu sa slavnim imenom i ne manje čuve-nim ratnim podvizima. Jer, prilikom svog dolaska u Engle-sku za invaziju Normandije, brigadni general Teodor Ruzvelt, mlađi, skrenuo mi je pažnju na to da će jednom, kada bude bio rat završen, tražiti naknadu za zadatku pun opasnosti koji sam mu dodelio, i to na taj način što će zahtevati od mene da napišem knjigu za izdavačku kuću s kojom je on tada bio u poslovnim vezama. Pet nedelja posle svog četvrtog desanta u određeni dan — „D“¹⁾), Ruzvelt je umro u Normandiji i plan pisanja mojih memoara bio je privre-meno napušten.

Ruzveltov predlog nije bio aktuelan sve do jeseni 1946, tj. dve i po godine docnije, kada me je Čarls Vertenbeker, ratni dopisnik „Tajma“ i „Lajfa“²⁾ i novelist, potstaknuo da napišem istoriju naših kopnenih operacija u Evropi. Tražeći u ratnim uspomenama odmora od svojih svakodnevnih dužnosti kao administratora Udruženja ratnih veteranâ (*Administrator of Veterans Affairs*), stvorio sam osnovni plan za pisanje ove knjige, čime je rad na njoj i otpočeo.

U toku proteklih četiri godine pisanja za vreme mnogih vikenda imao sam odanu i dragocenu pomoć u potpukovniku Česteru Hansenu, svom saradniku i prijatelju u toku devet godina punih događaja, u ratu, u „V. A.“³⁾ i Pen-tagonu.⁴⁾

Mnogi od zabeleženih detalja uzeti su iz mog ličnog dnevnika, koji je on vodio dok je služio kao moj adutant

¹⁾ U toku docnjeg teksta se vidi da je generalu Ruzveltu iskrcavanje u Normandiji bilo četvrtu po redu. — Prim. prev.

²⁾ Ilustrovani časopisi *Time* i *Life*.

³⁾ *Veteran's Administration*, gore pomenuta služba generala Bredlija. — Prim. red.

⁴⁾ Ogromna zgrada u obliku petougaonika (otuda naziv „Pen-tagon“) u kojoj su smeštena sva ministarstva i nadleštva koja sačinjavaju Vrhovnu vojnu upravu SAD. — Prim. red.

za vreme naših prekomorskih operacija. Zasluga da su naši zajednički napor najzad doveli do ove knjige, velikim delom pripada kompetentnim uredničkim uputstvima i pomoći koje nam je pružio Teodor Amjusen, urednik izdavačke kuće Henri Holt i kompanije.

Obavezан sam svom dobrom prijatelju i savetodavcu Eugenu Mejeru i njegovom kolegi Luisu Lou za njihovo ohrabrenje i pomoć pruženu mi na prvim koracima pri pisanju ove publikacije. Ne manje sam obavezан i mlađem i starijem Arturu Njumajeru za trud koji su uložili pri završnoj redakciji knjige.

Za pripremanje tačne predistorije OVERLORD-a,⁵⁾ s kojom nisam bio dobro upoznat u toku rata, zahvalan sam Istoriskom odeljenju SAD, koje mi je stavilo na raspoloženje dokumente koje je ono prikupilo u cilju pisanja zvanične istorije. Od naročito velike pomoći bio mi je projekat ozbiljne studije o invaziji, koju je napisao Gordon Harison, a koju će uskoro Armija objaviti. Gospodici Lusi Vajdman, takođe, dugujem zahvalnost za proveru mnogih istoriskih dokumenata, kao i gospodici Ani Kosgrov koja je svoje slobodno vreme poklonila radu na rukopisu.

Za rekonstrukciju događaja vezanih za oslobođenje Pariza zahvalan sam g. Rolfu Nordlingu, francuskom građaninu, koji je pratilo intervencionističku delegaciju kroz nemačke linije do mog komandnog mesta. Kako mi prostor ne dozvoljava da pomenem sva imena pojedinačno, to je moja zahvalnost ne manje toplo upućena velikom broju oficira i prijatelja koji su mi svojim uspomenama i zapisima pružili podatke za pripremu ovih zabeležaka.

Ma kako da smo se šavesno trudili da ih izbegnemo, čitalac ipak može naći greške koje delimično proističu od netačnih izvora i pogrešnog prikupljanja podataka. Onima koji bi se mogli osetiti povređeni, otvoreno priznajem da je ova knjiga dobrim delom samo knjiga mišljenja i da je to mišljenje moje lično.

Vašington, D. C.

28 marta 1951

O. N. B.

⁵⁾ Plan i operacija invazije preko Kanala za proljeće 1944.

Predgovor pisca

Kako je i zašto napisana ova knjiga

Prvobitno objavlјivanje dela *USPOMENE JEDNOG VOJNIKA* bilo je predviđeno za jesen 1951 godine, neposredno posle mog nameravanog povlačenja iz aktivne službe. Ali, izbjijanjem rata u Koreji, 1950, ja sam znao da će ovi moji planovi biti odloženi. U želji da ne odlažem njeni objavlјivanje, zatražio sam dozvolu da napišem i izdam knjigu za vreme dok se nalazim u aktivnoj službi. Da bih izbegao da dovedem u nezgodu one koji su mi dali to odobrenje, ja sam se uzdržao da pokažem rukopis kom oficiru ili nadleštву, izuzev, naravno, pri dobijanju odobrenja za štampu.

U ovoj knjizi pokušao sam da ostvarim jedan cilj: da objasnim kako se sa operativnog komandnog mesta vodi rat na bojištu. Jer, to je mesto na pola puta između konferenciskog stola i streljačkog zaklona, na kome se strategija pretvara u taktiku na bojištu; tu operativni komandant mora da kalkuliše cenu koju treba platiti za reke, puteve i visove, izraženu u topovima, tenkovima, tonaži — i, što je još važnije, u ljudskim životima i uđivima svojih vojnika. Kako smo onda donosili naše kritične odluke? Zašto i kako smo odlazili tamo gde smo bili upućivani? To su pitanja koja su mi bila najčešće postavljana. I, to su pitanja koja mi daju opravdanje za pisanje ove knjige.

Uprkos ogromne količine dokumenata koji stoje na raspoloženju istoričarima ovog poslednjeg svetskog rata, pravi razlozi koji su stajali iza mnogih naših odluka nalaze se u relativnom mraku. Jer, mnogi od naših najvažnijih poteza bili su odlučeni na nezvaničnim konferencijama na kojima nije vođen zapisnik. Mnoge od najvažnijih instrukcija bile su date preko telefona zaštićenog jednim

pronalaskom Službe veze koji je svaki pojedini razgovor u prenosu preko žice pravio nejasnim sve do sagovornika, kada ga je ovaj mogao opet lepo čuti.

Da bi se iznела povest kako i zašto smo se odlučili da učinimo ono što smo učinili, niko ne sme da prenebregne ličnost i karakter onih koji su bili pozvani da donose odluke. Jer, komandovanje u armiji isto toliko zahteva iskustvo u poznavanju ljudskih osobina koliko i znanje taktike i poznavanje logistike. Tamo gde postoji ljudi, tamo su i ponos i ambicija, predrasude i sukobi. Kod generala, kao i kod svih drugih ljudi, ne mogu sposobnosti uvek da sakriju slabosti, niti obdarenost može da sakrije greške.

U jednoj savezničkoj komandi, gde su vojnici više nacija angažovani u zajedničkoj borbi za opstanak, rasuđivanje je još komplikovanije i to zbog nesavladljivih, a nekada i ljubomornih osećanja za svoju zemlju. Ovo se ne može zanemariti, bez obzira koliko se neko može svesrdno truditi da tu ljubav potčini zajedničkom poduhvatu. Iako je ova odanost kod običnih građana urođena, ona je još izrazitija kod profesionalnog vojnika koji angažuje svoj život za odbranu zastave koju pozdravlja svakog dana.

Pre šest godina odražavao se ovaj nacionalni ponos mnogo jasnije no danas. Neki oficiri Američke vojske bili su naročito uskih shvatanja, pošto nikada ranije nisu putovali u inostranstvo, niti su imali kakvih profesionalnih veza sa našim budućim saveznicima. Zbog toga su neki od nas verovatno bili preterano osetljivi na svaki nedostatak obzira prema našoj vojsci i našem nacionalnom ponosu. Bili smo nesumnjivo otporni u svom stavu prema Britancima, koji su se čitave tri duge godine borili protiv Osovine pre no što smo mi došli na bojište.

Ja više volim iskreno da priznam ove teškoće i da o njima govorim što mogu poštenije i otvorenije. Međutim, iznoseći ih bila mi je skrenuta pažnja na to da bi svako pošteno ispitivanje tako osetljivih stvari moglo biti namerno protumačeno kao rđava usluga našem Severoatlantskom savezu. Ja se sa ovim ne slažem. Ako se istoriska dokumenta ispituju na inteligentan način i od strane

inteligentnih ljudi, ne samo da će ih ona pripremiti za slične teškoće, ako bi se one pojavile, već nam ona isto tako mogu pomoći da te teškoće rešimo pravilno, brzo i bez nesporazuma.

U toku proteklih šest godina Armija Sjedinjenih Država je ne samo umnogome sazrela, već su njeni oficiri postali daleko svesniji svojih svetskih odgovornosti kao vojnici. Saveznička komanda postala je usvojeni model za vojne operacije, a mnoge uske razlike, koje su nas nekada navodile da istražujemo pobude naših Saveznika, sada su potpuno otklonjene. Ako se s vremena na vreme samo budemo setili da izvesne teškoće moraju postojati, da one ponekad otežavaju saradnju, mi ćemo biti spremniji da ih savladamo ne preterujući u oceni njihovih opasnosti.

Američka vojska je takođe stekla političku zrelost koja joj je, nažalost, nedostajala pri izbijanju Drugog svetskog rata. U toku toga rata mi smo ponekad zaboravljali da se ratovi vode za rešenje političkih sukoba, i u kopnenim operacijama za Evropu ponekada smo prevideli političke obzire velikog značaja. Danas, posle nekoliko godina hladnog rata, mi smo potpuno svesni da se vojni napori ne mogu razdvojiti od političkih ciljeva.

S obzirom da vojne operacije odražavaju kako ograničenost tako i sposobnosti komandanata kao pojedinaca, od mene bi bilo nepomišljeno ako bih tvrdio da je svaki taktički i operativni manevr rata u Evropi bio zamišljen i izvršen na sjajan način. I generali su ljudska bića; ja ne poznajem nijednog nepogrešivog. Mi smo mogli grešiti u pogledu zamišljanja i rasuđivanja; ali, s obzirom da smo u Evropi češće dobro radili no što smo grešili, možemo se ponositi tim operacijama i onim kolegama čija smo rasuđivanja ponekada osporavali, ali čija su postignuća znatno premašila njihove greške. Ako jedan vojnik komanduje jednom armijom, on mora biti spreman da izdrži zamerke onih koji bi kritikovali način na koji on vodi tu armiju. U jednoj demokratskoj državi nema mesta takvom shvatanju koje bi svakog vojnika heroja stavljalo iznad javne kritike samo zato što je vršio svoj posao za koji je bio obučavan i plaćen da ga vrši.

Za kritičke komentare izvesnih specifičnih taktičkih postupaka feldmaršala vikonta Montgomerija od Alamejna bio sam opomenut da će možda povrediti osećanja britanskog naroda i na taj način rizikovati da učinim rđavu uslugu zajedničkim interesima koji vezuju Britaniju za Sjedinjene Države. Ta opomena navodi na zaključak da njegovo komandovanje isključuje svaku kritiku jednog druga po oružju. Ja se s tim ne slažem. Montgomerijevi sjajni uspesi koje je postigao u ratu protiv Osovine suviše su veliki da bi mogli biti okrnjeni usled nekoliko mojih suprotnih mišljenja. Oni koji bi želeli da mi podržimo o njemu mit nepogrešivog vojnog komandanta, ustvari su oni koji Montgomeriju čine najgoru uslugu.

Vojna nauka nije egzaktna nauka; ona nema mogućnosti za apsolutno rasuđivanje o tome šta bi moglo biti pravilno, a šta pogrešno. Moje tvrdnje pretstavljaju konstatacije ličnog mišljenja; one mogu biti osporavane, i besumnje će to i biti. Međutim, ukoliko budemo imali koristi od ove razmene posleratnih vojnih gledišta, argumenti koje će ta kritika izazvati biće vredni bure.

Iz istih razloga pokušao sam da pišem o svojim odnosima i sa Džordžom Patonom, i to što sam nepristrasnije i tačnije mogao. General Paton je bio jedan od mojih najvernijih prijatelja i najnepokolebljivije lojalan od svih mojih potčinjenih komandanata. On je bio sjajan vojnik, jedan od onih kome se američki narod može diviti ne samo kao velikom komandantu, već i kao jedinstvenom i izvanrednom čoveku. Sećajući se svih naših doživljaja, možda će povrediti osećanja onih koji više vole da se Patona sećaju ne kao čoveka, već kao spomenika herojskog obima u jednom javnom parku. Ja više volim da se Patona sećam kao čoveka sa svima slabostima i manama jednog ljudskog bića čija je veličina utoliko sjajnija.

Ovo je povest jednog rata koji je vođen pre šest godina, neuveličana proteklim vremenom i nepreudešena poznjim razmatranjima. Ja sam pokušao da dam povest onako kako smo je doživeli, sa predrasudama, upornošću, gordošću, sujetom i osetljivošću koje su nas u to vreme obuzimale. Da bih izbegao da upadnem u grešku samo-

opravdanja, ja sam se namerno uzdržao i nisam pročitao nijednu knjigu koja je bila dosada objavljena o Drugom svetskom ratu.

Delo *USPOMENE JEDNOG VOJNIKA* stvarno je otpočeto 1946 godine, kada sam pripremio jedan koncept od približno 70.000 reči da bih stvorio okvir za njegov završni oblik. U toku proleća i leta 1947, uz pomoć svog ratnog ađutanta, potpukovnika Čestera Hansena, ja sam zabeležio približno jedan milion reči o ratnim sećanjima. Iz ličnog dnevnika potpukovnika Hansena, od oko 300.000 reči, mi smo tada izvukli elemente za okvir i ambijent, dijaloge i anegdote. Prvi projekat završene knjige imao je približno 600.000 reči i bio je docnije skraćen na jednu trećinu svoje prvo bitne veličine.

Iako bih mnogo više voleo da sam ovu knjigu objavio u vreme kada nisam u aktivnoj službi, ja ipak ne bih mogao da svesno osakatim knjigu da bih je učinio prijatnjom za sadašnja vremena. Ako ova priča treba da bude ispričana, to mora biti učinjeno pošteno i nepristrasno. A to je baš način na koji sam pokušao da je napišem — onako kakva su bila moja sećanja pre šest godina.

Vašington, D. C.
28 marta 1951

Omar N. Bredli

1:

Poziv za učestvovanje u invaziji Normandije

(Skica 1, str. 27)

Jedan avion je nisko preleteo nad našim džipom. Njegov pilot ga zatim naglo podiže uvis i napravi oštar zaokret nad zalivom u kome je Sredozemno More tiho zapljuškivalo žalo na severnoj sicilijanskoj obali.

Moj šofer se namrgodi. „Izgleda da je ljubopitljiv“, rekoh. „Možda se uplašio od naših oznaka te je odleteo dalje“.

Međutim, to svakako nije bio slučaj, pošto se avion u sasvim niskom letu ponovo spustio nad putem. Bio je to šareno-mrki „kab“⁽¹⁾), sličan onome koji sam upotrebljavao kao leteći džip.

Avion je, dakle, ponovo preleteo iznad nas, popeo se uvis, a zatim ga je pilot okrenuo pravcem ka moru. On je očigledno dvaput prekontrolisao moju oznaku od tri zvezde koja se nalazila na crvenoj tablici pozadi džipa. Uspravih se na prednjem sedištu i pokazah rukom napred. „Produži put“, rekoh šoferu, „ako traži nas, on će se spustiti negde napred“.

Oko samog vrha rta St. Anđelo, stenjaci su izbijali na široku i peskovitu morsku obalu. Na putu kojim smo se vozili vladala je izvanredna tišina. Iz sela u selo nailazili smo na prozorske šupljine koje su zjapile iz zidova od cigala počađavelih od požara. Ovde-onde ležale su izgorele olupine nemačkih vojnih kamiona, na mestima na koja su ih naši buldožeri odgurnuli sa puta. U svom metodič-

⁽¹⁾) Kab (Cub) = naziv malog aviona koji se još naziva i „leteći džip“, pošto može da se spusti na svakom terenu. — Prim. prev.

nom povlačenju uz severnu sicilijansku obalu, Nemci su svuda porušili mostove. Rečna korita su bila suva te su naši pioniri izradili prelaze preko njihovih čvrstih i strmih obala.

Naš džip se uvukao u jedan od ovih prolaza tetura-jući se zbog neravnog tla. Pazili smo da ne skrenemo van belih pantljika povučenih u rečnom koritu, koje su obe-ležavale ivice kolovoza očišćenog od tanjurastih mina²⁾. Odupro sam se leđima o sedište prepokriveno rapavom gumom koja je bila dignuta sa jednog nemačkog tenka „Mark IV“ u severnom Tunisu.

Bilo je to 2 septembra 1943 godine. Vozili smo se tri časa bez žurbe duž ovog severnog obalskog puta, ka Mesini, gde me je general-potpukovnik Liz (Sir Oliver Leese), komandant 30 britanskog korpusa, pozvao da posmatram invaziju Italije preko Moreuza, koju je sledećeg jutra trebao da izvrši general Montgomeri (Sir Bernard Law Montgomery). Liz i ja smo komandovali susednim korpusima u operacijama koje su se završile baš pre dve nedelje.

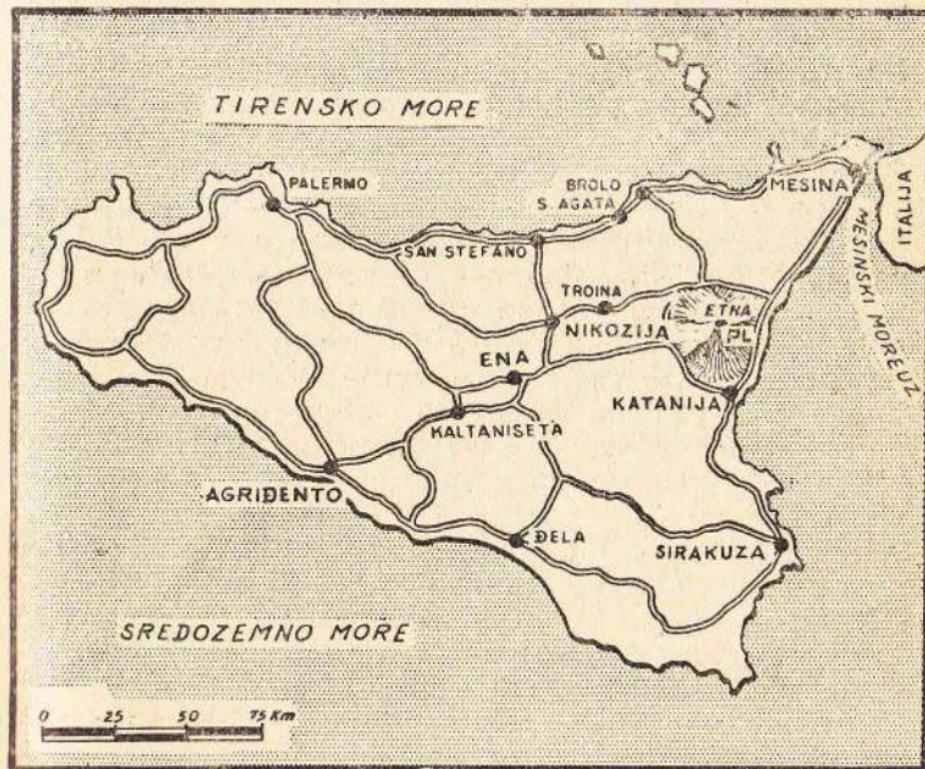
Montgomeri je najpre bio izabrao Lizov 30 korpus da odmah prati snage koje će izvršiti prelaz kod Mesine. Ovo brzo ojačanje mostobrana trebalo je da omogući general-potpukovniku Majlsu Dempseju (Miles C. Dempsey) da svoj 13 britanski korpus brže baci na prste „čizme“. Međutim, kada je Montgomeri bio prinuđen da odvoji deo svojih sredstava za iskrcavanje i da ih ustupi Klarku za invaziju kod Salerna, on nije imao drugog izbora do da odustane od prelaza 30 korpusa. Rezultat toga je bio da je Liz imao da bude samo posmatrač invazije. On je izabrao jedno pogodno mesto na visovima južno od Mesine, odakle bismo mogli dvogledom da posmatramo izvršenje prelaza.

Baš kada smo obišli oko St. Anđela, „kab“ je iščezao. No, kako se put ispravljaо, primetih da je avion parkiran blizu morske obale, onde gde se i spustio. Kapetan Čester Hansen (Chester B. Hansen), iz Elizabete, Nju Džersi, moј

²⁾ Nemačke protivkolske mine u obliku tanjira.

ađutant, sedeо je pored puta, na kamenom zidu, i čekao. On skoči na noge i dade nam znak na stanemo.

„Izvinite me što Vas zaustavljam, generale“³⁾, reče on, „ali smo baš sad dobili telegram iz 7 armije. General Paton želi da se s Vama vidi u Palermu“.

Skica 1. — Središte aktivnosti i putna mreža na Siciliji

Iz Palerma, na severu, i Sirakuze, na istoku, vode 2 glavna sicilijanska druma ka luci Mesine koja se nalazi prekoputa kopna Italije, od koga je odvojena uzanim moreuzom.

Razočaran na pomisao da će izgubiti britanski prelaz kod Mesine, ipak sam znao da se nešto spremalo; inače, Paton me nikada ne bi zvao natrag. On je bio upoznat sa moјim planom da se sastanem sa Oliverom Lizom kod Mesine.

³⁾ U Američkoj vojsci oslovljavanje se vrši samo činom. -- Prim. red.

U toku petonedeljnih operacija na Siciliji, general-potpukovnik Džordž Paton-mlađi (George S. Patton, Jr.) komandovao je novom američkom 7 armijom, dok je Montgomeri vodio britansku 8 armiju, koja je bila kombinovanog sastava. Moj 2 korpus, veteran iz operacija u Tunisu, bio je jedini u Patonovoј armiji.

Moj pilot, kapetan Delbert Bristol, iz Kanzas Sitija, Misuri, čekao me pored „kaba“ na čijem kljunu je pisalo: „Misurska mazga II“. „Misurska mazga I“, posle slavnih borbi u Tunisu, već dotrajala, bila je rashodovana. Popeo sam se u nj, pokrenuo ručicu za gas i popustio kočnice, a Bristol je potom uzeo komandu u svoje ruke.

Dok smo bili na vidiku zaliva koji zaklanja Palermo, nadleteli smo komandno mesto 2 korpusa, a kada smo sleteli, na pisti nas je čekao džip. Vozili smo se uz peščani put, koji su naši buldožeri bili prosekli kroz jedan vino-grad, do vrha brda gde je korpus bio podigao svoj logor u šumarku od maslinovog drveća. Otišao sam pravo do svojih auto-prikolica koje su bile izrađene za mene na šasiji 2½-tonskog kamiona. Ova kola su se sastojala ne samo od moga teskobnog stana, već takođe i od kancelarije. Bila su izrađena slično maloj brodskoj kabini, sa instalacijama i materijalom koji su bili zaplenjeni u Oranu i Alžиру. Ono što se nije moglo pronaći na licu mesta, oružno-tehnička služba izradila je u svojim pokretnim mehaničarskim radionicama.

Obrnuo sam ručicu poljskog telefona na svom pisaćem stolu i zatražio generala Patona.

„Ovde Bredli“, rekoh. „Šta ima novo, generale?“

„Sto mu gromova! Ajzenhauer je poručio da želi da Vas vidi sutra rano ujutru.“

„Gde treba da se nađem s njim — u Africi?“

„Ne. On će doći na istaknuto komandno mesto štaba Komande savezničkih snaga koje je uspostavljeno blizu Katanije. Udesiće da odletite tamo mojim avionom, koji će biti bolji od „kaba“. Pre no što uzletite, svratite ujutru ovde na doručak.“

Spustih slušalicu u njenu kožnu kutiju. „Još uvek ništa ne znam“, rekoh brigadnom generalu Vilijemu Kinu (William B. Kean), načelniku štaba moga 2 korpusa. „Ni

Džordž o svemu ovome ništa ne zna više od nas. Možda će nam Ajzenhauer dati neki novi zadatak.“

Čitave dve nedelje, koje su prošle otkako su poslednji ostaci Nemaca pobegli iz Mesine i prešli na italijansko kopno, dali smo odmor našim trupama, popunjavajući njihove gubitke i dovodeći im opremu u stanje gotovosti za borbu.

Počev od štaba Patonove 7. armije, koji je bio smešten u jednoj palati u Palermu, pa sve do poslednje streljačke čete u bivaku na južnoj obali, svi smo samo nagađali o tome gde ćemo odavde otići — u Italiju, ili možda u Englesku? Nigde ove glasine nisu više kružile no u 2 korpusu. Više od 100.000 njegovih vojnika — Amerikanaca, borili su se osam meseci počev od hladnih i vlažnih planinskih predela ili džebela u Tunisu, pa sve do ovih suvih sicilijanskih bregova. Mada je od Perl Harbora prošlo već 22 meseca, naš korpus je bio jedini koji je imao iskustva iz borbe sa Nemcima. Njegov štab je bio već izveo dve invazije velikog obima, jednu protiv Orana u Severnoj Africi, a drugu, osam meseci kasnije, na Siciliji. To je bio štab koji je imao dosta iskustva i bio naročito dobrog kvaliteta. To niko nije bolje znao od samog ljudstva korpusa.

Pošto 2 korpus još nije bio predviđen za operacije u Italiji, koje je imao da vodi general-potpukovnik Mark Klark (Mark W. Clark), postojala je nada da će možda biti pretvoren u armiju i reorganizovan u Engleskoj za veliku invaziju Francuske. Sve dok je Italija bila na dnevnom redu, nismo se mnogo oduševljavali ograničenim ciljevima ratovanja na tom poluostrvu.

Nije bilo naše da se izjasnimo o tome gde bismo trebali biti, pošto je ovaj izbor strategiskih ciljeva spadao u nadležnost kako generala Dvajta Ajzenhauera (Dwight D. Eisenhower), kao vrhovnog komandanta savezničkih ekspedicionalih snaga u Sredozemlju, tako i Udruženih načelnika štabova (Combined Allied Chiefs of Staff). Korpus je podređena taktička jedinica, obrazovana u cilju koordiniranja borbe 2, 3, 4, a nekada i 5 divizija. On obično dejstvuje kao deo jedne armije. Takva armija može imati do 4 korpusa. Kao i divizije, tako i korpsi mogu menjati svoje pret-

postavljene komande. Isto kao što svaka divizija može biti prebačena iz jednog korpusa u drugi, tako i svaki korpus može biti premešten — sa ili bez svojih divizija — iz jedne armije u drugu. Operativna armija pretstavlja telo potpuno sposobno za snabdevanje i održavanje borbene sposobnosti koje zahtevaju uslovi savremenog rata. Suprotno armiji, korpus je prvenstveno borbena jedinica; njegov borački deo jači je od pomoćnih službi. Pored pešadijskih i oklopnih divizija, korpus obično u svom sastavu ima artiljeriju, tenkove, minobacače i protivtenkovske divizione. Neke od ovih korpusnih jedinica mogu biti pripadate divizijama, s tim da budu neposredno potčinjene komandantu dotične divizije. Ostale pak jedinice zadržava komandant korpusa pod svojom komandom na mestu odašte mogu biti brzo upućene tamo gde potreba to bude zahtevala.

Bilo je 4.50 časova ujutru, 3 septembra 1943, kada smo sa komandnog mesta 2 korpusa krenuli uzanim putem koji je vodio do Patonovog štaba u Palermu. Ustajući uvek rano, naročito na bojištu, Džordž je u toku ovih mirnih intervala između dve operacije doručkovao u 7.00 časova. Stoga sam, uprkos tome što smo imali da pređemo svega oko 45 km džipom, vodio računa da stignemo na vreme.

Patonovo komandno mesto je bilo opkoljeno sa desetak lakih tenkova koji su bili raspoređeni na velikom trgu ispred palate u kojoj je stanovao. Palata je bila velika i mračna građevina koja je zaudarala na plesan i sa tapetima od teškog brokata kojih je bilo svuda. Tu, među ovim kraljevskim starudijama, Patonu je bilo suđeno da proveđe najnesrećnije i najbrižnije dane u svom životu.

Pošto je bilo još 45 minuta do doručka, parkirali smo naš džip i uputili se pešice pored zatvorenih dućana u ulici Vitorio Emanuele. Iako Palermo nije bio teško oštećen vazdušnim bombardovanjima, ipak su ulice bile još uvek zakrčene gomilama materijala od porušenih zgrada. Ljudstvo protivavionskih jedinica se žurilo u menzu, noseći mašnu, gamašne i oružje i poštujući Patonove čuvene stroge propise o nošenju odeće.

Tačno u 7.00 časova došao je Paton na doručak. Njegova ličnost je odisala prosto zaraznom snagom; oštrogog duha, u svom govoru mešao je izvesnu nepristojnost i dobar humor. On je u isto vreme bio pokretač i autoritet u svojoj okolini. Džordž je bio izvanredan vojnik.

Kao i Ajzenhauer, Paton je obično obedovao sa malom grupom ljudi svoga štaba s kojima je bio intiman. Doručak je protekao u živahnem raspoloženju i razgovoru. Paton je uzeo u ruke vojničku kuburu u kojoj sam nosio svoj pištolj „Kolt 45“⁴⁾ star 30 godina.

„Dovraga, Bred“, reče on, „Vama treba neko pristojnije oružje. Ne možete svuda sa sobom nositi taj top.“

On mi pokaza mali pištolj kalibra 32⁵⁾ koji je nosio u kuburi o ramenu i obeća da će narediti oružno-tehničkoj službi da mi pošalje jedan.

Paton me ispratio do aerodroma u svojoj velikoj limuzini marke „Pakard“ koja je bila ukrašena sa dve zvučne sirene od hromiranog metala. Njegov „C-47“ je bio izandao transportni avion iz sastava Vazduhoplovne komande za transport trupa, sa sedištima koja su se mogla obarati i dizati. Njegov pilot je digao negde dve tapacirane stolice sa pokretnim naslonom i privezao ih žicom za alke za vezivanje tovara koje su bile učvršćene na podu.

„Divne su“, reče Paton, pokazujući rukom na stolice, „pitam se samo odakle ih je dođavola digao“.

Istaknuto komandno mesto, gde je trebalo da se nadem sa Ajzenhauerom, jedva da je zasluživalo tako zvučan naziv. Sa aerodroma u blizini Katanije, gde nas je čekao Ajkov (Ike⁶⁾) adutant, odvezli smo se do grupe malih šatora koji su bili zaklonjeni iza nekoliko maslinovih drveta u podnožju Etne. Ajzenhauer je toga jutra doleteo iz Severne Afrike da bi prisustvovao potpisivanju kratkog dokumenta o italijanskoj kapitulaciji od strane izaslanika Badoljove (Badoglio) vlade. Ispred šatora, u kome je Ajzenhauer konferisao sa svojim potčinjenim komandantima vazdušnodesantnih trupa, stajali su: general-major Volter Bedel Smit (Walter Bedell Smith), Ajzenhauerov načelnik

⁴⁾ 45 odgovara kalibru od 11,43 mm. — Prim. prev.

⁵⁾ Odgovara kalibru 8mm. — Prim. prev.

⁶⁾ Popularni nadimak generala Ajzenhauera. — Prim. prev.

štaba i general ser Harold Aleksander (Harold Alexander), komandant grupe armija Ajzenhauerovih kopnenih snaga. Smit je izgledao zamoren i izmučen zbog teških pregovora koji su trajali nedeljama pre no što je došlo do ove kapitulacije. No, oba su bili veoma srećni što se ovo povoljno svršilo pre Klarkovog napada na Salerno. U to vreme su se Klarkove trupe ukrcavale u Severnoj Africi za napad na Salerno koji je trebalo da bude izvršen rano ujutru 9 septembra.

Sredinom jula 1943, Udruženi načelnici štabova odbacili su svoje ranije ograničene planove za bombardovanje Italije u korist direktnog napada na Napulj i operacije punog zamaha duž italijanske „čizme“. Za ovo je Ajzenhaueru bilo stavljeni na raspoloženje još 60.000 ljudi koji su prvo bitno bili određeni za Englesku. Docniji predlog Britanaca da se Ajzenhaueru da još 50.000 ljudi bio je odbačen od strane načelnika američkih generalštabova. Prožet čvrstom željom da izbegne svako dalje slabljenje savezničke organizacije oružanih snaga u Engleskoj, general Maršal (George C. Marshall) je insistirao na tome da kontingenti trupa za Italiju budu svedeni na minimum i da napad na Napulj bude izveden u stilu jednog smelog poduhvata. 26. jula su Britanci povukli svoj predlog te su Ajzenhaueru ostale njegove slabe snage za napad na Salerno.

Pretpostavljajući da bi u italijanskom narodu moglo ostati još nešto raspoloženja za borbu, nemačka Vrhovna komanda je izradila u julu plan za pojačanje nemačkih trupa u Italiji novim divizijama. Mi ovo nismo predviđali, ali smo verovali da će neprijatelj svoju aktivnost ograničiti na severne ravnice, gde je postojala čitava mreža aerodroma sa kojih su se mogli bombardovati nemački industrijski gradovi. Mada je general ser Alan Bruk (Alan Brooke), načelnik britanskog Imperijalnog generalštaba, 14. avgusta cenio da je u Italiji bilo samo 5 nemačkih divizija, on je ipak podneo izveštaj Udruženim načelnicima štabova o tome da su postojali znaci o daljim pojačanjima. Kao i većina savezničkih planera, Bruk je ipak verovao da Nemci neće rizikovati da pošalju svoje trupe u donji deo italijanske „čizme“, koji je bio jako izložen.

24 avgusta Ajzenhauerov štab je cenio da se broj nemačkih divizija koje su se tada nalazile u Italiji popeo na 16. Optimisti su još uvek bili čvrsto ubedjeni da bi u slučaju savezničkog napada Nemci bili prinuđeni da se povuku na liniju reke Poa.

Čim je Nemcima postalo jasno da nameravamo da izvršimo invaziju „čizme“ severno od mesta Montgomerijevog prelaza, oni su mogli lako uvideti našu potrebu da se dočepamo Napulja, kao baze za takve operacije. Oni su, takođe, shvatili da bi nam jedno uspešno iskrcavanje blizu Napulja pružilo aerodrome oko Fođe koji su ležali na poluostrvu na jadranskoj obali. Sa tih baza kod Fođe mogli bi naši teški bombarderi da dopru do Južne Nemačke, Austrije i oblasti petrolejskih polja oko Ploëštija koja je bila od strategiske važnosti. Jasno je da je neprijatelj nameravao da učini sve što mu je u mogućnosti samo da nas u ovome spreči.

General Bedel Smit mi je rekao da će italijanska kapitulacija biti objavljena 8 septembra uveče kako bi se Italijanima dalo vremena da polože oružje pre Klarkovog iskrcavanja. On se nadao da će ovo objavljanje, u poslednjem trenutku, prouzrokovati odočnjenje nemačkih pojačanja obale južno od Napulja, te ona neće stići pre savezničkog iskrcavanja. Ajzenhauer i Badoljo su imali da saopšte preko radija vest o kapitulaciji, i to jednovremenno, iz Alžira i Rima.

Aleksander je bio očaran vešću koju je dobio tog jutra o Montgomerijevom prelazu bez otpora preko moreuza kod Mesine. On je proveo najveći deo prošle večeri u pregovorima o kapitulaciji sa generalom Kastelanom (Castellano), izaslanikom maršala Badolja, koji je bio došao iz Rima. Stavljeni pred izgled sigurne invazije, i to za vreme nemačke okupacije, Italijani su grozničavo želeli da spasu ono što se moglo spasti, laćajući se oružja na strani Saveznika.

Ajzenhauer izade iz svog malog šatora i vide me u razgovoru sa Smitom i Aleksanderom. On se požuri prema

meni, sa veselim osmejkom na licu. „Bred, boga mi, baš se radujem da Vas vidim. Koliko ima kako me čekate?“

On me uze za ruku i uvede me u svoj šator u kome nije bilo ničeg drugog sem jednog običnog drvenog stola koji je zapremao ceo prostor zemljjanog poda. Na stolu je ležalo nekoliko kutija od konzervi rezervnog obroka, do pola punih opušaka od cigareta.

„Imam dobre vesti za Vas, Bred; dobili ste „divan nov posao“.

Bio sam uzbudjen, ali sam se trudio da to ne pokažem.

„Dobili smo naređenje da Vas uputimo u Englesku; komandovaćete jednom armijom u invaziji Francuske.“

Jedva je prošlo 5 meseci kako sam postao komandant korpusa, a sada sam već imao da primim armiju. Posle 28 godina mirnodopskog službovanja u kome sam napredovao sporo kao puž, sada mi je odjednom postao problem da nabavim dovoljno zvezdica za rezervu. Kao rezultat operacija u Tunisu, ispaо sam jedini američki komandant sa ratnim iskustvom iz borbe sa Nemcima. A na Siciliji ismio sam zube u amfibiskom desantu velikih razmera. Oba ta zadatka su mi pružila iskustvo od neocenjive vrednosti za buduću invaziju Evrope.

„Kada treba da podem?“ — upitah. Ajk se nasmeja. „Čim budete mogli. Generalu Maršalu se jako žuri. Izgleda da je Džeki pre izvesnog vremena bio kod njega radi naimenovanja jednog komandanta armije“.

„Džeki“, na koga se pozvao Ajzenhauer, bio je general-potpukovnik Džekob Devers (Jakob L. Devers), komandant Evropskog vojišta. U toku poslednjih meseci, on je bio jako zabrinut da Britanci ne pređu jačinu američkih snaga u planu invazije.

Deversove brige nisu bile neosnovane. U Kazablanki, januara 1943 godine, pretdsednik Ruzvelt je predložio da se za planiranje i rukovđenje invazijom postavi vrhovni komandant — Britanac. U to vreme, on je prepostavljao da će do invazije doći već 1943 godine i da će ona većim delom biti britanska. Čerčil je, međutim, predložio da se konferencija u Kazablanki ograniči na planiranje i preporučio je da se pitanje komande odloži za docijene. Mada se Čerčil složio sa time da komandant treba

da bude Britanac, on je ponovo postavio princip da „treba da važi opšte pravilo prema kome se u zajedničkim operacijama komanda poverava oficiru one zemlje koja daje najveće snage“. Udruženi načelnici štabova su mislili isto što i Čerčil i saglasili se da se tome vrhovnom komandantu, koji još nije bio određen, postavi načelnik štaba. Početnim planiranjem, dok ne bude postavljen komandant, imao je da rukovodi načelnik štaba — Britanac.

Ubrzo zatim Britanci su postavili general-potpukovnika ser Frederika Morgana (Frederick E. Morgan) za svog glavnog štabnog oficira u ovom štabu za planiranje.

Šefovi američkog štaba su protestovali povodom ove jednostrane akcije Britanaca. Najzad, posle još mesec dana trvanja, oba štaba su se sporazumela o formiranju Udruženog štaba za planiranje, kojim bi rukovodio Morgan, u ulozi načelnika Štaba savezničkog vrhovnog komandanta (koji bude određen). Ovaj štab je dobio naziv COSSAC, prema naslovu nove Morganove titule⁷⁾. Nade da bi vrhovni komandant mogao biti uskoro postavljen, nestale su zajedno sa predviđanjem invazije preko Kanala za 1943 godinu. Pošto je invazija bila odložena do 1944, postalo je očigledno da će prevaga jačine američkih snaga zahtevati postavljenje Amerikanca za vrhovnog komandanta.

COSSAC-ov prvi zadatak, međutim, nije bio da izradi plan invazije, već da oceni da li bi se sa onim sredstvima koja su se mogla očekivati 1944 godine mogla preduzeti invazija na evropsku obalu na Kanalu. Drugim rečima, COSSAC je počeo svoj zadatak nacrtom plana. Za to vreme komandant Evropskog vojišta imao je da bude američki nadzornik kod COSSAC-ovog udruženog planiranja, s tim da bude konsultovan po pitanju upotrebe američkih snaga u okviru savezničkih akcija.

Pošto je COSSAC-ovo planiranje išlo svojim tokom, Britanci su žurili u stvaranju svojih komandi kopnene armije, mornarice i vazduhoplovstva za invaziju. Jula 1943 godine bile su formirane: 2 britanska armija, 1 kanadska armija i 21 grupa armija, sa svojim operativnim štabovima u Londonu.

⁷⁾ COSSAC = Chief of Staff to the Supreme Allied Commander.

Pošto u Engleskoj nisu postojali ovakvi američki operativni štabovi, Morganov štab je tražio da 21 grupa armija dobije voćstvo u pitanjima operacija na kopnu. Ustvari, jedina američka taktička komanda u Britaniji, oktobra 1943 godine, bio je 5 korpus general-majora Leonarda Džeroua (Leonard T. Gerow). U maju 1943, Devers je zahtevao od Ministarstva rata da formira jedan američki armiski štab u Engleskoj, koji bi mogao biti ravan sa britanskim i kanadskom armijom. Međutim, Ministarstvo rata je oklevalo. Meseca jula Devers je zahtevao formiranje američke grupe armija radi izravnjanja sa britanskom 21 grupom armija. Ministarstvo rata je opet čekalo.

Najzad, 25 avgusta, general Maršal je uputio sledeći radiogram Ajzenhaueru u Alžiru:

„Devers i general Morgan traže od nas još od početka jula da odmah postavimo jednog američkog komandanta armije, da bi se on u nadležnostima izjednačio sa britanskim armiskim komandanima, čije se nadležnosti sada protežu u skoro ogromnoj razmeri u pogledu rekvizicija i obezbeđenja sredstava i potreba itd. Moj izbor je pao na Bredliju... Da li biste mogli da oslobođite Bredliju za ovo postavljenje?“

Ajzenhauer je 27 avgusta poslao hitan odgovor radiogramom:

„Desilo se da sam Vam baš pre prijema Vašeg TWX⁸⁾ bio uputio pismo u vezi viših komandanata na ovom vojištu. Lično, ozašćen sam na pomisao da će izgubiti Bredliju, jer sam navikao da se oslanjam na njega u velikom delu tereta koji bi inače pao neposredno na mene. Tako je bilo i ranije kada je on komandovao samo korpusom. Verovatno je zbog toga baš i pao Vaš izbor na njega za novi zadatak.“

2 septembra, istoga dana kada je Ajzenhauer uputio radiogram Patonu dok sam se ja vozio prema Mesini, u Štab savezničkih snaga u Alžиру stigao je sledeći radiogram od Ministarstva rata. Poslao ga je general Maršal:

„Zahvaljujem Vam na plemenitom stavu po pitanju Bredlijia. Učinite potrebno da se on spremi za odlazak u Englesku. Dobićete formalno naređenje radiogramom. Pretpostavljam da Vi želite da

⁸⁾ Vest poslata teleprinterom. Slova označavaju reči: *tele-typewriter exchange*.

zadržite ljudstvo njegovog štaba korpusa. Ako Vam ono nije naročito potrebno, saznajte od Bredlija da li ima nekoga koga bi on želeo da prenestimo u Englesku. Recite mu da će on primiti rukovodstvo jednog armiskog štaba i da će takođe verovatno imati da organizuje jedan štab grupe armija, da bi išao u korak sa britanskim planovima i rekvizicijama“.

Odobrenje generala Maršala da proberem iz 2 korpusa glavno ljudstvo za moj novi armiski štab, bilo je baš tačno ono što sam očekivao da čujem. Proširujući ovo odobrenje, Ajk je bio još više širokogrud no što sam očekivao.

„Uzmite koga god hoćete“, reče on. „Trebaće Vam za stvaranje najboljeg štaba“.

Docnije, kada sam izradio spisak ljudstva, general-major Džon Lukas (John P. Lucas), koji je imao da me nasledi kao komandant 2 korpusa, pogleda u spisak i uzdahnu.

„Ali, to će Vam dati priliku“, uveravah ga, „da dovedete ovamo svoje ljude“.

Lukas se namršti.

„Pogodiću se s Vama“, rekoh. „Ubaciću u spisak i ovu prikolicu zajedno sa mojim džipom i njegovim sedištima od sunđeraste gume“.

„Dođavola, u svakom slučaju ih ne biste mogli poneti sa sobom. Bredli, Vi se mnogo cenjkate.“ Lukas me uhvati za rame. „Uostalom, da sam ja na Vašem mestu, znam da bih isto tako postupio“.

Dok s jedne strane nije bilo lepo od mene da 2 korpus lišim tolikog broja njegovih najboljih oficira, s druge strane, ne bih mogao mirne savesti da napustim jedan štab koji je imao iskustva i da rizikujem invaziju na Kanalu sa drugim koji ga nije imao. Prelazak Kanala je bio isuviše veliki problem; Lukas je to isto tako dobro shvatio kao i ja. Ma koliko jedan oficir bio dobar na svom poslu i ma koliko bio izvežban, on uvek pretstavlja izvestan rizik dok se ne pokaže u borbi. Štaviše, planiranje jedne amfibiske operacije pretstavlja veoma zamršen i prevrtljiv rizik. Mi bismo bili ludi kada ne bismo upotrebili ljude koji su o tom planiranju najviše znali. Ajzenhauer je nekoliko meseci kasnije, kada je bio postavljen za savezničkog vrhovnog komandanta, naišao na isti problem. Kao što

sam bio i ja uradio, i on je premostio i poveo sa sobom zamašni deo svoga štaba iz Sredozemlja.

Dajući direktive da ja organizujem jedan štab grupe armija iako sam istovremeno komandovao i armijom, general Maršal mi je unapred dao dva položaja. Mada još nije bila doneta definitivna odluka o komandi te grupe armija, ja sam u toku punih devet meseci — sve do iskrčavanja u Normandiji — imao da rukovodim obema komandama.

Moj sastanak sa Ajkom završio se pozivom na ručak. „I neće biti onih prokletih bečkih kobasicu koje mi vi, ljudi, uvek dajete!“

Pre no što sam se vratio iz Palerma u svoj korpus, to popodne, zaustavio sam se kratko vreme da vidim Patona i da ga obavestim o naređenjima koja sam dobio. Kada sam mu rekao da treba u iduću nedelju da pođem za Englesku, on mi je ponudio svoj „C-47“ za let do Alžира.

To veče smo Kin i ja sedeli dugo posle ponoći, pažljivo ispitujući korpusni spisak ljudstva, radi izbora za nove dužnosti. Bilo je skoro 1.00 čas, kada smo spisak ljudstva sveli na 30. Kin ugasi cigaretu u svojoj muštikli, i, sedeći za svojim pisaćim stolom, baci pogled naviše i na smeja se.

Gоворио сам о onome što sam веровао да mu je baš sada u pameti. „Kakva bi strašna odgovornost za Vas i za mene bila da se izvučemo iz najveće invazije rata“.

Kin klimnu glavom i pogleda kartu Evrope na zidu.

„Istina, Bil“, rekoh iskreno, „ko u vojsci o tome zna više od nas?“

Pre sedam meseci bi ovo hvalisanje pretstavljalio drskost. Jer, u to vreme, Kin i ja smo bili u Floridi, sa 28 divizijom, vršeći desantne vežbe na upola potopljen deo terena koji smo zvali Psećim ostrvom.

2: *S one strane okeana*

(Skice 2 i 3, str. 52 i 58)

Florida je kraj u kome se zimi smenjuju razna godišnja doba. Najhladnije je na obali zaliva Apalačikole.

Istoimena varoš na raskrsnici puteva, pasivna uprkos svoje lokalne pesmice sa naslovom „Seminole“¹), bila je na granici zapadnog kraja monotonog vojnog logora „Gordon Džonson“. 55 milja²) dalje na sever, za koji je pravac postojalo ograničenje benzina, nalazio se prijatan grad Talahasi, koji je pružao izvesne razonode, ali samo na vikendu³).

28 divizija je na toj monotonoj i vlažnoj obali na granici⁴) Floride zimovala početkom 1943 godine, u cilju obuke za invaziju. Početkom prošle jeseni, Komanda za amfibiske vežbe premestila je svoju školu iz Kejp Koda u Floridu, da bi se tu izvodile vežbe u iskrcavanju sa obale na obalu, i to po svakom vremenu.

Prostorija za logor „Gordon Džonson“ nastala je krčnjem Floridinih čestara duž jednog pojasa puste obale. Ispred obale se nalazio niz ostrvaca koja su zaklanjala obalu za iskrcavanje na kojoj smo vežbali naše trupe. Iz dana u dan, pri svakodnevnim vežbama u tobožnjim napadima na „neprijateljsku“ obalu Psećeg Ostrva, ta su ostrvca bila zapljuškivana talasima koje su dizali brodovi za iskrcavanje koji su imali zarubljen kljun.

Za štab divizije, ove vežbe su prouzrokovale nove i komplikovane probleme kako u taktici, tako i u snabdevanju. Mada sam izučavao taktiku amfibiskih operacija

¹⁾ Seminal = produktivan. — Prim. prev.

²⁾ 1 milja = 1.609 m. — Prim. red.

³⁾ Week-end = odmor na kraju nedelje. — Prim. prev.

⁴⁾ Reč je o američkim unutrašnjim granicama. — Prim. prev.

i ranije, u vojnim školama, ovo je bilo prvi put da sam radio sa trupama i sredstvima za iskrcavanje na praktičnim vežbama. Većina sredstava koja smo upotrebljavali, bila su usavršena tek posle Perl Harbora.⁵⁾

28 divizija, koja je ranije pripadala Nacionalnoj gardi Pensilvanije, bila je druga divizija kojom sam komandovao. Prva je bila 82 pešadijska divizija, preteča slavne vazdušnodesantne divizije. Postavljenje za komandanta 82 divizije došlo je za mene neočekivano, pošto sam u to vreme bio samo mlađi brigadir⁶⁾ u armiji.

Septembra 1941 godine, general Maršal je obišao Pešadijsku školu u Fort Beningu, kojom sam komandovao šest meseci. Idući kroz kasarnski krug ka mome štabu, na ručak, general Maršal se okreće meni i upita: „Bredli, imate li čoveka koji bi mogao da Vas zameni kad budete otišli da komandujete divizijom?“

„Još ne, generale,“ rekoh, trudeći se da ne pokažem svoje iznenađenje. „Ali, da sam mogao dobiti Leva Alena u doba kada sam ga tražio, on bi pretstavljao takvog čoveka.“

Još pre nekoliko meseci bilo je izdato naređenje za postavljenje potpukovnika Levena Alena kao mog pomoćnika u Fort Beningu. No, ono je bilo opozvano od strane brigadnog generala Džeroua, koji je, kao šef Odeljenja za ratne planove u Vašingtonu, imao prvu reč u odabiranju i raspoređivanju oficirskog kadra.

Spor se ponovo pojavio tek tri meseca kasnije. Bilo je baš nekoliko dana pred Božić, 1941 godine, kad mi je potpukovnik Džordž van Poup, stari prijatelj iz ranih dana sa Pešadijske škole, telefonirao iz G-1⁷⁾ u Vašingtonu.

„Omare“, rěče on, „mi sada formiramo još 3 divizije i ti ćeš dobiti jednu od njih. To će biti 82. Kaži nam, čim budeš mogao, koje oficire želiš za svoj štab, pa ćeš pokušati da ih dobijem za tebe“.

⁵⁾ Japanski napad na Perl Harbor. — Prim. prev.

⁶⁾ Brigadni general — Prim. prev.

⁷⁾ Poslovi Generalštaba armije nodeljeni su na 4 odeljenja: G-1, personalno; G-2, obaveštajno; G-3, za planove, nastavu i operacije i G-4, za snabdevanje. U toku rata osnovano je i peto, G-5, za civilne poslove. Svi ostali poslovi su organizovani pod grupom: specijalni štabni poslovi.

Docnije, to isto popodne, pozvao sam Poupa na telefon. „Izgleda da se svaki čovek koga bih ja želeo nalazi na neophodnom položaju. Uzmi sebe za primer; ne pretpostavljam da bi ti mogao da se osloboдиš svojih sadašnjih dužnosti“.

„Da se izvučem odavde?“ uzviknu Poup. „Dođavola! Ništa ne bih više želeo od toga. Pusti me da ispitam stvar pa će te odmah ponovo pozvati. U svakom slučaju, čuvaj to mesto za mene“.

Godinama sam poznavao Poupa kao dobrog stručnjaka, prijatnog čoveka i prekaljenog vojnika. Bio je instruktor u mome Odeljenju za naoružanje u Beningu, i smatrao sam ga kao jednog od naših najspasobnijih i najkvalifikovanijih pešaka. Štaviše, zahvaljujući svome sadašnjem položaju u G-1 u Vašingtonu, Poup je bio u izuzetnoj situaciji koja mu je omogućavala da mi pomogne u sastavljanju štaba divizije kakvog sam želeo. U roku od nekoliko minuta, Poup me ponovo pozvao na telefon. „Omare“, reče on, „dobio si novog načelnika štaba“.

Poup se borio da dobije ljudstvo sastavljeno od oficira izuzetnog kvaliteta, što je za 82 diviziju pretstavljalo srećan početak, od prvog dana njenog postojanja. Marta 1942 godine pristizali su vozovi sa trupama koje su sporednim kolosecima dovožene u sam logor Klejborn. Taj logor nalazio se u blizini varoši Aleksandrije koja se brzo povećavala i koja je ležala na muljevitoj Crvenoj Reci Luizijane. Ljudstvo je bilo sastavljeno od tek primljenih regruta.

Prve nedelje provedene u vojsci obično ostavljaju mučan utisak na vojnika izazivajući u njemu nostalгију za kućom. Znajući da će ovi ljudi, po svom dolasku u Klejborn, verovatno biti potišteni svakodnevним bezličnim životom kojim se čovek pretvara u vojnika, izradili smo planove da se oni odmah organizuju u jedinice koje će moći da zovu svojom kućom. Grupe oficira i podoficira sprovodile su regrute još od prijemnih centara i usput klasificirale ljudstvo za budući raspored. Za ove naše putujuće ekipe za klasificiranje ljudstva čulo se i u Vašingtonu, te je to docnije uvedeno kao pravilo.

Dolazak vozova u Klejborn dočekivan je muzikom. Starešine su raspoređivale ljude u čete i baterije i vodile ih u njihove barake, gde su ih očekivale čiste postelje, a u trpezarijama toplo jelo. Perionice su morale da žure da bi vojnicima oprale odelo koje se bilo isprljalo na putu. Svakom vojniku je bila izdata sveamerička diviziska oznaka koja se prišivala na rame.

Preko Crvene Reke, prema nama s one strane Aleksandrije, 28 divizija je u to vreme trpela neprijatnosti koje su zahvatile toliki broj divizija Nacionalne garde u toku mobilizacije. Kao i druge koje su bile pozvane u federalnu službu 1940 i 1941 godine, 28 divizija je bila neprestano cepkana u cilju stvaranja kadrova za nove divizije. Pored toga, stotine njenih najboljih podoficira bile su poslane u škole za obuku oficira, a još više njenih najsposobnijih ljudi, otišlo je za pitomce vazduhoplovnih škola. Ove praznine u divizijama bile su docnije popunjavane periodičnim pridolaskom regruta, ali je time divizija bila u stanju većite nespremnosti. U junu 1942 godine dobio sam naređenje da napustim 82 i primim komandu nad 28 divizijom. Imao sam da ujednačim njene neuravnotežene jedinice i da dovedem diviziju u stanje dobrog kvaliteta i bojne gotovosti.

Mesecima posle ovoga, 28 divizija je stalno davala ljudstvo za kadrove i oficirske kandidate. Većite promene u ljudstvu slabile su naš napredak u obuci i u okviru cele divizije došlo je do strahovitog nedostatka mlađih oficira i podoficira. Četama su vrlo često komandovali potporučnici, sa narednicima na položajima vodnika.

Najzad, kada je 4 korpus tražio još jedan kontingent kadra za formiranje jedne nove divizije, ja sam rekao: „Vrlo dobro. Mi ćemo vam ga poslati. No, onda ćete vi nama poslati novi kadar, da bismo mi mogli da radimo“.

U isto vreme, u 28 diviziji postojao je i jedan poseban problem kod jedinica u kojima je još bilo neke vrste klike koju su činili ljudi iz jedne iste varoši. Kada su se u tim jedinicama povećale praznine u podoficirskom kadru, izbor za unapređenje je isao obično u korist ljudi iz istog rodnog mesta. Štaviše, drugarstvo iz građanstva između oficira i ljudstva u tim jedinicama činilo je održanje disci-

pline još težim. Komandanti se nisu slagali sa ovakvim favorizovanjem ljudi koje se počelo širiti, ali, kako je izgledalo, bili su nemoćni da ga zaustave. Došao sam do zaključka da sve donde dok budemo tolerisali te klubove sastavljene od komšija, nećemo nikada imati pravu diviziju.

Da bih popravio situaciju, pribegao sam drastičnim premeštajima i jednim jedinim naređenjem premestio sam svakog oficira i skoro svakog podoficira iz jedinica koje su bile popunjene sa ljudima iz njihovog rodnog mesta. U toku tog istog leta premeštanje u diviziji je popustilo i kratko vreme pre no što smo pošli na manevre, krajem 1942, dobili smo popunu od novoproizvedenih potporučnika, tek izašlih iz oficirskih škola. 28 divizija je bila prožeta novim duhom i uskoro je počela pokazivati sve odlike jedne dobro obučene borbene jedinice.

Te jeseni, prilikom jednog od svojih redovnih obilaska manevarske prostorije, general-potpukovnik Lesli Makneir (Lesley J. McNair), komandant kopnenih snaga, rekao mi je da treba da budem spreman da uskoro primim komandu nad jednim korpusom.

„Ipak, pre no što general Maršal pristane na ovaj premeštaj, on želi da bude siguran da ste 28 diviziju potpuno uredili. Ne zaboravite da je general Simpson, pre no što je otišao u korpus, bio dobio zadatak da osposebi dve divizije.“

Kada se 28 divizija na manevrima kvalifikovala za viši stepen obuke, došlo je, decembra 1942, naređenje za pokret u logor „Gordon Džonson“. Sada sam imao da predem na sistem ratne spreme, te sam svoje stvari spakovao u dva vojnička sanduka i denjak sa poljskim krevetom. Gro našeg kućnog nameštaja je bio spakovan i poslat kuci u Misuri, a ono što je ostalo, moja žena je uspela da spaškuje u dva sanduka. Znao sam tada da je sa garnizonским životom bilo svršeno i da nećemo više moći sebi dozvoliti luksuz prenošenja kućanstva.

12 februara 1943 godine, u logoru „Gordon Džonson“, proslavio sam svoj pedeseti rođendan. U to vreme, novi-

narski izveštaji o zimskim operacijama u Tunisu sve jasnije su nam pokazivali da se naš boravak u Americi primiče kraju. U podne, stigla je od generala Maršala sledeća depeša poslata teleprinterom:

„Srećna je okolnost da će Vaš rođendan prethoditi samo nekoliko dana Vašem premeštaju za komandanta korpusa. To postavljenje pretstavlja mnogo zakasnelo priznanje za Vaš sjajan uspeh sa 28 divizijom. Čestitam Vam i šaljem Vam svoje najlepše želje“.

Pošto je to bilo u petak, verovao sam da odgovarajuće naređenje neće nikako stići pre utornika ujutru. Kada je došao utorak, umesto da idem na teren, ostao sam u diviziskom štabu. Nešto posle 10 časova telefonirano je iz Washingtona. Na aparatu je bio brigadni general Aleksander Boling (Alexander R. Bolling), šef personalnog odeljenja štaba generala Makneira.

„Danas izdajemo naređenje za Vas, Bredli. Idete preko okeana, na visoki komandni položaj“.

„Preko mora?“ upitah sećajući se da je general Maršal govorio o korpusu čije bi sedište bilo u Americi.

Bilo je očigledno da se od vremena kada sam primio njegovu depešu, pre tri dana, nešto dogodilo.

„Na koju stranu idem?“ pitao sam Bolinga, misleći na Afriku ili Pacifik, a nadajući se da će ići u Afriku.

Boling zastade za trenutak. „Sećate li se Vašeg klasnog druga?“ reče on. „Pa eto, sastaćete se s njim. Ne mogu ništa više da Vam kažem preko telefona“.

Po tome sam znao da je mislio na Afriku. Ajzenhauer i ja smo zajedno svršili Vojnu akademiju 1915 godine.

„Kada ćete moći da krenete?“

„Sutra“, odgovorih, „potpuno sam spakovan za put“.

„U redu“, reče on, „preduzećemo potrebne mere da dobijete prioritet za putovanje avionom od Talahasija do Washingtona. Hoćete li da me ponovo pozovete u 11.00 časova?“

Požurih se preko prelaza od uzanih dasaka postavljenih preko mulja i uputih se u svoj stan od jedne jedine sobe koja se nalazila na kraju susedne barake. Posilni je čistio od blata moje pešadiške cokule. „Bolje je da me

spakuješ“, rekoh mu ja. „Sve što god imam. Vratiću se da ti pomognem“.

Kada sam se vratio u kancelariju, tamo me je čekao Bil Kin, koji je zamenio Poupa na položaju moga načelnika štaba, kada je ovaj bio unapređen. „Tek što je stigao šifrovani telegram za Vas. Sada se dešifruje i imaćemo ga za 20 minuta“.

Ja mu rekoh o Bolingovom telefonskom pozivu. Izgledao je iznenađen. „Svašta se, dakle, može desiti ovih dana“, reče on.

Posle 20 minuta Kin se vratio. „Dešifrovali smo depešu, generale. To je naređenje za Šermana u Tek-sasu. Vi treba tamo da komandujete 10 korpusom“. I sam nisam bio manje iznenađen od njega. U 11.00 časova sam telefonirao Bolingu u Vašington. „Aleks, stvar počinje da me buni. Znate li štogod o ovom naređenju kojim sam određen u 10 korpus?“

„Zaboravite ga“, odgovori on. „To je bilo juče. Danas Vi idete preko okeana“.

Upitao sam Bolinga da li će imati komandni položaj.

„Ako ste mislili na ljudstvo“, reče on, „moramo Vas ograničiti na dva adutanta“. Bilo je jasno da nije bio u pitanju komandni položaj.

Oba adutanta su tog jutra bila na terenu, gde su izvadili obuku sa trupama: — Luis Bridž, sa četom pešadije, a Hansen, sa izviđačkom jedinicom. Poslao sam kurira da ih pozove.

Bridž i Hansen su stupili u vojsku 1941 godine i prošlog aprila zajedno svršili Školu za pešadijske oficire, u kojoj su pokazali izvanredan uspeh. Oni odmah dođoše u štab divizije; Bridž sav umazan lepljivim blatom, a Hansen do pojasa mokar posle iskrcavanja na Pseće Ostrvo.

„Da li biste voleli da idete preko vode?“, upitah ih. Obećali su da će se spakovati u roku od 20 minuta.

Napustili smo logor isto popodne u 14.30 časova. Pošto je naređenje bilo *poverljive* prirode, nisam smeo čak ni osoblju svoga štaba da kažem da smo upućeni preko okeana.

U Vašingtonu sam se javio neposredno generalu Marshallu. Ministarstvo rata, koje sam napustio 1941 godine,

bilo je preseljeno iz stare, istrošene zgrade Mjunišns Building⁸⁾ u Konstitušn aveniji, u novu Pentagon palatu, s one strane reke Potomak.

Načelnik Generalštaba je imao samo deset minuta vremena da bi me upoznao sa mojim zadatkom. Što se tiče potrebnih podataka o Africi, imao sam da ih priku-pim, što sam bolje mogao, iz OPD (Odeljenje za operacije i planiranje⁹⁾) samog Generalštaba.

General Ajzenhauer, kao vrhovni komandant savezničkih snaga u Sredozemlju, komandovao je snagama koje su se protezale od Kazablanke, na atlantskoj obali Severne Afrike, pa 1.200 milja na istok, do Tuniskog fronta. Ovde su francuske severnoafričke kolonije, koje su ranije bile lojalne prema Višiju i koje su Sredozemnim Morem bile odvojene i ostale izvan rata, savezničkom invazijom dovedene u politički škripac. Intrige Višija, arapski nemiri i neprijateljsko raspoloženje Francuza prema Britancima, pretstavljali su za Saveznike ogroman konglomerat gorućih problema.

U ovom političkom haosu Ajzenhauer je za jedne došao kao oslobođilac, a za druge kao osvajač. Od njega se očekivalo ne samo da bude glavni diplomata savezničkih zemalja, već je trebalo da bude i strateg, glavni snabdevač i komandant savezničkih trupa na bojnom polju. Kao da sve to već nije bilo dovoljno! Ajzenhauerova uloga kao savezničkog komandanta nalagala mu je još da svoju lojalnost podeli između dve zastave, ali uvek imajući u vidu da se rat može dobiti jedino jedinstvenom savezničkom udruženom komandom. To je bio zadatak koji je zahtevao objektivnost i obazrivost, što je imalo da bude protivteža nacionalnim stremljenjima. Jer, ma koliko da u ratu saveznici imaju nepobitne zajedničke interese, njima je veoma teško da pod upravom jednog savezničkog komandanta ostvare fuziju svojih snaga i savladaju otpor njihovog nacionalnog rivalstva i ponosa. Ajzenhauer je bio čvrsto rešen da osigura pravilan rad svoje savezničke komande

⁸⁾ Munitions Building = Arsenal. — Prim. prev.

⁹⁾ Operations and Planning Division.

i da se ne ustručava u strogom kažnjavanju svih onih koji bi pri svojim nedisciplinovanim postupcima pokušavali da se zaklone iza autoriteta zastava svojih zemalja.

U to vreme Ajzenhauerov štab u Alžiru bio je udaljen više od 400 milja od savezničkih snaga na Tuniskom frontu. Sa ovog udaljenog komandnog mesta on je pokušavao da upravlja snagama tri nacije, u operacijama sa jako izduženim komunikacijama. Shvatajući neminovnu opasnost koja je postojala pri svakom komandovanju snagama na frontu sa velike udaljenosti, Ajzenhauer je nameravao da postavi Aleksandera za svoga zamenika za kopnene snage. Ali, ova promena nije mogla biti izvršena sve dok Montgomerijeva 8 armija, koja se tada nalazila pod Aleksanderovom komandom koji je bio na čelu britanske komande Srednjeg Istoka, ne pređe granicu između Tripolisa i Tunisa u blizini „Maretove linije“.

U međuvremenu, general Maršal, koji je imao da se postara za obuku sve veće armije u Sjedinjenim Državama, nestrpljivo je želeo da sazna što više o borbenim sposobnostima američkih komandanata i njihovih trupa, kao i o kvalitetu američkog naoružanja. Da bi pomogao Ajzenhaueru u prikupljanju ovih podataka, on je predložio da se odredi jedan američki oficir koji bi kod američkih trupa na Tuniskom frontu bio Ajkovo „oko i uho“.

12 februara 1943 godine, na dan kada mi je general Maršal radiogramom uputio čestitku za rođendan u logor „Gordon Džonson“, Ajzenhauer je načelniku Generalštaba teleprinterom poslao sledeću depešu:

„Pregledao sam spisak generala da bih izabrao jednoga od njih koji bi bio pogodan da u smislu onoga što ste predložili bude moje „oko i uho“. Bojim se da su svi oni koji su sada generali, a koji bi mogli sa uspehom da preuzmu ovu specijalnu dužnost, već zauzeti veoma važnim zadacima, kao što je napr. komandovanje divizijom.

Dolazim na pomisao da bi u vezi sa ovim divizijama koje su sada formirane u Sjedinjenim Državama, komandant mogao dobiti vrlo dragoceno iskustvo ako bi došao na ovo vojište na, recimo, tromesečni rok služenja. Posle toga roka, on bi mogao biti zamenjen drugim, a zamena bi se i dalje nastavljala.

Priroda poslova koji se ovde nameću zahteva veću razboritost, takt i inventivnost no što traži upoznavanje samog vojišta. Tako, sposoban čovek bi počeo efikasno da dela već posle nedelju dana

navikavanja i upoznavanja ovdašnjih prilika. Ako biste se uopšte složili s takvim planom, postoji izvestan broj oficira koje bih ja veoma rado prhvatio. Među njima se nalaze: general-majori Hester (Hester), Terel (Terell), O. N. Bredli, Braš (Brush), Bul (Bull), Džerhart (Gerhardt), Ridžvej (Ridgway), Ransom (Ransom), Korlet (Corlett), Vučan (Wogan), Pričard (Prichard) i Lívsej (Livesay). Postoji jedan penzionisani oficir koji bi, po mome mišljenju, mogao stoprocentno doći u obzir a to je general Gaser (Gasser).

Ako bi Vam ideja koju sam izložio izgledala neostvarljiva, da li biste mogli da mi date spisak onih koji bi bili na raspoloženju za takav zadatak, bilo to za duži ili kraći period vremena".

Pretpostavljam da me je general Maršal izabrao među onima koje je predložio Ajzenhauer delimično i zbog toga, što sam u vezi svog postavljenja za komandanta 10 korpusa mogao biti stavljena na raspoloženje.

Prvi put u svojoj vojničkoj karijeri od 32 godine, imao sam da podem u rat.

Moja duga saradnja sa generalom Maršalom počela je još 1929 godine, kada sam mu se javio u Pešadijskoj školi u Fort Beningu kao nastavnik taktike. U to vreme sam bio major i juna meseca iste godine sam završio Komandnu i generalštabnu školu armije u Fort Leavenvortu. Kada se Prvi svetski rat završio, pošto nisam bio preko okeana, bojao sam se da je moja karijera od samog početka bila zapečaćena. Kao što je bio slučaj i sa Ajzenhauerom, proveo sam rat na raznim položajima u Americi. Dok su se mnogi moji klasni drugovi istakli preko okeana, ja sam komandovao četom za obezbeđenje rudnika bakra u Batu.

1924 godine, bio sam poslat za slušaoca višeg tečaja Pešadijske škole u Fort Beningu. Tamo sam naišao na konkurenčiju mnogih oficira mojih godina koji su imali borbeno iskustvo. Pri rešavanju taktičkih zadataka koje smo tamo dobijali, video sam da moje rasuđivanje nije trpelo usled toga što nisam učestvovao u ratu. Kada sam završio školu kao drugi u rangu, iza majora Džeroua, povratio sam ono poverenje u samog sebe koje mi je bilo tako potrebno. Nikada više nisam patio od takvog kompleksa.

Posle završetka Komandne i generalštabne škole, bio sam određen za nastavnika Pešadiške škole i pošto sam proveo jednu godinu kao nastavnik taktike bataljona, general Maršal, tada potpukovnik i pomoćnik komandanta škole, postavio me za šefa Odeljenja za naoružanje. Kada bi general Maršal jednom dodelio nekom oficiru njegov zadatak, retko bi se mešao u njegovu kompetenciju. U toku dve godine, koje sam proveo kao šef Odeljenja za naoružanje u Pešadiškoj školi, pozvao me samo jedanput da diskutujemo o poslovima moga odeljenja. A u toku tog dvogodišnjeg perioda, posetio me u mojoj kancelariji samo dvaput. Od generala Maršala sam naučio ono što predstavlja pravu osnovu efikasnog načina komandovanja. U toku celog rata namerno sam izbegavao da se mešam u poslove svojih potčinjenih. Kada je jedan oficir radio onako kako sam to od njega očekivao, davao sam mu punu slobodu. Ako bi oklevao, pokušavao sam da mu pomognem, a ako bi pretrpeo neuspeh, ja sam ga tešio.

1936 godine Maršal je postao brigadni general. Tom prilikom sam mu poslao čestitku iz Vest Pointa, gde sam se tada nalazio.

General Maršal mi je odgovorio kratkim, ali proročanskim pismom, u kome mi je rekao sledeće:

„Duboko verujem da ćemo imati ponovo prilike da služimo zajedno. Ništa me ne bi radovalo više od toga“.

Ta prilika je došla 1940 godine, kada me je general Maršal, tada načelnik Generalštaba, premestio iz Personalnog odeljenja Ministarstva rata i postavio za jednoga od pomoćnika sekretara Generalštaba. Na tom položaju bila mi je dužnost da načelniku Generalštaba usmeno referišem o predmetima koji su zahtevali da on o njima doneše svoju odluku. Pošto je prošla prva nedelja, general Maršal me pozvao u svoju kancelariju sa ostalim pomoćnicima i rekao: „Gospodo, ja sam se u vama razočarao. Dosada se niste usprotivili ni jednoj jedinoj odluci koju sam doneo“.

„Generale“, odgovorih, „to je samo zato što nije bilo razloga za neslaganje. Kada se bude desilo da sa nekom od Vaših odluka ne budemo saglasni, mi ćemo Vam to svakako reći“.

Mada sam u to vreme poznavao generala Maršala čitavih deset godina, nikada se nisam u njegovom prisustvu osećao potpuno ugodno. Svaki predmet o kome sam referisao brižljivo sam pripremao do najsitnijih detalja. On bi u magnovenju ovладао najkomplikovanim štabnim studijama i postavlјao svojim pomoćnicima unakrsna pitanja, a za to vreme je merio činjenice koje su mu bile potrebne za donošenje odluka. Ako bi izvesna studija imala nedostatke, on bi ih odmah otkrio i pitao bi zašto nisu bili ranije utvrđeni. Umesto da traži svaki dokument koji bi potvrđivao ispravnost njegovog sopstvenog gledišta, general Maršal je više voleo da čuje suprotna mišljenja.

„Kad god donesete ovamo neki predmet“, reče mi on, „želeo bih da mi kažete sve razloge zbog kojih mislite da ja ne bih trebao da se složim sa njim. Međutim, ako bih ja, uprkos Vaših primedaba, ostao pri onoj ranijoj odluci, tada ћu znati da sam u pravu“.

Novembra meseca 1940 godine, brigadni general Robert Ajhelberger (Robert Eichelberger), tada upravnik škole Vest Point, pitao me da li bih voleo da dođem tamo kod njega za starešinu kod pitomaca. Posle dve godine provedene u Ministarstvu rata čeznuo sam da pobegnem od kancelarske službe i da se vratim na komandovanje. No, u ono vreme sam bio još suviše mlad za komandovanje regularnim pukom.

Prilikom svoje sledeće posete Vašingtonu, Ajhelberger je govorio sa generalom Maršalom. Napuštajući kancelariju načelnika Generalštaba, svratio je do mene. „Čestitam vam, Omare, dobili ste ono što želite“, reče on. „General Maršal je baš sada odobrio moj predlog“.

Međutim, kada sam nedelju dana kasnije napuštao njegovu kancelariju, general Maršal me zaustavi i upita: „Jeste li sigurni da želite da idete u Vest Point, za komandanta kod pitomaca?“

„Da, generale“, odgovorih. „To je komandantski položaj i on će mi dati prilike da tamo pomognem podizanje oficirskog kadra. Proveo sam 12 godina u Vest Pointu, uključujući i one 4 kao pitomac, te smatram da dobro poznajem tamošnje probleme“.

Izgleda da ove reči nisu za generala Maršala bile dovoljno ubedljive. On se okreće prozoru koji je gledao na Konstitušn aveniju. „Mislio sam da dovedem Hodžisa (Hodges) iz Fort Beninga ovamo“, reče on, „na položaj komandanta pešadije. Da li biste voleli da odete tamo na njegovo mesto?“

Stade mi dah. Brigadni general Kurtnej Hodžis (Courteney Hodges) bio je komandant Pešadike škole, što je prestavljalo jedan od najelitnijih položaja za prekaljenog pešadiskog oficira.

„U tom slučaju, generale,“ odgovorih, „stvar se iz osnova menja.“

„Vrlo dobro, Bredli“, reče general Maršal, koji je već bio doneo svoju odluku. „Poslaću Vas dole čim budem mogao da dovedem Hodžisa u Vašington.“

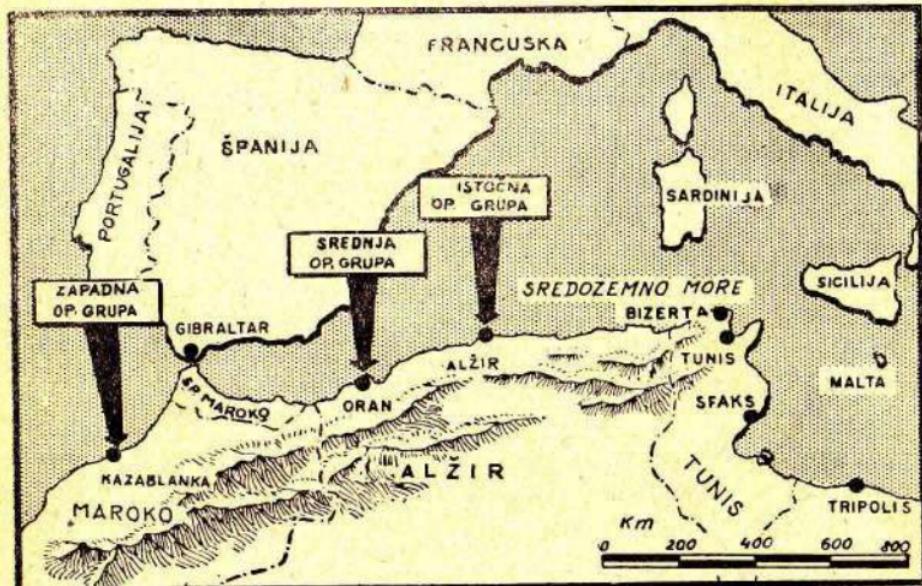
Tri meseca kasnije, februara 1941, za vreme dok sam se nalazio u kancelariji generala Maršala, on mi reče: „Bredli, nadite zamenika načelnika Generalštaba i dođite ovamo sa njim.“ Kada se vratih sa zamenikom, general Maršal je izdao naređenje za moje postavljenje za komandanta Pešadike škole.

20 februara poslat je Kongresu predlog za moje unapređenje, na specijalnom spisku. Idućeg dana, otpustovao sam u Bening.

Kada sam tamo stigao, čekao me telegram. Senat je edobrio moje unapređenje od potpukovnika u čin brigadnog generala.

Kada je general Maršal završio sa izlaganjem moje buduće saradnje sa Ajzenhauerom, predao mi je dva pisma da ih odnesem u Alžir. Bila su obeležena sa *strogo poverljivo* i sadržavala su instrukcije za Ajzenhauera u pogledu invazije Sicilije. Rekao mi je da pročitam pisma i da budem spreman da ih uništим u slučaju da na putu budemo primorani da se spustimo. Udrženi načelnici štabova predvideli su dan početka iskrcavanja na Siciliju za 10 juli, tj. samo pet meseci od tada. General Maršal, međutim, nije sumnjao u to da će Ajzenhauer uspeti da osvoji Severnu Afriku na vreme, što će mu dozvoliti da

tamo popuni i opremi svoje trupe i montira invaziju Sicilije. Jer, feldmaršal Ervin Romel je brzo otstupao kroz Libisku pustinju, dok ga je Montgomeri gonio prema „Maretovoj liniji“. Pored toga, mada je raspored Ajzenhauerovih savezničkih trupa na Tuniskom frontu bio tanak, bilo je jasno da su u pogledu utakmice po pitanju pozadinske službe i snabdevanja šanse bile na njegovoj strani.

Skica 2. — Saveznička invazija Severne Afrike

Sa svoja tri posebna iskrcavanja, invazija Severne Afrike (Torch), u novembru 1942 godine, obezbedila je francuski Maroko na Južnom Atlantiku i dovela do prodiranja u Sredozemlje, na istoku, sve do Alžira.

Snaga savezničkog vazduhoplovstva, mada još uvek zaglibljenog po blatnjavim severnoafričkim aerodromima, sve više je rasla, pošto je američka produkcija aviona omogućila Ajzenhaueru da otstrani svoje zastarele „P-40“ i zameni ih avionima „P-38“.

Za generala Maršala, koji je bio prožet duhom više strategije i već pripremao u svojim mislima invaziju

Evrope preko Kanala, bitka za Severnu Afriku pretstavljala je u osnovi bitku za dobitak u vremenu. Dok su se Nemci borili za produženje rata u Africi pomoću pojачanja iz Italije, Saveznici su činili ogromne napore da taj rat završe na vreme, u vezi planiranih operacija koje su imale da budu vođene na Siciliji.

Toga prvog jutra koje sam proveo u Vašingtonu, tj. na dan 18 februara 1943 godine, izgledalo je da su Nemci uspeli da dobiju u vremenu. Jer, čim sam se javio u sjajno osvetljenu kancelariju Odeljenja za operacije i planiranje u Generalštabu, čuo sam vesti, koje su dolazile preko radija iz Alžira, o tome kako su kod tesnaca Faid Saveznici otstupili. To je bio početak onoga što je imalo da bude poznato pod imenom Bitka kod Kaserinskog tesnaca.

Želeo bih da se unekoliko osvrnem na pozadinu koja je prethodila ovim događajima. U vreme invazije Afrike, velike koristi koje bi bile dobijene zauzimanjem Tunisa, opravdavale su veliki rizik koji su na sebe uzeli Saveznici. Jer, da je Ajzenhauer mogao zauzeti ovu luku, bio bi u stanju da preseče komunikacijski pravac Romelovog Afričkog korpusa daleko u Tripolisu. Tunis leži duboko u Sredozemlju. Bio je isuviše dobro zaklonjen snagama Osovine na Siciliji da bi u savezničkim amfibiskim operacijama napada na Kazablanku, Oran i Alžir, novembra 1942 godine, mogao biti uključen kao cilj. Sa Sardinije i Sicilije, nemačko vazduhoplovstvo se bacalo svom snagom na savezničke konvoje koji su bili upućivani kroz onaj uzani prolaz gde se Sicilija najviše približava obali Severne Afrike. Jedinice britanskog vazduhoplovstva na Malti, koja je bila žestoko bombardovana, bile su isuviše angažovane odbranom toga ostrva, da bi mogle pružiti avijacisku zaštitu u slučaju savezničkog iskrcavanja u blizini Tunisa. Štaviše, Saveznici su svoje izvore i napore koncentrisali na to da omoguće organizaciju raznih napada operacije TORCH¹⁰⁾, čije su zone bile znatno razdvojene jedna od druge. Ti izvori ne bi bili dovoljni da je ta operacija trebala da obuhvati još jedan napad, tj. četvrti.

¹⁰⁾ TORCH (buktinja) = Savezničko iskrcavanje u Južnom Atlantiku i na sredozemnoj obali Severne Afrike, 8 novembra 1942.

Sa snagama koje su jedva dostizale jačinu jedne pešadijske divizije formirane od raznih savezničkih jedinica i sa jednim tenkovskim oslabljenim pukom, Ajzenhauer je, skoro neposredno posle svog iskrcavanja od 8 novembra 1942, udario prema Tunisu. Ovaj grad je ležao na 560 milja drumskog saobraćaja od najistočnije tačke Ajzenhauerovog iskrcavanja u Alžиру. Aždje u momentu kada je samo velika smelost mogla doneti rezultate, tako i postupio. Nije imao uspeha, i to na domaku svoga cilja, pošto su izuzetno jake tuniske zimske kiše zaustavile napredovanje njegovih kolona. U međuvremenu, contingent nemačkih trupa od 5.000 ljudi, koji se početkom novembra nalazio u oblasti Tunisa, bio je do kraja meseca utrošten, zahvaljujući nemačkom vazduhoplovstvu koje je vršilo neprekidan transport pojačanja. Krajem decembra, Ajzenhauerove nade za brze severnoafričke operacije bile su iščezle. Saveznici su se dali na posao da reorganizuju svoje linije u hladnim tuniskim brdskim predelima. Pre no što je mogao preuzeti novu ofanzivu, Ajzenhaueru su bila potrebna jaka pojačanja.

1 januara 1943 Ajzenhauer je postavio general-majora Lojda Fredendala (Lloyd R. Fredendall) za komandanta 2 korpusa i naredio mu da koncentriše svoje snage na južnom Tuniskom frontu u cilju pripreme napada u pravcu Sfaksa.

U prvo vreme, Fredendalov 2 korpus je trebao da se sastoji od 1-ve oklopne divizije i jedinica za pešadijsku podršku. Imao je da se koncentriše pod zaštitom pešadije koja je bila raspoređena po stenovitom planinskom lancu koji se pružao sa severa na jug i bio poznat pod imenom „Istočni Greben“.

Uključujući i kontingente 2 korpusa, sada su se Saveznici našli na širokom frontu koji se protezao na dužini od preko 250 milja. On se na severu pružao počev od divljih čestara doline Sedjenane, u blizini Sredozemnog Mora, pa na jugu do golih ivica pustinje Sahare.

Januara meseca, ovaj front je bio podeljen na 3 posebna nacionalna sektora, svaki pod svojom sopstvenom zastavom. Na severu je bio britanski sektor, pod komandom general-potpukovnika ser Kennetha Andersona (Kenneth

A. Anderson), komandanta 1 britanske armije. Položaji ovoga sektora su se nalazili u visokim planinama koje su dopirale do lučkih gradova Bizerte i Tunisa. U centru je izvestan broj skrpljenih francuskih bataljona držao više od 100 milja divljeg „Istočnog Grebena“, sa njegovim otvorenim tesnacima kod Pišona i Faida. Najzad, na jugu, 2 američki korpus je obezbeđivao desni bok savezničkih položaja, dok je istovremeno nagomilavao sredstva i potrebe u Tebesi.

Uprkos tesnog prostora na koji su sada bile svedene sile Osovine u Tunisu, one su u svojim naporima da rat u Africi što više oduže i dalje dovlačile trupe i materijal. Čitava reka velikih i sporo letećih nemačkih vazdušnih transporata kuljala je u vazdušne baze sa čvrstim tlom u blizini Tunisa. U to vreme savezničko vazduhoplovstvo je bilo bespomoćno zaglibljeno po tuniskim i alžirskim aerodromima.

Sredinom januara Ajzenhauer je odustao od svoga plana da iz oblasti Tebese izvrši napad prema Sfaksu, jer je u Kazablanki saznao da Montgomeri neće stići na vreme do „Maretove linije“ da bi mogao svoju ofanzivu da koordinira sa napadom 2 američkog korpusa. Stoga je Ajzenhauer odlučio da se koncentriše na organizaciju i pripremu, s tim da ofanzivu odloži do proleća. U međuvremenu, general Jurgin fon Arnim (Jurgin von Arnim), komandant csovinskih snaga u Tunisu, znao je da će pri svakoj utakmici u pojačanjima biti bezuslovno pobeden, pošto su nemački gubici u Rusiji iscrpeli rezerve Nemačke oružane sile.

Početkom januara neprijatelj je počeo sa manjim napadima na Ajzenhauerove položaje na „Istočnom Grebenu“. Krajem meseca ovi neprijateljski napadi su u ozbiljnoj meri oslabili čvrstinu Ajzenhauerove odbrane na toj liniji. Čim bi se desila kakva nova pukotina u savezničkim položajima, bile su poslane trupe da je začepe. Rezerve, na koje je Ajzenhauer računao da će se suprotstaviti neprijateljskom napadu, bile su brzo istrošene. Pošto se njegov front ugibao pod fon Arnimovim učestalim napadima, Ajzenhauer je osetio da je postojeća opasnost, koja se sve više povećavala, opravdala što se nije

obazirao na francuske zamerke protiv britanske zajedničke komande. U toku poslednje nedelje meseca januara Ajzenhauer je počeo da popravlja svoju situaciju objedinjavanjem celokupnog savezničkog fronta pod Andersonovom 1 armijom.

30 januara 1943 Arnim je napao Francuze kod tesnaca Faida. Mada su se oni čvrsto držali na drumu iza njega, kroz savezničku liniju odbrane bio je otvoren prolaz koji je vodio preko „Istočnog Grebena“, što je bilo kritično.

Februara meseca Ajzenhauerove snage stajale su pozadi znatno oslabljene barijere duž celog „Istočnog Grebena“. Da bi stvar bila još gora, Romel se povukao iz Tripolisa na „Maretovu liniju“, te su se sada njegove pustinjske snage sjedinile sa fon Arnimovim i obrazovale neprekidni front koji je imao da pruži produženi otpor u operacijama u Tunisu.

Početkom februara saveznička obaveštajna služba je javila o mogućnosti jednog jakog neprijateljskog napada u pravcu Fonduka i pozadine Andersonove 1 britanske armije. Mada je duž savezničke linije odbrane bilo i drugih tačaka gde je neprijatelj takođe mogao da udari, saveznička komanda je bila uverena da je cilj napada imao da bude Fonduk. Ovo verovanje je bilo skoro fatalno.

Da bi se uverio da li su njegovi položaji čvrsto organizovani, Ajzenhauer je 12 februara 1943 u ponoć napustio Alžir i otišao da poseti Fredendalov štab. Stigao je sledećeg dana popodne u Tebesu, gde se nalazio 2 korpus. Prvobitne Ajzenhauerove instrukcije koje je dao Fredendalu predviđale su pokretnu rezervu koju je trebalo držati u pripravnosti iza zastora izviđačkih delova i lakih jedinica koje su imale zadatak da usporavaju neprijatelja i stvore dobitak u vremenu. Umesto toga, Ajzenhauer je ustanovio da je američka pešadija bila grupisana po izolovanim čuvcima (koje Arapi zovu „džebelima“) duž linije odbrane, a pokretne rezerve bile su iscepke na sitne delove iza linije odbranbenih položaja.

14 februara ujutru gurnuli su nemački tenkovi tipa „Tigăr“ kroz prolaz kod tesnaca Faid — 35 milja južno od Fonduka. Fredendalove nade da će uspeti da zadrži tesnac propale su u roku od nekoliko časova posle početka na-

pada. Jer, čim se neprijatelj probio preko „Grebena“, ubrzo je izlovoao i opkolio američke snage na susednim „džebelima“. Oba naslona su bila razbijena te su time otpale i Ajzenhauerove šanse da zaustavi neprijateljski napad.

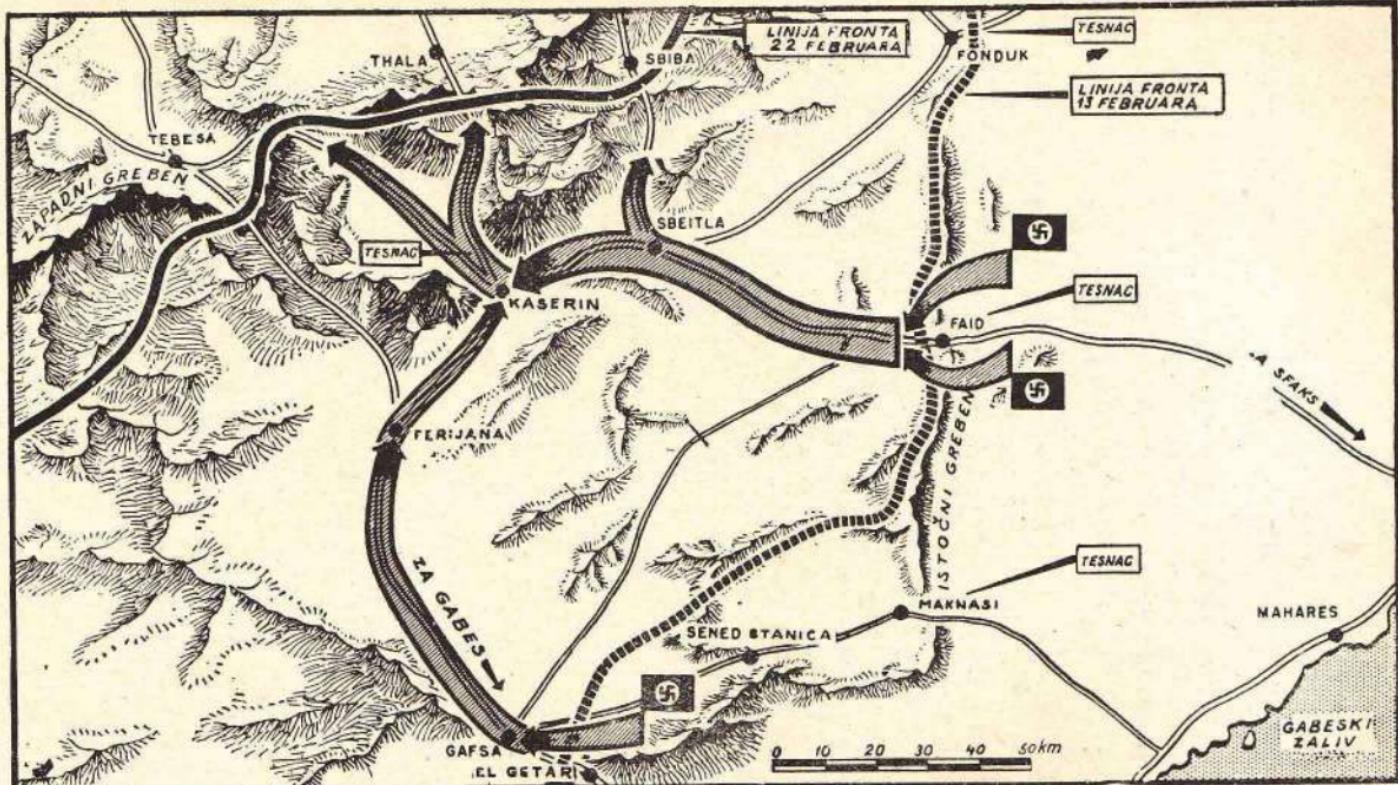
Protivnapad, koji je izvršen oklopnim snagama protiv neprijateljskog boka, propao je u blizini Sbeitle kada su se nemačke „Štuke“ oborile na američke tenkove. Tu, kod Sbeitle, drum se račvao. Jedan krak je išao 80 milja na sever, prema britanskim skladištima kod Le Kefa, a drugi, 70 milja na zapad, prema američkim skladištima kod Tebese. I jedan i drugi su za neprijatelja pretstavljali privlačne ciljeve.

Kada je saznao da je njegov položaj kod Faida probijen, Anderson je naredio povlačenje na „Zapadni Greben“, planinski lanac koji se pružao paralelno i nalazio se iza barijere na kojoj su Saveznici bili postavili svoju liniju odbrane. Tu se nalazio prirodan otvor od 3 milje, poznat pod imenom Kaserinski tesnac, koji je izlazio u široku i ravnu kotlinu koja je vodila u Tebesu.

Kod Kaserina je jedan nesposoban komandant puka rasporedio svoje trupe u dolini na izlazu iz tesnaca na takav način, kao da je htio da zadrži samo navalu čopora goveda. Osetljivi planinski visovi, na koje se tesnac nasašnjao sa obe strane, ostali su nebranjeni, te su Nemci tu izvršili proboj. Pošto su razbacali rezerve s kojima su mogli da preduzmu jedinstveni protivnapad, Saveznici su svoje snage sada trošili počesno, tj. bataljon po bataljon. Kako je koji od ovih bataljona preduzimao napad, tako su ga Nemci razbijali.

Tenkovski napad je bio zaustavljen tek 21 februara, 10 milja od Thale, u blizini druma Tebesa—Le Kef. Tu su se sastali tenkovi 6 britanske oklopne divizije, koji su pojurili na jug kao pojačanje, sa artiljerijom 9 američke pešadijske divizije. Ova poslednja je jurila od Orana i danju i noću po zaledenim planinskim putevima i previla put od 750 milja.

23 februara rano ujutru neprijatelj se povukao kroz Kaserinski tesnac posejavši za sobom protivtenkovske mine u cilju da ometa savezničko gonjenje. Montgomeri se

Skica 3. — Protivnapad osovinskih snaga kroz Kaserinski tesnac
Sa „Istočnog Grebena“ Romelovi tenkovi su jurili kroz tunisku ravnicu u cilju da probiju
Kaserinski tesnac i da ugroze bazu za snabdevanje kod Tebese, koja se nalazila pod zaštitom
planina u sastavu „Istočnog Grebena“.

sasvim približio „Maretovoj liniji“, te je Romel bio pri-nuđen da povuče svoje tenkove da bi zadržao 8 britansku armiju.

Mada se Nemci nisu mogli nadati da će dobiti rat u Severnoj Africi, oni su u svojim naporima da produže trajanje toga rata postigli značajnu pobedu kod Kaserinskog tesnaca.

Onog jutra kada je Romel povukao svoje tenkove, jedan američki avion „C-54“, dolazeći sa Južnog Atlantika, nisko je nadletao lučki grad Dakar na francuskoj severno-afričkoj obali i s mukom se spustio na neravnu pistu polu-izgrađene vazduhoplovne baze.

Dan je bio oblačan i hladan i Senegalci su na svojim tankim nogama prolazili pored nas s mukom vukući teret od čeličnih ploča za pokrivanje aerodroma i tesno pribijali uz sebe svoje rite. Spustio sam se iz aviona prilično uko-čen. Bili smo stigli na Ajzenhauerovo vojište.

3: Tunis

(Skica 4, str. 74)

Naš avion je bio jedan od prvih koji je leteo direktno iz Natala, u Braziliji, do nedovršene baze vazduhoplovne transportne komande kod Dakara. Sve dok se ovaj aerodrom nije počeo upotrebljavati, vazdušni transporti na Južnom Atlantiku su išli preko ostrva Asenšn, koje je predstavljalo takoreći samo jednu tačkicu na Okeanu, pa na bazu kod Akre — 1.300 milja južnije od Dakara.

Posle doručka od 25 centi, koji se sastojao od konzervirane slanine i jaja u prahu, koje smo dobili u jednoj baraci pokrivenoj terisanom hartijom, na aerodromu kod Dakara, popeli smo se ponovo u avion za let od 1.400 milja prema severu, do Marakeša u francuskom Maroku. Leteli smo satima iznad pustinje Sahare. Ali, čim smo prešli u Maroko, snežni vrhovi planine Atlas dizali su se iz pustih ravnica pravo u vis, te smo se pri letu provlačili kroz klisure koje su stvarali. Iza ove planinske barijere, na njenim plodnim severnim padinama, Marakeš je, kao kristalni grad, ležao u centru jedne zelene oaze. Gledane iz vazduha, njegove velike bele džamije ličile su na džinovske pečurke, razbacane kao baloni. Tu smo aterirali. Pošto smo proveli noć u hotelu „Mamunija“, koji je bio u arapskom stilu, rano ujutru smo se ukrcali na jedan transportni avion „C-47“, koji je nosio tovar, i pošli za Alžir.

Kada smo se 24 februara 1943 godne spustili na aerodrom izvan Alžira, koji je bio razriven bombama, u blizini hangara nas je čekao Ajzenhauerov oklopljeni „kadilak“. Ova oklopljena kola su bila građena u Engleskoj, i to, na navaljivanje oficira obaveštajne službe koji su se bojali za Ajzenhauerovu bezbednost pri prolazu uzanim

ulicama gusto naseljenog Alžira. Međutim, težina oklopljene karoserije, postavljene na standardnu šasiju, prouzrokovala je često prskanje guma, te su kola bila zbog toga ostavljena za eventualnu upotrebu velikodostojnika. Prtljac smo sa avionske piste, koja je bila od čeličnih ploča, morali vući kroz blato, te sam prvi put shvatio zašto se Ajk žalio generalu Maršalu na blato u koje se bilo zaglibilo njegovo vazduhoplovstvo. Najveće zimske kiše, koje se godinama ne pamte, izlokale su teren u Severnoj Africi i pretvorile ga u takvo muljevitou blato, da je ono bilo isuviše nepogodno čak i za stavljanje čeličnih ploča koje su upotrebljavane u cilju poboljšanja avionskih pisti.

Ajzenhauerov Saveznički štab ispunio je ceo veliki hotel „St. Džordž“, koji se nalazio na uzvišici pokrivenoj palmama, sa izgledom na prometnu luku Alžira. „Liberti“ brodovi bili su pripjeni uz kejove, i na njima je vrilo od mase arapskih lučkih transportnih radnika. Baražni baloni su bili načičkani po sumornom nebu. „St. Džordž“ je sa svojim hodnicima popločanim mozaikom postao afrički Pentagon, u kome se nalazilo mnoštvo savezničkih oficira u svojim divnim uniformama. Kao i svi štabovi, štab Komande savezničkih trupa narastao je od vremena iskrcavanja u Alžiru tako mnogo da je dostigao broj od 1.000 oficira.

Pošto smo stigli u „St. Džordž“ bio sam smesta odveden u Ajzenhauerovu kancelariju koja je bila odmah do kancelarije Bedela Smita, njegovog vrlo vrednog načelnika štaba. Ovo je imao da bude moj prvi službeni kontakt sa Dvajtom Ajzenhauerom, koji će trajati u toku celog rata. U toku 28 godina otkako smo zajedno svršili školu u Vest Pointu, bili smo u armiji premeštani sa dužnosti na dužnost, a nijednom nismo služili zajedno. Naravno, ipak smo se sretali, ali jedva pet do šest puta, i to samo na utakmicama između Armije i Mornarice i redim klasnim sastancima.

Ajzenhauer je u klasu, koja je završila školu u Vest Pointu 1915, ušao 14 juna 1911 godine. U to vreme, u radničkom odelu, ja sam još radio u jednoj od radionica

Vabaš Železnice, u Moberliju, Misuri. Moj otac, koji je bio seoski učitelj, umro je kada mi je bilo 14 godina, ostanivši moju majku, švalju, da me izdržava. Pošto sam 1910 godine bio završio gimnaziju u Moberliju, zaposlio sam se na železnici, nadajući se da će uštedeti dovoljno novaca da bih sledeće godine mogao da polažem ispit za prijem na državni univerzitet.

Jedne nedelje uveče, krajem proleća 1911 godine, Džon Kruson (John Crewson), špediter iz Moberlija i nadzornik Nedeljne škole hrišćanske crkve, kojoj sam pripadao, upita me zašto se nisam javio za stupanje u Vest Point. Znao je za moju naklonost prema životu na čistom vazduhu, nasleđu koje mi je ostalo od oca koji me je vodio sa sobom u lov kad sam bio dete.

„Ali, moja sredstva mi ne dozvoljavaju da idem u Vest Point“, rekoh. „Ako budem išao na Univerzitet, jedva će imati vremena da zaradim što mi treba“.

„Nećeš platiti troškove u Vest Pointu, Omare“, objasnii mi Kruson. „Armija te izdržava dok si тамо“. Posle ovoga sam se življe interesovao za mogućnost odlaska u vojsku.

Ne znajući nikoga ko bi poznavao našeg pretstavnika u Kongresu, V. V. Rukera, iz Drugog distrikta u Misuriju, lično mu napisah pismo i zamolih ga da me primi. On mi odgovori da je glavni kandidat već bio određen, ali da će mu biti veoma drago ako bih ja polagao ispit kao kandidat u alternaciji, tj. ako onaj glavni ne bi prošao na ispitu.

Imajući na raspoloženju samo nedelju dana za spremanje ispita, posle skoro godinu dana od izlaska iz gimnazijske, a pošto sam želeo da svakako prođem na ispitu, bio sam prinuđen da napustim svoj posao na železnici da bih mogao da učim i preko dana. Tek nedavno sam napredovao i bio premešten u radionicu parnih kotlova, gde sam sada zarađivao po 17 centi na čas. Štaviše, pošto je ispit imao da bude u St. Luisu, bilo mi je vrlo teško da bacam novac za železničku kartu, za tako beznadežno putovanje. Mada obeshrabren, ipak sam otišao kod školskog nadzornika J. C. Lilija, koji je bio prijatelj moga oca da ga pitam za savet.

„Guraj napred i pokušaj, Omare“, savetovao me on. „Možda bi mogao da dobiješ besplatnu kartu za put od strane železnice“.

„Kad bih mogao da dobijem takvu kartu, išao bih“.

Vabaš železnica dade mi kartu i tri nedelje kasnije dobio sam obaveštenje da je glavni kandidat pao na ispit. Dobio sam nalog da se javim 1 avgusta 1911 godine u Vest Point.

U toku tri godine u Vojnoj akademiji, Ajzenhauer i ja smo bili dobri drugovi i bili smo u istoj pitomačkoj četi. Igrali smo zajedno futbal sve dok nije povredio koleno, što ga je nateralo da napusti naš tim.

Ova povreda na kolenu pogoršala se kada je Ajzenhauer jednom nezgodno skočio sa svoga konja u manježu. U doba završetka škole, jedna lekarska komisija je rešavala da li da se on rasporedi, bojeći se da bi mogao biti ograničeno sposoban za službu.

U toku rata general-major Troj Midlton (Troy H. Middleton), komandant 8 korpusa, takođe je patio od artritisa u kolenu i generalu Maršalu je bilo predloženo da ga radije pošalje kući, no da mu poveri komandu jednog korpusa na bojnom polju.

„Više bih voleo“, rekao je general Maršal, „da imam čoveka sa artritisom kolena, no nekoga koji bi imao artritis u mozgu. Neka Midlton ostane gde je“.

Srećom, lekarska komisija u Vest Pointu nije manje pravilno rasuđivala i o Ajzenhauerovom slučaju.

Sa Bedelom Smitom sam u toku godina imao češći kontakt. To je bio živahan, bučan i nervozan čovek, suprotno od svog staloženog šefa. Smit se već pokazao naj-sposobnijim članom Ajzenhauerovog štaba. U pogledu vojnih školskih kvalifikacija bio je samouk; stupio je u Nacionalnu gardu kada mu je bilo 16 godina. Njegovo interesovanje i ambicija su se pružali daleko van vojničke karijere, a posledica toga bila je da je Bedel Smit imao izvanredne sposobnosti za pružanje pomoći Ajzenhaueru oko obilne administracije i političkih glavobolja kojima je imala da se bavi njegova komanda.

1931 godine Bedel Smit, koji je tada bio samo kapetan, došao je u Pešadisku školu u Bening, kao slušalac vi-

šeg tečaja. Smit se pokazao neobično sposobnim i istaknutim oficirom, sa inteligencijom koja mu je omogućavala pravilno rasuđivanje i sposobnošću da dobro prikaže i brani svoje mišljenje. Pošto je završio jednogodišnji kurs, tražio sam da se Smit postavi na dužnost jednog od mojih potčinjenih nastavnika.

U tom periodu general Maršal je prisustvovao jednom času kada je Smit izlagao monografiju o svojim iskuštvima iz Prvog svetskog rata. General Maršal je bio toliko impresioniran ovim izlaganjem, da je rekao svom adutantu:

„Želim da Smit dođe ovamo u Sekretarijat. Njegova monografija je najbolja koju sam ikada čuo.“

Odmah sam odustao od ma kakvog prigovora, te je Smit otišao u štab škole.

Duboko zavaljen u svojoj stolici pred geografskom kartom sa ubeleženom situacijom na frontovima i sa dugim štapom u ruci, Ajzenhauer mi je izložio zadatak koji me očekivao.

„Želeo bih“, reče on, „da što pre odete na front i pogledate stvari koje bih i sam htio da vidim, samo kada bih imao vremena. Bedel će Vam dati pismo u kome će Fredendalu i drugima biti rečeno da dolazite kao moj lični pretstavnik“.

Američki poraz kod Kaserina već je u Alžиру bio prouzrokovao uznemiravajuće sumnje u sposobnosti američkog komandovanja, ispravnost naše obuke i vrednost našeg oružja. Ali, Ajzenhauer se nije bavio time da pro-nalazi nekakvog krivca, jer su greške kod Kaserina bile isuviše brojne, na svima stepenima komandovanja, da bi mogle biti pripisane rđavom radu jednog jedinog komandanata. Ajzenhauer je tvrdio da njega u prvom redu interesuju pouke koje je trebalo izvući iz ovog poraza.

Iako je u to doba bio izgubio poverenje u Fredendala kao komandanta 2 korpusa, Ajzenhauer je namerno propustio da mi to poveri, što je bilo pametno. Ja sam imao da stvorim svoje sopstveno mišljenje i da ga iznesem direktno njemu. Mada nisam bio ovlašćen da u ime Ajzen-

hauera izdajem naređenja, imao sam pravo da američkim komandantima na frontu stavljam „savetodavne primedbe“, kako ih je on nazvao. Moj položaj, opšte uzevši, nije bio zavidan, jer su me mnogi ljudi smatrali za Ajzenhauerovog agenta na frontu, koji će odatle nositi izveštaje i pričati priče gazdi, preskačući redovan sistem komandovanja. Nije trebalo da prođe mnogo vremena pa da uvidim da me moja uloga nije učinila simpatičnim kod komandanta 2 korpusa.

Kada je Ajzenhauer upitao da li sam bio dobro opremljen za duža putovanja po frontu, pomislih sa žalošću na 77 funti¹⁾ prtljaga nepotrebnih bluza i sivih pantalona koje sam bio poneo po savetu svojih vašingtonskih prijatelja. Međutim, moj denjak sa posteljinom, perjanim jastukom, gumenim dušekom na naduvavanje i malim šatorom, čekao je na pristaništu u Bruklinu utovar na neki spori brod. To je bilo poslednji put da sam se u toku rata rastao sa svojim denjakom za spavanje.

To prvo veče, prilikom večere u dobro čuvanoj vili, koja se nalazila u blizini hotela „St. Džordž“, Ajzenhaueovo ljubazno ponašanje se promenilo kad je ljutito pričao o kritici koja se s besom širila po Americi povodom njegove saradnje sa Darlanom. Kao da hoće sam sebe još više da ubedi u pravilnost svoga mišljenja, izložio je živo i opširno sve okolnosti koje su ga navele na taj koristan posao sa Višijem. Jer, mada je Darlanovo ubistvo na badnje veče pružilo Ajzenhaueru zgodan izlaz iz situacije, on tu celu stvar još nije bio zaboravio.

Ajzenhauer nije slepo uspostavio odnose sa Darlanom, bez osećanja odgovornosti za politički rizik takve akcije. On je vrlo brzo ocenio političke fineze svoje situacije u Severnoj Africi. Pre no što je stupio u kontakt sa Darlanom, podrobno je odmerio prednosti vojničke saradnje, s jedne, i rizik političkih komplikacija za Saveznike, s druge strane. Uprkos tome što je reakcija javnog mnjenja bila oštira no što je Ajzenhauer to predviđao, on nije odustajao od ovog kompromisa, smatrajući ga od bitne važnosti za sigurnost svog iskrcavanja u Severnoj Africi.

¹⁾ 1 funta = 453 gr. — Prim. prev.

Uprkos svoga oportunizma i svoje neslavne reputacije, Darlan je, prema rečima Ajzenhauera, predao Francusku Severnu Afriku Saveznicima, kao što je to bio obećao. Francuski otpor prilikom invazije bio je prestao tek na Darlanovo naređenje za prekid vatre. On je bio taj koji je nagovorio džandrljivog admirala Pjera Boasona (Pierre Boisson) u Dakaru da pristupi Saveznicima i da im na taj način osigura ovu francusku zapadnoafričku bazu na Južnom Atlantiku. Najzad, iako se francuska flota u Toulonu nije bila izvukla i pridružila Saveznicima, ona je bila ustvari potopljena i na taj način nedostupna Nemcima.

U ratu smo često prinuđeni da u interesu ostvarenja vojnih ciljeva činimo kompromise sa moralnim principima. Saradnja sa Darlanom je Ajzenhaueru bila isto toliko odvratna kao i njegovim kritičarima u Americi. Ali, kao što je to i sam Ajzenhauer tvrdio, on u Darlanu nije gledao saveznika, već jedno pogodno i korisno oruđe.

Dva dana sam lutao po Ajzenhauerovom štabu u Alžиру tražeći još podataka iz kojih bih dobio što bolju prestatvu o situaciji na frontu. Unutar mnogobrojnih i punih kancelarija štaba Komande savezničkih trupa, britansko i američko ljudstvo bilo je prožeto takvim duhom jedinstva, da su Ajzenhauerovi naporci za ostvarenje savezničke saradnje time već bili krunisani uspehom.

„Niko neće imati ništa protiv toga“, reče mi jedan oficir, „ako biste nekoga nazvali kopiletom. No, ako bi Vam palo napamet da ga nazovete „britanskim kopiletom“, tada je bolje da se pričuvate!“

Ajzenhauer je bio neumitan u sprovođenju svojih naređenja. Oni koji bi pravili šovinističke ispade, imali su da budu odmah poslani kući i to sporim brodovima izvan konvoja.

Formirajući saveznički štab, Ajzenhauer je upotrebozajedničko ljudstvo za obaveštajnu službu, operacije i planiranje snabdevanja. Tamo gde je na čelu nekog otseka bio Britanac, njegov zamenik bi bio Amerikanac. I obratno, tamo gde je Amerikanac vodio glavnu reč u jednoj operaciji, Britanac bi imao ulogu njegovog čoveka br. 2.

Međutim, u administrativnoj organizaciji i službi snabdevanja osetila se potreba da se organizuju paralelni

britanski i američki štabovi, zbog razlika koje su postojale u opremi i načinu rada u svakoj od dve armije.

U pogledu obaveštajne službe u štabu Komande savezničkih trupa, Britanci su sa lakoćom prevazilazili svoje američke kolege. Godine predratnog napornog rada, koje su Britanci posvetili proučavanju raznih teritorija po celom svetu, dale su im velike prednosti koje mi nikada nismo mogli da prestignemo. Dugo zapostavljanje obuke u obaveštajnoj službi, koje je postojalo u Američkoj vojsci, ubrzo se odrazilo u nesposobnosti pri našim prvim početnim akcijama. U toku spremanja oficira za buduće komandne položaje, mi smo isuviše mnogo godina prelazili preko potrebe da se oni specijaliziraju i u takvima poslovima kao što je obaveštajna služba. Nije realno pretpostavljati da je svaki pojedini oficir imao sposobnosti i volje za komandovanje trupom. Mnogi od njih su imali sposobnosti isključivo za poslove štabne obaveštajne službe i svakako bi radije posvetili svoju karijeru takvima dužnostima. Međutim, umesto da izgrađujemo kvalifikovane oficire za obaveštajne poslove, mi smo ih premeštali po sistemu konvencionalnih staževa, čineći relativno malu upotrebu od njihovog specijalnog talenta. Često su nesposobnjakovići bili postavljeni na obaveštajne dužnosti. Najzad, neka mesta u obaveštajnim odeljenjima viših jedinica postala su pribedišta onih oficira koji nisu imali smisla za komandovanje. Sećam se s kakvom sam ozbiljnošću izbegao veliko iskušenje u svojoj karijeri, koje se pojavilo u vezi sa postavljanjem na jednu dužnost u obaveštajnoj službi. Da nije bilo kvalifikovanih rezervista, koji su jedini sa tolikom sposobnošću ispunjavali tako mnogo naših obaveštajnih dužnosti u toku celog rata, armija bi se našla u velikom škripcu zbog nedostatka stručnog ljudstva za obaveštajnu službu.

26 februara 1943., dan pre no što sam trebao da otpuštujem na Tuniski front, u Alžir su stigle vesti o novoj nemačkoj ofanzivi protiv severnog dela savezničkih linija. Neprijatelj je pri izboru mesta za napad još jednom uzeo u obzir slabost Saveznika. Jer, čim je Aleksander reorganizovao svoje linije da bi uredio rasturene američke jedinice i prikupio ih pod 2 korpusom, fon Arnim je udario na

britanske položaje na severu, izvršivši napad u pravcu komunikaciskog čvora kod Beje.

Dobro zaštićen „Istočnim Grebenom“, koji je zaklanjao njegove obalske ravnice, neprijatelj je mogao da zadržava Montgomerija na „Maretovoj liniji“ na jugu, dok je svoje snage bliže Tunisu upotrebio za nanošenje opsasnih udaraca Zapadnim saveznicima. Neprijatelj je bio u mogućnosti ne samo da drži otvoren obruč koji smo pokušavali da zatvorimo spajanjem naših zapadnih snaga sa Montgomerijevim snagama iz pustinje, već je težio i da nas počesno tuče, vršeći protivnapade na slabije posednute otseke na našem Zapadnom frontu. Štaviše, spajanjem Romelovih i Arnimovih snaga u Tunisu, Nemci su sada imali preim秉stvo dejstva po unutrašnjim operaciskim pravcima. To je imalo da im omogućи brzo premeštanje snaga sa fronta 8 armije na front 1 armije. Sve dok je neprijatelj držao inicijativu u svojim rukama, mogao je produžiti sa ugrožavanjem oba saveznička fronta.

Ovlašćenje za moju misiju u ulozi Ajzenhauerovog izaslanika na Tuniskom frontu bilo mi je dato u vidu sledećeg kratkog pisma upućenog svima američkim komandantima:

„General-major O. N. Bredli obilazi Vaš štab kao lični predstavnik vrhovnog komandanta Severnoafričkog vojišta, u cilju da razmotri s Vama ona interesantna pitanja koja se tiču američkih trupa pod Vašom komandom. Molimo Vas da mu ukažete svu moguću pomoć i saradnju“.

Željan da nekoliko dana pobegne od monotonije svoje kancelarije u Alžiru, Bedel Smit je izrazio želju da me prati do 2 korpusa. Ajzenhauerovim naoružanim avionom „B-17“, odleteli smo za Konstantin, dok su Hansen i Bridž pošli za nama sa dva džipa. Kao prirodna tvrđava, opkoljena sa tri strane klisurom koja je bila nekoliko puta dublja no ona Nijagarina, Konstantin je bio izabran za štab kopnenih snaga i vazduhoplovnih komandi.

Aleksanderov štab kopnenih snaga bio je najvećim delom sastavljen od Britanaca; on je imao samo nekoliko američkih oficira za vezu. Većina tih britanskih oficira bili su veterani iz pustinjskog rata, te su pružali šarenu

sliku raznih neujednačenih uniformi. Mogli su se videti sviteri, odela od štruksa i pelc-bluze, umesto konvencionalnog britanskog batl-dresa²⁾ koji je nosila 1 armija. Čuo sam da su mnogi oficiri nosili mantile postavljene jarećom kožom, koja je jako zaudarala, ali je ovu odeću činila vrlo praktičnom za hladne noći u pustinji. Ljudi Aleksanderovog štaba grupe armija pružali su ubedljiv i prijatan utisak da su bili odavno prilagođeni ratnim nedaćama.

Dok sam bio još potpukovnik, u Vašingtonu, 1940 godine, Aleksander je komandovao jednom divizijom pri evakuaciji kod Denkerka. Posle toga je otišao u Burmu, gde je opet bio prinuđen da vodi borbu u otstupanju. Najzad, pošto je čitave tri godine bio pod pritiskom Osovine, na suprotnim krajevima sveta, Aleksander je sada uživao u preokretu situacije koji je došao sa nadmoćnim savezničkim snagama za ovu Tunisku operaciju. Kao strpljiv, razborit i nepristrastan vojnik, Aleksander je, više no iko drugi, pomogao američkoj komandi na bojištu da se izgradi i da najzad dostigne svoj puni kvalitet u Tuniskim operacijama. Njegov je zadatak prvenstveno bio da ostvari koordinaciju na savezničkom frontu. To je bio zadatak koji je, pored velikih vojničkih sposobnosti, zahtevao i takt, smisao za diplomaciju, tolerantnost i diskretnost. Među svima britanskim oficirima koje sam imao da upoznam, nijedan nije raspolagao ovim osobinama u većoj meri od Aleksandera.

U Kazablanki, januara 1943 godine, saveznički planeri su predviđali potrebu da se za završnu fazu operacija u Severnoj Africi Aleksanderove i Ajzenhauerove snage spoje pod jedinstvenom komandom. Prema tome, Aleksanderova komanda imala je da dođe pod rukovodstvo štaba Komande savezničkih trupa i to onoga dana kada Montgomeryeva 8 armija bude prešla tunisku granicu. Sam Aleksander imao je tada da postane Ajkov zamenik za kopnene snage.

²⁾ Službena uniforma za oficire i vojnike u ratu i u mirno doba. — Prim. prev.

Do ovih izmena je došlo 20 februara, kada je Aleksander ne samo postao zamenik Vrhovnog komandanta savezničkih snaga, već i komandant 18 grupe armija. Ova grupa armija se sastojala od Andersonove 1 i Montgome-rijeve 8 armije, Fredendalovog 2 korpusa i Žuenovog (Juin) 19 francuskog korpusa. Nazvana 18 grupom armija, prema 1 i 8 armiji, njena prva dužnost bila je da koordinira pokret savezničkih klešta u Tunisu, da pritera osovinske snage uza zid, u njihov obalski koridor, a zatim da potisne neprijatelja prema severu, u klopku, gde je imao da bude uništen.

Čim je Aleksander obrazovao svoje komandno mesto grupe armija u Konstantinu, Anderson je imao da napusti komandu Zapadnog tuniskog fronta i da se posveti 1 armiji. I francuski i američki korpus su imali da dobiju autonomni status pod upravom Aleksanderove grupe armija. Prvo što je Aleksander imao da učini, bilo je da razmrši hao-tično stanje sa kontingentima raznih jedinica na Anderso-novom frontu. Snage svake pojedine nacije su imale da budu prikupljene pod svojom sopstvenom nacionalnom komandom i da dobiju otseke fronta za koje će biti isklju-čivo odgovorne. Tako se dogodilo da se Fredental, na ju-žnom boku tuniske linije fronta, prvi put našao u ulozi komandanta korpusa, ne samo po tituli, već i suštinski. Rastureni tenkovski bataljoni 1 oklopne divizije bili su reorganizovani u jednu jedinstvenu moćnu snagu; najzad, otkako je bila iskrcana kod Orana, 1 pešadijska divizija bila je prvi put u stanju da skupi zajedno svoje 3 pukovske borbene grupe.

Jednovremeno sa reorganizacijom kopnenih snaga, Ajzenhauer je sredozemne vazduhoplovne i pomorske snage koncentrisao pod komandom odgovarajućih zame-nika Vrhovnog komandanta. 19 februara formirao je Sredozemnu vazduhoplovnu komandu pod glavnim maršalom vazduhoplovstva ser Arturom Tederom (Arthur W. Ted-der). Tederova nova komanda je proširila Ajzenhauerovu kontrolu na celokupne savezničke vazduhoplovne snage — britanske, francuske i američke — u Severozapadnoj Africi, na Srednjem Istoku i na Malti. Glavne vazduhoplovne snage u Severozapadnoj Africi Ajzenhauer je sta-

vio pod komandu general-majora Karla Spaca (Carl A. Spaatz), na izgled mirnog čoveka i sjajnog avijatičara. Spacovi potčinjeni komandanti bili su: general-major Džems Dulitl (James H. Doolittle) — za strategisko vazduhoplovstvo; vazduhoplovni maršal ser Artur Koningham (Arthur Coningham) — za taktičko vazduhoplovstvo, i vazduhoplovni maršal ser Hju Lojd (Hugh P. Lloyd) — za obalsko vazduhoplovstvo. Dulitlovi teški „B-24“ i srednji bombarderi imali su da razore strategiske ciljeve, nanesu žestoke udarce neprijateljskim pomorskim bazama, izbace nemačko vazduhoplovstvo sa njegovih tuniskih aerodroma i da napadaju neprijateljske komunikacije. Koninghamu, koji je po rođenju bio Novozelandanin, Teder je stavio u zadatak tesno sadejstvo sa kopnenim snagama. Ta podrška je bila neophodno potrebna na frontu gde su čak i zastarele i glomazne „Štuke“ stalno uznemiravale naše kopnene snage, ne bojeći se mnogo da će u tome biti sprečene.

Admiral flote ser Endrju Kaningham (Andrew B. Cunningham) bio je postavljen za vrhovnog komandanta u Sredozemlju, uključujući sve savezničke pomorske pokrete od Gibraltara do istočno od Malte. Na taj način, kada sam se 24 februara javio Ajzenhaueru, njegov štab Komande savezničkih trupa obuhvatao je celokupno Sredozemlje, od Kazablanke do Srednjeg Istoka. Ne samo da je Ajzenhauer bio spremjan da izbaci Osoviniu iz Afrike, nego je već bio duboko zašao i u planiranje invazije Sicilije.

Iz Konstantina smo se Bedel i ja uputili na front automobilom marke „Ford“, starim četiri godine, koji je bio rekviriran od strane Saveznika ubrzo po iskrcavanju. Duž dobrog alžirskog druma sa živim kamionskim saobraćajem iz Konstantina za Tebesu išli su Arapi, u grupicama jedan za drugim, sa strane puta. Nosili su svoje urođeničke haljine sa kapuljačama i nudili jaja na prodaju. Kako je na front bilo dovlačeno sve više trupa, cene svežih jaja su se penjale munjevitom brzinom i ovi prodavci, koji su se viđali pored puta u ritama, zgrtali su veće zrade no što bi mogli dobiti skoro u toku celog svog života radeći na farmama.

Na polovini puta za Tebesu, po Smitovom predlogu, prešli smo iz našeg zatvorenog „Forda“ u otvoren džip, iz koga je bilo lakše iskočiti u slučaju neprijateljskog napada iz niskog leta. Kao zaštita našem džipu bila su upućena 2 oklopljena automobila sa mitraljezima kalibra 12,7 mm. Bio sam začuđen ovim detaljnim merama predostrožnosti, ali mi je Bedel Smit ispričao da je samo nedelju dana ranije, dok se vozio ovim putem, bio napadnut iz vazduha i tom prilikom jedan član njegove pratinje je poginuo.

Posle toga, pri našim putovanjima džipom po Tunisu, držali smo se uobičajenih mera opreze. Dok je jedan od nas koji smo se vozili pažljivo gledao unapred ne bi li primetio neprijateljske avione, drugi je stalno osmatrao nebo pozadi nas. Šofersko staklo je bilo oboren na dole i pokriveno, da bi se izbeglo odbijanje svetlosti, platnena pokrivka je skinuta i držači krova spušteni. Jer, u toku zime 1943, uprkos rastuće snage savezničkog vazduhoplovstva, nemačka avijacija je još uvek skoro neuznemiravano nadletala Tuniski front. Zvuk aviona je bio dovoljan znak da treba da se stane i potraži zaklon pored puta.

Štab 2 korpusa je bio smešten u maloj varoši Džebel Kuifu, poznatoj po rudnicima fosfata, na 15 milja severno od grada Tebese koji je bio opasan zidinama. Trupe ovog korpusa odmarale su se u bivaku, na pošumljenom „Grebenu“, pozadi ivice visova koji su zaštićavali dotur potreba. Kao rezultat Aleksanderove reorganizacije fronta, 2 korpus je sada imao efektivnu snagu od 4 divizije, sa odgovarajućom jačinom u artiljeriji, protivtenkovskim i protivavionskim jedinicama. Te divizije su bile sledeće: 1-va oklopna, sada ponovo prikupljena, pod komandom general-majora Orlanda Varda (Orlando Ward); 1-va pešadiška, pod komandom general-majora Teri de la Meza Alena (Terry de la Mesa Allen); 34 pešadiška, pod komandom general-majora Čarlsa Rajdera (Charles W. Ryder) i novo pristigla 9 pešadiška divizija pod komandom general-majora Mantona Edija (Manton S. Eddy).

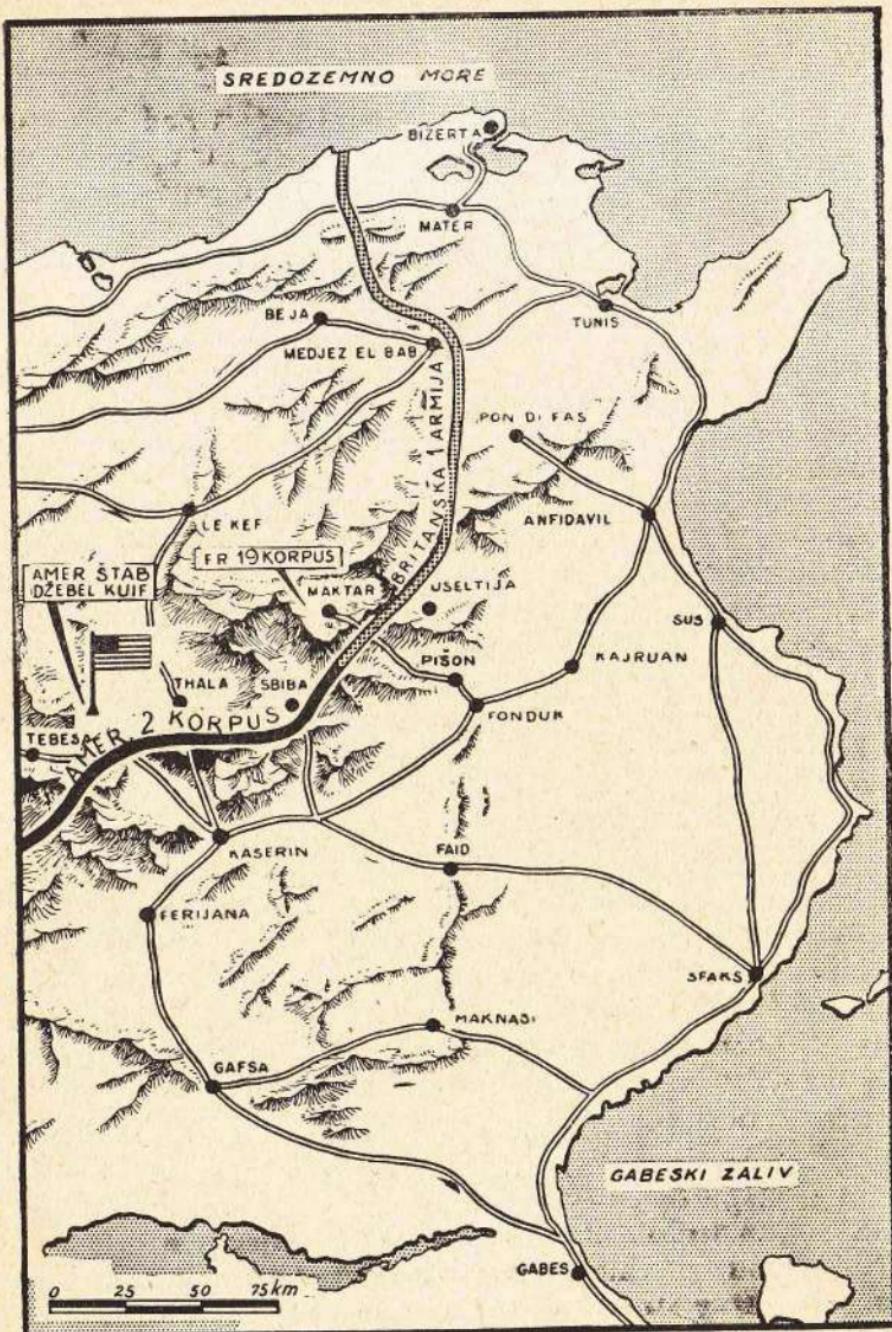
Nagomilavanje sredstava i potreba kod Tebese za napad u pravcu Sfaksa, od koga se bilo odustalo, učinilo je da je 2 korpus bio dobro snabdeven rezervnim potrebama u momentu kada je pomenuti plan napada bio na-

pušten. U međuvremenu, materijalni gubici kod Kaserina bili su popunjeni tovarima kamiona, tenkova, terenskih vozila (polu-gusenica) i protivtenkovskih oruđa, koji su svakodnevno brodovima pristizali. Mnogi od ovih tenkova bili su uzeti za hitne potrebe 2 oklopne divizije, koja je zaštićavala udaljenu špansko-marokansku granicu.

Andersonov šef službe snabdevanja, prvo je bio procenio da se pomoću postojećih transportnih mogućnosti na južnom Tuniskom frontu može snabdevati 38.000 ljudi. Međutim, ova procena nije računala ni sa dovitljivošću američkog železničkog osoblja ni sa izvanrednom sposobnošću američke vojske da svoje armije na bojištu snabdeva i održava pomoću auto-transportne službe. U cilju popune američkih gubitaka i da bi pomogao ubrzanje formiranja 2 korpusa, Ajzenhauer je baš bio dao nalog za hitnu pošiljku naknadnih 5.400 kamiona iz Sjedinjenih Država. Umesto broja od 38.000 ljudi, koji su Britanci bili postavili kao krajnju granicu na ovom frontu 2 korpusa, mi smo najzad tu doveli 92.000 ljudi, koje smo mogli bez teškoća snabdevati svim potrebama u toku cele ofanzive.

Ova sklonost Britanaca da potcenjuju sposobnost američke službe snabdevanja kasnije je imala da nam pričini velike teškoće u tuniskim operacijama. Jer, prilikom određivanja snaga za jedan sektor fronta svaka je armija ograničena svojim mogućnostima da te snage snabdeva i održava s obzirom na postojeće puteve i železničke pruge. Na taj način, služba snabdevanja ima odlučujući uticaj na svaki taktički plan.

Docnije, u toku rata, često sam objašnjavao potčinjenima u štabu da Obaveštajno odeljenje postoji zato da mi kaže šta bi trebalo da se uradi na bazi njegovih informacija koje su se ticale neprijatelja. Pozadinska služba imala je da mi kaže šta bi moglo da se uradi s obzirom na mogućnosti za snabdevanje. Posle toga, kada bih jednom već doneo odluku, istu bi imalo da sproveđe Operativno odeljenje. Nedovoljna sredstva za snabdevanje mogla bi di-

Skica 4. — Saveznički pripremni raspored za prolećnu ofanzivu 1943 godine

Spremajući se za svoju prolećnu ofanzivu u Južnom Tunisu, 2 korpus koncentrisao je svoje američke trupe iza „Zapadnog „Grebena“, dok se 1 britanska armija držala na severu ispred Tunisa i Bizerte.

rektno da ograniče obim operacija svoga komandanta i obratno, dovoljna sredstva mogla bi da ga prošire. Srećom, moja sredstva za snabdevanje bila su uvek dovoljna.

2 korpus je bio smestio svoje komandno mesto u praznu i negrejanu zgradu francuske škole u Džebel Kuif. Arapski pljačkaši iz okoline odavno su iz nje bili izvukli sav nameštaj i instalacije.

Anglo-američko prijateljstvo, koje je u Alžiru bilo toliko negovano, u korpusu je pokazivalo izvesnu zategnutost koja se pojavila od slučaja kod Kaserinskog tesnaca. Još uvek pod teškim utiscima ovog poraza, 2 korpus je Andersona smatrao glavnim krivcem za rasturanje snaga zbog čega je korpus bio nemoćan da zadrži nemacki napad. Tvrđilo se da je Andersonovo odvajanje američkih snaga za britanski i francuski front oduzelo 2 korpusu pokretne rezerve na koje se moglo računati za izvršenje protivnapada.

Ali, dok je gundao, bojeći se da na 2 korpus ne padne kritika zbog „Andersonovih grešaka i nemarnosti“, štab korpusa nije bio obeshrabren u odnosu na situaciju na frontu. Mada se još uvek nalazio u fazi popune gubitaka u materijalu i opremi, štab je već radio planove za ofanzivu u cilju ponovnog zauzimanja „Istočnog Grebena“.

Hansen, Bridž i ja smo dobili jednu sobu u nepričaćnom hotelu rudarske kompanije, ali sam ja sa Bedelom odmah napustio Džebel Kuif, da bih posetio 1-vu oklopnu diviziju. Nadao sam se da ću tamo, kao i kod drugih divizija, saznati šta bi nam bilo od koristi da preuzmemmo pri borbenoj obuci i vežbama naših trupa u Americi.

Izvan Tebese, gde je čestar zakržljalih alepskih borova zaklanjao stenoviti „Zapadni Greben“, Vard je bio koncentrisao znatno oslabljenu 1 oklopnu diviziju. U toku ove operacije: decembarske bitke za Tunis i nemackog probaja kod Faida, divizija je bila pretrpela teške gubitke u materijalu. Samo kod Faida više od 90 tenkova bilo je ostavljen u plamenu, u dnu doline. Preostali tenkovi bili

su sada premazani debelim slojem blata u cilju kamuflaže. Zatim, u svakom bivaku posade su bile zapošlene oko svojih vozila dovodeći ih ponovo u stanje borbene gotovosti.

Vard je bio srećan što je jednom uspeo da skupi svoju diviziju. Jer, već četiri meseca borile su se jedinice 1 oklopne kao izolovane grupe za podršku britanskih, francuskih i američkih trupa. 1 oklopna divizija još nijednom nije bila upotrebljena kao divizija u celini i Vard je nestrljivo očekivao da pokaže šta može da učini jedna američka divizija ako joj se dâ odgovarajući zadatak i ako bude snabdevena dovoljnim sredstvima i potrebama.

Dva dana sam krstario po diviziskom bivaku i razgovarao sa oficirima i podoficirima, pitajući ih kakvo su iskustvo stekli u toku svojih prvih nedelja koje su proveli u borbi. Mada su oni priznavali da je neprijatelj bio snažan i vešt kao protivnik, mnoge svoje nedaće pripisivali su nedostatku sopstvenog iskustva. Govorili su da, dok su oni sami često padali u grešku vršeći napade, dotle su Nemci strljivo izviđali pravce svog napredovanja, vrlo vešto koristili suve jaruge i roviće kao zaklon, i prikriveno prelazili u napad. Ispočetka su naši tenkisti jurili u napad kao konjanici u galopu, preterano se oslanjajući na brzinu svojih vozila i debljinu njihovog oklopa. Nažalost, kada bi došli u zonu dejstva nemačkih protivtenkovskih oruđa, ništa im od toga nije pomoglo.

Kada sam se raspitivao o materijalnoj opremi, saznao sam da je naš tenk „Šerman“, sa benzinskim pogonom, već stekao rđavu reputaciju među američkim trupama na frontu. Pošto je njegovo visoko oktansko gorivo bilo lako zapaljivo i buknulo bi u plamen čim bi tenk bio pogoden, posade su tražile dizel-motore kao „zamenu za ove vatrene klopke“. Vodnik Džems Bouser, iz Džaspera, države Alabama, mlad i hrabar veteran od 23 godine, ovako je govorio u ime svoje posade: „Generale, ovo je moj treći tenk, mada sam još uvek zajedno sa svojom prvobitnom posadom. Prva dva tenka su nam izgorela. Da su bila sa dizel-motorima, to se ne bi dogodilo; međutim, ovi se motori na benzin pale kao buktinje, posle prvog

ili drugog pogotka. Tada vam ne ostane ništa drugo do da se izvučete iz njih i da ih ostavite u plamenu“.

Našao sam da se još o jednom vozilu isuviše govorilo, a to je terenski kamion sa polu-gusenicom. Mada je ono bilo efikasno za transportovanje ljudstva po terenu van puteva, pružalo je oskudnu zaštitu protiv neprijateljske vatre. Kada sam upitao jednoga vojnika da li neprijateljska mitraljeska vatra probija njegov laki oklop, on me pogleda i veselo odgovori:

„Ne, generale. Ne, ona ga ne probija. Ustvari, zrna prođu samo s jedne strane i naprave malo larme“. Stvarno, evo američko terensko vozilo pretstavljalо je dobar pronađazak, dostojan poverenja. Njegova rđava reputacija dolazila je od nedostataka iskustva naših trupa, koje su pokušavale da ga upotrebe za isuviše mnogo raznih zadataka.

Čak i u ovoj početnoj fazi rata, nemački top 88 mm je već bio postao Nemezis³⁾) za pešake i tenkiste. Oruđe sa dvostrukom namenom, tj. za protivavionsko i protivtenkovsko dejstvo, top 88 mm je već bio pokazao efikasnost jednog protivtenkovskog oruđa velike početne brzine. On je svojim dometom lako prevazilazio naše „Šermane“ sa njihovim topovima od 75 mm.

Prilikom svoga prvog okršaja američki tenkisti su utvrdili da u borbi tenka protiv tenka njihovi „General Grant“ i „Šerman“ nisu bili ravni nemačkim tenkovima koji su imali teži oklop i bolje topove. Dve godine kasnije, u bici za Izbočinu⁴⁾), ova nesrazmera nije još bila ispravljena. Mada su na „Šermane“ najzad bili stavljeni topovi težeg kalibra, oni nikada nisu bili sposobni da se u direktnom i frontalnom napadu uhvate u koštač sa protivničkim „Panterima“ i „Tigrovima“. No, u pogledu solidnosti, američki tenk je znatno prevazilazio nemački; na njegov snažni motor moglo se uvek računati da će funkcionišati bez zastoja. Ovo preim秉stvo, zajedno sa našom američkom brojnom nadmoćnošću, omogućavalo nam je da u borbi opkoljavamo neprijatelja i da njegove tenkove

³⁾ Grčka boginja osvete. — Prim. prev.

⁴⁾ Odnosi se na poslednju Rundštetovu protivofanzizu u Ardenima. — Prim. prev.

uništavamo dejstvom na njihove bokove. Ali, ovo svesno rasipništvo sa „Šermanima“ nije pružalo velike utehe tenkoviskim posadama, koje su zbog ovoga takođe bile prinuđene da trpe gubitke.

Suprotno tesnoj saradnji koja je postojala između neprijateljskih tenkova i aviona „Štuka“, zahtevi za avijacionku podršku koje su upućivali američki tenkisti češće su ostajali bez odgovora no što su uzimani u obzir. Vazduhoplovni štabovi na zemlji nisu bili još uprostili komplikovanu proceduru kroz koju su imali da prođu zahtevi za vazdušnu akciju, te je ova toliko odočnjavala da su ciljevi koje je neprijatelj u početku pružao obično nestajali.

Mada sam pokušavao da pitanje komandovanja ostavim po strani, već u toku prve nedelje koju sam proveo na frontu bilo mi je potpuno jasno da je Fredendal bio izgubio poverenje svojih komandanata divizije. Isto kao i Vard, koji nije mogao da oprosti Fredendalu što je pristao na Andersonovo rasturanje njegove 1 divizije, ni Rajder, iz 34 divizije, nije bio manje oistar u kritici korpusa. On je u napadu kod Kaserina bio izgubio veći deo jednog puka zbog pogrešnih dispozicija za koje je bio dobio izričito naređenje. Ovaj gubitak poverenja svojih potčinjenih komandanata divizija stavio je Fredendala u situaciju koja se nije mogla održati.

Iako se ne bi moglo reći da je on bio jedini krivac za neuspeh kod Kaserina, ipak je on u očima svojih potčinjenih komandanata bio već dovoljno kompromitovan da je time bila uništена mogućnost neke njegove buduće efikasne saradnje s njima. Mada sam bio siguran u to da će Fredendal biti smenjen, ja sam svoje mišljenje zadržao za sebe i nisam o tome izveštavao Ajzenhauera.

U Džebel Kuifu Fredendalov štab je lojalno štitio svoga šefa od brbljanja koje se čulo naokolo. No, poverenja više nije bilo, a sklonost štaba korpusa da za svoje nedaće okrivi 1 britansku armiju više je otežala no olakšala situaciju. U međuvremenu, Britanci su bili veoma nestrpljivi zbog, kako su ga oni smatrali, odugovlačenja koje je 2 korpus pokazivao u planiranju svoga budućeg napada. U Alžиру se širila sumnja da je Kaserin progutao

ofanzivni duh 2 korpusa i da je američka komanda postala isuviše oprezna i obazriva.

Uznemiren ovim obaveštenjima o opadanju morala kod 2 korpusa, Ajzenhauer je 5 marta 1943 godine posetio Tebesu. Mada se Aleksander kao komandant grupe armija sada bavio reorganizacijom Tuniskog fronta, komanda 2 korpusa bila je još ostala u sastavu Andersonove 1 armije. Ajzenhauer je sada predložio da se ova korpusa, tj. francuski i američki, stave neposredno pod komandu Aleksandra, na ravnoj nozi sa Andersonovom armijom.

Pošto mi Fredendal nije ništa bio rekao o Ajzenhaue-rovoj poseti korpusu, o njoj nisam ništa znao sve dok nisam telefonom bio pozvan da napustim 9 diviziju i dođem u Tebesu.

Za vreme jedne pauze na konferenciji, Ajzenhauer me pozvao napolje, pred mala vrata evropske kućice, sa zidovima od gipsanog maltera, u kojoj smo konferisali.

„Šta mislite o komandovanju ovde?“ upita me on.

„Ono je dosta rđavo“, odgovorih. „Razgovarao sam sa svima komandantima divizija. Oni su svi izgubili poverenje u Fredendala kao čoveka, u pogledu njegovog komandovanja 2 korpusom.“

„Hvala, Bred“, reče on. „Vi ste samo potvrdili da sam u pravu u pogledu moga mišljenja o tome šta ovde ne valja. Ustvari, već sam dao nalog da Paton dode ovamo iz Rabata. On će se sutra javiti da preuzme komandu nad 2 korpusom“.

Vest o dolasku Patona pala je u Džebel Kuif kao bomba.

4: Sa Patonom za El Getar

(Skica 5, str. 88)

Uz sirene koje su najavljivale Patonov dolazak, 7 marta 1943, na zapuštenom trgu preko puta školske zgrade u kojoj se nalazio štab 2 korpusa u Džebel Kuifu, pojavila se duga kolona izviđačkih oklopnih automobila i poluguseničara. Čak i Arapi, koji su se s mukom kretali po blatnjavim ulicama, prikupljali su svoje haljine i bežali u najbliže kapije. Oklopna vozila su bila načičana mitraljezima, a njihove visoke antene u vidu štapova za pečanje ribe štrčale su klateći se visoko iznad glava. U prvim kolima stajao je Paton, uspravan kao teralac antičkih dvo-kolica. Njegovo lice se grčilo zbog vетра, a donja vilica mu je bila stegnuta podbradnikom čeličnog šlema sa dve zvezde.¹⁾

Dve neobično velike zvezde, na crvenoj ploči, označavale su njegova komandna kola. Sa svake strane kolskog krova bila je po jedna čvrsta metalna zastavica. Jedna od njih je imala 2 bele zvezde na crvenom polju, a druga, slova WTF²⁾ koja su značila: „Zapadne operativne združene snage“, tj. naziv Patonove komande u invaziji, pri iskrcavanju kod Kazablanke. Idućeg dana ploča WTF bila je zamjenjena drugom, koja je nosila oznake 2 korpusa: plavi i beli štit.

Skoro čitava četiri meseca posle invazije Severne Afrike Paton je čamio na francusko-marokanskoj obali, gde je njegov 1-vi oklopni korpus bio postavljen da spreči svaki pokušaj Franka da zatvori uzani Gibraltarski Moreuz i time preseče savezničku životnu arteriju u Sredozemnom Moru. Njegov korpus se sastojao od 2 divizije:

¹⁾ Amerikanci nose oznake činova na ramenima, kapi i šlemu.

— Prim. prev.

²⁾ Western Task Force (WTF). — Prim. prev.

2 oklopne, kojom je ranije komandovao u Beningu i slavne 3 pešadiske. Kako se verovatnoča španske intervencije na strani Osovine sve više smanjivala, Patonu je ubrzo dosadila ova zaštita granice na 1.000 milja iza borbenog fronta. Paton je sa najvećim zadovoljstvom prihvatio Ajzenhauerovu ponudu za premeštaj u Tunis, iako je to značilo da treba da napusti svoj 1 oklopni korpus i da dobije neku drugu, nepoznatu mu komandu.

Prema Ajzenhauerovim rečima, Paton je imao da podmladi klonuli 2 korpus i da ga dovede na dostoјnu „borbenu visinu“. Trećeg dana po njegovom dolasku, osoblje štaba 2 korpusa je stvarno gorelo od borbenosti, ali protiv samog Patona, a ne protiv Nemaca.

To je došlo otuda što je Džordž namerno preduzeo sve što je potrebno da 2 korpusu stavi do znanja da je došao kraj komoditetu i javašluku. Ne želeći da čeka dok ova promena u komandovanju ispolji svoj uticaj dole do divizija, Paton je tražio pogodan način koji će taj uticaj odmah preneti do svakog borca u korpusu. On ga je pronašao u propisima za nošenje uniforme.

Posle nekoliko meseci borbe američke trupe na frontu počele su imitirati pojedine britanske vojнике koji se nisu obazirali na postojeće propise za vojnu odeću na bojištu. Za vreme dok je bio van dometa neprijateljske vatre, sve veći broj vojnika je skidao šlemove i nosio samo sivomaslinaste vunene kapice koje su bile namenjene za nošenje ispod šlema. Patonu je ova kapica postala simbol aljkavosti i nediscipline u 2 korpusu. On je preduzeo mere za zabranu nošenja pomenute kapice, što je bila prva od njegovih reformi u korpusu.

Udarac je bio zadat jednom naredbom koja je propisivala obavezno nošenje u svakoj prilici šlemove, prtenih gamašni i mašni — u zahvatu korpusnog sektora. Jedinice u pozadini nisu oslobođene obavezognog nošenja šlemove, a čete u prvom borbenom redu morale su nositi mašne i u toku borbe. Da bi još više učvrstio poštovanje propisa odevanja, Paton je zaveo sistem plaćanja novčanih kazni za prekršaje propisa o nošenju odeće, koje su za oficire iznosile do 50, a za podoficire i vojнике do 25 dolara. „Kad ih

udarite po džepu“, imao je običaj da kaže Džordž, „dobijete brzi odgovor“.

Da bi naročito pokazao koliko ova naredba ima da bude striktno sprovedena, Paton je ponekad lično išao u poteru za onima koji su činili prekršaje. Posle jednog dana provedenog na terenu, retko se vraćao bez kolekcije vunenih kapica uzetih od vojnika na frontu.

Ova „kampanja protiv kapica“ obeležila je početak i uspon Patonove vlasti u 2 korpusu, koja je čistila i zavodila red. Svaki put kad god je neki vojnik vezivao svoju mašnu, šnirao gamašne i pričvršćivao svoj teški čelični šlem, on je bio primoran da se potseti na to da je Paton došao da komanduje 2 korpusom, da su onakvi dani kao što su bili oni pre Kaserinskog poraza prošli, i da je počela nova era, u kojoj će vladati čvrstina.

Mada bi većina komandanata dozvolila izvesne izuzetke u pogledu propisa za nošenje šлемova, Paton je insistirao na tome da ne bude nijednog. Ovom naredbom nisu bile poštedjene ni bolničarke po svojim bolničkim šatorima, kao ni mehaničari po radionicama oružno-tehničke službe.

Kada su iz oružno-tehničke službe upitali Patona da li naredba treba da se primenjuje i za vreme dok mehaničari rade na opravci svojih kamiona, Džordž je živo uzvratio: „Naravno! Pa boga mu, i oni su vojnici, zar ne?“

Patonova druga reforma odnosila se na osoblje samog štaba 2 korpusa. U toku operacija na bojištu, ljudstvo štaba obično radi 12 do 16 časova dnevno, koristeći samo najpotrebnije vreme za spavanje i obede. Pošto su mnogi oficiri, zbog sređivanja svojih dnevnih izveštaja, bili svake noći na nogama sve do posle ponoći, doručak je u korpusnom komandnom mestu obično bio služen docnije, tj. u 8.30 časova. Do tog vremena, ljudstvo štaba je retko imalo potrebe da prethodno ode do svojih radnih mesta, jer prvi kratki izveštaji jedinica sa fronta nisu stizali pre 9.00 časova. Međutim, ovaj način pozognog jutarnjeg doručkovanja Patonu se ni najmanje nije dopadao i on ga je smatrao izrazom mekuštva i slabe discipline u korpusu. Paton je tvrdio da se dobar vojnik uvek diže pre sunčevog izlaska. U roku od nedelju dana po svom dolasku naredio

je da se vreme doručka u štabu korpusa promeni te da bude u zoru, a istovremeno je zabranio da se ma koji oficir sme poslužiti posle 6.30 časova.

Mada same po sebi beznačajne, ove Patonove reforme su u magnovenju nametnule uticaj njegove ličnosti na ljudstvo korpusa. I, dok one nisu mnogo doprinele povećanju njegove popularnosti, svakako nisu nikoga ostavile u sumnji da je Paton imao da bude gospodar situacije.

Sa Patonom, kao i sa Fredendalom, ja sam još uvek pretstavljao neku vrstu petog točka na kolima; bio sam na dužnosti u korpusu, ali sam se šetao po frontu po direktivama iz Alžira. U Patonovim očima ovaj izuzetan položaj gazio je principe na kojima je počivao zdrav sistem komandovanja. On je smatrao za logično da sam, ako sam već imao da budem u njegovom štabu, trebalo da budem uključen u njegov direktan lanac komandovanja. Mada Džordž nije bio ljut na mene lično, nije mu bila ugodna nezavisnost koju sam uživao pri izvršenju svojih zadataka u korpusu.

Paton je potpukovniku Raselu Ejkersu-mlađem (Russel F. Akers, Jr.) iz Gledstona, Virdžinija, zameniku načelnika Operativnog odeljenja u korpusu, ljutito rekao: „Ne želim, dovraga, da imam nikakve špijune koji vršljaju po mom štabu.“ Zatim je telefonom zatražio FREEDOM³⁾, Ajzenhauerov štab Komande savezničkih trupa. Na aparatu je bio general Smit.

„Bedel“, vikao je Paton, „zvao sam Vas povodom Bredlija i njegovih ovdašnjih zadataka. Slušajte, nama je veoma potreban dobar „br. 2“, tj. zamenik komandanta korpusa. Bredli savršeno odgovara ovakvoj dužnosti. Ako Ajk bude pristao na to, postaviću Bredlija za svoga zamenika. On može mnogo da nam pomogne i voleo bih da ga dobijem. Jeli u redu? Tada uredite stvar sa Ajkom“.

Smit je pitao Ajzenhauera i kada je telefonom dobio potvrđan odgovor, ja sam postao Patonov zamenik komandanta 2 korpusa. To nije, međutim, značilo da sam imao potpuno prestati da budem Ajzenhauerov predstavnik. Prošle nedelje, u Tebesi, on je pomenuo da će me možda postaviti za zamenika komandanta korpusa, pod

³⁾ Šifra za saveznički Glavni stan u Alžиру. Inače, sama reč na engl. znači sloboda. — Prim. prev.

Patonom, kako bih mogao da dobijem izvesnog komandnog iskustva u operacijama u Južnom Tunisu. Imao sam, međutim, i dalje da nastavim sa svojom ulogom posmatrača i da šaljem u Alžir izveštaje o svemu onom što bih smatrao da može direktno interesovati Ajka.

Sada, kad sam imao da postanem zvaničan organ štaba 2 korpusa, Paton me je pozvao da se preselim dole kod njega, u kuću direktora rudnika koju je bio nasledio od Fredendala. Dotada sam, u intervalima između poseta frontu, stanovaо sa Hansenom i Bridžom u jednoj maloj sobici na drugom spratu bednog hotela rudarske kompanije. Docnije sam čuo da je moj odlazak ozalostio četu rendžera koji su činili sastavni deo jedinica za obezbeđenje štaba u Džebel Kuifu. Hansen i Bridž su bili pozvali rendžere da iskoriste naše krevete u dane kada smo mi odlazili na bojište. Skoro u isti čas kada bi naš džip napustio varoš, tri rendžera bi poletela u našu sobu i legla da spavaju na krevetima sa madracima sve do našeg povratka.

Komandovanje 2 korpusom donelo je Patonu i unapređenje. Kada je Ajzenhauer javio da je pretdsednik Ruzvelt predložio Senatu da se Paton unapredi u čin general-potpukovnika, Džordžovi ađutanti su radosno izvadili spremljenu zastavu sa 3 zvezde i nekoliko garnitura novih oznaka za kragnu. Oni su bili došli ovamo vanredno dobro pripremljeni za sve eventualnosti, pa i za ovu. Da je Paton nekim čudom bio postavljen za admirala turske flote, svakako je verovatno da bi njegovi ađutanti zavukli ruke u svoje torbe i izvukli odande odgovarajuće oznake za taj čin.

Našlio sam se sa Džordžom i rekao sam mu da njeovo unapređenje ne stupa na snagu sve dok ne bude odbreno od Senata.

„Dođavola!“ reče on, slatko se smejući i pričvršćavajući dodatu zvezdicu. „Dosta sam čekao na nju.“

Paton je iz 1 oklopног korpusa doveo svoga obaveštajca, operativca i pozadinca, pored brigadnog generala Hjua Gefija (Hugh J. Gaffey), svoga načelnika štaba. Pošto je pregledao rad štaba 2 korpusa, on je, ipak, zamenio samo načelnika Operativnog odeljenja. Fredendalov obaveštajac i pozadinac su za vreme Patonovog komandovanja

ostali na svojim dužnostima, kao što je to bilo i docnije, pod mojom komandom. Načelnik Obaveštajnog odeljenja 2 korpusa bio je jedan visok, vanredno sposoban i temperamentan čovek iz Filadelfije. Poznat u armiji pod imenom „Kaluđer“, pukovnik Bendžamin Dikson završio je vojnu akademiju u Vest Pointu 1918 godine. Posle službe u Sibiru, u toku Prvog svetskog rata, podneo je ostavku na službu u armiji. 1940 godine ponova je obukao uniformu i određen na službu u Obaveštajno odeljenje Ministarstva rata. Marta 1942 Dikson je došao u 2 korpus, za načelnika Obaveštajnog odeljenja štaba.

Kao šef obaveštajne službe u korpusu, Dikson je doveo grupu mlađih, talentovanih i veoma sposobnih oficira u svoje odeljenje. Njegov šef kontra-obaveštajne službe, mirni profesor antropologije, major Hores Majner, iz An Arbora, Mičigan, koji je pušio lulu, prešao je kolima Saharu da bi iz jedne kolibe u Timbuktu došao da učeštuje u ratu. Jedan drugi od Diksonovih štićenika, poručnik Krozbi Luis, iz Filadelfije, Pensilvanija, sin jednog episkopskog administratora, stupio je bio u Kanadsku vojsku 1939 godine, ubrzo posle početka rata. Uskoro po ulasku Sjedinjenih Država u rat, Luis, tada stariji vodnik u kanadskoj Crnoj gardi, napustio je Kanađane i otišao u Englesku da se priključi Američkoj armiji kao običan borac. Prilikom iskrcavanja kod Orana, na bojnom polju bio je unapređen za oficira. Dok se kao poručnik nalazio u Tunisu, Luis je saznao da su Diksonu vrlo potrebni podaci o neprijateljskom rasporedu trupa. Luis je mašcu za obuću nacrnio svoju kožu i, u društvu s jednim Arapinom, uputio se kroz neprijateljske linije. Nekoliko dana docnije Luis se vratio natrag i javio se Diksonu sa obaveštenjima. „Kaluđer“ mu je natrljao nos što je napustio svoje mesto „bez dozvole“ i odlikovao ga Srebrnom zvezdom.

Dok je bio student u Hejvford koledžu, pre rata, Luis je bio organizovao društvo „Veterana budućeg rata“ i od strane jednog razlučenog veterana Prvog svetskog rata bio je oglašen za „jednog od onih „crvenih“ koji se nikada neće boriti za svoju otadžbinu“. Posle toga, o Luisu je idući put bilo pisano u novinama tek povodom Srebrne zvezde kojom sam ga odlikovao za pokazanu primernu

hrabrost; on se istakao prilikom dobrovoljnog rukovođenja pešadiskim napadom u cilju da se preko jedne sicilijanske reke, čije je korito bilo minirano, izvrši juriš i zauzme selo koje se nalazilo na drugoj obali.

Kao i Dikson, šef Pozadinske službe bio je takođe iz Filadelfije, ali je tu svaka sličnost prestajala. Jer, dok je Dikson, koji je bio lingvist, uživao reputaciju pričala, pukovnik Robert Vilson bio je povučen i odlikovan se čutljivošću konvencionalnog poslovnog čoveka. On je u Prvom svetskom ratu bio artiljerac, a jula meseca 1941 godine bio je pozvan u vojsku kao rezervni oficir. Kao šef Pozadinske službe 2 korpusa pri iskrcavanju kod Orana, Vilson se istakao sposobnošću za improvizaciju koju je pokazao u savlađivanju ozbiljnih ograničenja u sredstvima koja su ugrožavala ovu operaciju. Docnije, u Siciliji i Normandiji, imao sam prilike da se u vrlo velikoj meri oslonim na izvanredne sposobnosti i preduzimljivost ovog sjajnog ali skromnog čoveka. U pogledu komplikovanih poslova koje nameće savremeno snabdevanje velikih jedinica, mogao bih, bez oklevanja, da izjavim da je Vilson bio jedan od najboljih pozadinaca u celom Evropskom ratu.

Još jedan od Diksonovih mladih oficira koji su najviše obećavali, bio je kapetan Leonard Besman, iz Medisona, Viskonsin. Pošto je diplomirao na univerzitetu Viskonsina, Besman je 1929 otišao u pomorsko-desantne trupe da se kao običan vojnik bori u operacijama u Nikaragui. Pošto je 1941 godine stupio u vojsku, bio je proizveden za oficira. Dok je bio na izviđanju sa Diksonom, u Tunisu, Besman je bio ranjen i zarobljen od strane neprijatelja. U Italiji je pobegao iz jednog zarobljeničkog logora i, pre no što se probio do savezničkih linija, proveo je 6 meseci sa partizanima u planinama.

Pošto je Montgomeri, krajem februara 1943 godine, koncentrisao svoju 8 armiju za njen napad na „Maretovu liniju“, osovinske snage su obnovile svoje napore u cilju da spreče Aleksandera da izvrši spajanje svojih savezničkih snaga i da na taj način zatvori klopku oko poslednjeg

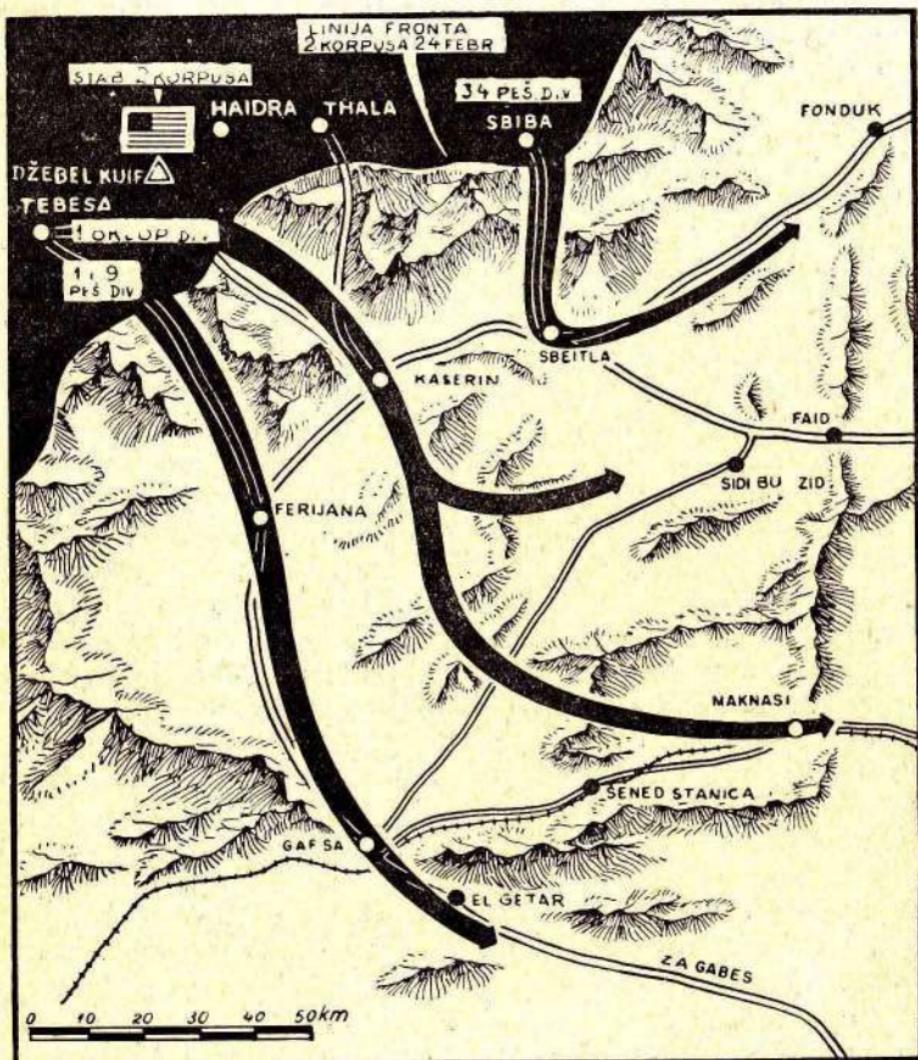
kutka Tunisa, gde se Afrički kontinent najviše približuje Siciliji i Evropi. U Severnom Tunisu je fon Arnim opet vršio napade na britanske linije tenkovima i „Štukama“, i to u cilju da uz nemirava Andersonovu 1 armiju i načne njene položaje. Najzad, 6 marta, Romel je sa „Maretove linije“ očajnički pokušao da izvrši uz nemiravajući napad na Montgomerijeve snage. Bez izviđanja i pešadijske podrške za svoje tenkove, on je težio da brzim pokretom izvrši obuhvat britanskog boka. Ovaj manevr je bio brzo slomljen od strane protivtenkovskih oruđa, te se neprijatelj povukao sa gubitkom od 52 tenka, kojih je i inače imao sve manje. U ovoj akciji nije bio izgubljen nijedan britanski tenk.

U to vreme, već bolestan i obeshrabren čovek, Romel je svoju Libisku komandu predao drugome i vratio se u Nemačku.

Kada je u februaru Romel povukao svoje tenkove sa „Maretove linije“ da udari na Fredendala kod Kaserina, Aleksander je naredio Montgomeriju da izvrši jedan diverzionalni napad. Time je želeo da ometa Romela u brzom povlačenju onih snaga koje je bio odvojio za Kaserinsku ofanzivu. Montgomeri je odmah reagirao i izvršio sa svojom armijom jedan demonstrativan napad. Romel je povukao svoje tenkove sa visoke vododelnice kod Thale i uputio ih brzo natrag, na položaje „Maretove linije“. Međutim, Aleksander je sada rezonovao da bi regulisanjem naizmeničnih napada između Montgomerijevog i našeg fronta mogao držati neprijateljske oklopne jedinice u neprestanom šetanju tamo-amo po Donjem Tunisu. Iz ove koncepcije je proizašla i diverziona ofanziva 2 korpusa kod El Getara.

Sredinom marta iste godine Osovina je pokazivala simptome iscrpljenosti svojih trupa, usled preteranih napora u toku izvođenja protivnapada za dobitak u vremenu. Sada je jačina savezničkih snaga počela uveliko da prevaziđa ograničene izvore Nemaca. Pošto je nadmoćnost Saveznika bila sve očiglednija, bili su fon Arnim na severu i Mese na jugu prinuđeni da još jednom prepuste inicijativu savezničkim snagama. Pošto smo je ponovo za-

dobili, mogli smo sada neprijatelju bez prestanka da namosimo udarac za udarcem u toku celog pohoda u Tunisu.

Skica 5. — Napad 2 korpusa na El Getar

Da bi odvojio trupe sa „Maretovе linije“, 2 korpus je svoje glavne snage uputio prema El Getaru i Maknasiju, kao da želi da izvrši proboj kroz „Istočni Greben“, dok su ostale snage demonstrirale prema Faidu i Fonduku.

Dok se Montgomeri spremao za svoju opštu ofanzivu na „Maretovu liniju“, Aleksander je 2 korpusu dao direktivu za napad na Južni tuniski front, s tim da na sebe privuče što više neprijateljskih snaga sa tih odbranbenih položaja. Smatralo se da bi 2 korpus mogao najjače ugroziti neprijatelja na dva načina: prvo, zauzimanjem „Istočnog Grebena“, a zatim, probijajući se kroz njega u obalsku ravnicu. Jer, ako bi 2 korpus mogao da vrši manevr koji bi bio na udarnom dometu i ugrožavao obalski put za neprijateljsko otstupanje ka Tunisu, to bi naterala neprijatelja da za pariranje ove opasnosti odvoji potrebne snage, pa ma kako one morale biti velike.

Aleksanderova direktiva za ovu diverziju 2-gog korpusa bila je izdata 2 marta, tj. 4 dana pre Patonovog dolaska u Džebel Kuif. Predviđajući ovaj manevr, 2 korpus je već skoro dve nedelje pripremao planove za svoj napad.

2 korpus je imao da izvrši pritisak na tri tačke svoga Tuniskog fronta. Trebalо je da koncentriše svoje glavne snage u blizini Gafse, da se probije kroz planine kod El Getara i siđe na obalski put za Gabes. Ovaj put od Gafse za Gabes vodio je direktno u pozadinu osovinskih snaga na „Maretovoj liniji“. To je bila osetljiva arterija i neprijatelj nije smeо da je ostavi izloženu savezničkom napadu. Drugi deo američkih snaga imao je da ugrozi komunikacije Osvine iz tesnaca iza Maknasija, odakle je jedna jedina železnička pruga isla preko „Grebena“ i dalje za obalu Sredozemnog Mora. Ostatak korpusa imao je da obezbeđuje naš bok sa severa i spreči svaku mogućnost neprijateljskog napada za uznemiravanje sa te strane.

Ustvari, nijednog momenta nije se pomišljalo na to da se ovo ugrožavanje pretvorи u proboj preko grebena do obale. Korpus nije raspolagao dovoljnim snagama za ovako opsežan zadatak. Da smo se rastegli na tako dugackom prostoru od Gafse do Gabesa, mogle bi osovinske snage da izvrše protivudar i da u ozbiljnoj meri ugroze naše bokove. Patonu je bilo naređeno prosto da privuče neprijateljske snage na front 2 korpusa, dok je Montgomeri imao da nanese neprijatelju odlučan poraz na „Maretovoj liniji“.

Zemljište u oblasti Gafse, gde smo trebali da izvedemo našu demonstraciju, nije bilo pogodno za napad tenkova. Sa obe strane puta za Gabes bio je Patonov pravac nadiranja pokriven strmim i stenovitim visovima. Mada su već vekovima bili ogoleli i bez ikakve vegetacije, ovi grebeni su pružali solidne zaklone neprijateljskoj pešadiji i protivtenkovskim posadama, koje su se skrivale u njihovim uvalama i jarugama. Usled vekovnih erozija koje nisu ničim bile zaustavljane, tlo doline je bilo razriveno neprolaznim jarugama i uvalama. U tim malim otvorima, na otseku na kome je priroda propustila da stvori dovoljno jakih prirodnih prepreka, neprijatelj je brižljivo bio postavio protivtenkovska minska polja.

Ubrzo po svom dolasku general Paton je sazvao konferenciju diviziskih komandanata, u Džebel Kuifu, da bi im izložio svoj plan za ofanzivu kod Gafse. Teri Alenova 1 pešadijska divizija, ojačana 1 bataljonom rendžera, imala je ponovo da zauzme Gafsu i da nadire dalje na istok kroz planinski koridor kod El Getara, prema putu za Gabes. Po padu Gafse, 1-va oklopna divizija sa jednim pešadijskim pukom iz 9 divizije imala je da napreduje preko zemljišta sa koga je bila izbačena u Kaserinskom napadu; dalje, da zauzme tesnac kod Maknasija i da iz ovog prirodnog prolaza ugrozi obalsku ravnicu. Ostatak 9 i 34 divizije imao je da se drži u defanzivi na severu. Najzad, 9 divizija imala je da bude prebačena na jug, da pomogne 1 diviziju kad ova bude upala u „osino gnezdo“ koje je ležalo u planinama iza El Getara.

Mesec dana docnije, pišući o ovoj tuniskoj operaciji, neki komentatori su zamerali zbog navodnog neuspeha američkih snaga da se probiju do mora i iz pozadine šećepaju „Afrički korpus“ na „Maretovoj liniji“. Ova kritika, međutim, nije bila opravdana; jer, mada je Paton imao da napravi galamu u tom pravcu, on nije smeо da se upušta u operaciju tako velikog obima. Aleksanderova direktiva je jasno i naročito naglašavala da iza „Istočnog Grebena“ nije trebalo upućivati nikakve „jače snage“.

Možda se Paton mogao nadati savezničkom proboru, ali sigurno da je njegov raspored demantovao takvu ambiciju. Jer, da je on trebao da se probije do mora, on bi,

svakako, sebi lakše prokrčio prolaz kroz Maknasi no kroz planine El Getara. Međutim, njegovi glavni napori su bili upravljeni baš na El Getar.

Bilo je čudno koliko je Paton u Severnoj Africi i Siciliji bio indiferentan prema problemima snabdevanja. Mada je bio vešt taktičar, imao je malo strpljenja sa pozadincima i obično je pitanje snabdevanja naglo bacao u zapećak, kao suviše beznačajno da bi zasluživalo njegovu pažnju.

Srećom, mnogo pre Patonovog dolaska u 2 korpus bili su u Južnom Tunisu rešeni problemi snabdevanja. Nagomilavanje potreba kod Tebese stvorilo je dovoljnu rezervu sredstava za Patonovu diverzionu ofanzivu. Pored toga, Vilson je dobio slobodne ruke u planiranju snabdevanja te je on odmah preuzeo potrebne mere za postizanje one tonaže koju je smatrao mogućom za ovaj front. Docnije, na Siciliji, Paton je, nemajući uza se Vilsona kao savetnika, bio došao u takve teškoće, da je bio prinuđen da se obrati 2 korpusu sa zahtevom da ovaj uzme na sebe mnoge poslove iz oblasti snabdevanja, koji su, ustvari, trebali da budu nadležnost štaba armije. Kao rezultat ovog iskustva sa Sicilije, Paton se iskrcao u Evropu sa potpuno jasnim pojmovima o uticaju snabdevanja na opseg operacija.

Patonova ofanziva počela je u toku noći 16/17 marta, kada je 1 divizija ušla u Gafsu i ponovo zauzela ovu francusku isturenu tačku koja je bila napuštena prošlog meseca, u toku protivnapada kod Kaserina. Kratko vreme pre no što je divizija tu stigla, italijanski posadni garnizon se povukao duž puta za Gabes, na visove koji se nalaze iza oaze sa urminim palmama kod El Getara. Tu su ga prihvatile nemačka pojačanja, na liniji koja je bila organizovana u cilju obezbeđenja pozadine „Afričkog korpusa“.

Uveče, uoči ovog napada na Gafsu, Džordž je prikupio ljudstvo svoga štaba 2 korpusa da bi im dao poslednje instrukcije.

„Gospodo“, reče on gledajući po slabo osvetljenoj sobi, „mi sutra napadamo. Ako ne budemo pobednici, neka

se niko ne vrati živ“. Posle ovoga, Džordž se izvinio, povukao u svoju sobu i odao se molitvama.

Ovi kontrasti u Patonovom karakteru zbumjivali su i dalje njegov štab. Jer, dok je s jedne strane bio bezbožan, s druge strane je bio i pobožan. Dok je kao komandant bio autoritativan, skoro nadmen, pred svojim bogom je pobožno klečao. Najzad, dok je njegov poslednji apel za pobedu, čak i po cenu smrti, bio od strane ljudstva njegovog štaba smatran kao čudnovat gest, on im je, ipak, pomogao da jasnije sagledaju činjenicu da je za Patona rat pretstavljaо sveti krstaški rat.

Što se mene tiče, ja se, ipak, nisam mogao navići na vulgarnost s kojom je Paton postupao prema krivcima za relativno male prekršaje discipline. Paton je smatrao da je vulgarnost jezika najubedljivije sredstvo za opštenje sa svojim trupama. Međutim, dok su se jedni sa uživanjem smejali čuvenim psovjkama koje je upotrebljavao sa zaplanjujućom originalnošću, većina njih, kako mi je izgledalo, češće je bila šokirana i uvređena. Povremeno sam imao utisak da Paton, ma kako da je imao uspeha kao komandant korpusa, još nije bio naučio da komanduje samom sebi.

Tehnika komandovanja, razume se, varira sa ličnošću samog komandanta. Dok neki ljudi više vole da komanduju pomoću sugestija, primera i drugih metoda, Paton je bio izabrao drugi način, tj. da svoje potčinjene vodi psovjkama i pretnjama. Ove njegove nastranosti su ipak dovele do velikih rezultata. No, one nisu bile sračunate na to da Patonu pribave ljubav svojih oficira i vojnika.

Za vreme Patonovih priprema za napad na Gafsu, posetio sam Ajzenhauera u Alžиру, u momentu kada je baš bio završio izmenu teleprinterskih depeša sa generalom Maršalom po pitanju američkog planiranja napada na Siciliju. Planiranje invazije za ovaj sredozemni most bilo je otpočelo još u mesecu januaru, kada je od strane savezničkog Glavnog stana bio određen štab koji će izraditi osnovnu zamisao za operacije i proračunati potrebna materijalna sredstva.

Patonov 1-vi oklopni korpus bio je već određen za američku Komandu invazije Sicilije. U njegovom štabu u Ra-

batu, još i pre nego što ga je Džordž napustio da bi preuzeo komandu nad 2 korpusom, bilo je otpočelo detaljno planiranje. Postojala je namera da se Paton ponovo vrati u svoj korpus, čim operacije u Tunisu budu završene.

Ajk me je upitao da li smatram da Paton treba da ostane sa 2 korpusom sve do završetka operacija u Tunisu ili da se vrati u 1 oklopni korpus, zbog planiranja invazije Sicilije, po završetku napada u oblasti Južnog Tunisa. Ako bi Paton trebao da ostane kod 2 korpusa, tada bih ja imao da idem u 1 oklopni korpus da ga privremeno zamениm u poslovima oko pomenutog planiranja.

„Znate“, rekoh, „mislim da bi Džordž trebao da ide natrag i ponovo preduzme planiranje operacije za napad na Siciliju. Na kraju krajeva, ljudstvo štaba 1 oklopног korpusa je njegovo sopstveno. On iz njega može mnogo više izvući no što bih ja to mogao“.

„To je baš ono što i ja mislim po tom pitanju“, odgovori mi Ajk. „Kad ova faza napada na Gafsu bude završena, Vi ćete preuzeti komandu nad 2 korpusom, a Džordža ćemo poslati natrag u Rabat. O tome sam se već sporazumeo sa generalom Maršalom“.

Vesti o tome da će ja preuzeti komandu bile su brižljivo čuvane u tajnosti sve do dana kada je Paton napustio 2 korpus. Čak i tada su bile cenzurisane i nisu pominjane u izveštajima za štampu sve do posle osvajanja Bizerte. Jer, da je Paton bio javno povučen sa Tuniskog bojišta, njegov odlazak bi mogao da izazove kod neprijatelja razne pretpostavke o sledećem savezničkom potezu. A Ajk je želeo da se ne odadu naše dalje namere u Sredozemnom Moru.

20 marta, u 22.30 časova, Montgomeri je otpočeo napad na „Maretovu liniju“, koji je pripremao skoro mesec dana. Neprrijateljski glavni položaj za odbranu, pružao se duž pojasa širokog 20 milja, između planina iza kojih je počinjala pustinja i Sredozemno More. Njegova pozadina bila je dugim neprohodnim i suvim jezerom zaštićena od eventualne opasnosti dejstva 2 američkog korpusa. Kao

i kod El Alamejna, studiozni Montgomeri je bio brižljivo pripremio svoju ofanzivu.

Sa veštinom koju je obično prikazivao u jednom „dobro organizovanom“ napadu, Montgomeri je koncentrisao 4 divizije protiv ovog glavnog neprijateljskog odbranbenog položaja. Međutim, dok je angažovao neprijatelja na toj liniji, provukao je pokretljivi Novozelandski korpus kroz „neprolazan“ bok odbranbenih položaja koje su u svoje vreme izgradili Francuzi na „Maretovoј liniji“. Pošto se odbrana ove linije srušila pod teretom ovog neočekivanog udara s boka, Montgomeri je prošao sa svojom 8 armijom preko nje i gonio neprijatelja prema severu sve do tuniske obale.

U međuvremenu, kada je Paton prodrio iza Gafse do El Getara i prolaza koji je vodio kroz taj planinski tesnac i dalje preko ravnice, za Gabes, tu se pojačao neprijateljski otpor. Jer, neprijatelj ni po koju cenu nije smeо da rizikuje prodor u svoju pozadinu i ugrožavanje svojih komunikacijskih pravaca. Prema tome, on nije imao drugog izbora do da povuče svoje trupe sa južnog fronta na kome se suprotstavljao Montiju i da ih prebaci na bok, u cilju da zadrži Patonovu diverziju.

U nemogućnosti da provuče svoje tenkove dolinom, pre no što prvo očisti okolne visove, Paton je svoju 1-vu diviziju stavio levo, a 9 diviziju desno od gabeskog puta. Obe su imale da isteraju neprijatelja sa tih grebena i da mu onemoguće artiljerisko osmatranje. Ubrzo je postalo jasno da će to napredovanje ići teško, pošto su se američke trupe borile duž stenovitih grebena ovih džebela koji su bili blokirani odronjenim stenama i na kojima je neprijatelj kod svakog rovića i jaružice istavljaо otpor svojih žilavih i odlučnih trupa.

Pošto nije mogao da izdrži ovo ugrožavanje svoga boka, dok se istovremeno borio za život kod Marea, neprijatelj je 23 marta izvršio protivudar, očajnički pokušavajući da se oslobodi Patona. Da bi montirao ovaj napad, neprijatelj je izdvojio svoje oklopne snage, uprkos tome što su one bile neophodno potrebne za držanje njegovog glavnog položaja za odbranu. Napad je otpočeo u 6.00 časova ujutru, baš kada je sunce pri svom izlasku na istoku

pocrvenelo i đavolski nam ometalo artiljerisko osmatranje. Tenkovi „Mark II“ i „Mark IV“ su se razmileli po dolini tražeći zaklone pod zaštitom uvala i jaruga. Oni su u svom napredovanju bili podržavani pešadijom i zastarelim „Štuka“ avionima. Međutim, uprkos tome što su prednji delovi bili prodrli u naše položaje, napad je bio zaustavljen u 9.00 časova.

Isto popodne stanice za prislушкиvanje neprijateljskih radioveza uhvatile su nemačka naređenja za obnavljanje napada u 16.00 časova. Uskoro zatim, čas „Č“ bio je odgođen za 16.40 časova, što je opet bilo uhvaćeno.

Ovog puta su naše trupe bile u isčekivanju. U toku nastupanja duge vatrene linije neprijateljske pešadije kroz dolinu, naša artiljerija se uzdržala od dejstva sve dok neprijatelj nije došao u zonu najjače vatre. Tada je odjednom, masovnom koncentracijom vatre, naša artiljerija obasula neprijateljsku pešadiju vatrenom kišom i eksplozijama svojih zrna. General Paton, posmatrajući sa jedne pogodne tačke na položaju 1-ve divizije kako neprijateljski raspored postaje sve tanji i slabiji i kako se povija, odmahnuo je glavom i rekao: „Oni vode na klanicu dobru pešadiju. To je zaista pakleni način da se upropaste tako dobre pešadiske jedinice!“

Najzad, neprijatelj je bio zaustavljen i ponovo se povukao ostavivši za sobom svoja 32 tenka u plamenu. Očigledno je da se neprijatelj prevario u oceni naših namera u pravcu puta Gafsa—Gabes, baš kao što smo se to nadali. Plašeći se probaja, on je tražio načina da omete naše napredovanje, i u tom pokušaju dozvolio je Montgomeriju da u svom napadu gura dalje. Ma koliko da je Monti, svojom diverzionom ofanzivom, pomogao 2 korpus kod Kaserina, Paton je sada ipak postigao izravnjanje navlačeći na sebe tenkove „Afričkog korpusa“.

5: Komandant 2 korpusa

(Skice 6 i 7, str. 98 i 109)

Kada je Montgomerijeva 8 armija nadirala uz tunisku obalsku ravnici ka gradu Tunisu, Aleksanderova 18 grupa armija je završavala planiranje sledeće faze tuniskih operacija.

19 marta 1943 godine Patonu su već bile poslate instrukcije da prebaci 9 diviziju u Andersonovu armiju da bi se, u napadu na Bizertu, razvila severno od britanskog levog boka. Ovo prebacivanje imalo je da usledi čim „Maretova linija“ bude probijena i neprijatelj odbačen na sever od puta za Gafsu.

Ostatak 2 korpusa imao je da napada kod Fonduka, između britanske 1 i 8 armije. Tu smo opet imali da vršimo demonstraciju protiv desnog boka i pozadine neprijatelja koji je otstupao. Da bi se američke snage mogle pregrupisati po ovom planu, bilo je potrebno samo da 2 korpus izvrši zahodenje severno od Gafse.

Međutim, ova direktiva, kada sam je video, nije mi se dopala, pošto je ona takođe značila i da se 2 korpusu oduzima pravedan ideo u završnim operacijama za pobedu.

Jer, čim bi 8 britanska armija saterala osovinske snage u poslednji slobodni kutak Tunisa, Anderson bi imao da napada sa zapada i da uništi neprijateljske snage. I, pošto bi obe britanske armije imale konvergentna dejstva u cilju da zatvore obruč oko fon Arnima, 2 korpus bi kod Fonduka bio potisnut sa linije. Na taj način, pošto je u početnim tuniskim operacijama imao pomažuću ulogu, 2 korpus, kao jedina američka borbena komanda u celoj Severnoj Africi, imao je da bude isključen iz proporcionalnog udela u završnoj bici. Saopštio sam Patonu svoje

primedbe na ovaj plan Grupe armija i on je, takođe, bio besan. Sa Patonovom dozvolom odjurio sam u Haidru, gde je Aleksanderov štab grupe armija bio podigao svoje šatore u blizini nekadašnjeg zimskog garnizona rimske legije.

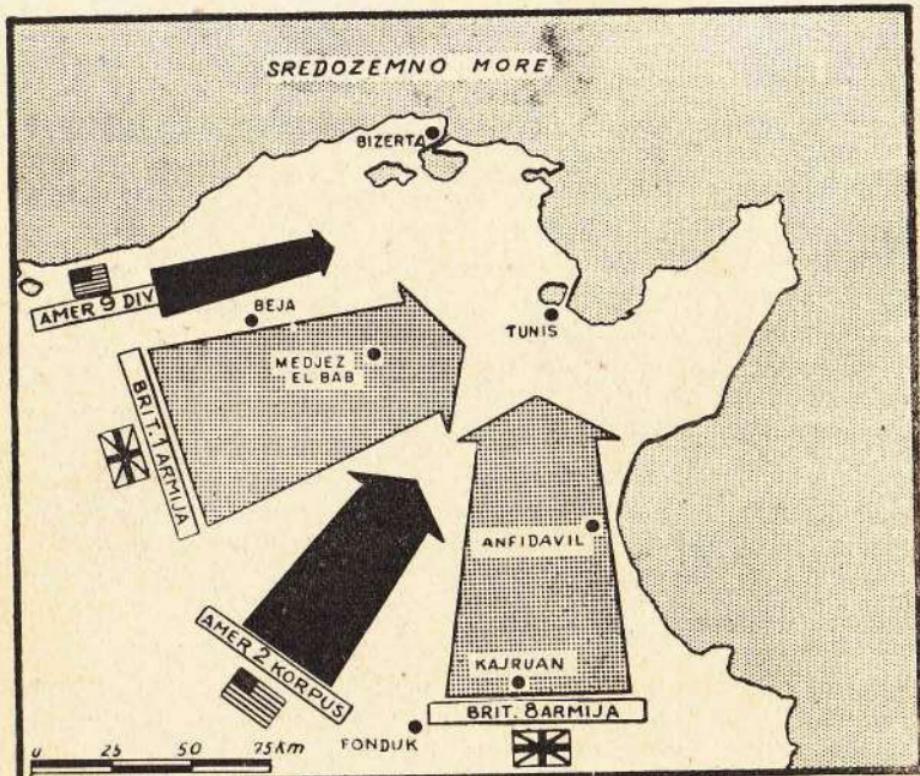
Rečeno mi je da ova nepažnja nije bila namerna. Ona je, ustvari, bila nametnuta od strane britanskih snabdevačkih organa, koji su smatrali da će Aleksander naći da bi bilo nemoguće izdržavati naš 2 korpus na bazi puteva koji su postojali na tom Severnom tuniskom frontu. Bez obzira na ove zaključke Aleksanderovog štaba, spremio sam po svom povratku u Gafsu, za Patona rezime svojih neslaganja sa planom, iznoseći tri glavna razloga:

Prvo, predlog da se 2 korpus istisne iz operacije bio je taktički nepravilan. On je značio da bi se Aleksander, u svom završnom pokretu kojim je trebao da nanosi strahovite udarce tesno sabijenom neprijatelju pred Tunisom, time što bi istisnuo 2 korpus, nerazumno odrekao snage celog jednog korpusa odnosno 3 pune divizije američkih trupa. Ja nisam verovao da bi Aleksandru njegova sredstva dopustila da se dobrovoljno odrekne ovih američkih snaga.

Dруго, prebacivanje naše divizije na sever, kod Britanaca, ukazivalo je na to da bismo mogli ponovo doživeti da budemo cepani na sitne i odvojene američke delove, koji bi mogli biti pridavani svakoj savezničkoj komandi, gde god bi se za to pojavila potreba. Zbog ovakve prakse ne samo da je postojala opasnost da će doći do zloupotrebe američkih snaga, već je ona gazila osveštani princip da američke trupe treba da se bore pod američkom komandom.

Treće, smatrao sam da su te američke trupe stekle pravo da učestvuju u pobedi, boreći se pod svojom sopstvenom zastavom. Osporavati našim trupama njihov ideo u neprijateljskom porazu bilo bi isto što i osporiti im njihovu jedinu nagradu za žrtve koje su podnosile budući mesecima pod vatrom. Po mom mišljenju, ovo ne bi pomoglo, već bi, naprotiv, znatno ugrozilo prijateljske odnose između savezničkih snaga.

Nisam mogao verovati da je Ajzenhaueru bio poznat Aleksanderov plan, ili da bi se on mogao dobrovoljno

Skica 6. — Aleksanderov plan za istiskivanje 2 korpusa

Prema Aleksanderovom prvobitnom planu za ofanzivu u Severnom Tunisu, 2 korpus je imao da bude istisnut, pošto bi britanska 1 i 8 armija konvergentno napadale prema Tunisu.

s njim složiti. Sa Patonovom dozvolom odleteo sam natrag u Alžir da bih tamo izložio svoje gledište.

Kao saveznički komandant u Sredozemlju, Ajzenhauer se kretao jednom određenom linijom da bi izbegao mogućnost da od strane Britanaca bude oglašen za pro-Amerikanca. Jer, njegova komanda bila je postala probni kamen savezničkog jedinstva na bojnom polju, te ako bi mu se pripisala takva stvar, ona bi sigurno uništila Ajzen-

hauerovu efikasnost kao savezničkog komandanta. Rezultat ove obazrivosti, međutim, bio je da su neki Amerikanci bili skloni da Ajzenhauera smatraju za pro-Britanca.

Bilo bi drsko s naše strane kada bismo pokušali da poreknemo da su jake nacionalne razlike, ponekada, razdvajale britanske i američke komande. Te razlike su postojale u toku celog Drugog svetskog rata i one će i dalje ugrožavati svaki međusobni napor tamo gde su trupe skupljene zajedno, pod savezničkom komandom. U početku rata u Severnoj Africi bilo je izvesnih britanskih oficira, naročito onih iz viših štabova, koji su američku vojsku posmatrali sa zlonamernim potsmehom. Njihovo duže ratno iskustvo učinilo je da su na nas gledali kao na rođake sa sela koji nisu upućeni u komplikovanu veštinsku ratovanja. I, dok su rado priznavali superiornost američkog ratnog materijala, rugali su nam se što ga imamo isuviše mnogo. Ustvari, činjenica je da je u Andersonovoj 1 armiji bilo malo britanskih trupa koje su imale kakvo veće borbeno iskustvo no što su ga imali Amerikanci iz 2-gog korpusa. Ako su oni gledali na nas sa visine, 8 armija, puna ratnih veterana, mogla je isto tako sa visine gledati na njih same.

Isto tako, mnogi su Amerikanci gledali na Britance sa neskrivenim nepoverenjem, kao da pokušavaju u svakoj savezničkoj odluci da otkriju britansko lukavstvo. Stvarno, ne samo da su mnogi Amerikanci instinkтивno bili veliki kritičari Britanaca, već su takođe bili još osjetljiviji na ignorisanje svog prestiža i ponosa.

Mnogi britanski vojnici su poštivali ravnopravne borbe sposobnosti Amerikanaca i iskreno su zavideli našim jedinicama na njihovoj opremi. Čak i najskeptičniji britanski štabni oficir brzo je naučio da poštuje operativnost američkih štabova i zadivljujuće uspehe američke službe snabdevanja. U isto vreme, američke komande na frontu pokazivale su svoje divljenje velikoj čvrstini i hrabrosti susednih britanskih jedinica. Dok smo bili u Tunisu, mi smo se, oba saveznika, nalazili još u procesu međusobnog upoznavanja. Sumnje i ljubomora koje su nas razdvajale, velikim delom su bile sasredene u štabovima. Što se išlo bliže frontu, naši su odnosi postajali sve prisniji.

Ajzenhauer nije još bio čuo za Aleksanderov plan da u napadu kod Fonduka istisne naš 2 korpus. On je sa velikom pažnjom saslušao moje izlaganje.

„Narod u Sjedinjenim Državama želi jednu pobedu“, objasnih, „i on je zaslужuje. Pošto je u invaziji Severne Afrike i u početnim tuniskim operacijama Američka armija odigrala važnu ulogu, narod bi teško mogao razumeti zašto je ona sada bila istisnuta iz ovih završnih operacija“.

„To je verovatno tačno, Bred“, odgovori on, iznenaden ovim novim obrtom stvari. „Nisam to posmatrao kroz tu prizmu“.

„Ovaj rat će dugo trajati, Ajk. Pre no što ga završimo, u njemu će biti mnogo više Amerikanaca. Smatram da imamo puno pravo da dejstvujemo pod svojom sopstvenom komandom i da ne budemo neprestano prebacivani od jednog saveznika do drugog. Sve dok nam ne budete dali mogućnost da pokažemo šta smo u stanju da učinimo na našem sopstvenom sektoru, sa našim sopstvenim ciljevima i pod našom sopstvenom komandom, nećete nikada znati koliko smo stvarno dobri ili rđavi. To neće znati ni sam američki narod“.

„Na šta pomicljate?“, upita me on.

Okretoh se prema geografskoj karti na njegovom zidu.

„Krenite ceo 2 korpus na sever“, rekoh, „a ne samo 9 diviziju. Zatim, pustite nas da idemo sami na Bizertu“.

Ajk se za trenutak ozbiljno zagledao u kartu. Zatim je, pošto je bio zadovoljan našim mogućnostima za bočni pokret kroz britanske komunikaciske pravce, pozvao Aleksandera na telefon. Grupa armija je dobila direktivu da 2 korpusu dodeli jedan otsek sa određenim ciljem koji je trebalo postići u završnim operacijama. Sve američke divizije, kako je rekao Ajzenhauer, imale su da ostanu pod američkom komandom.

Skromni diverzionalni cilj, koji je bio dodeljen Patonu na putu Gafsa—Gabes, samo je pojačao njegov apetit za aktivnijom ulogom u operacijama u Južnom Tunisu. On je sve više mrzeo svoju ulogu da isteruje neprijatelja iz onih brda kod El Getara, pretstavljajući mamac koji deinstuuje na neprijatelja za račun Montija. Njegovo nestr-

pljenje je još više naraslo kada je 8 armija gurnula sa „Maretove linije“ na sever. Krajem marta Patonovo nestrpljenje se pretvorilo u očajanje. On je sa oduševljenjem bio dojurio u Tunis na Ajzenhauerovo traženje, a sada se našao u situaciji u kojoj je imao da se bori samo sa preostalim trupama koje su Nemci mogli da izdvoje sa Montgomerijevog fronta. Takav zadatak je teško mogao zadovoljiti čoveka koji se jednom hvalio da „želi prav rat, a ne njegovu imitaciju“.

Kada je 25 marta Aleksanderovom direktivom bilo naređeno Patonu da progura svoje tenkove kroz 1 i 9 diviziju niz put za Gabes, on je sa uživanjem prikupio jednu oklopnu grupu da bi prokrčio put do mora. Naređenje je, međutim, upućivalo Patona na oprezno napredovanje, po etapama, s tim da se najpre očiste planine od neprijatelja pre no što bi se kroz njih Paton probio sa svojim tenkovima.

Sada se Patonova pešadija borila više od nedelju dana od grebena do grebena, napredujući sporo, po cenu gubitaka i velikog zamora. Neprijatelj se bio duboko ukopao u džebelima koji su nadvišavali put i sa tih utvrđenih položaja nanosio je ozbiljne gubitke američkim napadačkim trupama. Borbe za El Getar bile su se pretvorile u borbe za linije otpora na grebenima i napredovanje korpusa je najzad bilo svedeno na napredovanje pojedinačnih patrola. Međutim, pre no što je Paton mogao da angažuje svoju oklopnu grupu duž puta u dolini, pešadija je imala da istera neprijatelja sa okolnih visova.

Da bi ukočio ovo dejstvo upravljenje na njegov bok, neprijatelj je svoj put gusto zasejao tanjirastim minama. Ovde, u dolini, one su mogle biti upotrebljene sa smrtonosnim dejstvom, kao što je bio slučaj u libiskim operacijama. Ne zadovoljavajući se ovim minama, neprijatelj je po svom položaju posejao mine protiv pešadije, kao i naganze mine. Naši vojnici su najpodbuklju vrstu ovih mina već bili nazvali „potskakujuća Beti“. „Beti“ se sastojala od jedne limene kutije veličine naše konzerve br. 10 sa breskvama, napunjene čeličnim kuglicama veličine kliker-a. Ukopana u zemlju, a imajući jedan tanak detonator sa 3 kraka, „Beti“ se palila čim bi na nju stala noga pe-

šaka ili ako bi bila izvađena pomoću sprava za iznalaženje mina. Ona bi otskočila u vazduh i tada bi na visini od 4 stope¹⁾ eksplodirala sa treskom, razbacujući svoje kuglice u poluprečniku od 50 stopa.

Oklopna grupa koju je Paton formirao za proboj kroz brda iza El Getara bila je pod komandom pukovnika Clarencea Bensona (Clarence Benson) iz 1 oklopne divizije. Ova Bensonova grupa, kako je bila nazivana, sastojala se pretežno od tenkova i oklopnih automobila polu-guseničara. Ona je bila pokretljiva, brza i raspolagala je jakom vatrom automatskih oruđa.

Bensonova grupa je čitava 3 dana napadala u dolini iza El Getara. Međutim, sva tri dana, jedno za drugim, bila je odbijana i vraćana natrag sa zapaljenim tenkovima. Benson nije mogao da se probije kroz ovu protivtenkovsku odbranu sve dok neprijatelj ne bude prethodno izbačen iz svojih položaja na višovima. Uznemiren ponovnim neuspesima naših tenkova u izvršenju proboja, Paton me zamolio da obiđem ovu oklopnu grupu i utvrdim da nije slučajno ovaj neuspeh posledica kakvog nedostatka napora ili nedovoljnog napadnog elana od strane Bensona.

Kada sam se od našeg štaba u Gafsi, koji se nalazio u žandarmeriskoj kasarni, uputio u pravcu urminih palmi kod El Getara, bio je to topao i sunčan dan ranog proleća. Pošto smo već prošli pored bednih arapskih koliba, vozili smo pored kolona kamiona i sanitetskih automobila koji su se kretali ka frontu sve dok nismo stigli na suprotnu padinu jednog otkrivenog brda gde je Benson bio parkirao grupu vozila koja su sačinjavala njegovo komandno mesto. Sve u svemu, ono se sastojalo od jedno desetak tenkova i terenskih automobila polu-guseničara, zbijenih jedan do drugog na golom i nepošumljenom zemljištu pod potpuno otvorenim nebom. Prostorija je imala usećene rovove, iskopane u čvrstoj mrkoj zemlji. Dva samohodna „Bofors“-a od 37 mm, vršila su protivavionsku odbranu.

Posle Bensonovih ranijih pokušaja da forsira odbranu Gabeskog puta, neprijatelj je sve više pokazivao da je ovaj sektor svoga fronta smatrao veoma osetljivim. Nemačko vazduhoplovstvo je nadletalo naše linije sve većom

¹⁾ Stopa = 30,48 sm. — Prim. prev.

jačinom. „Štuke“ su napadale na našu artiljeriju i koncentracije vozila. Avioni „Mesoršmit-109“ i „Foke-Vulf 190“ vršili su upade po sistemu „udri pa beži“.

Sa brigadnim generalom Čarlsom Danfijem (Charles A. M. Dunphie), britanskim posmatračem koji je bio pridat 2 korpusu, stajao sam uz jedan terenski automobil polu-guseničar i proučavao Bensonove planove. Odjednom tri oštra zvuka pištaljke najaviše vazdušni napad.

Zmireći u jutarnje sunce, videh formaciju od 12 dvo-motornih bombardera „Junkers-87“, kako dolazi u našem pravcu, na visini od skoro 2.500 metara. Uzdržavali smo se od otvaranja vatre, nadajući se da ćemo time izbeći da budemo otkriveni i avioni su preleteli preko naših glava. Vratio sam se studiranju karte sa Danfijem.

Nekoliko minuta kasnije pištaljka se ponova čula. Bombarderi su kružili oko i ovog puta se uputili na nas. Pošto su protivavionska oruđa bila upravljenja u nebo, mi se uputisemo u rovove. Ispod nas se zemlja odjednom podiže uvis, pošto je jedna grupa bombi tresnula na naš položaj skinuvši nam šlemove sa glave i posipajući nas peskom. Nekoliko sekundi docnije pade na naše komandno mesto jedna serija leptirastih bombi za dejstvo protiv živih ciljeva.

Izađoh iz svog rova i nađoh Danfija kako krvari sa ranom na kuku. Zaustavih mu krv pomoću zavoja i dадох mu svoje sulfa-tablete. Bridž je poderao svoju košulju i zavio mu ranu na ramenu. Jedna bomba je bila pala između dva rova u jednom od kojih se nalazio Hansen, a u drugom Patonov adutant, kapetan Ričard Dženson, iz Pasadena, Kalifornija. Dženson je poginuo, a njegov časovnik bio je usled udara razbijen u paramparčad. Jedan šofer džipa bio je potpuno nestao, verovatno kao posledica direktnog pogotka. U vreme kad su ambulantna kola počela da stižu, neprijateljska artiljerija je otpočela dejstvo na naš položaj. Dok smo se žurili da evakuišemo svoje ranjenike, prva ambulantna kola bila su nam pogodenata. Na mom džipu bile su probušene dve gume na točkovima.

Docnije, to isto po podne, Hansen je svojim džipom preneo Džensonovo telo u Gafsu. Paton se popeo u svoja kola i odmah se odvezao na malo francusko groblje koje

se nalazilo u evropskom delu varoši. Dvadesetak mrtvih ležali su zavijeni u svoje pokrivače očekujući sahranu. Paton je kleknuo pored Džensonovog tela, a niz lice su mu tekle suze. On izvadi iz džepa male makazice i otseče pramen Džensonove kose da bi ga poslao njegovoj majci, a zatim ga je stavio u svoju torbu i odvezao se bez reči natrag u varoš.

To isto po podne Paton se radiom požalio Koninghamovoj komandi avijacije za taktičku podršku, zbog nedostatka intervencije savezničkih lovaca protiv nemačkog vazduhoplovstva na našem frontu. On je bio jako zabrinut, kao i ja, zbog demoralijućeg dejstva neprijateljskog vazduhoplovstva na naše trupe na frontu.

Najzad, sumirajući aktivnost nemačke avijacije za taj dan, načelnik Operativnog odeljenja štaba 2 korpusa, u svom dnevnom izveštaju o situaciji na dan 1 aprila, napisao je sledeće:

„Trupe u prvim linijama bile su neprekidno bombardovane, celo pre podne. Potpuni nedostatak vazdušne zaštite za naše jedinice dozvolio je Nemcima da operišu skoro onako kako su žeeli. Neprijateljski avioni su bombardovali sva diviziska komandna mesta i koncentrisali svoje dejstvo na jedinice na našem težištu“.

Patonu je kao odgovor stigla zamerka u oštem tonu od strane Koninghama, komandanta Taktičkog vazduhoplovstva. Pošto je najpre osporio tačnost dnevnog izveštaja o situaciji 2 korpusa, Koningham je Patonu uputio sledeći radiogram:

„Treba prepostaviti da se nije valjda imala namera da se lokalna američka vazduhoplovna komanda angažuje u čisto defanzivnu akciju. Такode se prepostavlja da se nije nameravalo da se primeni diskreditovana praksa prema kojoj vazduhoplovstvo služi za izvinjenje neuspeha na zemlji. Ako je dnevni izveštaj o situaciji u ozbiljnoj meri u raskoraku sa... stvarnim činjenicama, može se jedino prepostaviti da ljudstvo 2 korpusa, o kome je reč, nema borbenu vrednost koja bi bila u skladu sa sadašnjim operacijama.

Imajući u vidu izvanredno efikasan i uspešan rad Komande američkog vazduhoplovstva o kojoj je reč, potrebno je da se prestane sa ovakvim netačnim i preteranim izveštajima. 12 vazduho-

plovna komanda za taktičku podršku dobila je instrukcije da ne dopusti da njena sjajna i pravilna vazduhoplovna podrška 2 korpusa bude ugrožena ovim lažnim kricima za pomoć“.

Da bi stvar bila još gora, Koningham je kopiju ovog svog teleprinterskog saopštenja poslao svima višim komandantima u Sredozemlju.

Čim je Paton pročitao radiogram, istog trenutka je telefonom pozvao Alžir. Videći da je Paton besan, Ajzenhauer je pokušavao da ga umiri, obećavajući mu da će Koningham poslati izvinjenje za 2 korpus.

Međutim, „izvinjenje“ se sastojalo samo od jednog saopštenja od 27 reči, koje je bilo poslato svima komandama i kojim se tražilo da se raniji Koninghamov cirkular „povuče i poništi“.

Ne želeći ni da oprosti ni da zaboravi šta se desilo, Paton se pismeno žalio Ajzenhaueru.

On je bio, kako je izjavio, „van sebe i veoma ogorčen“ zbog Koninghamovog „potpuno nezadovoljavajućeg izvinjenja koje je uputio američkim trupama, među kojima su mnoge marševale i borile se na neprijateljskoj teritoriji još od 17 marta...“

Da bi sprečio da ovaj incident dovede do još veće nesloge u savezničkom komandovanju, Ajzenhauer je naredio Koninghamu da uputi Patonu svoje lično izvinjenje. Posle ovoga, da bi zaključio ceo ovaj spor, Koningham je poslao radiogram svima komandantima kojima je bio uputio kopije onog prvog teleprinterskog saopštenja i objasnio je da je nesporazum bio proizašao usled jedne greške u prenosu. Umesto teksta: „ljudstvo 2 korpusa, o kome je reč“, trebalo je da stoji: „nešto malo korpusnog ljudstva“.

Srećom, ovakve epizode su bile retke, ali su od pomoći za ilustraciju osetljivosti koja postoji u savezničkim komandama, osetljivosti koja može i pod najbeznačajnijim okolnostima da dovede do ogorčenih nesporazuma. Ajzenhauer nije protiv Koninghama preuzeo nikakve dálje disciplinske mere.

Da bi se uverio da smo potpuno umireni, glavni maršal vazduhoplovstva Teder, posetio je 3 aprila Gafsu sa

Tuji Spacom, da bi ispitao potrebu za poboljšanjem savezničke lovačke zaštite i podrške. Sastali smo se s njima u jednoj maloj sobi u zgradи žandarmerije.

Tek što je Teder bio izložio težnju vazduhoplovstva za savezničkom nadmoćnošću u vazduhu na Sredozemnom ratištu, kad se nad gradom obrušiše 4 „Foke-Vulfa-190“. Mitraljirajući ulice, stvorиe paniku među karavanom sa kamilama koji je prolazio pored naših vrata. Na kraju ove trke avioni baciše svoje bombe.

Sa našeg plafona poče da otpada malter i kad smo pokušali da otvorimo vrata, video sam da ih je pritisak pritegao i zaglavio.

Teder napuni lulu, pogleda podozrivo sa stola i nasmеja se. Tuji pogleda napolje kroz prozor, okreće se Patonu i zavrte glavom. „Recite sada, kako ste dovragna uspeli da priredite ovu pretstavu?“

„Proklet bio ako znam“, uzviknu Džordž. „Ali, da mogu da pronađem te pasje sinove koji su leteli na ovim avionima, svakome bih poslao po medalju!“

Dalje prema severu, kod Maknasija, gde je Vard bio angažovan u diverziji na pomoćnom pravcu, njegova 1-va oklopna divizija je bila doprla do izlaza koji vodi u obalsku ravnicu. Međutim, tu je njegovo napredovanje bilo zaustavljeni vatrom sa visova koje je na stranama ovog izlaza još držao neprijatelj.

Patonova direktiva koju je bio dobio od Aleksandera, nalagala je izvršenje jednog ispada sa lakisim oklopnim sredstvima protiv nemačkog aerodroma koji se nalazio 10 milja iza toga tesnaca, na železničkoj pruzi koja je vodila ka obali. Vard je činio sve što je mogao da bi se probio, ali su svaki put njegovi tenkovi bili odbačeni natrag. Ogorčen zbog ovog neuspeha, Paton je smatrao da je Vard nedovoljno energičan u izvršenju svog zadatka. Ovakav zaključak bio je prenaglijen i teško da je bio osnovan na stvarnim činjenicama ranije opisanih događaja kod Maknasija.

Vardov neuspeh nije proizlazio usled nedostatka njegove volje za napad. Pre no što bi se mogao sa svojim

tenkovima probiti kroz taj tesnac, on je prvo morao da osvoji visove na koje se tesnac naslanjao. Međutim, da bi mogao ovo da učini, najpre je trebao da dobije više pešadije no što mu je Paton za ovaj zadatak bio dodelio.

Ključ ovog položaja pretstavlja je jedan vis i Paton je nestrpljivo očekivao od Varda izveštaj da je taj vis zauzet. Pošto takav izveštaj nije nikako dolazio, Džordž je 23 marta tražio Varda telefonom na njegovom komandnom mestu u blizini napuštenog železničkog depoa kod Maknasija.

„Pink, jeste li već zauzeli taj vis?“ upita Paton i sačeka jedan trenutak. „Neću nikakvo prokleti izvinjenje. Želim da se tamo probijete i da osvojite taj vis. Lično ćete povesti napad i nemojte se vraćati natrag dok to ne postignete.“

Vard je stavio na glavu svoj šlem, uzeo sa sobom karabin i izašao napolje da povede noćni napad. Pešadija je opet jurišala na pomenuti vis, ovog puta sa Vardom na čelu. Međutim, i sada, neprijatelj nije otstupio i napadači su bili odbijeni. Vard se u zoru vratio sa ranjenim okom.

U tom času je bilo svršeno sa Patonovim strpljenjem. Međutim, mada ie već bio dao nalog general-majoru Ernestu Harmonu (Ernest N. Harmon), iz 2 oklopne u Maroku, da preuzme komandu nad 1 oklopnom divizijom, on nije imao srca da Vardu saopšti da je smenjen.

Najzad, jednog jutra, za vreme doručka, pre no što je stigao Harmon, Paton je izrazio želju da ja svršim taj posao. „Slušajte, Bred“, reče on, „Vi ste prijatelj Pinki Varda. Otidite tamo i recite mu zašto sam ga smenio.“

Vard nije bio iznenaden vestima koje je čuo od mene. On ih je očekivao svakog trenutka, jer je bio ubeđen da Paton nije mogao da shvati specijalne okolnosti u kojima se nalazio. Mada u tim okolnostima ja ne bih bio opozvao Varda, bilo je slučajeva, docnije, u Evropi, kada sam smernjivao komandante zbog toga što nisu dejstvovali dovoljnom brzinom. Moguće je da su neki od njih bili žrtve okolnosti u kojima su se nalazili. Jer, kako se krivica za neuspeh može pošteno pripisati jednom jedinom čoveku kada ustvari postoje toliko raznih faktora koji mogu uticati na ishod svake borbe? Ipak, svaki komandant mora

uvek primiti celokupnu odgovornost za svakog pojedinca u svojoj komandi. Ako njegovi komandanti bataljona ili pukova pretrpe neuspeh u napadu, tada ih on mora smentiti sa dužnosti, ili biti i sam smenjen. Mnogi komandanti divizija su pretrpeli neuspeh, ne zato što im je nedostajalo sposobnosti za komandovanje, već samo zato što nisu bili dovoljno strogi prema svojim potčinjenim komandantima.

Međutim, u poslednjoj analizi, pitanje smenjivanja sa dužnosti samo se po sebi pretvara u pitanje uzajamnog poverenja. Mada se ja nisam slagao sa Patonom u pogledu Vardovog slučaja, njihovi međusobni odnosi su bili toliko poremećeni nepoverenjem, da je bilo bolje da se prekinu, no da se pokuša da se nekako poprave.

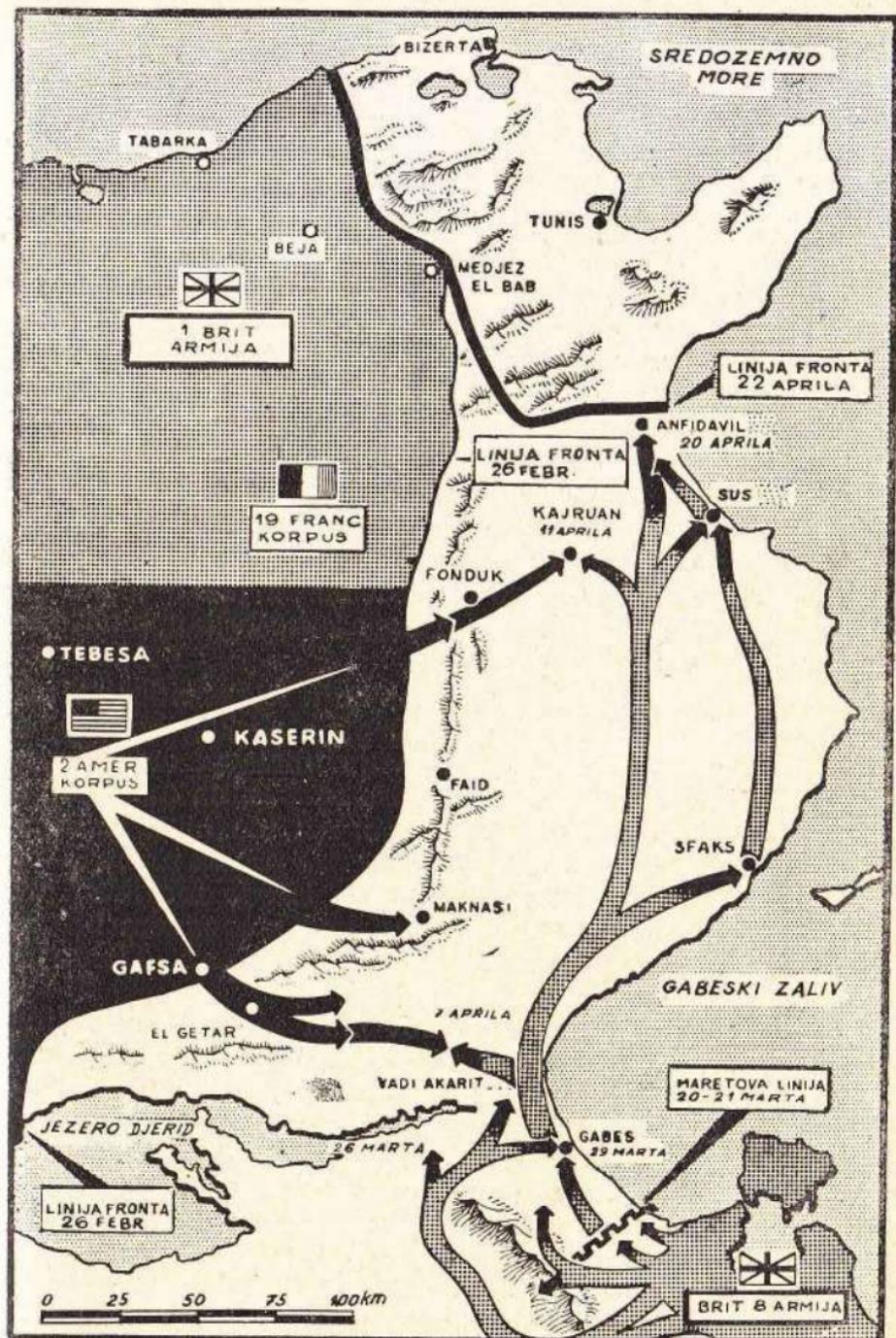
Vard je bio vraćen u Sjedinjene Države i u junu 1943 godine preuzeo je komandu nad Centrom za samohodna protivtenkovska oruđa u logoru Hud. U januaru 1945, on je opet bio poslat preko okeana, za komandanta 20 oklopne divizije.

6 aprila, rano ujutru, Montgomeri je ponovo napao na obalsku ravnicu, ovoga puta sa ciljem da protera neprijatelja iz Vadi Akarita, odbranbenog položaja na koji se neprijatelj povukao po otstupanju sa „Maretove linije“. Prvo su se kroz neprijateljske linije bile infiltrirale Gurke²⁾, sa svojim oštrim kukrima³⁾. Zatim je u zoru baraž jake koncentracije topova nagovestio ovaj završni napad protiv Osovine u Južnom Tunisu. Od Vadi Akarita pružao se otvoren put za Anfidavil, koji se nalazio u brdima ispod Tunisa.

7 aprila Aleksander je javio Patonu da je sada došlo vreme za punu pomoć 8 armiji. Džordž je imao da izvrši

²⁾ Gurka (*Gurkha*) je jedno od glavnih indiskih plemena u Nepalu. U Britanskoj vojsci su postojale Gurka jedinice. — Prim. prev.

³⁾ „Kukri“ je naročiti, jako iskrivljeni nož — oružje ljudstva iz plemena Gurka. — Prim. prev.

Skica 7. — Savezničke snage sastaju se sa 8 britanskom armijom (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 7: Dok je 2 korpus pritiskivao neprijatelja na njegovom boku, Montgomeri je čistio okolinu „Maretove linije“ da bi ova saveznička fronta spojio pre no što gurne duž obale Sredozemnog Mora od planinskog lanca koji je štitio Tunis.

energičan pritisak duž puta za Gabes, da se baci na bok Nemaca u otstupanju i da se spoji sa Montgomerijevim snagama u cilju da zatvori saveznički obruč. Toga jutra, u 9.30 časova, naredio je Bensonu da krene „paklenom brzinom za Sredozemnu obalu“ — ili, da napreduje sve dok ne upadne u raspored neprijatelja koji se povlači ispred Montgomerijevog napada.

U roku od sedam časova Bensonovi tenkovi su prodrili 20 milja preko granice 8 armije; isto popodne, u 16.10 časova, istočne i zapadne savezničke snage su se spojile. Aleksander je sada stegao svoja klešta oko neprijatelja u Tunisu. Savezničke snage obrazovale su jedan jedini zajednički front za svoj završni napad protiv kombinovanih snaga fon Arnima i Mesea.

Nekoliko dana pre ovog spajanja Aleksander je primetio još jedno ugrožavanje neprijateljskog boka i pozadine. Jedna saveznička grupacija imala je da napadne kroz sveti grad Kajruan, duž puta za Sus, na moru, da bi presekla neprijateljsku otstupnicu. Ali, da bi se dostigao Kajruan, trebalo je najpre da se forsira prelaz preko „Greben“ kod Fonduka. Za ovaj napad bio je formiran privremeni ili improvizirani korpus, pod komandom britanskog general-potpukovnika Džona Krokera (John T. Crocker).

Kroker je odbacio Rajderov plan za demonstraciju i obuhvat glavnog neprijateljskog položaja, zahtevajući, umesto toga, da se položaj zauzme frontalnim napadom. Posledica toga je bila ta da je 34 divizija u svom početnom napadu bila odbijena sa teškim gubicima, a i Britanci su takođe pretrpeli ozbiljne gubitke u pokušaju da se probiju kroz tesnac. Najzad, Kroker je zauzeo Fonduk i produžio ka Kajruanu, ali se u to vreme neprijatelj već bio povukao severno od Susa, u brda Anfidavila.

Naljućen zbog neprijateljskog uspelog bekstva, Kroker je izašao iz takta i kritikovao 34 diviziju, čineći je odgovornom za neuspeh svog zadatka. Rajder je katego-

rički odbio Krokerove optužbe za nedostatak iskustva i preteranu opreznost. Prema njegovom tvrđenju, napad nije uspeo u prvom redu zbog rđavog Krokerovog plana za napad. S obzirom da je Rajder uživao glas izvrsnog taktičara, bio sam sklon da mu dam za pravo.

Ipak, blagodareći Krokerovom ispadu, 34 divizija je bila ocrnjena u štabu Aleksanderove grupe armija. Štab je predložio da se divizija povuče sa fronta da bi otišla na obuku u pozadinu. Zasada je 34 divizija bila predviđena za spajanje sa 9 divizijom, u okviru operacija 2 korpusa za Bizertu.

Kada sam čuo za britanske planove da se 34 divizija rashoduje i provede kroz ponižavajuću obuku, skrenuo sam pažnju Patonu da bi svaki postupak u tom smislu diviziju obeshrabrio i srušio njen moral. 34 divizija nije bila ni bolja ni gora od ostalih divizija 2 korpusa, ali joj je trebalo samopouzdanja koje se sticalo pobedama i uništavanjem Nemaca.

„Dajte samo Rajderu jedan cilj koji on može dostići“, rekoh Patonu, „pa nikoga više neće zaboleti glava zbog 34 divizije“.

Sa Patonovom dozvolom, odleteh natrag u Aleksanderov štab u Haidru.

Aleksander nije bio manje ožalošćen od nas zbog Krokerovih optužbi za „neuspeh 34 divizije“. Ne samo da je želeo da ispravi stvar, već, kako je i sam ranije komandovao divizijom, shvatio je istog trenutka šta sam htio kada sam mu govorio o potrebi za samopouzdanjem koju ima jedna borbena jedinica.

„Ali, osoblje moga štaba mi kaže da 34 divizija ima neophodnu potrebu za daljom obukom“, reče on.

„Dajte mi tu diviziju“, uveravah ga, „pa Vam obećavam da će ona osvojiti i zadržati prvi terenski cilj koji joj bude bio određen. Ona će ga osvojiti, makar ja bio prinuđen da joj dam podršku svih topova u korpusu“.

Aleksander se nasmeja. „Uzmite je“, reče on, „Vaša je“.

Planirani pokret 2 korpusa prema severnom kraju savezničkog rasporeda prвobitno je predviđao upotrebu $2\frac{1}{2}$ divizije, i to na frontu od 36 milja. Sektor se pružao od komunikaciskog centra Beje, iza doline Sedjenan, pa do severne obale Sredozemnog Mora.

Taj je otsek dosada držala jedna britanska pešadiska divizija, pojačana sa dve brigade. Aleksanderov štab je procenio kapacitet putne mreže ovog sektora i utvrdio da se na njemu mogu razviti $2\frac{1}{2}$ divizije za napad. To su trebale da budu: 1 i 9 pešadiska i polovina 1 oklopne divizije. Ubacujući u ovaj raspored i 34 diviziju, mogli bismo pojačati snagu naše pešadije za 50% i time u znatnoj meri povećati ofanzivnu moć korpusa.

Međutim, kad je Aleksander obavestio svoga šefa Pozadinske službe štaba grupe armija o svojoj odluci da nam da 34 diviziju, ovaj se namrštilo. „Moram da Vas potsetim, generale“, reče on obraćajući se Aleksanderu, „da se na tom frontu ne može snabdevati još jedna naknadna divizija. Putevi ne mogu da prime ništa više, pošto su maksimalno opterećeni“.

Aleksander me pogleda.

„Dajte nam diviziju, pa čemo se sami postarati za njeno snabdevanje“, rekoh, jer sam bio uveren da bismo mogli da prevaziđemo britanske proračune bar za 50%.

Vilson je dokazao da sam u toj oceni bio još i štedljiv; ne samo da smo prevazišli britanski proračun, već smo ga još i udvostručili.

10 aprila 1943 godine već se vršio pokret 2 korpusa prema tom severnom frontu, za koji je trebalo preći put od 200 milja kroz britansku pozadinu. U Gafsi je bilo praznično raspoloženje kada su se iz El Getara dovezle natrag trupe opaljene suncem, omršavele, ali uzdignuta čela. Kolone sa kamilama sklanjale su se s puta ustupajući mesto motorizovanim kolonama sa desetinama hiljada vojnika koji su jurili prema severu, goneći neprijatelja ka njegovim lukama za izvlačenje.

U toku 25 dana tih operacija u Južnom Tunisu bili smo pretrpeli ukupno 5.893 gubitka, od kojih je 794 bilo poginulih. U svom izveštaju posle ove akcije Paton je propustio da proceni neprijateljske gubitke. Obaveštajno odeljenje je ranije cenilo da smo pred sobom imali 20.000 neprijateljskih vojnika u tesnacu El Getara, dok nam je 10.000 davalo otpor kod Maknasija. Drugih 7.000 su bili rasturenici po ostalim delovima fronta 2 korpusa. Od tih 37.000 neprijateljskih vojnika — najvećim delom iz prvo-

klasnih jedinica — bilo je zarobljeno 4.680 ljudi, od kojih 4.200 Italijana.

U ovaj tajni pokret ka sektoru Bizerte bilo je ukupno uključeno više od 30.000 vozila i 110.000 ljudi. Ako se uzme u obzir iznenađenje neprijatelja na severu, izgleda da on naš pokret nije očekivao. Ovaj komplikovani manevr bio je planiran u Operativnom odeljenju 2 korpusa. On je zahtevao veoma složenu izradu maršruta ne samo na putevima za snabdevanje koji su se među sobom ukrštali, već i u pogledu smenjivanja britanskih divizija koje su dotada bile određene za taj front. Štaviše, ovo prebacivanje je dovelo ne samo do pokreta vozila i ljudstva, već i do premeštanja u Beju naše velike baze za snabdevanje iz Tebese. U toku operacija kod El Getara svakog dana je duž puta iz Tebese prevoženo više od 1.000 tona sredstava i potreba snabdevanja, najvećim delom municije.

Kada se završila ova faza operacija, Paton je imao ponovo da preuzme komandu nad 1 oklopnim korpusom, gde je planiranje invazije Sicilije bilo došlo u kritičnu situaciju. 1 oklopni korpus je sada imao da posluži kao osnova za formiranje 7 američke armije za tu invaziju, mada je promena u komandovanju imala da bude izvršena tek kada se brodovi budu otisli na more. U međuvremenu, štab generala Mark Klarka bio je određen da formira 5 armiju za invaziju kod Salerna.

Uveče uoči dana kada je napustio Gafsu da bi se vratio u Rabat, Paton mi je govorio o pripremama za invaziju Sicilije. Korpus general-majora Ernesta Doleja (Ernest Dawley) bio je tek stigao u Afriku da bi komandovao desantnim snagama Patonove armije.

„Bredli“, reče Paton, „da li biste želeli da idete sa mnom i da povedete 2 korpus na Siciliju?“

„Umesto Doleja?“, upitah ga.

On klimnu glavom. „Saradivao sam s Vama i stekao sam poverenje u Vas. S druge strane, ne znam šta bi, vraga, Dolej bio u stanju da učini. Ako nemate ništa protiv toga, tražiću od Ajka da to uredi.“

Nekoliko dana docnije Ajzenhauer je pristao na Patonov predlog, te je 2 korpus bio određen da zameni 6 kor-

pus pri iskrcavanju na Siciliju. Dolej je bio premešten u Klarkovu armiju za iskrcavanje kod Salerna.

15 aprila Paton je ponovo ukrcao ljude svoga štaba u svoje izviđačke automobile na dugi put do Rabata.

U ponoć je reč „zamenik“ bila skinuta sa moje titule, i ja sam postao komandant 2 korpusa.

Pošto je ova promena bila još tajna, nisam smeо da piшem svojoј ženi i da joj javim svoje unapređenje.

6: *Cilj: Bizerta*

(Skica 8 i 9, str. 117 i 122)

Mada su se osovinske snage sada nalazile u beznadžnom položaju, saterane u uzani vrh Tunisa, one su ipak odlučile da produže svoju borbu za dobitak u vremenu. Iako ih je ona skupo koštala, oni su se nadali da će privezati naše sredozemne snage i paralisati ih za izvođenje letnjih operacija protiv kakvog drugog cilja.

Bili smo stalno obaveštavani da se nemački generali evakuišu, ali je saobraćaj, najvećim delom, ipak bio produžen baš u obratnom pravcu. Nemačko vazduhoplovstvo je bilo skripiло ostatke svojih transportnih aviona i svakog dana je u ovaj kraj u kome su se vodile borbe dovlačilo pojačanja koristeći aerodrome na Siciliji. Velike grupe aviona „Junkers-52“, pod neposrednom zaštitom lovaca, rizikovale su da budu presretane od strane savezničkih aviona, samo da bi mogle prevoziti pojačanja. Nalazeći se stvarno u očajnom položaju, Osovina je bila prinuđena da uvede u službu čak i velike šestomotorne transportne avione „Merzeberg“. Iako su bili spori i imali oblik sandučare, ovi avioni su ipak prenosili po 120 ljudi u jednom letu. Ali, pošto su imali zastarele francuske motore, s mukom su se kretali preko Sredozemnog Mora brzinom od 140 milja na čas i pružali lak plen savezničkim lovcima.

Uprkos tome što je Aleksander bio pritisnuo neprijatelja znatno nadmoćnijim snagama, tunisko ispresecano zemljište ipak je delimično umanjilo te goniočeve prednosti. Priroda je oko ravnica koje su se pružale prema lukama Bizerte i Tunisa bila postavila planinski pojaz u vidu zida koji ih je zaštićavao. U bregovima Anfidavila, na istočnoj obali Sredozemnog Mora, pokret Montgomeri-

jeve 8 armije bio je blokiran barijerom stenovitih džebela. Levo od Montgomerija, 3 slabo opremljene divizije francuskog 9 korpusa generala Luja Mari Kelca (Louis Marie Koeltz) takođe su naišle na tu neprekidnu liniju i tražile načina da se probiju kroz nju. Još dalje ulevo, tamo gde se linija savijala na sever prema Sredozemnoj obali, Andersonova 1 armija čekala je sa 4 pešadijske i 2 oklopne divizije da dođe u situaciju da zada snažan udarac, kao maljem, koji bi je provukao kroz planine i doveo, preko ravnice, do Tunisa. Najzad, levo od Andersona, 2 američki korpus bio je sada razvio jednu svoju oklopnu i tri pešadijske divizije preko planinskog pojasa koji je vodio visoko gore, u čestar doline Sedjenan, koja se nalazila na severnoj obali Sredozemnog Mora.

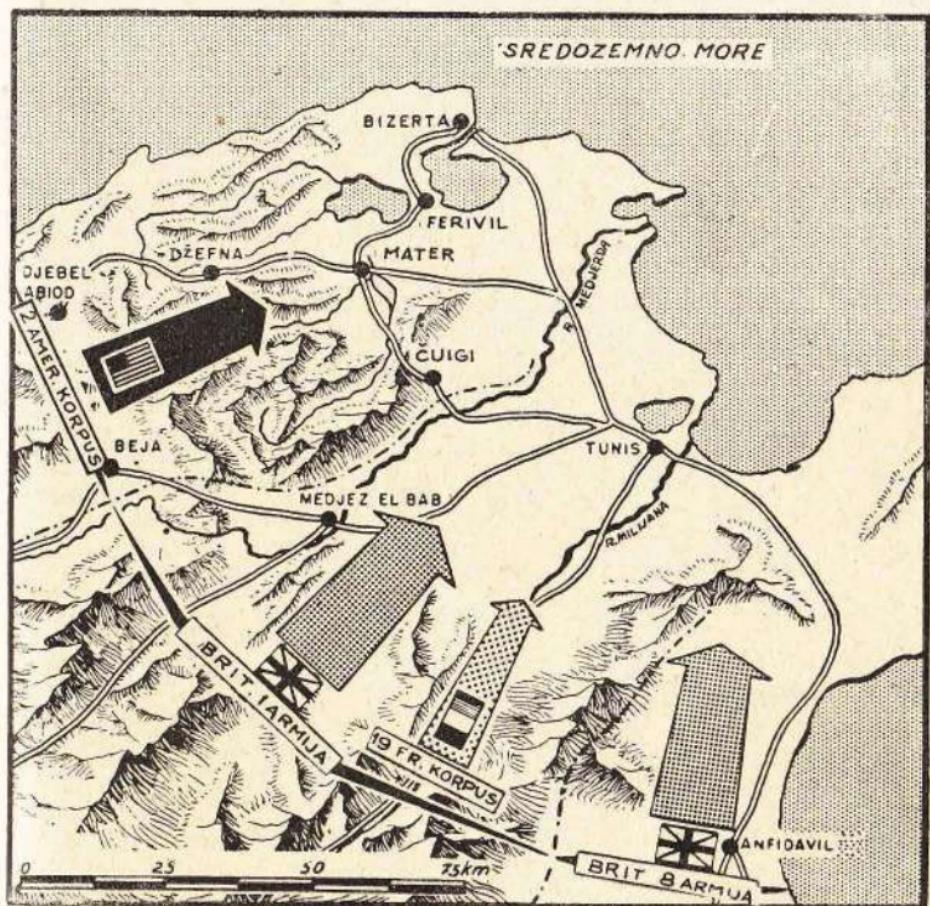
Razni štabovi su različito procenili jačinu neprijateljskih snaga na frontu; međutim, nijedan od njih nije se približio cifri od četvrt miliona, koliko smo dobili ratnih zarobljenika na kraju akcije u ovoj kloplji.

14 aprila 1943, jedan dan pre Patonovog odlaska iz 2 korpusa, Aleksander je sazvao konferenciju za strateško razmatranje ove završne faze operacija u Tunisu. Konferencija je bila održana u njegovom štabu, u Haidri. Ajzenhauer je doleto iz Alžira, a Anderson se spustio dole, iz oblasti 1 armije. Monti, kao što je to i docnije imao običaj da čini, nije prisustvovao konferenciji. Umesto toga, Aleksanderov načelnik štaba je nekoliko dana ranije pozvao Montgomerija da ofanzivu svoje 8 armije kod Anfi-davila koordinira sa ofanzivom zapadnih snaga.

Aleksander je imao da koncentriše svoje zapadne snage prema sredini, na Andersonovom frontu, i da preko Medžez el Baba udari na grad Tunis. Posle toga, imao je da upravi svoje napore ka severu i jugu. Dok bi jedna britanska kolona išla prema severu da bi pomogla 2 korpusu u zauzimanju Bizerte, druga je imala da preseče neprijateljsku otstupnicu ka Kap Bonu.

Obe savezničke snage, 8 armija i 2 korpus, u početku su imale da izvrše napad ne sa ciljem da osvoje zemljište, već da odvuku neprijateljske jače snage sa fronta Ander-

sonove 1 armije. Na taj način, nije se predviđalo da bi 2 korpus mogao sam zauzeti Bizertu. Umesto toga, on je

Skica 8. — Opšti plan savezničke ofanzive u Severnom Tunisu

Sa 2 korpusom, koji je dobio svoj sopstveni front severno od Beje, Aleksander je upravio svoje savezničke snage ka poslednjem osovinskom mostobranu u Severnoj Africi.

imao da zaštiti levi bok Andersonovog nadiranja ka Tunisu i da, u sadejstvu sa Britancima, sebi stvori povoljnu situaciju za kombinovani napad na Bizertu. Niko, pa čak ni Aleksander, nije dotle verovao da smo imali dovoljno snaga da Bizertu zauzmemmo sami.

Mada je 2 korpus imao da ostane neposredno pod komandom Aleksanderove 18 grupe armija, Anderson je tražio ovlašćenje da on koordinira naše operacije sa onima koje je imala da izvodi njegova 1 armija. Iako je to znaločilo da će naređenja dobijati preko Andersona, pre no direktno od Aleksandera, nisam se tome protivio. Pošto je Anderson imao da podnese glavni teret, smatrao sam da je u pravu što traži ovlašćenje za obezbeđenje svojih bokova.

Ipak, da se ne bih osetio isuviše sputan pod Anderssonovom komandom, Aleksander mi je pružio mogućnost direktnog pristupa u njegov štab kad god to budem zaželeo. Rekao mi je da ne treba nikako da smatram da sam sada strpan pod komandu 1 britanske armije. No, na moju sreću, 'pruženu mogućnost sam imao da iskoristim samo jedan jedini put.

U međuvremenu, u Vašingtonu je general Maršal pokazivao sve veću zabrinutost zbog navale nimalo laskavih članaka koje su američki novinari pisali o operacijama kod Gafse. Načelnik Generalštaba skrenuo je pažnju Ajzenhaueru na činjenicu da je američka komanda bila oštro kritikovana za neuspeh u proboru ka moru i u otsecanju neprijatelja na jugu. Pismo generała Maršala naročito je podvlačilo onaj isti zahtev koji sam i ja bio izložio Ajzenhaueru, a koji se odnosio na pitanje važnosti američkog prestiža u operacijama u Severnom Tunisu. Kada sam pre dve nedelje činio svoj predlog, bojao sam se da neće Ajzenhauer krivo protumačiti moj postupak i pripisati ga ličnoj ambiciji za dobijanje „većeg zalogaja“ u završnim operacijama. Međutim, sada je pismo generała Maršala isključilo svaku mogućnost da Ajk pogrešno shvati moje motive. Moje strahovanje postalo je još manje kada mi je Ajzenhauer uputio jedno pismo uoči dana pred početak operacija:

„Nastupajuća faza ... operacija je od naročitog značaja za američke snage koje će u njima učestvovati ... Ne treba zatvarati oči pred činjenicom da smo imali izveštih razočaranja ... Mi moramo savladati teškoće i dokazati svetu da četiri američke divizije, koje se sada nalaze na frontu, mogu ispuniti svoj zadatak na način koji će u najmanju ruku osigurati puno priznanje vrednosti materijala kojim raspolažemo i kvaliteta našeg voćstva...“

Odvlačeći snage sa Andersonovog fronta i pomažući mu time u njegovom napredovanju, pretpostavljali smo da ćemo privući na sebe znatno jači neprijateljski otpor u ofanzivi u pravcu Bizerte. Ispočetka sam imao da dobijem samo polovinu 1-ve oklopne divizije, dok sam ostatak morao gurnuti u Andersonov sektor. Međutim, docnije, pod izgovorom pomaganja Andersonu da očisti svoje komunikacije od neprijatelja, prebacio sam u toku ostalog pokreta i drugu polovinu divizije na front našeg 2 korpusa.

Na taj način, umesto $2\frac{1}{2}$ američke divizije koje nam je dodelila Grupa armija, sada smo ih ukupno imali 4; tri su bile u prvom ešelonu, a oklopna divizija u rezervi. Sa ovim prikupljanjem snaga počeli smo da proširujemo i naše ambicije.

Niko se nije više radovao od Harmona što je njegova 1 oklopna divizija bila sva prikupljena i ostavljena u rezervi za tenkovski probor. Jer, on je goreo od nestrpljenja da pokaže borbenu sposobnost i napadni duh svoje nove divizije. Bio je isto tako nestrpljiv, kao što je to bio i zbog usporavanja njegovog pokreta od strane Britanaca, severno od Tebese.

Harmon je bio stigao u Beju jureći i ne vodeći baš mnogo računa o zastancima i odmorima na putu; sa ogorenjem se žalio na britansku naviku da se zaustavljuju za popodnevni čaj.

„Umiri se, Erni (Ernie)“, rekoh mu ja; „Britanci piju čaj svako popodne, bilo rata ili ne, već čitavih 300 godina. Oni će to činiti još za hiljadu godina. Ne možete zbrisati tu staru tradiciju. Idući put kada budu zastali, stanite i vi i otidite da popijete čaj s njima“.

Ostao sam u Gafsi sve dok komandno mesto nije bilo premešteno. Posle duge dnevne vožnje džipom duž tuniskih dolina, koje su sada bile prekrivene crvenim pokrivačima bulki, stigao sam u Beju uveče, 15 aprila. Komandno mesto je bilo sabijeno u šumicu na severoistočnoj ivici varoši. Šatori su bili tako zbijeni jedan do drugog, da bi neprijateljsko vazduhoplovstvo, da je otkrilo naše skrovište, moglo da nas potpuno zbriše jednim jednim snopom od nekoliko bombi. Naredio sam komandantu da rasturi štab na sitnije delove s tim da jednu njegovu po-

lovinu prebaci gore, na padinu visa, gde je pretsednik opštine Beje živeo na jednoj lepoj farmi. Tamo smo utvrdili da je to bilo boravište Britanaca u toku prošle zime. Vrt u kome smo postavili naše šatore bio je zgodno izbrazdan rovovima. Iz naših šatora, koji su se nalazili ispod smokvi i ružičnjaka u cvetu, mogli smo videti blesak neprijateljskih topova na frontu.

Beja je bila čista, francuska kolonijalna varoš, isprepletana mrežom strategiskih puteva koji su vodili u Tunis i Bizertu. Stajala je na mestu starog rimskog grada koji je nekada bio opljačkan od Vandala. Međutim, sa početkom prolećnog topljenja snega, beli grad sa kućama oblepljenim gipsanim malterom, bio je zahvaćen tifusom, te su njegove, bombama razrušene ulice, bile većinom prazne. Žute oznake sa rečima TIFUS opominjale su naše trupe da izbegavaju varoš.

U „Zabranu Beje“, pretsednik opštine i njegova supruga su nam poželeti dobrodošlicu i uveli nas u kuću. Ne želeći, ipak, da ih uz nemiravamo, iskoristili smo samo jednu magacinsku prostoriju za našu operativnu salu. Ostale kancelarije smo smestili u uobičajene zamračene štabne šatore. Oficiri su se sklonili u male okrugle šatore slične eskimskim kućicama koje je korpus izradio u Oranu, a vojnici su se smestili u staju.

Dva dana posle strategiske konferencije koju je održao u Haidri, Aleksander je izdao direktivu Grupe armija za svoju komandu. Posle toga nas je Anderson pozvao na sastanak komandanata korpusa koji je bio zakazan za 18 april. Tom prilikom imali smo usmeno da izložimo svoje planove, posle čega je Anderson izdao svoju armisku zapovest.

Britanska 1 armija je bila smestila svoj štab u blizini manastira Tibara, koji se nalazio visoko u planinama. Tamo sam zatekao generala Krokera, iz 9 britanskog korpusa, general-majora Č. V. Olfreja (C. W. Allfrey), iz 5 britanskog korpusa i generala Kelca, iz 19 francuskog korpusa. Svaki od nas je bio poneo sa sobom velike geografske karte, sa unesenom situacijom, koje su imale da posluže za diskusiju o našim planovima. Kelc, nažalost, nije govorio engleski. Dok je izlagao svoj plan, pokušavao

sam da ga na karti pratim što sam bolje mogao, koristeći svoj oskudni francuski jezik koji mi je bio ostao još iz Vest Pointa. Kada se Kelc izvinjavao što svoj plan ne izlaže na engleskom, Anderson je odmahnuo rukom. „Ovde, naravno, svi razumeju francuski“, reče on.

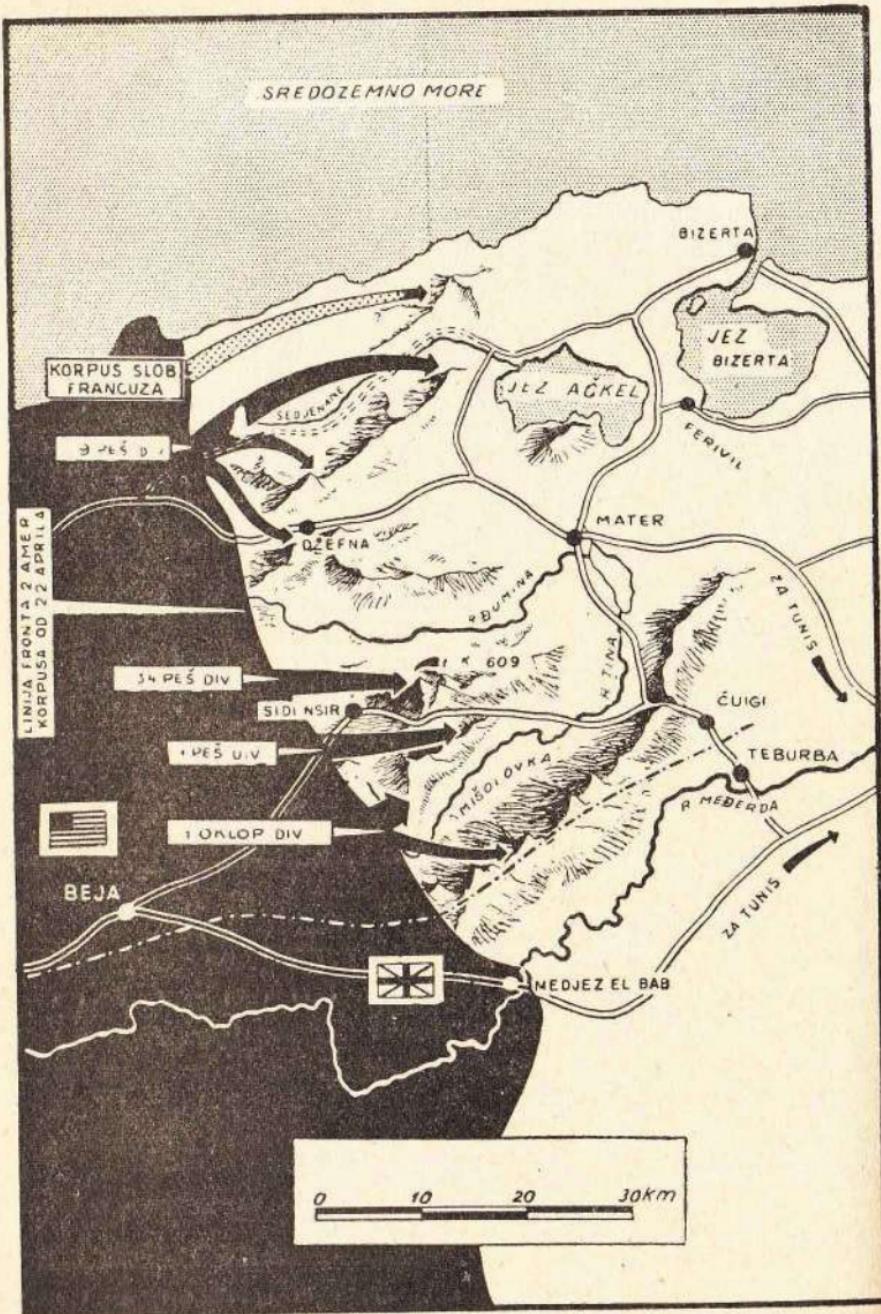
To sa mnom nije bio slučaj, ali sam čutao.

Mada je Bizerta imala da bude završni cilj 2 korpusa, Anderson je na naš početni napad uglavnom gledao kao na diverziju, koja je imala za svrhu da odvuče neprijateljske snage sa britanske glavne ofanzive u pravcu Tunisa. Jedno je sigurno, a to je da teren koji se nalazio u zoni dejstva našeg 2 korpusa, nije bio pogodan za brzo napredovanje.

Iza Beje se otvarala dolina prema Materu, ali, kao i tesnac El Getara, bila je oivičena paralelnim planinskim grebenima. Dalje na sever, naš pravac nadiranja bio je zatvoren jakim položajem Džefna, gde su Britanci prošle zime straćili jednu pešadišku brigadu u uzaludnom pokušaju da taj položaj probiju. Na ivici Sredozemnog Mora, u pravcu severa, dolina Sedjenan bila je pokrivena skoro neprohodnim čestarom.

Kroz ovaj sektor su prolazila dva glavna druma. Prvi, na severu, išao je od Džebel Abioda, preko Džefne, na Mater, a drugi, na jugu, obilazio je dolinu reke Tine od Beje do Matera. Pored ovih, bilo je još dva puta ili staze, koji nisu bili doterani za saobraćaj. Jedan je vodio dolinom Sedjenan u pravcu Bizerte, dok je drugi išao dolinom reke Tine. Od ona dva glavna druma, kraći je vodio preko Džefne, od Džebel Abioda do Matera, ivicom slanih polja koja su se pružala do Bizerte. Ali, on je išao kroz onaj uski klanac gde su se Zeleni i Goli Visovi spajali obrazujući položaj Džefna. Ja sam znao da je bilo malo verovatnoće da ćemo moći frontalno da forsiramo taj prolaz.

Mada je onaj drum na jugu, koji je išao duž reke Tine, izgledao privlačniji, teško da je bio manje tegoban od onoga na severu. Britanci su nam rekli da su Nemci bili

Skica 9. — Američki plan za napad u pravcu Bizerte

Dok su glavne snage 2 korpusa imale da očiste planine koje su štitile „Dolinu Mišolovke“ (Mousetrap Valley), u toku pripreme za tenkovski proboj ka Materu, dотле je 9 pešadiska divizija, duž doline Sedjenan, imala da izvrši pritisak ka Bizerti.

utvrdili visove koji su se nalazili s jedne i druge strane doline. Svaki pokušaj da se ovaj prolaz forsira silom, mogao bi biti razbijen protivtenkovskim oruđima.

Dikson je stoga nazvao prolaz „Dolina Mišolovke“, a jedan crtač iz Obaveštajnog odeljenja nacrtao je postavljenu mišolovku na celuloidu koji je pokrivaо kartu.

Pored pomenutih neprijateljskih utvrđenja, „Dolina Mišolovke“ je nudila tako privlačan prilaz za tenkovski napad, da je privukla Ajzenhauerovu pažnju. 16 aprila on mi je pisao: „...izgleda da je južni deo Vašeg sektora veoma pogodan za upotrebu tenkova. To je prostor ..... u kome se очekuje da ћete upraviti svoj glavni napor, bar u početnoj fazi dejstva“.

Nažalost, Ajk nije raspolagao onim podacima o neprijateljskoj protivtenkovskoj odbrani koje sam ja bio dobio od obaveštajne službe. Ovaj pravac, koji je izgledao kao poručen, nije mogao biti upotrebljen dok prethodno ne bismo očistili visove koji su ga ivičili sa severa i juga.

U vreme Andersonove konferencije u blizini Tibra, još nisam bio u mogućnosti da izvršim izviđanje zemljišta. Kao posledica toga, moji planovi su bili izrađeni samo na osnovu pažljive studije na karti. Hansen je izvršio potrebna senčenja radi što boljeg izražavanja kontura pojedinih visova, te sam proveo čitave sate ispitujući relativnu taktičku važnost pojedinih položaja. Kada sam se 18 aprila odvezao do Tibra, imao sam u pameti svaki važniji džebel na frontu 2 korpusa.

Planinsko zemljište koje nam se suprotstavljalо jasno nam je pokazalo, još u samom početku, da se naša taktika mora prilagoditi karakteru toga zemljišta. Pošto su goli džebeli omogućavali nesmetano osmatranje nepošumljenih ravnica ispod njih, nismo mogli u dolinama nigde da napredujemo, sve dok prethodno ne zauzmemо dominirajuće visove. I, pošто su nekoliko ključnih džebela dominirali nad onim manjim, bilo je jasno da ћe naš glavni napor morati biti upravljen protiv tih položaja od velike taktičke

vrednosti. Stoga sam nameravao da sebi prokrčim put pomoću pešadije, od džebela do džebela, dobijajući na taj način artiljeriske osmatračnice na svakom uzastopnom visu, dok najzad ne bi pao ceo taj lanac džebela, što bi nas učinilo gospodarima i samih dolina.

Iako je ovo izgledalo sporije, pošto je to značilo da se trebalo penjati na svaki uzastopni džebel, bio sam na osnovu iskustva iz Patonove operacije kod El Getara ipak ubeden, da ćemo, ako budemo išli metodično sa položaja na položaj, najzad biti u stanju da izvršimo tenkovski napad duž „Doline Mišolovke“ i zauzmemo Mater.

Ova taktika je praktično značila da bi pešadija imala da podnese najveći teret u napadu, sve dok Harmonovi tenkovi ne budu angažovani na pravcu koji im ona bude prokrčila. Ali, iako bi pešak bio prinuđen da se lomata duž dugih grebena pomenutih visova, to bi mu možda pružilo i veće šanse da stigne živ u Bizertu. To se na kraju pokazalo kao tačno, pošto smo ovom taktikom uspeli da spasemo mnoge živote.

Kako je naš napad imao da bude izvršen zajedno sa britanskim, s tim da se udar izvrši 23 aprila, u početnoj fazi sam mogao računati samo sa dve američke divizije. Druge dve bile su još na putu prema severu. 19 aprila sam izdao zapovest za napad 2 korpusa. To je bio kratak dokument od nola strane sa jednom jedinom kartom u prilogu radi objašnjenja.

9 divizija, s naše leve strane, imala je da izbegne makadamski drum koji je vodio u planinsku klopku kod Džefne i, umesto toga, da prokrči sebi put kroz čestar doline Sedjenan. Odatle bi Edi mogao da obide neprobojni položaj Džefna i da upravi svoju artiljeriju za dejstvo na jedini put u pozadini, koji je služio za snabdevanje neprijatelja. Na taj način, nadiranjem ka Bizerti, Edi bi mogao proterati neprijatelja sa njegovih položaja. Na desnom delu otseka našeg 2 korpusa, 1 divizija je imala da očisti „Mišolovku“ i da nadire kroz dolinu do visova Čuigi gde je trebalo da se spojimo sa Andersonovim snagama za napad u pravcu Bizerte. Alenovoj diviziji sam pridao puk oklopne pešadije iz 1 oklopne divizije. Ovaj puk je imao da očisti ivice „Mišolovke“ i da desno održava vezu sa Bri-

tancima. U međuvremenu, Harmonovi tenkovi su trebali da ostanu u rezervi, na ulazu u „Mišolovku“, sve dok sama dolina ne bude očišćena i ne budemo bili u stanju da se munjevitim napadom probijemo do Matera.

Uviđajući da ćemo imati da se borimo sa teškoćama oko promene naših komunikaciskih pravaca koji su išli od Tebese, Anderson je predložio da odložimo početak našeg napada za jedan dan i da se pridružimo njegovom napadu koji je imao da počne 24 aprila. Taj dan zakašnjenja ne bi u ozbiljnoj meri poremetio moj plan, ali sam ja bio čvrsto odlučio da otpočnemo napad u isto vreme kada i Britanci, samo ako to budemo mogli.

Svako jutro, pri uobičajenom dnevnom sastanku štaba, Vilson je regulisao ostvarenje naših planova, dajući podatke o ukupnoj tonaži koja je prošlog dana bila odvučena kamionima na front. Ali, uprkos bogatim izvora pozadinske službe, ukupne cifre tonaže penjale su se veoma sporo.

Da bismo nekako ubrzali ovu popunu, bili smo organizovali sistem puteva koji su iz sredozemne luke Tebarke do fronta trebali da imaju saobraćaj samo u jednom pravcu. Uzeli smo divizijama njihova taktička vozila i, udvostručavajući posadu na svakom od njih, za 72 časa ustanovili neprekidnu vožnju kamionskih konvoja. Dok su Britanci dnevno pravili samo jednu turu, mi smo za 24 časa pravili dve, pa i četiri.

Dotada je opasnost neprijateljskog napada iz vazduha nalagala Saveznicima da noćne transporte ograniče na kolone koje su se kretale sporo i sa ugašenim osvetljenjem. Ovo je usporavalo ne samo naš saobraćaj noću pošto se mililo, već je dovodilo i do čestih nesreća na strmim planinskim putevima.

„Bob“, rekoh jedno jutro Vilsonu, pošto su njegovi proračuni pokazivali da bi se moglo desiti da ne ostvarimo svu predviđenu popunu do 23 aprila, „kako bi bilo da zaboravimo ove mere zamračivanja pa da pustimo kamione da se noću kreću sa osvetljenjem“.

„Ali šta ćemo s neprijateljem, generale?“ protestovao je Bil Kin.

„Izgubićemo manje kamiona od dejstva iz vazduha“, rekoh, „nego što ih gubimo vozeći po mraku“. Vilson se

složio s tim. Te noći kolone su se kretale sa osvetljenjem i tonaža se počela naglo povećavati.

Sve do 20 aprila u ponoć Vilson još nije mogao sigurno obećati da ćemo dostići na vreme predviđenu popunu potrebnu za izvršenje nameravanog prepada. Tog trenutka je došao u moj šator, baš kada sam razgledao jednu nemacku kartu koju smo bili zaplenili.

„Stvar će biti u redu, generale“, reče on. „Možete sa sigurnošću računati na jednovremenu akciju sa Britancima na dan 23 aprila“.

U to vreme, operativni deo štaba 2 korpusa bio je sveden na potreban obim. Kratak jutarnji pregled situacije bio je izlagan pred svima oficirima kako bi svako mogao učestvovati i pratiti razmišljanje drugoga. Pored toga, postavili smo bili mali šator — menažu odmah do onog velikog koji je služio istom cilju kako bih u ovom malom mogao sa Kinom i mojim najstarijim štabnim oficirima diskutovati o operacijama i za vreme obeda.

Skoro odmah po priјemu komande nad korpusom, posmerio sam dotadašnji Patonov čas doručka na 8.30 časova. To je znatno poboljšalo efikasnost komandovanja u štabu.

Da neprijatelj ne bi mogao doći do željenih podataka prislушкиvanjem naših telefonskih razgovora, sve važnije terenske objekte — visove, raskrsnice puteva, naseljena mesta — numerisao sam na svojoj karti i te oznake dostavio komandanima divizija za buduće sporazumevanje sa njima. To je bila pomoćna nezvanična šifra, dovoljno prosta da je prouzrokovala Diksonovu zabrinutost za bezbednost naših planova.

Jednoga jutra kada sam pozvao Alenu, on se pozivao na jednu malu raskrsnicu puteva, pominjući njen broj iz te pomoćne šifre.

„Pričekajte jedan trenutak, Teri“, rekoh ja, „ne mogu da nađem taj broj na svojoj karti“.

„Ali, pazite Bred“, reče on, „možda neprijatelj prisluškuje. Reći ću Vam naziv tog mesta što god brže mogu“.

Dikson je bio čuo ovaj razgovor te podiže ruke u vis. „Tajnost ne bi bila neki veliki problem“, reče on, „samo da je manje generala u armiji“.

Pre no što je otpočeo napad, otišao sam da obiđem komandante divizija i pogledam teren. To je bila druga poseta koju sam učinio komandnom mestu Mantona Edija u dolini Sedjenan, gde su vojni policajci upravljali saobraćajem noseći arapske burnuse*), da ne bi neprijateljskom vazduhoplovstvu svojim uniformama otkrili postojanje komandnog mesta.

Između Edijevog sektora na severu i zone napredovanja Teri Alena na jugu postojao je prazan međuprostor od 9 milja. Mada smo u ovom prostoru vršili patroliranje izviđačkim delovima, Edi je priznao da se oseća nelagodno zbog jake izloženosti svoga desnog boka.

„Mantone“, umirivah ga ja, „kroz taj prazan prostor neće ništa proći. Uostalom, Bil Kin i ja ići ćemo тамо s puškama, da zadržimo sve što bi tu moglo da se provuče.“

Edi se nasmeja, ali nije bio umiren. Morao sam sebi priznati da je možda imao pravo kada je tvrdio da bi neprijatelj na tom mestu mogao provući jedan bataljon, pa i čitav puk, u naše linije.

„Međutim, šta bi neprijatelj mogao učiniti čak i ako se bude provukao?“, rekoh. „Tamo nema ničeg sem planina i gustog čestara; u celom tom otvoru nema ni jednog jednog puta. Čak i jedan bataljon ne bi mogao ići daleko ako njegovi kamioni ne bi mogli da se kreću za njim“.

U svakom slučaju, mi ne bismo mogli da zapušimo tu prazninu a da ne oslabimo naše snage za napad. Ovo bi pak dovelo do suviše tankog rasporeda na nekom drugom delu fronta. Primio sam na sebe sračunati rizik i ostavio sam taj međuprostor neposednut. Uprkos Mantonovog strahovanja, neprijatelj nikada nije učinio kakav pokušaj da se tuda probije. Bio je isuviše zauzet svojom težnjom da nekako održi celinu svoga fronta.

Pešaci Teri Alena bili su prožeti dobrim borbenim duhom. Nosili su na ramenima oznake velikog crvenog broja „1“ i bili su smestili svoj štab na drumu Beja—Mater, u jednom dvorištu koje je bilo puno naslaganog đubreta koje se pušilo. Ovde, više nego ma gde na drugom

*) Burnus je arapski ogrtač sa kapuljačom. — Prim. red.

mestu na liniji fronta, utisak bezbednosti prikriva je zategnutost koja se obično pojavljuje uoči svakog napada. Ne samo da je 1 divizija bila potpuno opremljena, već je došla preko mora bolje popunjena starešinskim kadrom no većina ostalih divizija. Jer, što nije slučaj sa ostalim, od nje nije otiman starešinski kadar — bila je isuviše rano otpremljena iz Amerike da bi to moglo biti izvedeno.

Inicijativa 1 divizije bila je vidna čak i u Alenovoj menaži, gde se na njegovom prostom stolu nalazio rostbif, što je bila retkost, dok su drugi komandanti divizija imali samo uobičajena sledovanja iz konzervi. Meso je, objasnjavao je Teri, bila govedina koja je pretstavljala „žrtvu“, tj. bila je od stoke koja je slučajno bila ubijena neprijateljskom vatrom. Uprkos opomene veterinara po pitanju klanja bolesne stoke, ove „žrtve“ su padale sa sumnjivom učestalošću. Teri je sedeо sa svojom crnom raščupanom kosom i podrugljivim osmejkom na licu. Nosio je istu košulju i čakshire ugasito zelene boje, koje je imao u toku operacije kod Gafse. Pantalone su mu bile dugačke i visile mu iako ih je njegov ordonans bio porubio. Aluminijumske zvezdice koje je nosio bile su uzete od jednog italijanskog vojnika.

Mada je Teri bio postao heroj za svoje trupe, bio je poznat kao vrlo jogunast među višim komandantima. Većito se boreći da zadrži svoju 1 diviziju da „ne bude prosto bačena“ od strane više komande, Teri je bio jako neprijateljski nastrojen prema svima komandama iznad divizije. Posledica toga bila je njegova sklonost da bude tvrdo-glav i nezavisan. Umešan, sposoban i borben, Teri se često nije obazirao na dobijena naređenja i vodio je borbu po svome nahođenju. Video sam da je bilo teško ubediti Terija da izvrši pritisak tamo gde sam smatrao da treba da ide. On bi se upola saglasio sa planom, ali čim bi borbe počele, izgledalo je da je ova saglasnost bila zaboravljena.

Montgomerijeva 8 armija, na krajnjem desnom krilu savezničkog fronta, imala je da se probije kroz visove An-fidavila na obali tri dana pre no što će Anderson krenuti

u napad sa zapada. Aleksander se nadao da će Montgomeri odvući nemački otpor sa Andersonovog fronta i olakšati mu nastupanje ka Tunisu. Montgomerijeve pustinjske trupe, koje su bile čvrste i otporne, napredovale su među bregovima Anfidavila, ali kako su se našle na veoma čudnom i nepoznatom terenu, to napad nije uspeo.

U međuvremenu, neprijatelj je na Andersonovom frontu osetio porast koncentracije britanskih snaga na pravcu Tunisa. Fon Arnim je, radije nego da čeka 1 armiju da ona prva udari, uzeo inicijativu i svojom udarnom divizijom „Herman Gering“, uz podršku tenkova „Tigar“ iz 10 oklopne divizije, napao Andersonov 9 korpus. Tom ofanzivom Nemci su mislili da 1 armiju pokolebaju, a da sebi stvore još nekoliko dana više vremena. Britanci su se čvrsto držali na svojim položajima, i Nemci su se povukli, pošto su bili izgubili 33 tenka u kojima su inače jako oskuđivali.

Uprkos fon Arnimovog ometanja, Britanci su otpočeli napad sledećeg dana, kao što je to bilo predviđeno.

7: Likvidiranje „Afričkog korpusa“

(Skice 10 i 11, str. 131 i 147)

Rano ujutru na Veliki petak, 23 aprila 1943 godine, baš kada sam se penjao uz brdo iza „Zabrana Beje“, na istoku su se na nebu pojavile eksplozije artiljeriske vatre.

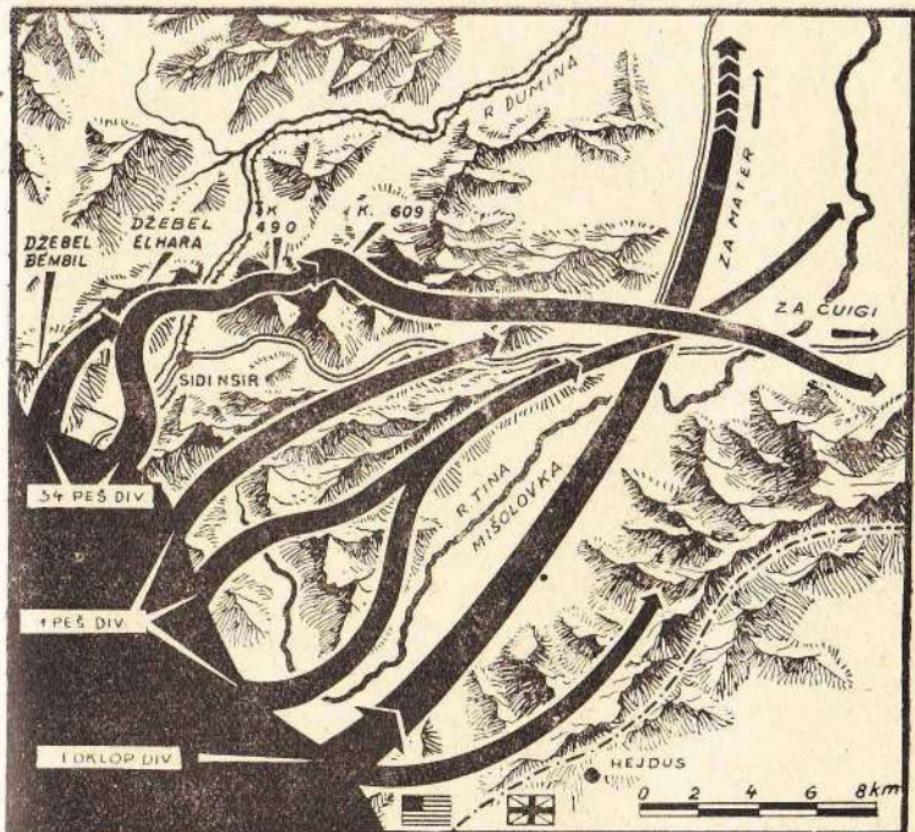
Nestrpljivo sam čekao prve izveštaje o tome, i kada iz njih nisam mogao videti ništa drugo sem da je napad otpočeo na vreme, nervozno sam šetao tamo amo po komandnom mestu. Nisam smeо да напустим svoј штаб и да се виše приближим бојишту, пошто су наше везе биле оријентисане и сасрећене на Beju. То је било место са кога сам могао најбоље да утичем на tok borbe.

Dva dana pre no što је отпочела ова завршна ofanziva operacije у Tunisu, прнео сам колима своју таблу са радним картама у оближњи логор за новинаре, да бих тамоњим ратним дописnicima изложио kratak pregled плана акције нашеог корпуза. То је било моје прво давање информација за штампу и онога је обележило почетак dugog priјateljstva са mnogim od tih veoma vrednih новинара. Две године касније, mnogi из те originalne групе pratili су ме до Elbe, да прославе сastajanje naših trupa са Rusima i završetak rata.

У toku celog rata bili su ovi novinari bolje informisani o budućim operacijama, no neki od osoblja mogu ћетба. Svi su oni, u stvari, представљали интересовање javnosti; prema tome, da nisu bili dovoljno обавештени о onome što ima da dođe, oni ne bi bili u stanju pravilno da ocene operacije koje су биле u toku. Međutim, mada su bili upoznati sa mnogim našim tajnama, u toku celog rata nije se nijednom desilo da je neki novinar koji je bio akredi-

tovan kod moje komande, namerno zloupotrebio moje povjerenje.

Čim je 1 divizija počela da nastupa duž ivice „Mišolovke“, našla se pod dejstvom artiljeriske vatre sa grebena nadvišavajućih visova sa severa. Stoga je, pre no što smo mogli da se probijemo dalje, bilo potrebno da proteramo neprijatelja sa tih nadvišavajućih visova i da mu onemogućimo artiljerisko osmatranje naših pokreta.

Skica 10. — Dolina „Mišolovke“ bila je otvorena padom visa 609

Padom visa 609 dolina „Mišolovke“ je bila zauzeta i Harmonovi tenkovi su gurnuli u pravcu Matera. U međuvremenu su 1 i 34 divizija ukrstile pravce svojih pokreta u američkom napredovanju ka Čuigiju.

Sa otseka 1 divizije mogli smo da posmatramo dole put koji se pružao dijagonalno od železničke postaje kod

Sidi Nsira, preko doline „Mišolovke“, pa do udaljenih mrkih bregova Čuigija. Iza tog puta, na severnoj ivici „Mišolovke“, nalazio se jedan džebel koji se svojom golom i belom površinom okomito dizao u afričko nebo. On je bio poznat kao „kota 609“, pošto je to bila njegova nadmorska visina koja je bila naznačena na našim francuskim kartama. Ovaj džebel je bio opkoljen izvesnim brojem manjih visova. Do 26 aprila, svega tri dana posle početka napada, bilo je sasvim jasno da sve dok se ne osvoji k 609 i neprijatelj ne otera sa njegovog vrha, 1 divizija neće moći da napreduje dalje ivicom doline „Mišolovke“. Sa kote 609 neprijatelj je upravljaо smrtonosnom artiljeriskom vatrom koja je dejstvovala dole na Alenove trupe po nezaklonjenim i stenovitim džebelima. Međutim, da bi se osvojio vis 609, trebalo je prvo zauzeti okolne pretstražne položaje. Ovaj masivni vis dobio je ključni značaj za svako dalje napredovanje u pravcu Matera.

U to vreme, posle svog rđavog iskustva kod Fonduka, Rajderova 34 divizija bila se prebacila u zonu 2 korpusa. Sećajući se svoga obećanja koje sam bio dao Aleksandru, odredio sam 34 diviziju da ide na k 609.

„Zauzmite mi taj vis“, rekoh Rajderu, „pa ćeće time slomiti neprijateljsku odbranu na celom našem frontu. Zauzmite ga i nikada više neće niko posumnjati u žilavost i čvrstinu vaše divizije“.

Da bi zauzeo k 609, Rajder je prvo imao da zauzme oba džebela: El Haru i k 490, koji su zaštićavali njegove prilaze sa zapada. On je planirao da jednim napadom zauzme obe prepreke. Kada sam se upoznao sa ovim planom, bio sam zabrinut, pošto je Rajderov predlog predviđao veći zalogaj no što bih ja mogao garantovati da će ga on postići u jednom početnom napadu.

27 aprila uveče jedan bataljon 34 divizije krenuo je u noćni napad na Džebel el Haru. Pokušao je da po mraku izvrši obuhvat jednim pravcem koji nije mogao biti izviđan po danu. Međutim, kada je iznad hladnih planina pro-

bila zora, bataljon je ustanovio da ustvari vrši napad na isti onaj vis sa koga je prošle noći krenuo u napad.

Bataljon se odmah reorganizovao i pripremio za nov napad po danu.

Pozvao sam brigadnog generala Čarlsa Harta (Charles F. Hart), načelnika artiljerije u mom korpusu, da pruži takvu podršku 34 diviziji, da svaki top u 2 korpusu bude u stanju da gađa Džebel el Haru. (Skica 10, str. 131)

„Osviraćemo im serenadu“, obećao je on, „i omekšaćemo ih svim sredstvima kojima raspolažemo“. Paljba je trebala da otpočne toga istog dana u 16.00 časova.

Nešto posle 15.30 časova, 28 aprila, 34 divizija je javila da je zauzela Džebel el Haru. Sreo sam Harta kako u svome džipu juri drumom da bi obustavio koncentraciju artiljeriske vatre.

Osvajanjem oba svoja cilja, 34 divizija je sebi stvorila povoljnu situaciju za napad na stenovitu stranu k 609. Čim je taj vis bio osvojen, mogli smo ubrzati Alenovo nadiranje duž ivice „Mišolovke“ i stvoriti uslove za Harmonov probor.

Može biti zato što na sektoru 1 armije njegovo nadiranje ka jugu nije išlo tako brzo kao što je očekivao, Anderson je počeo da pokazuje znake uzinemirenosti. 27 aprila ujutru on je telefonirao Kinu tražeći da 2 korpus ubrza nadiranje u pravcu tesnaca Čuigi.

„Nemojte voditi mnogo brige o neprijatelju koji vam se suprotstavlja kod Sidi Nsira“, rekao je Anderson, ne obazirući se na operativnu važnost k 609 i okolnog zemljišta. „... kada budete imali posla s neprijateljem na vrhu brega, uvek pokušajte da ga obidete... Ja ne tražim od vas samo da neprijatelja potisnete unazad, već da dođete u njegovu pozadinu i da ga zarobite pre no što bi mogao da uspostavi mostobran oko Bizerte“.

Zbunjen i iznenađen ovim instrukcijama, pošto bi one poremetile osnovnu ideju naše ofanzive, Kin je ipak odgovorio na diplomatski način. „Požurićemo se, generale. Do staviću Vašu poruku generalu Bredliju. On je otišao na teren“.

Kada mi je ova poruka došla do ruku, prosto nisam mogao verovati da je Kin bio dobro shvatio Andersona.

„Ali, radi se o stenografskom prijemu, generale“, reče on, „imao sam čoveka na drugom telefonskom aparatu“.

Ako je Anderson mislio tačno na ono što je rekao, on nam je onda naredivao da se odrekнемo naših napada duž grebena pojedinih visova i, umesto toga, da milimo po dolinama gde je neprijatelj zatvorio svaki mogući prilaz. Mi nikako ne bismo smeli da potcenimo važnost tih položaja na visovima, sem u slučaju da je neprijatelj već počeo povlačenje sa fronta našeg 2 korpusa. Inače, mi bismo u gužvi neizbežno naleteli na cevi neprijateljskih topova. Dikson nije primetio nikakav znak po kome bi se moglo verovati da će se neprijatelj povući sa fronta korpusa. Naprotiv, bilo je više indikacija da se Nemci pojačavaju, pošto je usled našeg napredovanja postojala opasnost da ćemo probiti planinski obruč koji je fon Arnim bio poseo oko tuniskih ravnica.

Kasnije, tog istog dana, sastao sam se sa Andersonom na komandnom mestu Teri Alena. Izložio sam mu plan našeg napada, pokazavši mu kako je Alenova divizija bila obasuta jakom vatrom sa k 609, na severu. Još jednom sam naglasio potrebu da zauzmemmo one visove ako želimo da se probijemo kroz dolinu koja se nalazila ispod njih.

„Međutim, sve zavisi od zauzimanja k 609“, rekoh mu ja. „Bitno je da ga zauzmemmo pre no što krenemo dalje na Čuigi. Ako to ne učinimo, Teri će imati paklene muke pri pokušajima da prokrči sebi put za Čuigi.“

Alen je promrmljao da se s tim slaže. Artiljeriska vatra sa k 609 i okolnih visova pokrivala je grebene onih džebela uz koje je Alen napredovao obasipajući njegove trupe kišom parčadi od granata i oštrog kamenja. Mnoge od Terijevih streljačkih četa su već bile svedene na jačinu vodova.

Dok sam govorio, Anderson je zamišljeno posmatrao moju kartu prateći plan 2 korpusa. Kada sam završio, on klimnu glavom u znak odobravanja. Prešao sam preko one poruke koju je bio dao Kinu, a i sam Anderson nije o tome ništa rekao.

Retko je kada jedan neprijatelj branio neki položaj sa većom upornošću no što su Nemci to učinili sa k 609. Jer, oni su znali da ako jednom taj bedem bude pao, neće im ostati drugi izbor no da se povuku na istok i na taj način otvore put ka Materu, na bok nemačkog tuniskog fronta.

Posle žestokih borbi po strmmim padinama pomenutog visa, koje su trajale celog dana, 34 divizija je bila stigla do jednog arapskog sela koje se nalazilo pod obronkom na jednoj strani k 609. Još više gore, bliže vrhu, nemački elitni pešaci bili su se zabarikadirali po uvalama i jarugama i sa tih položaja produžili da obasipaju Rajderove trupe svojom vatrom automatskih oruđa.

Pošto mi je Rajder govorio o mogućnosti da se breg flankira iz pozadine, ponudio sam mu jednu četu tenkova za pokretnu artiljerisku podršku. On me pogleda malo iznenađeno, ali je odmah prihvatio ovu pomoć. Teren svakako nije bio pogodan za tenkove i nijedan taktičar ne bi nikada preporučio da se jedan obronak zauzima na juriš sa „Šermanima“. Međutim, njihovi topovi 75 mm pretstavlјali su baš ono što je Rajderu trebalo da bi mogao vatrom isterati neprijatelja iz onih njegovih uporišta.

29 aprila ujutru, 17 tenkova noseći na sebi Rajderovu pešadiju, krenuli su s boka i iz pozadine prema k 609. Prolazili su sa grmljavinom kroz mitraljesku i minobacačku vatrnu dok nisu uočili ciljeve neprijateljskih uporišta; posle ovoga, ubrzo je ceo breg odjekivao od treska njihovih topova koji su granatom za granatom zasipali neprijateljski položaj.

Docnije se jedan zarobljenik iz Barentinovog puka koji je branio k 609 žalio što smo u ovom napadu bili upotrebili tenkove.

„Mogli smo još nedelju dana da izademo na kraj s vašom pešadijom“, hvalio se on, „ali nismo očekivali pojavu tenkova. Ustvari, teoriski, niste imali pravo da ih upotrebite. Nama je bilo rečeno da to zemljište nije pogodno za tenkove i s toga smo imali samo nekoliko protivtenkovskih oruđa.“

Sa ovim uspešnim napadom na k 609, 34 divizija se oslobodila slabe reputacije koju je bila dobila kod Fon-

duka. Idućeg septembra Rajder je sa svojom divizijom otplovio iz Tunisa u Italiju. U toku dve strašne godine vođenja tamošnjih operacija u planinama, 34 divizija je ukupno provela 605 dana u borbi. U celom Drugom svetskom ratu ona je pretrpela približno 20.000 gubitaka — skoro $1\frac{1}{2}$ puta koliko je iznosilo njeni puno brojno stanje.

Pošto nije više bila uznemiravana artiljeriskom vatrom sa k 609, 1 divizija je požurila sa svojim napadom duž severne ivice „Mišolovke“. Kako je neprijatelj sada bio natkriljen, što je posledica našeg zauzimanja položaja k 609, on nije više mogao odlagati svoje povlačenje prema istoku, ka visovima Čuigija. Tu je fon Arnim nameravao da drži poslednju liniju odbrane, i to na ivici široke ravnice koja se otvarala u pravcu luke Tunisa.

Na taj način, dok je Anderson udarao kao maljem po neprijateljskom položaju s fronta, 2 korpus, u svojoj diverzionoj ofanzivi, gurao je brže no što je to iko mogao predvideti pravcem obuhvata neprijateljskog desnog boka.

U međuvremenu, dok je Teri Alen napredovao duž ivice „Mišolovke“ i preko druma za Čuigi, došla je Harmonova oklopna pešadija, na jugu, gurnula napred sa ne manje elana. Privlačan pravac na koji se Ajzenhauer ranije pozivao, sada je bio otvoren prema Materu. Harmon je uređivao svoje tenkove za izvršenje proboga.

Na severu, u dolini Sedjenan, gde je Manton Edi brzo napredovao u okviru ove ofanzive „Mišolovke“ — 9 divizija je nadirala kroz čestar Sedjenana u svom zamornom maršu ka Bizerti.

U nedelju, na dan Uskrsa, odvezao sam se do Sedjenana da bih konferisao sa Edijem. Njegovo komandno mesto bilo je duboko ukopano u zemlju blizu artiljeriskog položaja „Dugog Toma“¹⁾). Svaki put kada je baterija otvarala vatru, vrh Edijevog šatora je podrhtavao zbog granata koje su prolazile iznad njega.

Uprkos tome što sam ga često umirivao, Manton je još uvek bio uznemiren zbog onog otvorenog desnog boka. Posle toga, otkrio sam da je potrebno da Mantona neko iz korpusa posećuje s vremena na vreme, pošto bi to otstra-

¹⁾ Artiljerisko oruđe sa dugačkom cevi, kalibra 155 mm.

nilo njegovu zabrinutost. Za trenutak, on bi prihvatio moje mišljenje o nepostojanju verovatnoće neprijateljskog napada; ali, posle nekoliko dana, one sumnje bi se ponovo pojavile i Edi bi zahtevao ponovnu posetu iz korpusa.

Ove nelagodnosti, međutim, nisu usporavale ni ometale začuđavajući uspeh Edijevo napada. Vezujući jednim pukom položaj Džefna i neprestano uz nemiravajući njegove branioce s fronta, Edi je bio izvršio manevr levo od položaja Džefne da bi osvojio jak taktički položaj na njegovom severu i u njegovoj pozadini. 2. maja su Edijevi topovi gospodarili usamljenim izlazom iz tog neprijateljskog položaja. Nemci su mogli ili da ostanu na svom položaju do potpunog iscrpljenja, ili da ga napuste bez daljeg otpora. Oni su odlučili da se povuku, i to su učinili preno što je Edi mogao svojom pešadijom da im preseče otstupnicu.

Edijeve snage na severu uključivale su ne samo njegovu 9. diviziju, već i mešavinu disidenata slobodnih Francuza, političkih izbeglica i pripadnika plemena Berbera, prikupljenih u jednom odredu koji je bio poznat pod imenom Kor Fran d'Afrik („Corps Franc d'Afrique“²). Duž tog brdskog pojasa na obali Sredozemnog Mora, gde su guste šume platinog drveta bile pune trnjaka i činile skoro neprohodnu džunglu, Kor Fran je sebi mačetom³) krčio put u pravcu Bizerte.

Ovim „Francuskim korpusom“ komandovao je pukovnik Manján (P. J. Magnan), koji je pomogao Patonu pri iskrcavanju u Maroku. On je bio uhapšen od strane generala Nogesa (Nogués), zbog pomaganja Saveznicima, a oslobođen je kada je Darlan prešao na Ajzenhauerovu stranu. Njegove snage su obuhvatale 3 slabo opremljena bataljona pešadije, 1 bataljon pomorske pešadije i tabor ili bataljon Gumije⁴). Među njegovim trupama bilo je i španskih „lojalista“ koji su zatražili azil u Francuskoj, kao i Francuza koji su pobegli iz Višija. Rekli su mi da je

²) „Francuski afrički dobrovoljački korpus“. — Prim. prev.

³) Vrsta specijalnog lovačkog noža u upotrebi u Južnoj Americi i Zapadnoj Indiji. — Prim. prev.

⁴) *Goumiers* = Marokanci iz oblasti planina Atласa, koji služe u jedinicama regularne francuske afričke pešadije. — Prim. prev.

jednom četom komandovao neki španski admirал, a drugom, opet, neki jevrejski lekar.

U drugim oblastima savezničkog fronta, Aleksandrova džinovska Tuniska ofanziva bila je usporena i svedena na pravo milenje koje nas je prosto razočaravalo. Montgomerijeva 8 armija bila je zaustavljena u planinama blizu Anfidavila, a Anderson je, takođe, na svom pravcu naišao na jake neprijateljske utvrđene položaje, koji su zaprečavali njegovo kretanje. Nalazeći se pred čor-sokacom, Anderson je ispitivao situaciju na frontu u cilju dobijanja pojačanja, da bi mogao ojačati svoju 1 armiju i prokrčiti sebi dalji put.

Najpre je telefonirao meni, u 2 korpus. Tražio je da se iz jedne od naših divizija izdvoji jedna pukovska borbena grupa i prida 1 armiji. U to vreme 2 korpus je bio jako angažovan u borbama kako oko k 609, tako i oko položaja Džefna. Ne bih mogao da izvučem čak ni samo jedan puk a da ne dovedem u ozbiljnu opasnost organizaciju samog napada. Svaki takav postupak mogao bi lako da spreči Harmonov docniji probor u pravcu Matera.

Ali, pored ovih taktičkih prigovora, nalazio sam da je Andersonov zahtev gazio i za ovu priliku postignut sporazum o upotrebi američkih jedinica pod američkom komandom. Tim zahtevom Anderson je ciljao da se taj sporazum zanemari i da se ponovo vratimo na cepkanje američkih trupa na sitne delove i njihovo stavljanje pod britansku komandu. Stoga sam bio odlučio da se tome oduprem, pa čak ako bi ovo trebalo da dođe i do Ajka. Jer, ako bi jednom takva praksa ponovo počela, ko bi mogao reći kako bi se ona završila. Besumnje da je Anderson pogodio razlog mog opiranja i tvrdio je da ga je samo taktička kriza naterala da traži pomoć.

„Pa dobro, ostavite me da proučim to pitanje sa svojim štabom“, izgovorih se, želeći da dobijem u vremenu. „Pozvaću Vas docnije telefonom“.

Štab korpusa je samo potvrdio moju bojazan te sam ponovo telefonirao Andersonu.

„Mi bismo Vam rado pomogli“, rekoh mu, „ali Vi od mene tražite nešto na šta ja ne mogu pristati bez direktnog naređenja od Ajka“.

Srećnom okolnošću, Ajzenhauer je baš toga dana posetio naše komandno mesto. Obavestio sam ga o Andersonovom zahtevu i o svojim razlozima zbog kojih sam taj zahtev odbio.

„Držite se Vašeg stanovišta, Bred“, reče Ajk. „Ja ću se videti sa Andersonom danas popodne i zastupaču Vaše mišljenje po tom pitanju“.

Međutim, ovaj spor se nije više pojavljivao, pošto je 30 aprila Aleksander zaključio da Montgomeri uzaludno troši svoje snage po jako miniranim visovima severno od Anfidavila, gde njegova 8 armija nije bila uspela da probije neprijateljsku odbranu.

U to vreme 2 korpus i njegove američke divizije imali su još sa sobom poslednje ostatke pridatih britanskih oficira u ulozi „savetnika“. Kada smo čuli da će Montgomeri odustati od svog napada u oblasti bregova Anfidavila, rekao sam Kinu u šali:

„Kako bi bilo da uputimo Montiju radiogram i da ga upitamo da li želi da mu pošaljemo nekoliko američkih savetnika koji bi njegovim pustinjskim borcima pokazali kako da se probiju kroz one bregove?“

Za vreme dok je Anderson pregrupisavao svoje snage za svoj ponovni napad na Tunis, 2 korpus je bio zauzet planiranjem završne faze svojih operacija. Gubitkom k 609 i padom njegovog položaja Džefna, neprijatelj se južno od ovih jakih tačaka iznenada našao u opasnoj situaciji. On nije mogao ništa drugo da učini no da se povuče prema istoku na sledeću liniju visova, tj. na planinski lanac koji se pružao prema severu, od Čuigija do planinskog masiva istočno od Matera.

Taj položaj je bio deo planinskog pojasa koji je štitio Tunis sa zapada. Ako bi 2 korpus mogao da se probije preko tih visova kod Čuigija, ili da preko njih prodre dalje na sever, bliže Materu, mogao bi izvršiti obilazak boka neprijateljske armije koja je bila koncentrisana između Andersona i Tunisa.

Pošto je sada „Mišolovka“ bila očišćena od neprijatelja, došao je čas za izvršenje proboga sa Harmonovim

tenkovima. On je imao da se baci duž obale reke Tine, u pravcu Matera, odakle se širila mreža dobrih drumova ka neprijateljskoj pozadini. Čim bi Harmon prošao kroz „Mišolovku“, 1 i 34 divizija su imale da se okrenu prema istoku, da se probiju kroz pozadinu Harmonovih tenkova i izvrše napad na planinski greben kod Čuigija. Za osvajanje tesnaca kod Čuigija, kroz koji je vodio direktni put za Teburbu koja se nalazila svega na 15 milja od Tunisa, izabrao sam 34 diviziju, iako je to značilo da se Rajder morao ukrštati sa 1. divizijom, pošto se on u to vreme nalazio levo od Teri Alena. 1 divizija, međutim, ne samo da je bila iscrpljena svojim operacijama koje je vodila po visovima, već je u to vreme bila pretrpela i veliki broj gubitaka po pomenutim džebelima. Da bi joj olakšao teret u ovoj poslednjoj fazi napada, dodelio sam joj sektor koji se nalazio severno od tesnaca kod Čuigija, levo od 34 divizije. Tu je trebala da zadržava neprijatelja između tog važnog tesnaca i Matera.

2 maja 1943 godine dao sam znak Erni Harmonu da zaustavi svoje tenkove i da uđe u Mater. On je odmah pojurio putem u dolini ka predgrađu toga grada. Ali, kada se približio mostu na reci koja teče oko Matera, neprijatelj je digao most u vazduh.

Dok su Harmonovi inžinjeri radili na tome da postave pontonski most, neprijatelj je dovukao svoju tešku artiljeriju, a pored toga, na nebu se pojavilo i nemačko vazduhoplovstvo. Neprijatelj je pokazao krajnju osetljivost na svako dalje napredovanje na ovom osetljivom boku svoga tuniskog položaja. Od Matera bi Harmon mogao da izvrši dubok prodor u pozadinu cele fon Arnimove armije. Sledećeg dana Harmon se probio kroz tu varoš.

Pošto su se borbe sada vodile daleko od Beje, premestio sam korpusno komandno mesto u Sidi Nsir, koji leži u podnožju k 609. Pošto sam čitav dan proveo na bojištu, vratio sam se natrag i video da je komandant štaba sakrio naš štab daleko nazad, u uzanu jarugu između dva strma visa. Tu je štab bio jako stešnjen i imao je jedan jedini izlaz. Bilo je dovoljno samo nekoliko neprija-

teljskih bombi pa da sve instalacije štaba budu porušene.

Kada sam ga pozvao u svoj šator, komandant štaba je izgledao snužden. „Preselite nas ujutru iz ove proklete rupčage“, rekoh, „i razmestite komandno mesto na otvorenoj strani onog spoljnog visa. Ovako, izgleda kao da se smrtno bojimo da bi nas neko mogao pronaći. Boga mu, bilo bi me sramota da budem nađen na ovakovom mestu“.

Preseljenje je počelo u zoru i u 10.00 časova bili smo rasturenici na prednjoj padini otvorenog brega koji se nalazio preko puta k 609. U podne je stigao Ajzenhauer, koji je bio došao ovamo na ručak. On je sa vidnim zadovoljstvom posmatrao okolno zemljište na kome je naše komandno mesto stajalo smelo, na bregu, kao da želi da prkosí neprijateljskom napadu iz vazduha.

„Bred“, reče Ajzenhauer potapšavši me po ramenu, „veoma sam zadovoljan što Vas vidim ovako razmeštene, na otvorenom terenu. Jednom, kada sam posetio Fredendala na njegovom komandnom mestu u blizini Tebese, našao sam 2 korpus zakopan u najprokletijoj rupi koja se uopšte može zamisliti“.

Kin me pogleda i nasmeši se. Ne pokazavši na licu šta mislim, uzdržah se od svakog komentara.

Anderson je do 4 marta bio koncentrisao svoju ojačanu 1 armiju na uzanom frontu u cilju pripreme za izvršenje proboga duž doline Međerde, u pravcu Tunisa. Ovaj napad su trebale da otpočnu dve pešadijske divizije, koje su imale da u neprijateljskom položaju stvore bresu od oko 3 km. Kroz taj otvor Anderson je trebao da ubaci 2 oklopne divizije. Pošto budu prešli neprijateljsku protivtenkovsku odbranu, ovi tenkovi su imali da produže ka Tunisu. Za dan početka ovog završnog napada bio je određen 6 maj.

Dok je Anderson dovršavao pripreme za ovu završnu ofanzivu, bavio sam se stvaranjem plana da Harmon izvrši prodor daleko iza Matera, u neprijateljsku duboku pozadinu. Ako bismo uspeli da razbijemo one pozadnje delove koji su se nalazili na pregradi između Bizerte i Tunisa, neprijatelj bi mogao biti u ozbiljnoj meri demoralisan.

Između Matera i Ferivila, 9 milja dalje na sever, Harmonov pravac proboga u neprijateljski položaj bio je dominiran pojasom jako branjenih visova. Drum Mater—Ferivil bio je pod dejstvom protivtenkovskih topova koji su se nalazili na tim visovima, a sa njihovih vrhova brnila je neprijateljska artiljerija južni pravac prema Tunisu. Harmon nije nikako mogao da opkoli ovaj položaj sa svih strana i da ga ostavi okruženog u pozadini. Da bi se našao iza neprijatelja, Harmon bi morao da se probije kroz pomenutu barijeru.

Sa jednog polja u blizini samog Matera, Harmon i ja smo osmatrali predteren do ovog planinskog lanca, kao i zemljište koje je ležalo iza njega.

„Možete li to da izvršite?“ upitah Harmona, pošto smo razmotrili nekoliko raznih pravaca za prilaz ka neprijateljskoj pozadini.

„Da, ali će to biti skupo“, odgovori on.

„Koliko?“

Erni slegnu ramenima. „Rekao bih 50 tenkova, da se svrši taj posao“.

Ovo je bilo više no što sam ja želeo da žrtvujem, ali to je bila prilika da se Nemci unište sa nekoliko smelih udaraca.

„Krenite napred“, rekoh mu ja. „Ako brzo razbijemo neprijatelja, to će nas u krajnjoj liniji manje koštati, čak i sa ovim žrtvama“. Erni me nedelju dana docnije potsetio da ga je to koštalo 47 tenkova.

U napadu istočno od Matera, jedna kolona Ernijevih tenkova trebala je da prodre u pravcu francuskog pomorskog arsenala kod Ferivila, na unutrašnjoj obali jezera Bizerte. Tu je imala da se okreće prema istoku da bi presekla drum Bizerta—Tunis. Druga kolona trebala je da udari pravo na istok od Matera, da obide planinski lanac kod Čuigija i da se probije kroz spoljni obruč odbrane Tunisa.

Kada su 6 maja trupe Andersonove 1 armije nagrnule napred, celokupni ugao Tunisa, u kome je neprijatelj bio uhvaćen u klopku, počeo je da se koleba pod udarcima naše avijacije i naših kopnenih snaga. Saveznički lovc i bombarderi tutnjali su celog dana iznad glava, pošto je

Spac bacio svoje avione u najmoćniju taktičku akciju koja je dotada bila viđena u ratu u Sredozemlju, naprežući se da olakša nadiranje Andersonovih tenkova u njihovom proboru ka Tunisu. „U toku završnog pokreta od Međez el Baba do Tunisa“, pisao je general Henri Arnold u jednom docnjem izveštaju, „imali smo 2.146 letova od kojih se najveći deo odnosio na bombardere, lovce-bombardere ili niske letove za mitraljiranje na frontu od 6.000 jardi^{*)}). Eksplozivom smo prokrčili prolaz od Međez el Baba do Tunisa“. Ovaj vazdušni napad bio je pojačan vatrom 1.000 topova. Andersonov udarni malj počeo je uskoro da dobija puni zamah, pošto su se njegove trupe probile kroz džebele i krenule preko ravnica u pravcu Tunisa.

S obzirom da se neprijatelj sada kolebao i nalazio skoro na ivici propasti, bilo mi je mnogo stalo do toga da 9 divizija požuri sa svojim napadom niz dolinu Sedjenan i dalje na Bizertu, pre no što neprijatelj uspe da razori tu luku.

Dohvatih poljski telefon i pozvah Edija, koji je bio na svom komandnom mestu koje se nalazilo na terenu sličnom džungli.

„Mantone, onaj drugi partner počinje da se raspada. Prikupite se i krenite u Bizertu“.

„Pa mi idemo što god brže možemo“, odgovori on, „ima ih još dosta ovde, izvan fronta“.

„Dođavola ako je tako“, rekoh. „Obaveštajac kaže da neprijatelj svuda napušta svoje položaje na našem frontu“.

„Ali drum za Bizertu je pokriven minama, Omare. Ne možemo da krenemo čak ni džipom pre no što ga naši inžinjeri ne očiste“. „Pa dobro, onda se skinite s kamiona i počnite pokret pešice, ali upadnite u Bizertu“. Manton je verovatno bio iznenaden mojom prenagljenošću. Međutim, mada sam vršio pritisak na njega, shvatao sam njegovu predostrožnost. Jer, možda je u diviziskom štabu bilo teško oceniti koliko je neprijateljski poraz bio neizbežan. Ali u korpusu, ti su znaci bili potpuno jasni. Nemci se nisu više mogli dugo držati.

^{*)} 1 jard = 0,914 m. — Prim. red.

Ako na Edijevom frontu i nisu postojali vidni znaci neprijateljskog poraza, oni su Teri Alenu izgledali jasni, možda čak isuviše jasni. Mada mu je bilo naređeno da u brdima severno od Čuigija, pređe u odbranu, grmljavina topovske vatre koja se čula po celom frontu izazvala ga je da izvrši napad. 6 maja 1-va divizija je snažno gurnula ka prednjim visovima pojasa kod Čuigija. Neprijatelj je izvršio protivnapad iznenađujuće jačine i, 7 maja, Teri je morao da se povuče, pošto je bio udario glavom o zid i pretrpeo teške gubitke. Alen je postupio ludo i bez odbrenja, jer njegov napad nije imao cilja. I da je uspeo da se probije kroz taj prvi pojaz visova na svome frontu, on time ne bi ništa postigao, pošto bi samo naišao na sledeći pojaz koji se nalazio odmah iza onog prvog. Potsetio sam ga da jedan dobar komandant vrši napad zato da postigne svoje ciljeve, a ne da troši snage u osvajanju nepotrebnog zemljišta.

Alenu se, na njegovom frontu, suprotstavljao elitni Barentinov puk, ista pešadijska jedinica koja se tako dugo držala na vrhu k 609. On se najvećim delom sastojao od dobrovoljaca iz nemačkog vazduhoplovstva, iz padobranske škole u Vitsoku i jedriličarske škole u Poznanju. Po duhu, inteligenciji i čvrstini, ova jedinica je nadmašivala sve ostale osovinske jedinice na našem frontu. Puk je dobio svoje ime po svom prvom komandantu, pukovniku Barentinu (Barenthin). U Tunisu se borio pod komandom majora Bajera, jednog krupnog i čuvenog grmalja čije smo sposobnosti i protiv naše volje morali da poštujemo. Bajer se bio spustio padobranom na Krit, pri čemu je za vreme skoka slomio nogu. Međutim, ova nogu nije mu smetala da se u toku celog perioda operacija u Tunisu vuče od džebela do džebela.

Na visovima Čuigija neprijatelj je pribegao jednom od svojih poznatih trikova u tuniskim operacijama. Jedan vod Nemaca, koji je bio zaobiđen od strane 34 divizije u njenom napadu na tesnac Čuigi, krenuo je ka našim trupama ističući belu zastavu kao da želi da se preda. Kada se približio našim linijama, vod se bacio na zemlju i otvorio neposrednu vatru na naše začuđene trupe. U toku 24 časa, sa fronta 34 divizije došlo je malo zarobljenika.

Pošto su Andersonovi tenkovi očistili pravac za Tunis, 34 divizija je 7 maja kroz tesnac Čuigi, izvršila proboj ka boku 1 armije. Zauzimanjem Čuigija, 2 korpus je postigao cilj koji mu je Aleksander odredio u početku operacije u Severnom Tunisu. Prema prvobitnom planu mi smo tek sada, u bici za Bizertu trebali da se priključimo Britancima.

Međutim, bitka je već bila dobijena.

Edi je bacio svoja samohodna protivtenkovska oruđa duž druma severno od Ačkelskog Jezera, kao da je želeo da pokaže da mu moje naređenje da udari na Bizertu nije bilo prijatno. 7 maja u 15.00 časova bataljon se javio radom diviziskom štabu, sledećim rečima: „Verujemo da je put za Bizertu potpuno otvoren. Tražimo dozvolu da preduzmemo dalji pokret...“ Oko 15.30 časova samohodna protivtenkovska oruđa su već bila u pokretu na svom pravcu, a u toku sledećih pola časa prednji automobili polu-guseničari prolazili su sa treskom kroz kamenite ulice Bizerte.

Svega 20 minuta pre no što smo stigli u tu varoš, Andersonovi Derbišajrski konjanici, sa crnim bereom na glavama, jurnuli su sa svojim 11 husarskim pukom u predgrađe Tunisa.⁵⁾ Na taj način, sa vremenskim intervalom koji je bio manji od pola časa, i poslednja dva grada Severne Afrike su za Osovinu bila izgubljena. Između Bizepte i Tunisa, gde postoji obalski bedem po kome ide drum koji spaja ova dva lučka grada, neprijateljski pozadinski delovi bili su potpuno izolovani i otsečeni.

Mada Luke Sicilije leže na udaljenju od svega 100 milja preko Sredozemnog Mora, neprijatelj nije imao smelosti da izvede drugi Denkerk. Ako bi hteli da evakuišu makar samo jedan deo svojih potučenih severnoafričkih armija, Nemcima bi bili neophodno potrebni topovi Italijanske flote. Međutim, iz razloga predostrožnosti, Italijanska flota ostala je usidrena u Speciji i Tarantu, gde je bila skrivena od Engleza u toku najvećeg dela rata. Imajući čvrstu namenu da uništi osovinske snage ako bi one pokušale da izvrše evakuaciju, Britanska mornarica je ka ovom uglu

⁵⁾ Naziv „husarski“ ostao je samo po tradiciji; inače to su ustvari bile oklopne jedinice. — Prim. prev.

Tunisa nagrnula iz desetak sredozemnih luka. Sa gorkim sećanjem na Norvešku, Denkerk, Grčku i Krit, Britanci su ovu pomorsku akciju nazvali RETRIBUTION*). 8 maja, jedan dan posle pada Tunisa i Bizerte, admirал Kanningham je svojim brodovima dao sledeću radio-zapovest:

„Potapajte, palite i uništavajte; ne puštajte ništa da prođe“.

No, s obzirom da se neprijatelj odrekao prilike da primi pomorsku bitku, RETRIBUTION je Britancima doneo samo 2 trgovačka broda, 3 mala teretnjaka, 1 remorker, 1 ribarski brod i izvestan broj čamaca na vesla i gumenih čamaca na sklapanje. Samo 704 begunca su izašla iz Sredozemnog Mora, dok je ostalih četvrt miliona bilo izabralo lakši život zarobljeničkih logora.

Do 8 maja neprijateljski sistem komandovanja bio je potpuno paralisan i propao. Harmonovi tenkovi su pomenutim bedemom⁶⁾ upali u neprijateljsku pozadinu i izolovali beznadežno sputane neprijateljske jedinice u haotične i nesređene džepove. Dalje na jugu, na Britanskom frontu, nemačke snage su doživele sličan poraz. Takoreći preko noći, dobro izvežbana armija od preko četvrt miliona osovinskih vojnika, raspala se u pravu gomilu. Zapanjeni iznenadnošću ove propasti, ovi vojnici su, izgleda, bili izgubili svaku volju i snagu za dalju borbu.

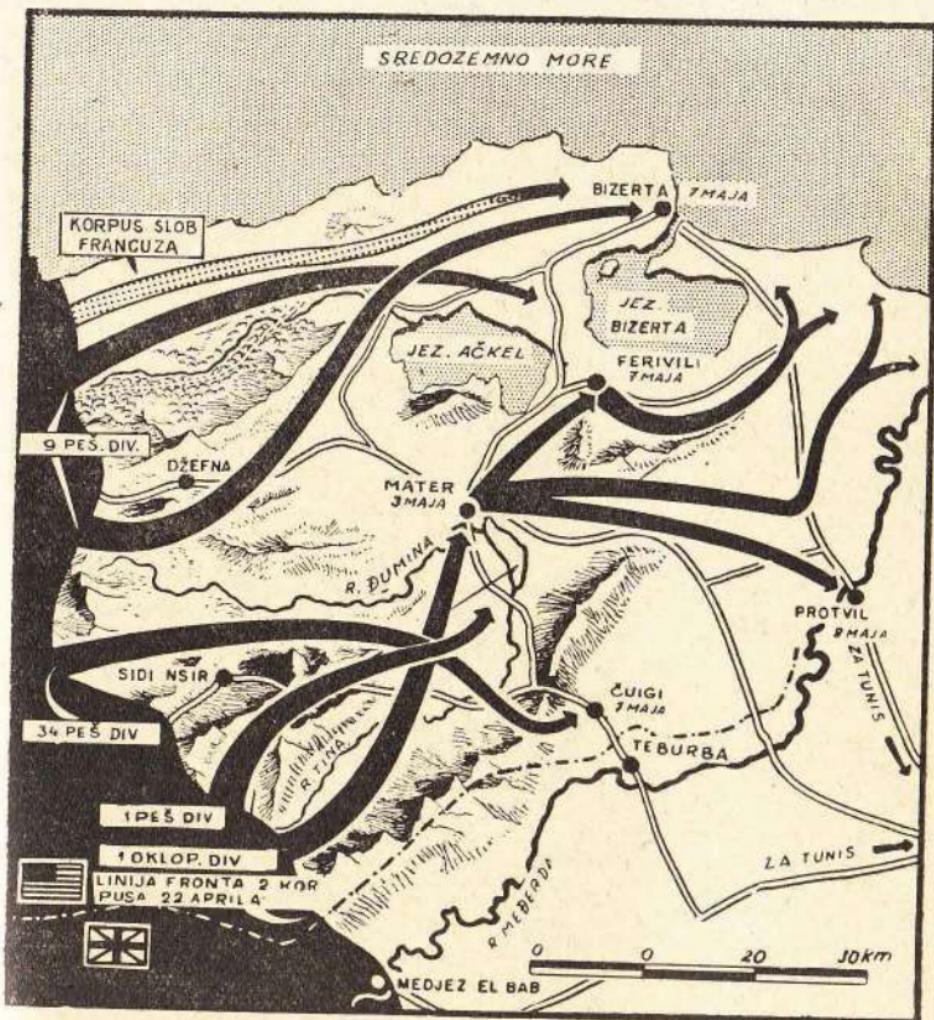
Docnije su neki komentatori ovu propast pripisivali nesposobnosti nemačkog vojnika da pokaže inicijativu u jednoj nepredviđenoj situaciji. Ali, ovi kritičari su zaboravili katastrofalan efekat naših tenkovskih prodora u neprijateljskoj pozadini. Nijedna saveznička armija ne bi mogla da izdrži jedan tako paralizirajući napad. Jer, demoralisane trupe neće produžiti borbu pod beznadežnim izgledima kada se već mogu odlučiti na časnu predaju.

9 maja rano ujutru probudih se na padini brega u blizini Sidi Nsira, da kroz dolinu posmatram izlazak sunca iza udaljenih visova kod Čuigija. Otsjaj njegove svetlosti kroz „Mišolovku“ pokrivaо je crvenkaste senke na beličastoj površini k 609. U teskobnom i zamračenom šatoru

* Reč znači OSVETA.

⁶⁾ Odnosi se na ranije opisani obalski bedem između Bizerte i Tunisa. — Prim. prev.

Operativnog odeljenja sređivao je dežurni oficir noćne teleprinterske depeše. Kroz celuloid koji je pokrivaо kartu

Skica 11. — Prodor tenkova iz oblasti Matera

7 maja američke snage zauzele su i Čuigi i Bizertu. U međuvremenu, 1 oklopna divizija je izvršila probor kod Ferivila, da bi prodrla u neprijateljsku pozadinu između Bizerte i Tunisa.

velike razmere videle su se plave linije Harmonovog napredovanja, izdužene kao tanke vene u neprijateljskom

sektoru. Tunis i Bizerta su bili okruženi debelim plavim linijama da bi se označilo da su oni bili zauzeti.

Toga dana, nešto posle 11.00 časova, Harmon je telefonirao korpusu. Njegov duboki glas je zvonko odjekivao kroz poljsku telefonsku žicu koja se pružala miljama od njegovog komandnog mesta u blizini Ferivila.

„Baš se sada dovezlo nekoliko Švaba sa belom zastavom. Oni žele da razgovaraju o predaji. Šta biste žeeli da im kažem? Ili želite da dođete ovamo pa da lično vodite ovu stvar?“

„Ostaću ovde, Erni“, rekoh, „za slučaj da se nešto dogodi na drugom mestu. Kažite im samo to da mi nemamo nikakve uslove da im postavljamo. To mora biti bezuslovna predaja“.

„Nećete imati nikakvih teškoća sa ovom bandom“, odgovori on. „Oni su strahovito iscrpeni. Tražili su čak i primirje da bi mogli da urede stvari pošto im veze više ne rade. Ja sam već zaustavio svoje tenkove i naredio sam im da prekinu vatru“.

„Dobro. Telefoniraću ostalim divizijama i reći će im da ostanu na mestu. Nema smisla da neprijatelju nanosimo ikakve dalje gubitke, sem ako na to budemo pri nuđeni“.

„Ja će poslati jednog od mojih oficira natrag sa njima da se uveri da li postupaju po mojim instrukcijama. Slazete li se da pošaljem Morisa Rouza“. Rouz, u to doba mlađ pukovnik, bio je Harmonov izvanredno sposoban načelnik štaba.

„Vrlo dobro, Erni“, odgovorih. „Ali neka Rouz dobro pripazi da oni ne unište svoja oruđa. Oružje treba da prikupe na gomile, a vozila da parkiraju. Kaži im da primirje prestaje ako ih uhvatimo u pokušaju da unište svoju ratnu opremu. Isteraćemo đavola iz njih!“

Toga majskog dana, u 11.40 časova, general-major Fric Krauze (Fritz Krause), komandant artiljerije „Afričkog korpusa“, koji je imao lice koje je potpuno skrivalo šta misli, slušao je Harmonove instrukcije s ledjenom učtivošću. Dvadeset minuta kasnije bila je utvrđena predaja neprijatelja na frontu 2 korpusa. Na taj način, na dan 9 maja u podne, 182 dana posle invazije Severne

Afrike i 518 dana posle Perl Harbora, Američka armija je sebi osigurala prvu bezuslovnu kapitulaciju osovinskih snaga.

To isto popodne, u 15.00 časova, Krauzeu se na Harmonovom komandnom mestu pridružila grupa kolega, viših oficira. Došli su velikim štabnim automobilima „Mercedes Benc“, pretovarenim prtljagom, elegantno obučeni u nove uniforme; kao da su želeli da pojačaju utisak svoje gordosti u porazu.

„Mislili biste da ova kopilad idu na svadbu“, reče Harmon pričajući mi o njihovom dolasku.

Erni, u svom vojničkom odelu sivomaslinaste boje, namerno se pravio da ih ne vidi. Kad je seo za večeru, njegov ađutant doturio je nemačkim generalima vreću konzervi. Nismo morali da se bavimo uobičajenim učtivostima civilizovane kapitulacije. Ovo nije bio civilizovani rat.

Sredinom popodneva 9. maja 2 korpus je prenestio svoje komandno mesto iz Sidi Nsira u dvorište jedne farme, na izlokanom putu zapadno od Matera. Severno od druma, gde se pružala peščana ravica prema Džebel Ačkelu, naši inžinjeri su ogradiili prostor bodljikavom žicom i tu stvorili logor za Nemce. Na južnoj strani puta bio je rezervisan jedan manji logor za njihove italijanske saveznike. Predviđali smo broj od 12.000 do 14.000 ratnih zarobljenika. Međutim, u sumrak, Nemci su preplavili naše logore. Nemački inžinjeri, sa svojim sopstvenim podoficirima, bili su angažovani za proširenje logora. Morali smo da udvostručimo, a uskoro i utrostručimo njihove prvobitne razmere.

U toku dva dana, na daljini dokle je oko moglo da dopre, videla se čudna povorka ratnih zarobljenika koja se vukla po drumu od Matera kao u nekoj prazničnoj povorci. Nemci su bili ubedjeni da je njihov poraz samo vrsta privremenog predaha. Oni su navodno stvorili Rajhu vreme da prikupi naknadne snage. Italijani, pak, bili su zadovoljni što su izašli iz rata i žarko su želeli besplatno putovanje do Sjedinjenih Država.

Neki zarobljenici su stizali u dugim kolonama $2\frac{1}{2}$ tonskih kamiona na šest točkova, na kojima je ponegde

bio jedan stražar sa puškom, sedeći na krovu šoferske kabine. Drugi su putovali u džinovskim nemačkim vojnim kamionima, koji su imali boju peska i palmino drvo kao oznaku „Afričkog korpusa“. Najzad, bilo ih je koji su na biciklima, seljačkim kolima, motociklima, topovskim lafetima pa čak i na magarićima, mirno odlazili u svoje logore. U vreme kada je ova navala popustila, izbrojali smo 40.000 ratnih zarobljenika.

Nijedna druga ratna epizoda nije mi donela takvo radosno uzbuđenje kao što je bio pogled na ovu dugu povorku ratnih zarobljenika. Jer, dotada, smatrali smo se srećnim kada bismo uspeli da uhvatimo odjednom makar i samo desetak zarobljenika.

Italijanske logore ubrzo je zahvatilo karnevalsko raspoloženje. Zarobljenici su posedali oko svojih vatri i počeli da pevaju uz zvuke harmonika koje su doneli sobom. Naprotiv, Nemci su odmah počeli da uređuju svoje logore. Podoficiri su izdali potrebna naređenja i uskoro zatim na pustinjskom tlu nikli su kao pečurke redovi šarenog kamufliranih malih šatora. Ljudstvo je bilo formirano u čete, bili su iskopani nužnici, određene prostorije za kuhinje i podeljena voda iz platnenih kofa. Nemačka intendantura doturila je kamionima tone i tone njihovih konzervi u logore. Vojnici su iz svojih rančeva vadili crni hleb od raži, zavijen u stanjol, zatim, holandski sir i konzerve sa danskim buterom. Za razliku od konzerviranog butera koji su dobijale naše trupe i koji je zvan „Marfak br. 1“, danski buter je, čudnovato, imao ukus pravog butera. Brzo smo ga rekvirirali koliko god smo ga mogli pronaći. Ali, u isto vreme odbacili smo britansko bivolje meso koje su Nemci bili zaplenili godinu-dve dana ranije, pa ga mi ponovo povratili.

Kada su nemački generali 9 maja uveče stigli u Diksonov šator na saslušanje, bio je skoro pao mrak. Oni su došli svojim sopstvenim štabnim automobilima, sa velikom pratnjom šofera, ordonanasa i ličnih ađutanata. Kada me Dikson upitao da li želim da ih vidim, rekao sam: ne! i ostao sam zatvoren u svom šatoru. Napisao sam pismo kući, svojoj ženi, i rekao joj da sam dobio komandu nad korpusom.

Sledećeg dana Hansen je ratne zarobljenike predao 1 armiji.

Duž ravnice gde se Džebel Ačkel dizao kao usamljeni vis, jedinice divizije „Herman Gering“ produžile su da daju otpor, uprkos nemačkoj kapitulaciji. Mada izolovani u toj slabo pošumljenoj tvrđavi, ovi vojnici su se nalazili na domaku i vidiku našeg logora ratnih zarobljenika na drumu Mater—Bizerta.

Harmon je napao taj položaj 4 maja, kada je njegov izviđački bataljon izvršio juriš na zapadni deo položaja i uhvatio 80 zarobljenika. Na istočnom delu, jedna naša jača grupa ukopala se za opsadu. Ne želeći da tu uzalud gubi svoje vreme, Harmon je ostavio vis u okruženju i gurnuo napred ka Ferivilu.

11 maja ujutru, dva dana posle nemačke kapitulacije, dao sam Diksonu instrukcije da prekontroliše da li neprijatelj postupa po našim uslovima i da li je prekinuo otpor na Džebel Ačkelu. On je uredio da general-major Gustav fon Verst (Gustav von Vaerst), komandant 5 nemačke oklopne armije, napiše jednu cedulju kapetanu Brandenburgu (ili njegovom zameniku) iz divizije „Herman Gering“.

„5 oklopna armija“, pisao je on, „položila je oružje. Vi treba da učinite to isto“.

Poruka je bila predata preko parlamentara neprijatelju na Džebel Ačkelu. Amerikanci su se vratili sa jednim nemačkim oberlajtnantom koji je imao ranjenu ruku vezanu o vratu.

Javljenje je da je komandantu bataljona, koji je opkoljavao njegov položaj, Nemac rekao sledeće: „Što se tiče ove cedulje fon Versta, pre no što joj udovoljimo, ja želim da proverim njenu verodostojnost“.

„Kažite mu“, reče komandant bataljona svom tumaču, „neka ide dovraga“.

„Onda dobro. Pre no što se budemo predali“, odgovori nemački oficir, „želim da dobijem dokument Američke vojske, sa potvrdom da je divizija „Herman Gering“ bila poslednja koja je na ovom frontu položila oružje“.

„Slušaj, bato“, odvrati komandant bataljona, „ili čete vi odmah sići dole i prekinuti sa tom idiotskom rabotom,

ili čemo vam mi taj dokument uklesati na nadgrobnom spomeniku“.

Tri stotine neprijateljskih vojnika, sa oznakom „Herman Gering“ ušivenom na rukavu, spustilo se niz breg.

Do 12 maja, ukupan broj ratnih zarobljenika u rukama savezničkih armija prešao je četvrt miliona ljudi, od kojih je više od polovine bilo Nemaca. Među zarobljenicima su bili: general armije Đovani Mese, nominalni komandant osovinskih snaga koji je kapitulirao sa italijanskim snagama i general fon Arnim, koji je nasledio Romela kao najstariji komandant.

Da bismo što bolje iskoristili ono što smo naučili u Tunisu, pozvao sam u štab 2 korpusa sve komandante divizija i osoblje njihovih štabova na sastanak posle završene operacije. Mark Klark je poslao pretstavnika iz svoje 5 armije u Maroku; Patonov štab je doleto bio sa svog novog komandnog mesta u blizini Orana. Tu, u jednom voćnjaku koji je zaklanjao naše šatore, postavili smo veliku geografsku kartu Severnog Tunisa, a oko nje sedišta za 50 ljudi. Kao što bi to uradio jedan nastavnik u Beningu, izložio sam plan manevra i ulogu svake divizije u opštem planu korpusa.

Nedelju dana pre početka operacija, Aleksander mi je bio preporučio da budem strog prema komandantima divizija.

„Kao zaključak“, reče on, „dopustite mi da Vam dam jedan savet. On se sastoji u tome da treba da budete strogi. Vi morate biti strogi prema Vašim neposredno potčinjenim komandantima, a oni, sa svoje strane, moraju takođe biti strogi prema svojim odgovarajućim potčinjenima. Prošlo je ono vreme kada nismo mogli od trupa da zahtevamo odgovarajuće rezultate, čak i onda kada su prethodno bili sastavljeni detaljni planovi, izvršene pripreme i donesen zaključak da se zadatak može izvršiti...“

Međutim, u komandovanju korpusom od 4 divizije, strogost, sama po sebi, nije dovoljna. Komandant korpusa mora da poznaje svoje potčinjene komandante divizija, da u potpunosti shvata njihove probleme, da poštuje njihovo

mišljenje i da bude tolerantan u odnosu na njihove mogućnosti. Jer, postoji malo izrazitih osobina kod jednog dobrog komandanta divizije. Umesto njih uspeh proizilazi iz jedne srećne kombinacije dobrog rasuđivanja, samopouzdanja, smisla za komandovanje i smelosti.

Među komandantima divizija u Tunisu, što se nije predviđalo, nijedan nije prevazišao Teri Alena u pogledu komandovanja trupama. On je bio veoma popularan kod vojnika 1 divizije, a oni su, sa svoje strane, bili njegova najveća potpora. Ali, u želji da što više čuva interes svje sopstvene divizije, Alen je bio sklon da umanjuje uloge drugih i da za svoju jedinicu sa oznakom velikog crvenog „1“ zahteva privilegije koje — pravde radi — nismo bili u stanju da mu pružimo.

U 34 diviziji Rajder je stekao reputaciju dobrog taktičara. Ali, nemajući duh Teri Alena, on se potčinio svojoj diviziji. Njegova slabost, međutim, ležala je u tome što se mirio sa nedostacima i tolerisao ih u svojoj jedinici. Jer, umesto da smenuje svoje nesposobne komandante, on je prelazio preko njihovih nedostataka i time je kažnjavao kako svoju diviziju, tako i samog sebe.

Bezbožnik i vrlo živog temperamenta, Harmon je korpusu doneo retku kombinaciju zdravog taktičkog rasuđivanja i smelosti, koje zajedno čine jednog komandanta velikim. Više no i jedan drugi komandant divizije u Sjevernoj Africi, on je bio stalno i sjajno borben. U Evropi je imao da postane naš najbolji tenkovski komandant. Ipak, kao i svi tenkisti, Ernijevo srce je jurilo sa „Šermanima“, što je imalo za posledicu da je ponekad propuštao da pravilno upotrebi svoje pešake.

Međutim, od svih ovih komandanata nijedan nije bio više uravnotežen i spreman na saradnju od Mantona Edija. Taktički, izvodio je klasične manevre, kao onaj koji je primenio kod Džefne. Ipak, mada nije bio plašljiv, nije bio ni naročito smeо. Manton je voleo dobro da razmisli preno što se negde krene.

13. maja pozvao me Ajzenhauer iz Alžira.

„Da li ste spremni da idete da radite sa Džordžom?“, reče on, misleći na savezničko planiranje invazije Sicilije

„U svako doba“, odgovorih. „Kada treba da se javim?“
„Ali šta će biti s vašim ratnim zarobljenicima?“

„Ostaviću ovde izvesno ljudstvo štaba da ih sproveđe
u Ameriku. Organizacija našeg pokreta je u toku“.

Opet smo sklopili šatore 2 korpusa, ali ovog puta
smo uzeli pravac prema zapadu, tj. duž duge obale Severne
Afrike, skoro do Orana. S one strane plavog Sredozemnog
Mora, na severu, pružala se obalska linija Osovine, od
Pireneja do Grčke. Do početka invazije Sicilije ostalo je
još svega 57 dana.

8: *Pripreme za invaziju Sicilije*

(Skica 12, str. 162)

Stari automobil u kome smo se vozili bio se pokvario i po treći put. Šofer izađe napolje i diže izandžali poklopac na motoru. Dok smo čekali sa strane druma, pored nas prođe kolona kamiona natovarenih ratnim zarobljenicima i zasu nas prašinom. Nemci su nam mahali rukama.

Za trijumfalni povratak iz Tunisa u Alžir izabrali smo jedan zatvoren automobil, umesto džipa, misleći da ćemo tako udobnije putovati. Sada, međutim, posle tri kvara za tri časa, rado bismo pristali da nas poveze i neka zarobljenička transportna autokolona.

Toga dana, 13 maja, bili smo pošli iz Matera rano ujutru. Kada smo stigli u Konstantin na crnu kafu, pržene kobasice i prenoćiše u Odeljku Istočne baze, bio je već pao mrak.

Ne želeći da izgubim još jedan dan u vožnji, telefoniрао sam Tuji Spacu u njegov vazduhoplovni štab.

„Kažite mi samo kad želite da pođete“, reče on, „pa ćemo vam poslati jedan avion „C-47“.

Bio sam ljutit na samog sebe što se nisam setio da zatražim avion još pre polaska iz Matera. Kako je bilo ostalo samo još sedam nedelja do invazije Sicilije, bilo je vrlo malo dana za gubljenje.

Na aerodromu Mezon Blanš, izvan Alžira, raniji izločani i blatnjavi teren bio je sada osušen. Alžir je pokazivao sve više rastuću snagu Severnoafričkog vojišta. Stotine dvotrupnih aviona „P-38“ bile su zamenile zastarele „P-40“ koje je Ajzenhauer bio upotrebio u operaciji TORCH. Pored toga, grozničava atmosfera iz meseca februara bila je promenjena u atmosferu mirne i staložene

aktivnosti, tako svojstvenu svima višim štabovima. U međuvremenu, ustanove i službe su dovolila sve veći broj ljudstva, dok alžirski bulevari sa palminim drvoređima nisu bili preplavljeni vojnicima. Ovo bogatstvo u radnoj snazi i čudilo me i zabrinjavalo. Jer, mi smo tek bili došli s fronta, gde su streljačke čete bile svedene na 20 do 30% normalne jačine. Uprkos tome što se Ajk borio da održi broj ljudstva svoga štaba na što manjem nivou, ovaj Savезнici štab je ipak bio narastao. To obično i biva sa visokim štabovima. U armiji kao što je naša, u kojoj se žrtvuju tenkovi, kamioni i municija u težnji da se sačuvaju životi ljudi, ove zamašne pozadinske ustanove i službe pretstavljaju neophodan i sastavni deo rata. Dok sam često bio ozlojeđen na pozadinsku službu zbog velike radne snage kojom je raspolagala, moje negodovanje je brzo nestajalo kad god sam svojim očima video nagle rezultate toga rada. Jer, za razliku od neprijatelja koji je morao štedeti svoja sredstva i svoju opremu, ja sam naša sredstva mogao nemilice da trošim, kad god sam smatrao da neki cilj koji treba dostići zaslužuje takvu cenu.

Iako je ljudstvo Ajzenhauerove kancelarije u hotelu „St. Džordž“ još uvek odgovaralo na telegrafske čestitke povodom osvajanja Tunisa, Ajk je već neumorno radio na planu HUSKY, šifrovanom nazivu operacije za invaziju Sicilije. 10 juli, kao dan početka invazije, bio je izabran četiri meseca ranije, pod prepostavkom da će Tunis biti očišćen od osovinskih snaga do 30 aprila 1943 godine.

„Do kog vremena čete ponovo dobiti svoj štab?“ upitao me Ajk pre no što me upoznao sa planiranjem.

„Komandno mesto će biti sutra na putu. Međutim, njegov istaknuti deo već je otišao u Patonov štab da bi izabrao odgovarajuće mesto za smeštaj i da bi ga pripremio i očistio“.

„Da li ste imali kakvih teškoća sa vašim ratnim zarobljenicima“, upita on.

„Ne, nije bilo teškoća“, odgovorih, „ali, naši vojnici postaju besni kada čuju da mi ratne zarobljenike šaljemo natrag u Ameriku“.

„Kako sa Nemcima?“

„Još uvek se šepure. Oni bi rado ostali ovde. Boje se da će ih njihove podmornice dostići ako ih otpremimo u Ameriku“.

Ajk se došetao do zida i otstranio zavesu koja je pokrivala kartu Sicilije.

„Udruženi načelnici štabova tek su juče odobrili naš novi plan HUSKY“, reče on. „Na ovaj jugoistočni ugao ostrva stavićemo sve što imamo“.

Klimnuh glavom i pogledah na kartu.

Sicilija leži u Sredozemnom Moru, između vrha Tunisa i prstiju italijanske čizme, čime obrazuje prirodan most preko tog mora. Najzapadnija obala Sicilije i Kap Bon razdvojeni su prostorom od svega 90 milja.

Sicilija je mogla biti upotrebljena za izvođenje naše Sredozemne ofanzive iz Afrike do prostorije koja se nalazila „ispod stomaka“ Evrope. Međutim, čak i da saveznička strategija nije predviđala kopnene operacije u Italiji, Sicilija bi u svakom slučaju pružala vrstu baze za pojačanu vazdušnu ofanzivu, i to baze koja ne bi mogla biti potopljena. Ne samo da bi operacija HUSKY oduzela neprijatelju bazu za njegove vazdušne napade u oblasti Sredozemlja, već bi ostrvo moglo s naše strane biti upotrebljeno i za vazdušno bombardovanje italijanske metropole.

Da se general Maršal saglasio sa britanskom strategijom oportunizma u Sredozemlju, odluka za invaziju Sicilije dala bi operacijama u Italiji odlučujući završetak. Geografski, to bi bilo sasvim prirodno, pošto je Mesinskim Moreuzom širokim svega dve milje Sicilija odvojena od Ređa, koji se nalazi na kopnu metropole.

Kada su se 19 januara 1943 godine, u Kazablanki, Udruženi načelnici štabova saglasili da se saveznička letnja ofanziva za tu godinu upravi protiv Sicilije, general Maršal nije imao drugog izbora no da dâ svoj pristanak. Mada je on čvrsto zastupao strategiju invazije preko Kanala, znao je da ograničenost sredstava nalaže potrebu odlaganja napada na Kanal još za godinu dana.

S druge strane, da su se savezničke armije u Sredozemlju, u toku leta 1943 godine samo odmarale u svojim

bivacima, mi bismo, u tom slučaju, propustili da izvršimo naš glavni strategiski zadatak: vezivanje nemačkih snaga, koje bi inače mogle biti upotrebljene protiv Sovjeta na Istočnom frontu. Posle poraza kod Staljingrada, prošle zime, nemačka Vrhovna komanda je žurno prikupljala rezerve za montiranje velike letnje ofanzive. Pošto je Rusija imala da se održi u ratu po svaku cenu, Saveznicima je bilo potrebno da svojom letnjom ofanzivom zadrže i privežu što veći broj neprijateljskih divizija.

Iako je general Maršal pristao na operacije na Siciliji, pošto su bile neizbežne za privezivanje neprijateljskih snaga, bio je protivan daljem napredovanju u Sredozemlju za koje su se zalagali Britanci. On se bojao da bi invazija na Kanalu mogla biti dovedena u pitanje čak i 1944 ako bismo istrošili saveznička sredstva na operacije u Sredozemlju koje nisu bile odlučujuće. On je stalno dokazivao da bismo samo napadom preko Kanala mogli da osiguramo odlučnu pobedu u Evropskom ratu.

„Da li Sicilija“, pitao je u Kazablanki, „treba da bude sredstvo za postizanje cilja — ili ona ima da bude sama za sebe cilj?“

Dajući ipak svoj pristanak za operacije na Siciliji, general Maršal je prihvatio tri jaka razloga koji su im išli u prilog: 1) da se Rusija održi u ratu angažovanjem neprijateljskih snaga; 2) da se poboljša savezničko snabdevanje pomoću skraćivanja pomorskog puta za Bliski Istok i 3) da se održi pun zamah savezničkog napredovanja.

On ni za trenutak nije verovao da bi Saveznici mogli dobiti rat samo pomoću odvajanja neprijateljskih divizija. Tvrđio je da je neizbežno da se smrtni udarac izvede preko kanala Lamanša.

22 januara 1943 godine odredili su Udruženi načelnici štabova datum za invaziju Sicilije. Ona je trebala da bude izvedena u toku „povoljnog perioda mesečine u julu“. Time se mislilo na onaj period u kome bi pri izvršenju amfibiskog napada mesec izašao na vreme, što bi padobranci mogli koristiti za svoje skokove.

Kasnije, u nameri da se spreči pojačavanje Sicilije od strane Osovine, što je trebalo da bude posledica propasti ion Arnimovih armija u Tunisu, Udruženi načelnici šta-

bova su tražili od Ajzenhauera da datum plana HUSKY pomeri na mesec dana ranije, te da se isti izvrši u uslovima mesečine u junu. To je bilo skoro nemoguće, pošto je Ajzenhaueru bilo potrebno ne samo da dobije još sredstava za iskrcavanje, već i još mesec dana preko toga za uređenje svojih luka za ukrćavanje.

Ajzenhauer je tek 10 aprila, kada su se osovinske snage povukle u oblast Severnog Tunisa, uspeo da ubedi Udružene načelnike štabova da prihvate dan iskrcavanja za mesec juli. U vezi s tim, Paton je podneo svoj zahtev da se 2 korpus uključi u napad na Siciliju. Da je dan za iskrcavanje bio određen u mesecu junu, kao što su to predlagali Udruženi načelnici štabova, sa Patonom bi na Siciliju otišao 6 korpus, a ja bih sa 2 korpusom verovatno učestvovao u invaziji Salerna. Ako bih već došao u Italiju, moglo se lako desiti da izgubim mogućnost da učestvujem u OVERLORD-u¹⁾.

Pošto je planiranje desanta na Siciliju bilo u svom toku, Klark je, na hitne zahteve HUSKY-a, ustupio svoje brodove za iskrcavanje u Maroku. Klarkovi brodovi bili su tamo držani u pripravnosti još od vremena iskrcavanja TORCH, da bi se sprečio eventualni nemački prelaz preko Gibraltarskog Moreuza. Ako bi Španija poslužila kao most za prelaz osovinskih snaga u Severnu Afriku, Klark bi jednom amfibiskom operacijom imao da napadne na bok Pirenejskog Poluostrva. Ali, s proleća 1943 godine, Nemačka je u toku protekle zime bila isuviše iscrpljena svojim porazima u Rusiji, te nije mogla produžiti svoj operacijski pravac u Španiju.

Da bi stvorio strategiski plan za napad na Siciliju, Ajk je iz štaba Komande savezničkih snaga izdvojio jezgro štaba za planiranje. Ovaj štab je dobio naziv „Force 141“, prema broju sobe u kojoj se prvi put sastao u hotelu „St. Džordž“. Najzad, 15 maja „Force 141“ je bio preuzet od strane Aleksanderove grupe armija i postao je deo njegove komande. 18 grupa armija nije više postojala, pošto je Aleksanderova komanda imala otsada da se zove 15 gru-

¹⁾ Naziv plana i operacija za invaziju preko Kanala Lamanša u proleće 1944 godine.

pom armija, nazivom koji je dolazio od zbrajanja Montgomerijeve 8 i Patonove 7 armije.

Da bi se neprijatelj što više zbumio i sakrila jačina naših invazionih snaga, Patonov štab, koji je ustvari imao veličinu jednog štaba armije i koji se nalazio u primorskom gradu Mostaganemu, produžio je da nosi svoj naziv „1 oklopni korpus“ (ojačan). Tek kada su invazione snage otplovile iz Orana, 1 oklopni korpus je postao 7 armijom. Paton je docnije obeležio ovo pretvaranje korpusa u armiju svojom čuvenom zapovešću koja je počinjala rečima: „Rodjen na moru i kršten u krvi... a krunisan pobedom... u boju“. Čak je i Montgomerijeva 8 armija, iz obzira tajnosti priprema za invaziju na Siciliju, privremeno promenila svoj naziv i postala 12 britanskom armijom.

U toku dva dana, dok su se Dikson, Vilson i pukovnik Robert Hevit, načelnik Operativnog odeljenja 2 korpusa, izdvojili sa svojim partnerima iz „Force 141“, Kin i ja smo sa Ajzenhauerom pregledali plan HUSKY.

Plan je predviđao jednovremena iskrcavanja i britanskih i američkih armija. Montgomeri je imao da se sa 5 divizija iskrca na prostoriji od južnog rta Sicilije do Sirakuze, na njenoj istočnoj obali; Paton, pak, imao je da se sa 4 divizije iskrca na prostoriji zaliva Đele, koji je bio srpastog oblika i nalazio se na južnoj obali.

Od 69 milja peščane obale koja je za invaziju bila dodeljena Patonu, 47 milja je imalo da bude dodeljeno nama, za invaziju 2-gog korpusa.

„Ovo širenje isuviše nas istanjuje“, rekoh, znajući da ćemo imati samo 2 divizije za izvršenje desanta i zaštitu iskrcavanja. Na levom krilu imala je 1 divizija Teri Alena da zauzme Đelu; na desnom, pak, 45 divizija imala je da bude razvučena na frontu od 15 milja morske obale. Naši prvi ciljevi na ovom frontu bili su aerodromi Komiza, Biskarija i Ponte Olivija. Sva tri su trebala da budu zauzeta do drugog dana po iskrcavanju.

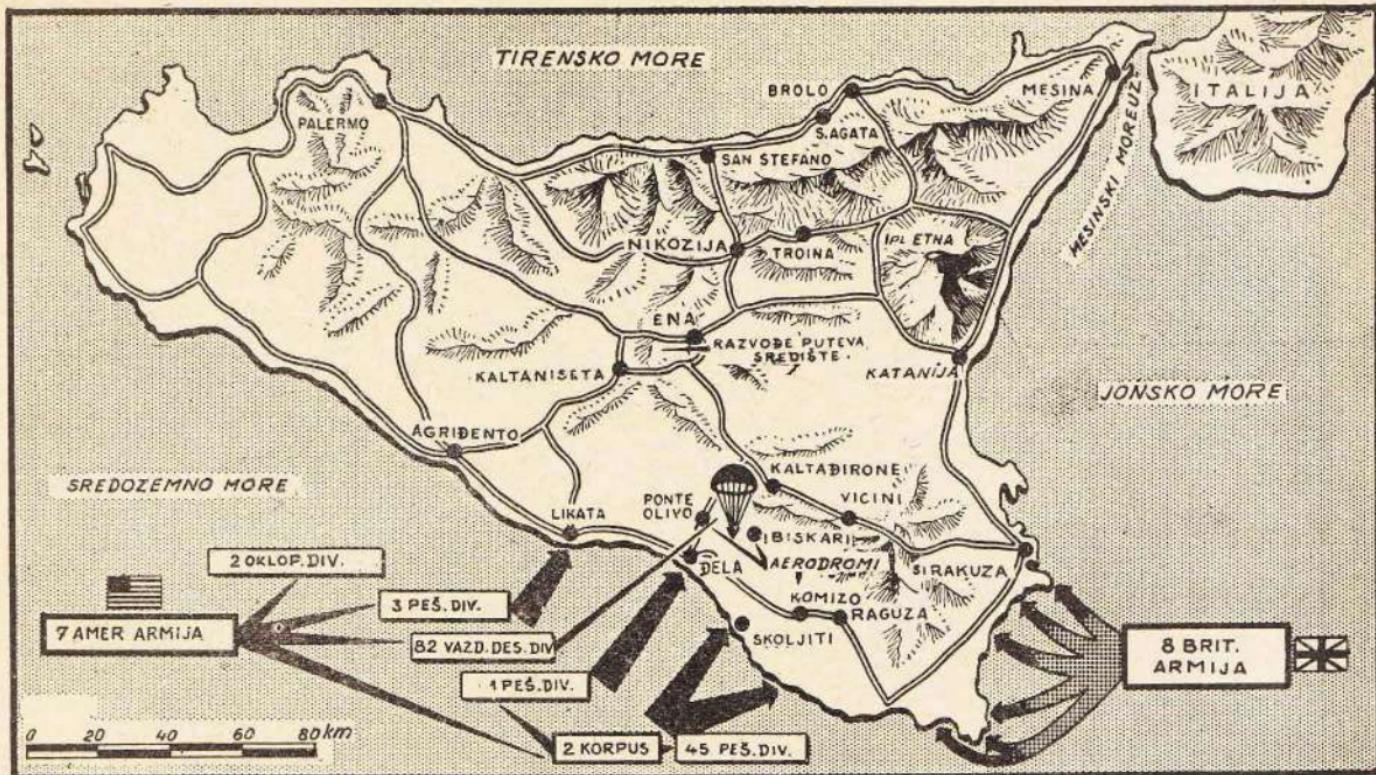
Posle utvrđivanja svih, i najsitnijih detalja za prestojeći napad, naš glavni zadatok u korpusnom planiranju sastojao se u raspoređivanju trupa, vozila i materijala po

plovnim objektima koji su nam bili dodeljeni za prebacivanje. Od 80.000 ljudi koliko je Paton bio odredio za prvi ešelon radi obrazovanja zaštite iskrcavanja, 45.000 imalo je da se iskrca na sektoru obale 2 korpusa. Drugih 27.000 trebalo je da ide sa general-majorom Lusijanom Traskotom (Lucian B. Truscott) levo od Đele, dok je ostalih 8.000 imalo da čeka na pučini kao deo ploveće rezerve. 4.800 vozila imalo je da uđe u sastav snaga 2 korpusa, a 125 tenkova da bude podeljeno na 2 divizije koje su izvodile ovaj napad.

Nismo predviđali neke velike teškoće za ukrcavanje 1 divizije, pošto je imala dovoljno iskustava iz invazije TORCH. A što se tiče 45 divizije, ona se nalazila na putu iz Amerike već utovarena s obzirom na potrebe neposrednog stupanja u borbu.

Ukrcavanje za potrebe borbe, kao što to i sam izraz pokazuje, razlikuje se od običnog ukrcavanja neke jedinice ili konvoja. Jer, brodovi na kojima se vrši ukrcavanje za potrebe borbe nose ljudstvo, vozila i materijal natovaren i raspoređen po onome redu kako će se upotrebljavati po iskrcavanju na neprijateljskoj obali. Od napred pomenuta tri načina ukrcavanja, pri ukrcavanju za potrebe borbe brodski prostor je nepotpuno iskorišćen. Po sistemu kako se obično ukrcavaju jedinice, brodovi nose ljudstvo i njegovu opremu, ali se brodski prostor bolje iskorišćuje, pošto nema potrebe da se vozila sređuju po redu njihovog iskrcavanja. Pri ukrcavanju za konvoje vodi se najviše računa o tome da se zadovolji princip najefikasnijeg iskorišćenja brodskog prostora.

Posle dva dana štabnih konferenciјa u Alžiru jedva sam čekao da obrazujem svoj štab i počnem sa radom. Da bih izbegao gubljenje vremena na putovanju, želeo sam da korpusno komandno mesto bude blizu Patona. Džordž je svoj 1 oklopni korpus iz Rabata, u dalekom Maroku, premestio u grad Mostaganem, koji se nalazio na svežoj morskoj obali, 40 milja istočno od luke Orana. Odleteo sam iz Alžira do jednog aerodroma izvan Mosta-

Skica 12. — Plan za savezničku invaziju Sicilije

Iskrcavanje je imalo da bude izvršeno na jugoistočnom delu Sicilije, kao priprema za dalje nadiranje prema drumu na istočnoj obali, koji je vodio ka Mesinskoj luci preko koje su se osovinske snage mogle da povlače. Svaka druga tačka bi se nalazila van dometa savezničke vazduhoplovne podrške.

ganema, gde me je čekao Patonov teški crni „Pakard“ da me odveze u grad u kome je Džordž bio smestio svoj kitnjasti štab.

Tu sam zatekao ljudе našeg istaknutog dela korpusnog štabа još uvek u traženju prostora za smeštaj novog komandnog mesta. Oni su bili izabrali jedan prostor na delu morske obale koji je bio prilično pust, u dunama istočno od Mostaganema, ali je 7 armija odbila da dâ svoj pristanak.

„Šta nam onda ostaje na raspoloženju?“, upitah komandanta štabа.

„Relizan“, odgovori pukovnik. „32 milje dalje na jug, dole na ivici pustinje“.

Obratih se Patonu za intervenciju kod njegovog štabа. Vrućina je već postajala nesnosna, a bio je tek mesec maj. Međutim, Džordž me odbio.

„Čemu to, Bred“, reče on. „Ako se postavite na onu obalu, Švabe bi mogle jedne noći da se dovuku dotle, da vas pokolju i onda je svršeno sa našim planovima“.

Mada ovo nije bilo verovatno, mogućnost je ipak postojala. Naredio sam svojim ljudima da očiste Relizan i da uspostave veze.

20 maja je ostatak štabа 2 korpusa došao u Relizan. U to vreme stotine Arapa bile su jako zaposlene pranjem, zastiranjem prozora i svih svetlosnih mesta i čišćenjem grada. Dok se Francuska kolonija povukla iza spuštenih kapaka svojih prozora, mi smo oprali ulice, spalili smeće, dezinfikovali bare pune komaraca i uredili svoj sopstveni sistem prečišćavanja vode. Dve školske zgrade, koje smo imali da upotrebimo za kancelarije, bile su ograđene bodljikavom žicom. Da bi nam učinili život udobnijim za vreme dok se budemo zadržavali ovde, mesni bankar mi je ponudio svoj pisači sto i stolicu za kancelariju, a Francuzi su nam ponudili upotrebu svog lepog betonskog bazena za plivanje.

Da bi proslavio severnoafričku pobedu, štab Komande savezničkih snaga organizovao je 20 maja paradу na koју

je Ajzenhauer pozvao Patona i mene. Leteli smo jednim „B-25“ od Mostaganema kroz dolinu Međerde i iznad ravnica do Tunisa. Na severu sam mogao osmotriti k 609, ne-pokolebljiv i nepromenjen. Rat je bio došao i prošao kroz Tunis i zemlja je ostala bez promene.

Među jedinicama Britanske Imperije koje su toga dana paradirale ulicama, maršovao je i jedan bataljon 34 divizije kao pretstavnik snaga Sjedinjenih Država. Mada su na paradu bila pozvana samo simbolična pretstavnštva, Francuzi su, mudro, u povorku ubacili i kolonijalne trupe. Za ravnodušne Arape i poražene Italijane kosmopolitskog Tunisa, ova parada francuskih oružanih snaga označavala je kraj perioda francuske nemoći. Za 120.000 radosnih Francuza u tom gradu sa 340.000 stanovnika, povorka je predstavljala proslavu ponovnog rađanja borbene Francuske.

Međutim, Paton je ovom paradom bio pogoden, pošto je Ajzenhauer bio propustio da pozove makar i jednog od nas dvojice na svoju počasnu tribinu sa savezničkim komandantima.

„Prokleti gubljenje vremena“, gundao je po našem povratku u Mostaganem.

Ali, dok su Saveznici pompezano paradirali kroz Tunis, Alenova bučna 1 pešadijska divizija slavila je u Tunisu pobedu na svoj sopstveni način. U svima varošima duž puta iz Tunisa za Arzev divizija je opljačkala sve podrume sa vinom, što je izazvalo bes kod pretdsednika opština tih mesta. Međutim, tek u Oranu, gradu koji su ove trupe oslobodile prilikom iskrcavanja u Severnoj Africi, divizija je zaista bila u deliriju.

Teškoće su počele kada je služba snabdevanja, koja se odavno nalazila u Oranu, zatvorila svoje klubove i kantine našim borcima sa fronta. Naljućena ovim isključenjem, 1 divizija se bacila na grad, da ga „oslobodi“ i po drugi put.

Zbog kratkog zatišja između tuniskih i sicilijanskih operacija, mi smo ranije bili odbili predlog da se trupama 2 korpusa izda letnja uniforma kaki boje, koju su nosile jedinice pomoćnih službi. Ne samo da je ta odeća nepraktična za nošenje na bojištu, nego bi ta zamena bez potrebe opteretila i snabdevanje. Pored toga, ponovno oblačenje

i docnije vraćanje na vunenu odeću koje bi usledilo, moglo bi odati početak invazije.

Na taj način, u Oranu je vunena uniforma postala jasno obeležje trupa sa Tuniskog fronta. Sve dok su bande 1 divizije progonile ljudstvo iz pomoćnih službi obučeno u kaki uniforme, one vunene uniforme su bile jedina legitimacija za slobodno šetanje gradskim ulicama.

Kada su neredi bili prešli svaku meru, iz Alžira mi je skrenuta ozbiljna pažnja da naredim Alenu da svoje trupe odmah povuče iz grada. Dok je ovaj događaj delom proizlazio iz našeg propusta da pripremimo prostoriju za smeštaj i odmor trupa koje su se vratile s fronta, on je takođe ukazivao i na ozbiljni pad discipline 1 divizije. Alenove trupe su počele sada da se odupiru ne poštujući propise koji su bili primenjivani na sve jedinice.

„Svi se mi moramo pridržavati istih osnovnih pravila“, rekoh jednom Teri Alenu, „bez obzira na oznake koje nosimo na rukavu“. Nažalost, Teri Alen je pridao malo značaja mojoj opomeni.

Uprkos svog velikog talenta koji su imali kao borbeni rukovodioci, ni Teri Alen, ni brigadni general Teodor Ruzvelt (Theodore Roosevelt), pomoćnik komandanta divizije, nisu u sebi imali instinkt discipline. Oni su disciplinu posmatrali kao nepoželjno pomoćno sredstvo koje upotrebljavaju manje sposobni i slabiji komandanti. Terijeva sopstvena karijera, kao buntovnika u armiji, odavno je bila opovrgla ustaljeno pravilo da disciplina čini čoveka vojnikom. Pošto je i sam kršio propise, nije uviđao potrebu da ih primenjuje na svoje trupe. Da mu je za pomoćnika bio određen čovek velike strogosti i čvrste discipline, Teri verovatno nikada ne bi uživao onaj lični prestiž u komandovanju koji je imao kod svojih trupa. Ali, Ruzvelt je isuviše bio sličan Teri Alenu. Hrabar ali slabunjav čovek, nižeg rasta, koji se teško kretao po frontu poštapajući se, Ruzvelt je pomogao tome da divizijom obojica komanduju pomoću ličnog šarma. Njegov veseli kreštavi glas odjekivao je umirujuće među vojnicima u svakoj tuniskoj uvalici u kojoj su se njegovi strelnici borili sa Nemcima.

Jedne noći stajao sam sa Ruzveltom i posmatrao zamračenu kolonu 1-ve divizije koja se lagano kretala duž

puta. Tedi (Teddy) se okreće meni, u mraku, i reče: „Bred, kladio bih se da sam razgovarao sa svakim pojedinim čovekom u ovoj diviziji. Oni bi moj glas poznali bilo da me vide ili ne. Slušajte!“

On se prodra kroz noć na jedan prolazeći kamion: „Hej, čija su to vozila?“

„Četa C 18 pešadiskog puka, generale Ruzvelt,“ odvratи jedan srdačan glas.

U želji da olakša sudbinu svojih iscrpljenih ljudi u tuniskim džebelima, Ruzvelt je imao običaj da ih zagolica zadovoljstvima koja će ih očekivati kada se budu vratili u Oran.

„Jednom kada budemo sayladali Švabu“, rekao bi svojim rapavim glasom, „vratićemo se natrag u Oran i izbiti svakog vojnog policajca u gradu“. To je bila jedna od malog broja poruka koje je 1 divizija bukvalno primila k srcu.

Oranska pobuna pokazala je da treba pojačati disciplinu u diviziji, ali je takođe ukazala i na to koliko je bilo žalosno što smo prevideli potrebu vojnika da se odmori i osveži kada jednom izade iz borbe. Da smo uputili diviziju u neki kantonman za odmor, na morskoj obali, gde bi mogla postepeno da se staloži, verovatno bismo mogli izbeći nerede u Oranu. Umesto toga, gurnuli smo 1 diviziju u turobni bivak, pod šatore, da bi ponovo izvodila svoju napornu borbenu obuku. 9 divizija prošla je još gore. Otpremili smo je kamionima iz Tunisa direktno u Magentu, varoš punu prašine i muva, prženu na suncu, 50 milja južno od Sidi bel Abesa, mesta u kome se nalazio štab francuske Legije stranaca. Tamo je mogla udisati skoro sam pesak pustinje Sahare.

Ipak, rendžeri su svoj problem ponovnog smeštaja решили sa karakterističnom dovitljivošću. Njihovi konačari bili su poslati ispred bataljona u Nemur u Francuskom Maroku. Tamo su obeležili mesta privremenog logora posred vode. Snabdели su logor ekstra sledovanjima i dovukli su u nj pun kamion piva. Pivo je dao jedan trgovac u zamenu za tovar stvarčica za uspomenu. U toku nekoliko dana bataljon se častio, larmao i plivao u Sredozemnom

Moru. Posle ovoga loma, ljudi su otišli u bivak, sa dobrom raspoloženjem za ponovno izvođenje obuke.

Iza pregrada od bodljikavih žica koje su štitile naše planere u „*Ecole des Femmes*“, Dikson i Hevit su preko školskih tabli stavili „strogo poverljive“ geografske karte. Pod verandom iz dvorišta, postavili smo topografski reljef Sicilije. Karta je bila izrađena u Fort Belvoiru i dotine na avionom pod oružanom pratnjom.

U međuvremenu se začuđena varoš Relizan bila prilagodila invaziji BRZOG-a. Reč *brzi* (*speedy*), ugovorena oznaka za 2 korpus, ubrzo je ukrasila svaku veću zgradu u varoši. Čak i napušteni provinciski hotel, u kome je korpus obrazovao svoju menažu, bio je nazvan novim imenom *Brzi hotel*.

„Šta znači ta stvar *brzi*?“ često su pitali Francuzi. Kada smo im objasnili, bili su samo još više začuđeni.

U Relizanu, kao i drugde u Severnoj Africi gde je bilo američkih trupa, arapski čistači cipela su uskoro poremetili ekonomsku ravnotežu tih mesta. Kao rezultat bogate napojnice koju su plaćali američki vojnici, čišćenje cipela se strahovitom brzinom popelo od 1 na 15 franaka. Po kursu od 50 franaka za 1 dolar, jedan preduzimljivi čistač cipela mogao je za jedan dan više da zaradi no što su njegovi roditelji mogli da dobiju za čitav mesec dana rada u poljoprivredi. Ove cene, međutim, dovele su do crne berze sa mašću za obuću kupljenom u kantinama, te joj je cena uskoro skočila na 1 dolar po kutiji. Nekoliko preduzimljivih čistača su najzad monopolisali svoj zanat, zakupivši snabdevanje masti za obuću braon boje.

Da se ne bi utopio u svakodnevnom planiranju, Paton je za planiranje bio odredio general-majora Džefri Kejsa (Geoffrey Keyes), kao zamenika komandanta svoje jedinice. Samim tim, Paton je na Kejsa preneo veliki deo dužnosti za detaljno planiranje iskrcavanja američkog prvog ešelona. Pošto je Džordž lično uzimao učešća samo po pitanju važnijih odluka, najveći deo našeg svakodnevnog posla smo obavljali sa Kejsom.

Prve nedelje meseca juna 1943 naš plan je počeo da dobija svoj završni oblik.

Kao jaka desna ruka Patonove 7 armije, 2 korpus je imao da napadne na Čelski Zaliv i da izvrši tri jednovremena iskrcavanja duž pojasa od 20 milja meke i brežuljkaste morske obale Sicilije. Dok bi se dva bataljona rendžera provukla u samu luku Čele, 1 divizija imala je da se iskrca istočno od tog sela, da se probije u unutrašnjost kopna preko talasastog zemljišta i da se dočepa aerodroma kod Ponte Olivija po danu, sutradan po iskrcavanju. 6 milja dalje, duž obale, 2 puka 45 divizije, koja je bila tek stigla iz Amerike i nije imala nikakvo ratno iskustvo, imala su da prokrče sebi put do Biskariskog aerodroma, po padu mraka drugog dana po iskrcavanju. Najzad, desno od nas, preostali puk 45 divizije imao je da se probije u brda i da zauzme aerodrom kod Komiza, po danu, drugog dana po iskrcavanju. Ovaj puk je takođe imao i da u blizini stenovitog grada Rašuze uspostavi vezu sa Montgomerijem.

Pošto bi osigurao te ključne aerodrome, 2 korpus je imao da napreduje 20 milja u tom jugoistočnom sektoru Sicilije, da bi zauzeo drum — arteriju — koji je spajao ovaj deo sa središtem ostrva Kaltanisetom.

Kaltaniseta se može potpuno smatrati središtem mreže puteva koji se zrakasto pružaju u pravcu sva tri ugla ostrva i prema naleglim stranama. Zbog izrazito planinskog karaktera Sicilije bilo nam je još od početka jasno da će naše operacije imati da se pretvore u borbu za te puteve.

Iz ugla za invaziju, najkraći put za Mesinu vodio je od Montgomerijeve obale u blizini Sirakuze, duž istočnog obalskog druma. 20 milja severno od Sirakuze talasasto zemljište se spušтало у malaričне močvare. Ovde, blizu lučkog grada Katanije, neprijatelj je kod Čerbinija izgradio svoj ogromni i osetljivi „kompleks“ džinovskih aerodroma sa 12 područnih letilišta.

Iza Katanije, na ovom Montgomerijevom obalskom drumu za Mesinu, planina Etna, sa svojom visinom od preko 3.000 m, nagnjala se nad drumom, na mestu gde je on išao uzanim podnožjem između vulkana i mora.

Drugi obalski drum vodio je za Mesinu duž živopisne sicilijanske severne morske obale. Ali, da bismo dostigli ovaj drum, morali smo najpre da se borimo po središnom pojasu ostrva. Ovo je, takođe, bio vrlo težak pravac, preprečen starim gradovima koji su se nalazili na planinskim vrhovima i dominirali putevima u dolinama.

Za svoj napad 2 korpus je imao da formira dve grupe. Prva je imala da obuhvati 1 diviziju i rendžere, a druga, 45 diviziju. Međutim, Traskotovo iskrcavanje, levo od nas, imalo je da obuhvati 3 diviziju i jednu borbenu grupu 2 oklopne divizije.

Srećom, 2 korpus je imao da bude pošteđen strahovite teškoće oko organizovanja vazdušnog desanta. Ovaj zadatak bio je rezervisan za armiju i, na taj način, u američkoj zoni za njegovo izvršenje bio je odgovoran Paton, a u britanskoj Montgomeri. Mi smo imali samo da naznačimo gde smo želeli da se spuste padobranci.

„Za vazdušni desant dobijamo 220 aviona „C-47“, u cilju iskrcavanja četiri bataljona pešadije i jednog divizionala brdskih haubica. Gde želite da ih upotrebite?“ upitao me Paton.

„Na visovima iza Đele, odakle mogu da zaštite tu obalu od protivnapada neprijateljskih rezervi koje se nalaze u iščekivanju, dublje u unutrašnjosti kopna“, odgovorih. Oni su imali da dođu tamo po mraku, u ponoć, približno tri časa pre amfibiskog iskrcavanja.

Obaveštajna služba bila je dala podatke da se borbena grupacija „Herman Gering“ nalazi blizu Kaltadirona, svega 20 milja drumom od Terijevog otseka obale u blizini Đele. Ako bi ove snage izvršile protivnapad tenkovima pre no što bi Alen mogao da iskrca svoje topove na obalu, to bi moglo da nam pričini dosta teškoća. Zato mi je bilo jako stalo do toga da zauzmem visove iza Alenove obale i da ih iskoristim za odbranu protiv ovog verovatnog protivnapada. Jer, tamo gde je mostobran podvučen pod zemljište veće visine, iskrcavanje se nalazi u stalnoj opasnosti sve dok napadač ne zauzme odgovarajuće visove i svoju obalu, koja je osmatrana, ne obezbedi od neprijateljske vatre.

Pored Patonovih 220 aviona „C-47“, vazduhoplovstvo je obećalo Montgomeriju drugih 137 aviona da bi mogao dovući jednu brigadu vazdušnih jedrilica u Sirakuzu, u cilju ubrzanja zauzimanja te luke.

U učionici u kojoj je radio „kaluđer“ Dikson, njegove radne karte, na kojima je obeležavao protezanje osovinskih odbranbenih položaja, bile su pokrivene razbacanim crvenim znacima. Obeležavajući neprijateljske divizije, ovi znaci su pretstavljali i završni produkat hiljade obaveštajnih podataka, s teškom mukom međusobno povezanih i dobijenih od raznih agenata, ispitivanja i saslušanja, radija, dopisa, fotografija, novina i ostalih bezbrojnih uobičajenih izvora preko kojih obaveštajna služba pribavlja podatke.

Što se tiče dve nemačke divizije za koje se u to vreme znalo da se nalaze na Siciliji, obe su bile upravljene prema uglu na kome će se izvršiti invazija. Dikson ih je okarakterisao kao „veoma opasne“. Srećom, ipak, obema su nedostajali tenkovi. Cenili smo da ih ima svega 85, i to u obe divizije.

Sicilijansku obalu, dužine 500 milja, branilo je ukupno 6 italijanskih posadnih divizija. Znajući i same da nisu dovoljno iake i da su slabo opremljene, ove divizije su na obalama postale neaktivne i nemarne. „Sve je to slab erzac²⁾“, rekao je Dikson. „Ubodite ih u stomak pa će iz njih početi da ispada strugotina“.

Četiri italijanske operativne divizije, koje su bile u rezervi i povučene u brda, bile su nešto bolje. Od njih je samo jedna bila postavljena u jugoistočni ugao; dve su držale zapadni kraj ostrva, a jedna je bila stavljena u njegovu sredinu. Obaveštajno odeljenje Patonovog štaba procenilo je jačinu ovih italijanskih posadnih trupa na ukupno 200.000 ljudi.

„Kad bude bilo „čvrsto“, pretkazivao je Dikson, „Švaba će spustiti poklopac nad svojim prijateljima i puštiti ih da se udave u kanalu“. Time je htio da kaže da će Nemci ostaviti na cedilu svoje italijanske saveznike,

²⁾ Ersatz = dopuna, zamena, rezerva. — Prim. prev.

samo da spasu svoje sopstvene trupe. To se tačno i dogodilo.

Od svih strahota koje su stajale pred nama, ipak, nijedna nije izgledala gora od opasnosti koja nam je pretila od nemačkog vazduhoplovstva. Jer, naše trupe, strpane na uzani mostobran, mogle bi pretrpeti ozbiljne gubitke ako bi se tu nemačka avijacija probila jakim snagama. Pored toga, pomorske snage, koje su bile koncentrisane na pučini, pružile bi Geringu privlačan cilj za vazdušni napad punog zamaha.

Nisam mogao znati koliko je ova bojazan bila neosnovana sve do posle invazije. U toku meseca maja i juna, saveznička avijacija je desetkovala neprijateljske sredozemne vazduhoplovne snage. Ova ofanziva je počela kada je Spac uništio pretstraže na ostrvima koja su se nalazila ispred obala Sicilije.

Na pola puta između Tunisa i južne strane Sicilije nalazi se jedan goli vulkanski stenjak koji izbija iz mora i leži u tom uzanom tesnacu Sredozemnog Mora. To ostrvo — Pantelarija — imalo je jedan aerodrom sa podzemnim hangarima koji su mogli da prime 80 lovačkih aviona. Njegove odbrambene snage sastojale su se od slabih opremljenih i drugorazrednih trupa jačine 10.000 ljudi.

Iako je Pantelarija ležala usred sredozemnih pomorskih puteva, ona bi, u okviru invazije Sicilije, mogla biti ostavljena po strani, da Saveznicima nisu bile potrebne допунске vazduhoplovne baze sa kojih bi domet lovačkih aviona dopirao do obala za iskrcavanje. Sa tuniskih aerodroma nad ovom jugoistočnom obalom mogli su dejstvovati samo avioni „P-38“, pošto su imali veliki akcioni radius. Pored toga, Malta je imala ograničen kapacitet. Pantelarija bi pružila vrlo pogodnu bazu još za 80 lovaca sa dometom do pomenute obale.

Štaviše, dok Ajzenhauer ne bi učutkao Pantelariju, zajedno sa tri manja obližnja ostrva na jugu, on bi rizikovao da neprijatelj otkrije konvoje koji bi išli u pravcu Sicilije. Sve dok bi Osovina držala te isturene položaje, s naše strane bi bilo nerazumno očekivati da će operacija iskrcavanja HUSKY proizvesti potrebno iznenađenje.

S druge strane, napad na Pantelariju mogao je Osovini otkriti pravac našeg sledećeg poteza. Ako bi za osvajanje ovih isturenih položaja morale biti upotrebljene velike snage, vezivanje sredstava za iskrcavanje moglo bi prouzrokovati odlaganje napada na samu Siciliju.

Kao rezultat svega toga, Ajzenhauer je, ipak, zaključio da mu neophodna potreba za lovačkim bazama nalaže da zauzme Pantelariju. S obzirom da su strme i stenovite obale ovog ostrva pružale malo pogodnih mesta za iskrcavanje, on je odlučio da otpor na ostrvu najpre omekša vazdušnim bombardovanjem velikog obima.

Za izvršenje tog zadatka Spac je mogao računati sa 1.000 aviona, uključujući američke „B-17“ i engleske „Vellington“. U to vreme osovinske udružene vazdušne snage u Sredozemlju brojale su oko 1.200 upotrebljivih aviona, od kojih je polovina bilo nemačkih. No, s obzirom da su ovi aparati bili rastureni od Sardinije do Grčke, cenilo se da od njih samo 900 aparata može dopreti do Pantelarije.

Vazdušna ofanziva je počela 18 maja, kada su srednji bombarderi i lovci-bombarderi napali podzemne aerodrome na Pantelariji. U junu su se napadima pridružili i teški bombarderi. U toku dana koji su prethodili amfibijskom napadu, planiranom za 11 juna, na ostrvo je bilo bačeno ukupno 4.844 bombe.

11 juna ujutru, kada se britanski borbeni čamac približio ostrvu, na visu sa semaforom³⁾ pojavila se bela zastava. Jedina žrtva koju su u toj invaziji imali Saveznici bila je ta što je jedan pantelariski magarac udario jednog britanskog pešaka.

U međuvremenu, broj od 19 aerodroma, koji su bili rastureni na Siciliji i koji su zadali toliko teškoča Ajzenhauerovim planerima prošlog proleća, početkom maja bio je povećan na 32. Ali, kada je Spac počeo te ciljeve da napada svom težinom svojih bombarderskih akcija, Osvina je povukla svoje avione na sigurnije aerodrome, u pravcu dublje pozadine. Oni su se na severu pružali do Fođe, koja se nalazila prema sredini italijanske čizme. Da bi sprečio dolazak neprijateljskih pojačanja preko Mesine,

³⁾ Sistem pomorske svetlosne signalizacije. — Prim. prev.

Spac je ovu luku bombardovao sve dok njen mirnodopski kapacitet od 4.000 tona dnevno nije spao na mnogo manju tonazu. Do dana iskrcavanja bilo je izbačeno iz dejstva 8 sicilijanskih aerodroma. Samo su 2 aerodroma, na zapadnom kraju ostrva, ostala upotrebljiva. Potukavši neprijateljsko vazduhoplovstvo na zemlji i nateravši ga da se prebaci na aerodrome u pozadini, Spac nas je sačuvao od neprijateljske vazdušne ofanzive koje smo se na dan iskrcavanja najviše bojali.

Dok je 45 divizija konvojem otplovila iz Sjedinjenih Država da bi pre invazije izvršila vežbe u iskrcavanju u blizini Arzeva, njeno osoblje za planiranje došlo je ovamo vazdušnim putem, pošto je, zbog tajnosti, prethodno skinulo svoje oznake sa ramena.

Divizijom je komandovao general-major Troj Midlton (Troy Middleton), koji je do rata bio dekan administracije na Univerzitetu države Luizijana. U toku Prvog svetskog rata Midlton je bio čuven kao najmlađi komandant puka u američkoj vojsci. Pozvan u aktivnu službu u 45 diviziju, Midlton je operacijama na Siciliji otpočeo svoju drugu sjajnu ratnu karijeru. U Evropi je imao da komanduje korpusom i da ga vodi od Normandije do Elbe.

Midltonov komandant artiljerije, u to vreme, bio je brigadni general Rejmond Maklejn, bankar iz Oklahoma, koji je sada postao vojnik. Kao i njegov šef, Maklejn je imao da završi rat kao komandant korpusa.

10 juna 1943 bio sam obavešten radiogramom iz Washingtona da sam proizveden u čin general-potpukovnika. Moj stalni čin bio je još uvek potpukovnički.⁴⁾

⁴⁾ U američkoj vojsci postoje dve vrste činova — stalni i privremeni. Stalni čin se dobija prema zakonskim uslovima redovnog napredovanja s obzirom na godine službe provedene u pojedinih činovima, školsku spremu i dr. po opštoj ranglisti oficira. Za vreme rata, kada se organizacija vojske proširuje i komandna mesta ostaju nepotpunjena, onda se na ta mesta određuju sposobni oficiri nižeg stalnog čina s tim što umesto da budu vršioci dužnosti oni dobijaju privremeni čin koji odgovara formaciji dotične jedinice na čije se čelo postavljaju. Ovaj čin oficir zadržava sve dok je na tom položaju, ili dok se ne potvrdi u stalni čin ili, ako je u pitanju oficir Nacionalne garde ili rezervni, do završetka rata.

— Prim. red.

Ma kako da sam bio zadovoljan ovim novim unapređenjem, više sam voleo da sam mesto te treće zvezdice dobio još jednu partiju sredstava za iskrcavanje. Usled nedostatka ovih sredstava američke snage su imale da se iskrcaju u tri uzastopna talasa sa intervalima od po četiri dana. Taj vremenski razmak omogućavao je da se izvrši celo putovanje, tamo i natrag, do severnoafričkih luka za ukrcavanje; ali, to je takođe značilo da ćemo morati da se zadovoljimo onim što bude bilo iskrcano sve dok se pomenuti brodovi ne budu vratili.

Ova oskudica u brodovima naterala nas je da transportna sredstva svih jedinica svedemo na najmanju moguću meru. Od 4.500 „vozila“ koja su bila pripremljena za odlazak na obalu na dan iskrcavanja, skoro 600 su bili topovi sa mehaničkom vučom. No, s obzirom da nismo očekivali da ćemo se prva četiri dana po iskrcavanju upuštati vrlo daleko, nisam se mnogo ustručavao da efektive divizija koje su imale da izvrše napad svedem na neophodan minimum.

Kada smo zatražili od vazduhoplovstva da nam iznese svoje zahteve u vezi ovog prvog ešelona za ukrcavanje, Komanda za vazduhoplovnu podršku zatražila je prostor za 660 vozila. Hevit podiže obrve, a Vilson pogleda s nevericom.

„Moraćete da smanjite ovaj broj“, rekoh pukovniku koji je bio pretstavnik vazduhoplovstva; „to je skoro isto toliko koliko možemo dati jednoj diviziji koja vrši iskrcavanje“.

„Ali to su buldožeri i teški kamioni, generale“, odgovori on. „Oni će nam trebati za popravljanje aerodroma“.

„Da, znam. Ali mi moramo najpre da zauzmem te aerodrome te će nam trebati vozila da dođemo do njih. Ako vam bude trebala neka pomoć pre no što dođe vaše ljudstvo, u drugom ešelonu, javite mi pa pa će se pobrinuti da dobijete nešto naših pionira“.

Pukovnik je, ipak, odbio da smanji svoju prvobitnu procenu. „660 pretstavlja krajnji minimum, generale. Mi ne možemo poći ni sa kakvim manjim brojem“.

„U redu onda“, odgovorih, gubeći strpljenje. „Vi ćete sami izvršiti napad sa vaših 660 kamiona. Očistićete obalu

od neprijatelja za nas, a mi ćemo doći sledećim ešelonom. Ili ćete ići vi, ili pešadija. Nema dovoljno prostora za vas oboje“.

Pukovnik je stupio radiom u vezu sa svojim štabom i vratio se ponovo sa listom.

„Izvinite, generale“, reče on, „ali, ili ovo, ili ništa. Mi ne možemo da pristanemo na manje“.

„Onda u redu. Ako niko od vaših ljudi neće da donese odluku, donećemo je mi za vas“, rekoh. „Vi mi kažete: sve ili ništa. Vrlo dobro. Vratite se u Vaš štab i recite im da mi kažemo: ništa! Stupićemo u akciju bez vazduhoplovstva“.

Idućeg dana Paton mi je telefonirao iz Mostaganema. „Bred“, reče on, „vazduhoplovci su ovde i digli su veliku galamu. Kažu da je sa Vama vrlo teško izaći na kraj i da ste nezgodni“.

„Nisam nezgodan ni pola od onoga što ću tek biti, Džordž, ako ne siđu iz oblaka i ne počnu sa nama da rešavaju problem brodskog prostora na ispravan i pošten način“.

Objasnio sam Patonu u čemu je bila stvar. „Ja znam čemu se Vi protivite“, reče on. „Postupajte s njima kako hoćete. Ja ću biti na Vašoj strani“.

Vazduhoplovstvo se, najzad, obratilo Alžиру, ali niko se nije oborio na mene. Nedelju dana kasnije onaj pukovnik se vratio pokunjen i pomirljiviji no što je bio ranije. „Možete li nam dati prostora za 234 vozila?“ upitao je.

„Naravno“, rekoh. „I ako Vam bude nedostajalo pionira, pre no što stignu sve Vaše jedinice, javite mi se pa ćemo se pobrinuti da dobijete što Vam je potrebno“.

Raspodela brodskog prostora među kopnenim trupama nije bila ništa lakša. Hevit i Vilson su noćima držali sastanke, pregovarali i cenjkali se sa ljudstvom koje je bilo specijalno određeno za rešenje ovog pitanja. Artiljerija je zahtevala više topova, čak i na štetu inžinjerskih jedinica. Inžinjeri, pak, sa svoje strane, zahtevali su da se iskrcaju na obalu makar i na račun protivavionskih oruđa. A protivavionici su tražili više svojih topova čak i po cenu smanjenja broja kamiona pozadinske službe. To se produžavalo nedeljama, pošto je svako tražio za sebe veći deo

brodskog prostora, tvrdeći da, ako njegov deo bude reducirani, cela invazija može pretrpeti neuspех.

Raznovrsnost jedinica i delova koje je trebalo iskrcati na obalu još više je komplikovala problem koji nam se postavlja. Lista 2 korpusa sadržavala je 151 jedinicu, počev od pešadijskih pukova pa do inžinjeriskih vodova za bušenje bunara, balonskih baterija, četā vojne policije za sprovođenje ratnih zarobljenika, pomoćnih hirurških ekipa, jedinica za registraciju grobova i pomorskih obalskih bataljona.

Prvi ešelon imao je da bude vrlo pažljivo sastavljen i sračunat na svaku eventualnost koja bi se mogla pojaviti na mostobranu. Drugi ešelon imao bi da popuni nedostatke prvoga i da snabde iskrcane trupe svima dopunskim sredstvima i potrebama za njihov opstanak. Treći ešelon imao bi da pojača i prvi i drugi. Pored toga, imao bi takođe da nas snabde ekstra benzinom za naše tenkove i rezervnom municijom za topove.

Dok su pozadinci pojedinih jedinica išli kamionima iz skladišta u skladište i dovlačili i gomilali sredstva i potrebe, Teri Alenova 1 divizija se ponovo vratila svojim starim navikama pljačkaškog načina snabdevanja. Alen je te trikove bio naučio u Tunisu, gde je pomoću prevara uspevao da dobije ekstra sledovanje, kada mu je ono bilo potrebno. Ovog puta Alen je bio poslao jednog od svojih adutanata u Ajzenhauerov štab u Alžиру da zatraži pomoć za obmanjivanje pozadinskih organa u skladištima — po pitanju dobijanja redih i ograničenijih artikala snabdevanja.

Kada sam čuo za ovo, otišao sam do Teri Alena. On napravi lice kao dete kad ga uhvate da krade pekmez. 1 divizija je bila prožeta piratskim duhom; nije bilo izgleda da će je propisi i uredbe moći promeniti.

Da bismo izvršili probu napada, kao i sadejstva sa mornaricom na suvu, planirali smo vežbe u iskrcavanju na severnoafričkoj obali sa obema divizijama koje će uzeti učešća u napadu. Još pre srušenja 23. juna čekali smo kod Arzeva Paton, jedna grupa generala i ja da izvršimo kon-

trolu glavne probe iskrcavanja Midltonove 45 divizije. Konvoj, koji su razarači štitili od podmorničkog napada, bio je došao iz Sjedinjenih Država i usidrio se dalje od obale. Kroz zapljuškivanje talasa koji su dolazili do obale, mogli smo čuti, tandrkanje čekrka kada su brodovi spuštali u vodu svoja sredstva za iskrcavanje.

U toku prikupljanja ovih sredstava, pre no što će biti upućena u pravcu obale, kroz vodu je dopirao prigušen zvuk njihovih motora.

No, kada je prvi talas trupa stigao na obalu, čuli smo da su, zbog pogrešne navigacije, od 3 puka 2 bila iskrcana nekoliko milja izvan svog određenog prostora.

„Gospode bože“ — rekoh Kinu. „Zamislite da ovako isto promaše i na Siciliji?“ Kin progundja nešto i ne reče ništa. 45 divizija je otišla na nedelju dana u bivak, da se uredi pre no što se ponovo ukrca u svoje brodove.

1 divizija takođe je izvršila probu iskrcavanja kod Arzeva, kome smo prisustvovali Paton i ja. General Marshal i Ajzenhauer su nam se pridružili na obali.

Kada je prvi talas trupa stupio na obalu, Paton se privukao do same ivice vode i tu se susreo sa jednim streljačkim odeljenjem kojé je bilo jako zburnjeno.

„A gde su vam, dovraga, vaši prokleti bajoneti?“ razderao se on. Dok su vojnici stajali bespomoćno pred njim, Džordž ih je zasipao psovkama. Za to se vreme Ajzenhauer, koji se nalazio na takvom udaljenju da je sve ovo mogao čuti, morao osećati nelagodno, ali je ostao čuteći.

General-major Harold Bul (Harold R. Bull), iz Ajzenhauerovog štaba, klimnu glavom u pravcu generala Maršala i šapnu mi na uvo: „Šta čete, eto kako Džordž gubi sanse da dobije višu komandu. Ova njegova narav će ga najzad upropastiti.“

Međutim, nekoliko minuta kasnije, kada nam se Džordž pridružio, on je već bio zaboravio malopredašnji incident. Ovi ispadni su kod njega bili karakteristični. „Izgrdite ih dobro pa će zapamtiti“, rekao bi on, govoreći o vojnicima.

Prilikom Alenovog iskrcavanja, mornari su opet promašili označeni cilj, ali ovog puta samo za pola milje. Go-

vorili su da su ih zaslepili britanski reflektori, a za umirenje su napominjali da bi kod stvarne invazije ovi reflektori bili uništeni.

Po završetku poslednje konferencije sa Ajzenhauerom u Alžiru, požurio sam natrag u Relizan da bih zaključio rad korpusnog komandnog mesta. Sa mnom, na „Ankonu“, komandnom brodu za iskrcavanje 45 divizije, imalo je da podje samo nekoliko glavnih štabnih oficira. Ostatak je imao da bude raspoređen na pet brodova za iskrcavanje tenkova. Trebali smo da se sastanemo na mostobranu, kod jednog starog zamka, 3 milje u unutrašnjosti kopna na frontu 45 divizije. Nažalost, kada su naši istaknuti delovi stigli tamo, Nemci još nisu bili odatle isterani.

Da bih mogao objasniti razlog iznenadnog odlaska korpusa iz Relizana, obaveštajac mi je savetovao da u prisustvu posluge, u kući u kojoj smo bili nastanjeni, ispričam da smo planirali da se približimo obali da bismo izbegli „široko“, topli letnji vетar pun peska, koji će uskoro početi ovde da duva dolazeći iz Sahare. Ova vest se raširila po varoši u roku od 24 časa.

Usled nagomilavanja sredstava za iskrcavanje u severnoafričkim lukama i vežbanja trupa u amfibiskoj taktici postalo je nemoguće da se od neprijateljskih agenata prikriju znaci priprema za Sredozemnu invaziju. Umesto toga, mogli smo se jedino nadati da ćemo sačuvati četiri bitne tajne našeg plana: 1) naš cilj; 2) datum; 3) jačinu i sastav naših snaga i 4) taktičke metode koje smo namerali da primenimo.

Da bismo zbunili kako neprijatelja tako i brbljive ofi-
cire naših sopstvenih štabova, izmislili smo lažni plan za invaziju Sardinije. Ta diverzija nije bila nelogična, pošto je u Kazablanki, pre no što smo se definitivno odlučili za plan HUSKY, bio uzet u ozbiljno razmatranje jedan plan za invaziju Sardinije i Korzike. Za slučaj docnije odluke da se izvrši invazija Italije, u Kazablanki je bilo predviđeno da nam Sardinija i Korzika pruže sasvim bliske baze za podršku operacija od strane lovačkih aviona. Oba ova ostrva bila su slabo branjena, i to samo od italijanskih trupa. Ona bi verovatno mogla biti osvojena i od strane savezničkih snaga skromnije jačine. Međutim, sve dok Si-

cilija ne bi bila neutralisana, osovinsko vazduhoplovstvo bi produžilo da tuče uzani prolaz brodova koji je preko Sredozemnog Mora vodio za Srednji Istok. Ne samo da bi zauzimanje Sicilije umanjilo saveznički nedostatak brodskog prostora, već bi napad na nju, kako se predviđalo, takođe mogao približiti Italiju kapitulaciji. To su bili razlozi koji su naveli planere da se opredele za Siciliju.

Kada je korpus napustio Relizan da bi se kod Bizerte ukrcao na svoje brodove, ja sam otišao u Oran, gde smo proveli šest dana u neumornom radu u jednoj praznoj kući koja se nalazila visoko na obroncima koji su nadvišavali luku. Od pozadinskih bataljona, koji su vršili istovar konvoja koji su dolazili iz Amerike, uspeli smo da dobijemo više sanduka koksa, jednu od malog broja stvari koje su mi nedostajale otkako sam se nalazio preko okeana. Planiranje je bilo završeno i odluka je bila pala. HUSKY je već bio stavljen u pokret. Nisam imao ništa više da radim, sem da brinem brigu i da čekam.

Sunčanog popodneva 4. jula napustisemo našu vilu na vrhu obronka i bacisemo poslednji put pogled na živahne kejove Orana. Na njima i drugim mestima za utovar i istovar vrilo je od brodova koji su ukrcavali trupe 45 divizije. U spoljnem delu pristaništa mirno su ležali usidreni ratni brodovi.

Mi smo lako putovali, noseći sa sobom torbicu u koju smo strpali namazanu i impregniranu vunenu odeću koju je trebalo nositi na sebi kao predostrožnost protiv napada bojnim otrovima. *Strogo poverljive* karte bile su prenošene u zapečaćenim aluminijumskim kutijama. Jednu preobuku, nekoliko sanduka rezervnog obroka i dve kante od po 5 galona⁵⁾ pijaće vode, utovario sam u izviđački kamion od $\frac{3}{4}$ tone koji je imao da bude ukrcan na gornju palubu broda „Ankon“. Posle iskrcavanja konstatovali smo da je brodska posada digla one rezervne obroke; zašto, neću nikada saznati. — Ja bih im rado sve dao u zamenu za jedan jedini mornarski obed.

⁵⁾ 1 galon = 4,54 litara. — Prim. prev.

„Ankon“ je bio usidren u Mers el Kebiru, francuskoj pomorskoj bazi koja se nalazila 5 milja zapadno od Orana.

Najbolje prirodno sidrište na alžirskoj obali, Mers el Kebir je pre mnogo godina bio zloglasno piratsko skrovište. Vezana uz kej, stajala su dva velika britanska bojna broda: „Nelson“ i „Rodni“. Iza njih je bio nosač aviona „Indomitabl“ od 23.000 tona. Od britanskih 15 bojnih brodova, 6 je bilo koncentrisano u Sredozemlju, za invaziju Sicilije. Pomorska podrška za operaciju HUSKY imala je da bude pretežno britanska. Američka mornarica je za ovu operaciju dala samo 6 krstarica i 8 razarača.

Pre tri godine britanska mornarica bila je izbombarovala luku Mers el Kebir u očajničkom pokušaju da spreči padanje francuskih usidrenih ratnih brodova u nemačke ruke.

Po kapitulaciji Francuske, juna 1940, Britanci su uz lud apelovali na Severnu Afriku da istraje protiv neprijatelja. Tamošnja kolonijalna administracija bila se izjasnila za vernošć Petenu. Posle propasti francuskog otpora na kopnu, Darlan je svoju flotu prebacio u severnoafričke luke gde je bila sigurna. Ne želeći da rizikuju da ova flota bude jednog dana predata Nemcima, Britanci su se 3. jula 1940 godine pojavili na pučini izvan luke Mers el Kebir. Pošto su uperili svoje topove na francusku flotu, Britanci su pozvali admirala Žansula (Gensoul) da im se pridruži protiv Osovine ili da otplovi u luke u kojima bi njegovi brodovi mogli biti razoružani. Žansul je odbio ovaj predlog, te su Britanci otvorili vatru. Toga dana je u Mers el Kebiru našlo smrt više od hiljadu francuskih mornara.

Tri godine brutalne nemačke okupacije pomogle su da se priguši francuski gnev zbog britanskog bombardovanja njihove flote. Ali u Mers el Kebiru, preko Sredozemnog Mora, daleko od nemačke okupacije, i sam pogled na britansku zastavu još uvek je dražio Francuze.

Našli smo „Ankon“ privezan uz molo na onoj strani obale gde se nalazio „Indomitabl“. Nekada luksuzni brod na linijama kompanije Pan-Ameriken, „Ankon“ je bio pretvoren u komandni brod. Na vrhovima njegovih katarki radarske antene su izgledale kao veliki reflektori na suncu.

Kontra-admiral Alan Kerk (Alan R. Kirk), pomorski komandant Midltonovih snaga za napad, dočekao me je na vrhu uzanog prolaza koji je vodio u brod. Na brodu sam bio pozdravljen pištaljkom i odveden do jedne udobne kabine koja se nalazila u sredini broda.

Kerk je posle nekoliko minuta svratio do mene. „A sada, generale“, reče on, „postoji li išta čime bismo Vas mogli uslužiti? Dok ste na brodu, Vi ste naš gost“.

„Važi li to za svaku stvar koju bih zatražio?“ upitah osmehnuvši se. — „Za svaku“, odgovori on.

Poručio sam porciju sladoleda.

9:

Invazija Sicilije

(Skice 13 i 14, str. 183 i 203)

Kada je 5 jula 1943, kasno popodne, „Ankon“ ostavio za sobom beličaste stenjake Orana, na brodskom glasnogovorniku se čuo glas poručnika Džona Meson Brauna.

Njujorški dramski kritičar, pisac i konferansije, Braun je bio mobilisan za mornaricu i raspoređen kao oficir štaba admirala Kerka. Njegova dužnost se sastojala u tome da brodskoj posadi svakoga dana izloži kratak pregled situacije na bojištu. Jer, kao i svi iskusni komandanti, Kerk je znao da se ljudi svesnije odazivaju dužnostima čiju suštinu shvataju.

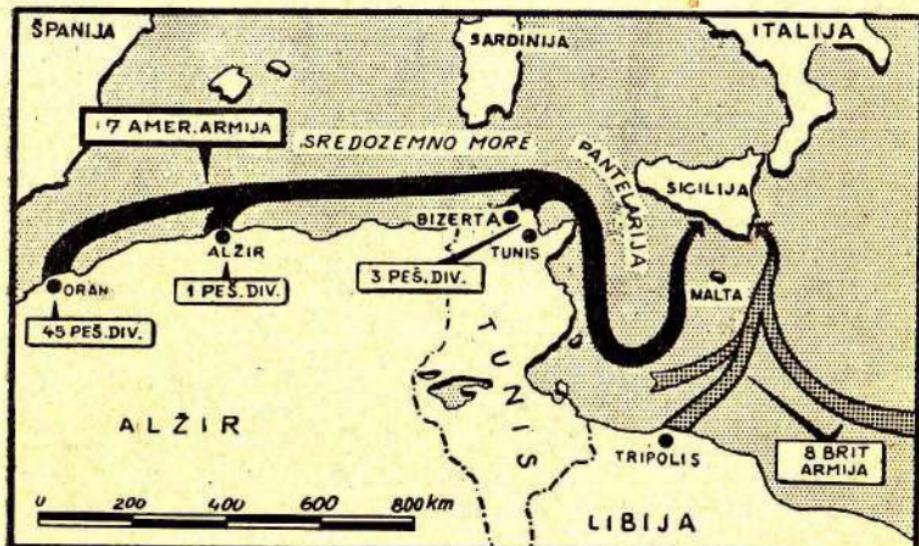
„Mi plovimo u pravcu Sicilije“, reče Braun. „Iskrcaćemo jednu diviziju kopnenih snaga na južnu obalu ostrva, na prostoru koji se nalazi u blizini male ribarske varoši koja se zove Skoljiti“. To je bilo prvi put da je posadi „Ankona“ bilo rečeno kuda su oni i veliki saveznički konvoj, ustvari, plovili.

Dok se sunce klonilo svome zahodu, tragom „Ankona“ širio se lepezasti raspored ostalih brodova koji su plovili za njim. Nad svakim transportom, na savršeno vedrom nebu, video se po jedan privezani baražni balon. Gore u vazduhu, patrole dvotrupnih aviona „P-38“ pretraživale su horizont, ne bi li naišle na tragove neprijateljskih izviđačkih aviona.

Kerkov konvoj od 96 brodova obuhvatao je jednu od 3 američke napadne grupe koje su obrazovale džinovsku armadu invazije HUSKY pod komandom vice-admirala H. K. Hevita (H. K. Hewitt). Kao komandant Zapadne pomorske operativne grupe, Hevit je bio udružen sa Patonom.

Na njegovom komandnom brodu „Monrovija“ nalazio se Paton sa svojim štabom 7 armije. Udrženo komandovanje ovom amfibiskom operacijom bilo je tako organizovano da je Hevit komandovao trupama dok su se one nalazile na moru. Paton je imao da preuzme komandu nad svojom armijom tek kada ona stupi na obalu.

Kontra-admiral Džon Hol-mlađi (John L. Hall, Jr) nalazio se na brodu „Samuel Čez“ kao komandant napadne grupe DIME¹). On je bio združen sa Teri Alenom, čija je divizija imala da se iskrca u blizini Đele. Alenovim

Skica 13. — Pravci kretanja savezničkih konvoja za invaziju S.čmije

Pošto bi se sasvim približili severnoafričkoj obali, američki konvoji su imali da se okrenu u pravcu Tripolisa, pre no što na prolazu pored Malte uzmu kurs za Siciliju.

snagama bila su pridata 2 bataljona rendžera, ukrcanih na britanske brodove za iskrcavanje i napad na luku Đele. Laki jurišni bataljoni od po 500 ljudi, rendžeri su u po-

¹) DIME (dajm), što označava američki srebrni novčić od 10 centi = Grupa za napad kod Skoljitija, u okviru invazije Sicilije. Sastojala se od 45 pešadijske divizije i 73 tenkovskog bataljona.
— Prim. prev.

gledu svoga napadnog duha više nego nadoknađivali nedostatak snage bataljona normalne jačine.

Kao komandant napadne grupe CENT²⁾) admirал Kerke je bio združen sa Midltonom, čija je 45 divizija imala da se iskrca istočno i zapadno od Skoljitijsa. Suprotno od ostale američke grupe, ova je još iz Sjedinjenih Država otplovila ukrcana u punoj borbenoj gotovosti. Obe grupe, CENT i DIME imale su da budu stavljene pod komandu moga korpusa čim se budu iskrcale.

Treća grupa, JOSS³⁾), određena za desant na obalu u blizini Likate, bila je pod komandom kontra-admirala Ričarda Konolija (Richard D. Connolly). On je bio združen sa generalom Traskotom, čija je 3 pešadijska divizija, ojačana tenkovima iz 2 oklopne, imala da zaštitи obalu našeg korpusa od protivnapada sa zapada.

Dok su trupe obe grupe, DIME i CENT, bile ukrcane na prekoceanske brodove, prve u Alžiru, a druge u Oranu, one iz grupe JOSS plovile su iz Bizerte i obližnjih tuniskih luka ukrcane na brodove za iskrcavanje, pošto su imale da pređu direktno preko Sicilijanskog moreuza.

Saveznici su u svemu prikupili više od 3.200 brodova, što je dотле pretstavljalo najveću koncentraciju pomorskih snaga u Drugom svetskom ratu. Skoro 2.000 od ovih brodova imalo je da učestvuje u početnom napadu na južni ugao Sicilije.

Da bi zaštitili ovo iskrcavanje od napada italijanske mornarice sa mora, mada je za to postojalo malo verovatnoće, Britanci su svoje teške sredozemne pomorske jedinice podelili na dve borbene grupe. Prva, poznata pod nazivom „Grupa H“, imala je da se prikupi u Jonskom Moru, ispod pete italijanske „čizme“. Tu bi imala ne samo da zaštitи Montgomerijevu Istočnu grupu, već i da uoči dana početka iskrcavanja izvrši demonstraciju prema

²⁾ CENT (sent), što prestavlja stoti deo dolara i odgovara našoj pari = Grupa za napad u oblasti Dele, a u okviru invazije Sicilije. Sastojala se od 1 pešadijske divizije, 1 i 4 bataljona rendžera, 505 padobranskog puka i jednog bataljona 504 puka. — Prim. prev.

³⁾ JOSS = Grupa za napad kod Likate. Sastojala se od 3-će pešadijske i 2-ge oklopne divizije i 3-ćeg bataljona rendžera.

Grčkoj, s ciljem da neprijatelj pomisli da je to pravac i cilj našeg dejstva.

U zapadnom delu Sredozemnog Mora američka napadna akcija bila je zaštićena od italijanskog pomorskog napada pomoću „Grupe Z“, tj. britanske eskadre bojnih brodova. Ta grupa je ispočetka imala da blokira Tirensko More sa severa, a zatim da izvrši demonstraciju u pravcu Zapadne Sicilije, s nadom da će na tom pravcu privući neprijateljske rezerve i odvojiti ih od prostorije za invaziju.

Drugog dana vožnje po moru stajao sam na mostu i pažljivo posmatrao radarskop. Na staklu se pojavila grupa od više tačkica.

„Mora da je to britanski konvoj“, objasni mi oficir koji je vršio osmatranje, pošto je prethodno pogledao svoju pomorsku kartu. 1-va kanadska divizija plovila je iz Engleske na udaljenost od 3.150 milja u punoj borbenoj gotovosti da bi učestvovala u britanskoj napadnoj akciji na obalskom frontu Montgomerijeve 8 armije.

U pogledu montiranja i organizovanja svojih obimnih snaga, Montgomerijev zadatak je bio čak i teži od Patonovog. Jer, američke osnovne luke bile su ograničene na Oran, Alžir i Bizertu, dok su se Montgomerijeve nizale duž cele obale, počev od Bengazija, pa na Aleksandriju, Port Said, Haifu i Bejrut. U cilju pripreme za invaziju, Montgomerijeve trupe su vršile vežbe u iskrcavanju na daljini koja se kretala čak do Crvenog Mora.

Prema savezničkom pomorskom planu konvoji admiraala Kerka i Hola, koji su bili upućeni u pravcu istoka zajedno sa kanadskom divizijom iz Engleske, imali su da se sasvim približe obali Severne Afrike i da se odvoje od Sicilijanskog moreuza kao da će ići za Maltu.

Pošto budemo skrenuli na jug, iza vrha Kap Bona, pokušavajući da obmanemo neprijatelja kao da plovimo u pravcu Grčke ili čak na Krit, imali bismo pod zaštitom mraka da okrenemo na sever, da prođemo pored Malte i produžimo pravcem ka obali Sicilije.

8 juna oko podne, ugledali smo stenjake Bizerte, dok smo prolazili kroz taj deo Sredozemnog Mora gde se Severna Afrika najviše približava Siciliji. Tu smo očekivali

da ćeemo biti napadnuti od nemačkih lovaca sa baza na Siciliji; međutim, plovili smo ceo dan bez ikakvog znaka da smo bili primećeni. Pretpostavljaо sam da neprijatelj, mora biti, čuva svoje vazduhoplovstvo za snažan udar protiv naših brodova pozadi mostobrana.

Dok se nalazio na moru, admiral Kerk je bio obavesten preko radija da je poslednje podmorničko izviđanje obale na sektoru 45 divizije ukazivalo na to da podvodne prepreke, skrivene pod talasima koji zapljuškuju obalu, mogu činiti smetnje i ukočiti brodove za iskrcavanje.

„Ali, prema podacima iz ranijeg izviđanja“, rekoh, „mogli smo računati najmanje na 3 stope vodene površine iznad tih podvodnih prepreka, što bi svakako bilo dovoljno da dovede do obale naša sredstva za iskrcavanje vozila i ljudstva. Međutim, ako bismo se sada, prema novim podacima, zakačili na te prepreke, ne samo da bismo imali još stotinu jardi da dođemo do obale, već bi voda тамо bila duboka 5 stopa. Trebalо bi nam đavolski mnogo vremena da to savladamo“.

Kerk baci pogled na svoju pomorsku kartu. „Ne pružaju nam se, dakle, bogzna kakve mogućnosti“, reče on, „ali ima bar jedna stvar koju možemo učiniti. Prikupićemo sve gumene splavove koje budemo našli među našim jedinicama i ukrcaćemo na njih jurišne talase trupa za iskrcavanje. U tom slučaju, ako se budu zakačili za te podvodne prepreke, oni će možda moći ostatak puta da pređu na vesla“.

Iako su ti splavovi mogli biti od pomoći, oni ipak nisu pretstavlјali rešenje problema. Ako bismo se zakačili za podvodne prepreke, to bi moglo da uspori obrazovanje mostobrana, i to baš prvih nekoliko kritičnih časova po iskrcavanju na obalu. Te noći, kada sam otišao da spavam, bio sam jako zabrinut.

9 jula ujutru, kada sam se probudio, 10.000-tonski „Ankon“ se ljalao po veoma nemirnom moru. Popeh se na palubu i nađoh Kerka kako se šeta po mostu u svojoj specijalnoj crnoj odeći za nevreme. Predveče je vetar bio dostigao brzinu od 35 milja na čas. Policajci, koji su se nalazili duž broda i bili osetljivi na hladnoću, podrhtavali su i piljili u beličaste planinske vrhove. Baražni baloni su

se besno lelujali i pošto su se njihovi kablovi pokidali jedan za drugim, odleteli su u vazduh.

Mada sam sve više strahovao zbog izvanredno velike opasnosti iskrcavanja po tako uzburkanom moru i njegovim talasima koji zapljuškuju obalu, znao sam da je invazija već otišla isuviše daleko da bi se mogla obustaviti, čak i ako je postojala opasnost od katastrofe. Plan je bio u izvršenju i ništa ga više ne bi moglo zaustaviti.

Čim je ovog turobnog dana počelo da se smrkava, konvoji su se okrenuli na sever, pored Malte, pod jakom strujom koja je išla u pravcu invazione obale. Stajao sam na mostu osluškujući fijukanje vетра i njegovo udaranje o katarke i užad broda. Sa strahom sam očekivao teleprintersko saopštenje da se odustalo od nameravanog spuštanja padobranaca. Krajnja granica „sigurnosti“ za padobrance bila je brzina vетра od 20 milja na čas. Međutim, u sumrak, ona se približavala iznosu od 40 milja. Iako napuštanje vazdušnodesantne akcije ne bi moralо značiti da će naše iskrcavanje biti osuđeno na neuspeh, ono bi nam, svakako, oduzelo jednu od glavnih prednosti na koju smo računali u pogledu neprijateljskog protivnapada. Oluja je bila poslednja stvar koju smo očekivali na Sredozemnom Moru.

Najzad, to isto veče nešto pre ponoći, kao da su nam molitve bile uslišene: veter je prestao i pretvorio more u široku, mirnu površinu, po kojoj su klizili oni poznati talasi koji dolaze posle bure.

Dok nas je oluja, s jedne strane, bila jako zaplašila, cna nam je istovremeno pomogla da sačuvamo tajnost naše invazije. Neprijateljsko vazduhoplovstvo se toga dana nije usudilo da uzleti i na Siciliji su obalske divizije predahnule, sigurne da mi nikada nećemo ploviti po takvom moru. Čak i opasnost od katastrofe zbog podvodnih zapreka bila je ovom nepogodom otklonjena, pošto su veći talasi prebacivali naše brodove preko tih prepreka i Kerkovi gumeni splavovi ostali su neupotrebljeni.

Međutim, pri spuštanju iz vazduha nemirno vreme nas je ipak skupo stalo. 4 vazdušnodesantna bataljona, brojeći ukupno 2.700 padobranaca iz 82 divizije, imali su da iskoče blizu Đele i tamo da se dočepaju zemljишnih uzvi-

šica iza Teri Alenove obale. Umesto toga, oni su bili rastu-reni na 60 milja duž celog pojasa na kome će se izvršiti invazija. Čitavih nedelju dana i više po izvršenom iskr-cavanju iz vazduha zalutali padobranci su se vraćali u naše linije, dolazeći iz sela i polja u koja su bili pali — daleko van određene zone za spuštanje. Ovi gubici, ipak, bili su ograničeni na same padobrance, pošto se samo 6 od 226 transportnih aviona, koji su bili upotrebljeni u ovoj vazdušnodesantnoj akciji nisu vratili u svoje baze.

Mada je oluja odbacila avione „C-47“ od njihovog pravca leta daleko pre no što su se kod Malte okrenuli ka poslednjoj etapi do zone gde će se vršiti iskakanje, ova rasturenost padobranaca ne može se pripisati isključivo nevremenu koje je vladalo na Sredozemnom Moru. Deo krivice pada i na samu avijaciju za transport trupa, pošto je planirana operacija bila isuviše komplikovana za nedovoljno obučene posade aviona „C-47“. Njima je bilo stavljenog u dužnost da lete noću, iznad vode, po kursu na kome se moglo zalutati, jer je bilo vrlo malo orien-tira po kojima bi se njihovi neiskusni navigatori mogli upravljati. Taj zadatak je bio tako težak, da čak i danas general-potpukovnik Metju Ridžvej (Matthew B. Ridgway), ratni komandant 82 divizije, tvrdi da nikada u toku rata nismo mogli postići dovoljnu sposobnost da izvršimo spuštanje padobranaca na takav način kao što je toga puta bilo planirano. On je ovaj neuspeh delimično pripisivao nedovoljnoj obučenosti posada aviona za transport trupa u radu i saradnji sa vazdušnodesantnim trupama. Ovaj problem obuke za međusobnu saradnju zadavao je muke vazdušnodesantnim jedinicama još od početka organizo-vanja njihove prve divizije, a imao je da ih progoni i dalje, kroz ceo ostali period rata.

Rasturenost o kojoj je reč, nije potpuno prošla bez ikakve kompenzacije. Jer, razbacanost američkih padobranksih trupa po svom tom kutu koji je pretstavljaо cilj invazije, proizvela je paniku kod neprijatelja i učinila da znatno preceni jačinu naših snaga. Grupe padobranaca vršile su sabotažu po okolini rušeći mostove i otsecajući neprijateljske komunikacije. Docnije je Paton procenio da je uprkos pogrešnog spuštanja, padobranska akcija ubr-

zala naše napredovanje u unutrašnjost kopna za čitavih 48 časova.

Pri britanskom spuštanju iz vazduha, Montgomerijeve vazdušnodesantne trupe su prošle čak i mnogo gore od naših. One su tom prilikom ukrcale 1.600 vojnika 1 vazdušnodesantne divizije na 133 vazdušne jedrilice. Od ovih su samo 12 dostigle svoj cilj, most preko kanala južno od Sirakuze. Drugih 47 su se spustile na more, a ostatak je bio široko razbacan po unutrašnjosti kopna. Od 8 oficira i 65 ljudi koji su se probili do mosta, samo 4 oficira i 15 ljudi su još držali taj položaj kada su ih prihvatile pretodnica Montgomerijevih invazionih snaga — popodne na dan iskrcavanja. Ovaj desetkovani britanski vod davao je otpor čitavom neprijateljskom pešadiskom bataljonu ojačanom artiljerijom i minobacačima.

Iako sam osećao nešto morske bolesti usled 1juljanja „Ancona“, ugrabio sam nekoliko časova spavanja i vratio sam se na most u ponoć. U to vreme Kerk je veličanstvenom veštinom manevrovanja jednog pomorca uveo svoje velike pomorske snage u zaliv Đele (skica 14 na str. 203), koji je po obliku bio sličan nekom tanjiriću. Tu smo sada bili zaklonjeni i neprimećeni. Držao sam se po strani da ne smetam Kerku, pošto sam mogao malo što lično da učinim. U toku prvih nekoliko časova napada nisam mogao imati nikakvu kontrolu nad onim što se dešavalo na obali. Sve dok se komandanti divizija nisu iskrcali i postavili svoje veze, morali smo da ostanemo na palubi „Ancona“, uzdajući se u boga i u Plan.

Sa obale, gde je ranije vazdušno bombardovanje prouzrokovalo niz udaljenih požara, svetlost neprijateljskih reflektora se probijala kroz pomrčinu. Njen snop je podrhtavao po vodi i tada, isto tako iznenadno kao što se bila pojavila, svetlost je nestala. Prsti hiljade ruku, koji su bili spremni za povlačenje obarača vatrenog oružja u celoj floti, mogli su se sada mirno spustiti. Neprijatelj još nije bio otkrio naše prisustvo i nije raspolagao radarom da bi utvrdio mesto gde se nalazimo. Ona svetlost se još jednom pojavila i nervozno prošetala po zalivu Đele.

Za trenutak, izgledalo je kao da je „Ankon“ bio sav u svetlosnom snopu. Tada je, neobjasnivo, svetlost oslabila i, posle izvesnog žmirkanja, nestala.

Čas „Č“ bio je predviđen za 2.45, baš po izlasku mesečeve četvrti i punoj plimi. Kada je najzad situacija bila krajnje napeta, kao da flota ne može dalje da zadrži svoje disanje, čuli su se zvuci prvog otvaranja vatre brodskih topova. Na nebu se pojavio crveni trag od plamena, a iznad samog konvoja dva vatrena stuba su se mirno penjala uvis. Pri svom padu dobili su ubrzanje i pretvarali su se u jedan jedinstveni plameni otsjaj. Nekoliko sekundi docnije, zvuk eksplozije zagrme i odjeknu natrag kroz vodu.

U svanuće na „Ankonu“ počeše polako da stižu vesti sa delimičnim izveštajima o prvim iskrcavanjima. 1 divizija se dohvatiла kopna tačno kao što je bilo predviđeno planom, u čas „Č“. Ali, na otvorenom obalskom frontu 45 divizije veći talasi, koji su dopirali do obale, usporili su iskrcavanje. Neprijateljski otpor je svuda bio neočekivano slab, sem u Đeli, gde su rendžeri, svojim smelim iskrcavanjem na samim kejovima probudili jednu malu grupu italijanskih tenkova. Kada je zora, najzad, osvetlila konture sicilijanske obale i purpurnih bregova iza nje, zurili smo u nebo koje se rumenilo, očekujući da ćemo sada biti podvrgnuti opštem napadu neprijateljskog vazduhoplovstva. Umesto nemačke avijacije, međutim, mogli smo ugledati samo nekoliko „Spitfajera“, sa njihovim debelim krilima, koji su mirno zujali nad nama. Nemačko vazduhoplovstvo nije se toga dana još dugo pojavljivalo. Pa i tada, ono se pojavilo samo u grupama od po dva lovca, sa zadatkom kratkotrajnog dejstva i povlačenja. Nemačka avijacija je samo nekoliko dana ranije bila ispustila svoju najbolju priliku da udari na naše invazione konvoje kada su se oni uputili preko Sicilijanskog Moreuza raspoređeni kao grupa plovaka. Sada, na dan „D“, naših hiljadu brodova nalazilo se usidreno dalje od obale, a neprijateljsko vazduhoplovstvo je još jednom propustilo da izvrši na nas svoj snažni napad. Ili su Nemci čekali da nas iznenade ili su bili u daleko goroj situaciji no što nam je to bilo poznato. U toku napredovanja samih operacija videli smo

koliko je savezničko vazduhoplovstvo bilo izvanredno efikasno u svojim napadima pred invaziju.

U svojim jednovremenim napadima na obalu, obe divizije (1 i 45), bile su podržane vatrom brodskih topova koja je bila upravlјana radiom. Grupe za vatrenu podršku, sa radiostanicama, ne samo da su se iskrcale zajedno sa pešadijskim jurišnim talasima, već su bile spuštene i padobranima na ostrvo, sa vazdušnadesantnim trupama 82 divizije. Koliko je bilo od bitne važnosti da ova pomorska topovska vatra postigne uspeh, video se tek dana „D“ plus 1. Bez nje, 1 divizija je mogla biti bačena u more.

Braneći svoju sicilijansku obalsku liniju, neprijatelj nije mogao očekivati da će uspeti da drži svuda podjednako jake snage. Jer, bez obzira koliko bi bila jaka obalska utvrđenja, napadač koji bi dolazio s mora, mogao bi koncentrisati svoje snage na onu tačku koju bude sam izabrao i sebi prokrčiti put na obalu. Znajući za ovo, neprijatelj je na obalu postavio laki zastor trećerazrednih italijanskih obalskih divizija. Nismo predviđali nikakve teškoće u probijanju ovog slabog zastora i one se stvarno na sam dan iskrcavanja nisu ni pojavile. Prva opasnost dolazila je tek iz oblasti koje su se nalazile iza obale, gde je neprijatelj bio koncentrisao svoje pokretne operativne divizije, kao rezerve. Pred mostobranom 2 korpusa, divizija „Herman Gering“ bila je u očekivanju, sa zadatkom da nas odbaci pripremljenim protivnapadom.

Nestrpljiv da učestvujem u operacijama na obali pre neprijateljskog protivnapada, napustio sam Kerkov admiralski brod ujutru dana „D“ plus 1 i uputio se prema obali. Sa broda za iskrcavanje prešli smo na jedan prolazeći DUKW⁴⁾ i nekako nespretno se povezmosmo njime u pravcu Skoljitijsa. Tamo, u teskobnoj i plesnivoj zgradi štaba kabinijera, 2 korpus je bio uspostavio svoje prvo, privremeno, komandno mesto. Palazzo koji smo bili izabrali po karti pre no što smo napustili Relizan, nalazio se još u nemačkim rukama. A radiostanica na DUKW, koju smo opremili kao pokretni centar veze, još nije bila stigla u

⁴⁾ 2½ tonski amfibiski kamion na 6 točkova. DUKW je oznaka modela firme „Dženeral Motors“. — Prim. prev.

Skoljiti. Dok smo plovili prema obali, dolazeći sa „Ancona“, jedan poručnik iz službe veze primetio je neki zalutali radio-džip napušten pri iskrcavanju koji su zapljuškivali talasi. Uz pomoć buldožera, izvukli smo taj džip na obalu, zakačili ga za kamion i vukli do Skoljitia, gde je pomenuti poručnik počeo da popravlja njegov radio.

Dalje na zapadu, sa sektora 1-ve divizije, mogao sam čuti grmljavinu topova, isuviše jaku i intenzivnu za napad običnog obima.

„Koliko bi Vam trebalo vremena pre no što uspete da uhvatite vezu sa 1 divizijom?“ upitah poručnika službe veze.

„Jedan čas, ili tako nešto, generale, a možda i više. Moraću da potražim svuda po Skoljitu ne bih li našao željezo za zavarivanje“.

„Bil“, rekoh Kinu, „idem dole do Teri Alena. Odande se čuje suviše velika buka i vidi prašina. Možda je on zapao u tešku situaciju“.

„Ali, Vi verovatno nećete moći da pređete ceo put obalom. Možda bi bilo bolje da uzmete čamac“.

„Hvala“, rekoh Kinu. „Valjda ćeu naići na jedan DUKW negde dole na obali“.

Morska obala na koju je izvršena invazija, obično sutradan posle iskrcavanja pruža tužnu sliku. Ni ova ovde nije bila izuzetak. Više od 200 čamacaca za iskrcavanje ležalo je zaglibljeno pred obalom, pošto su prethodno istrošili svoje motore za vreme prelaska preko podvodnih prepreka do obale. Buldožeri su jurili po mekom pesku, vukući iz vode bale sa potrebama za snabdevanje koje su imale da budu slagane iza duna obraslih travom. Flota koju je činilo više od 700 amfibiskih kamiona (DUKW) kretala se od broda do obale dovlačeći velike količine potrebnih sredstava. Svuda pored obale u dužini 15 milja, sve do Đele, na mestima gde su ih bacile napadne trupe, bili su po pesku rasejani pojasevi za spasavanje. Protivavionske posade ukopavale su se kraj morske obale dublje u dunama očekujući joć jednu bučnu noć bombardovanja.

U blizini Đele našao sam 1-vu diviziju u borbi na život i smrt, odbijajući jedan protivnapad neprijateljskih oklop-

nih jedinica koje su bile prodrle skoro do same morske obale.

Pre tri meseca, 23 aprila 1943, Paton je uspeo da negovori Ajzenhauera da u ovu invaziju uključi prekaljenu 1 diviziju umesto 36 divizije. Na taj način, on je možda spasao 2 korpus od velike katastrofe. Kao što smo predviđali, oklopna divizija „Herman Gering“, koja je bila izvanredno čvrsta, gurnula je svojim tenkovima duž delskog druma, u smelom pokušaju da Alenovu diviziju baci u more. Pitam se, da li bi ikoja druga američka divizija mogla odbiti taj juriš na vreme i spasti obalu od tenkovskog probaja? Samo su tvrdoglavci ljudi sa oznakom velikog crvenog „1“⁵) i njihov ne manje tvrdoglavci komandant mogli da budu toliko čvrsti i prekaljeni iskustvom da obuzdaju i savladaju takav napad. Neka neiskusnija divizija mogla bi lako doživeti paniku i ozbiljno ugroziti iskrcavanje.

Teri Alen, umoran kao pas, čekao je na improvizovanom komandnom mestu u blizini obale. Njegove oči su bile zakrvavljenе od nespavanja, a kosa sva razbarušena. Divizija mu se još uvek nalazila ugrožena ozbiljnim napadom.

„Da li je držite u rukama, Teri?“ upitah.

„Mislim da je držim“, odgovori on, „ali, neprijatelj nam je priedio pakleno teško iskušenje“. On mi ukratko opisa protivnapad od samog njegovog početka:

U 6.40 ujutru, 11. jula, Ruzvelt je telefonirao iz 26 puka i javio da su neprijateljski tenkovi izvršili probor toga fronta i da su se uputili prema obali.

„Imaćemo paklene muke da ih zaustavimo“, reče on, „sve dok ne iskrcamo na obalu nešto protivtenkovskih sredstava“. Alenova artiljerija i protivtenkovski topovi bili su još u fazi iskrcavanja i vučenja na obalu. Međutim, čak ni pukovske protivtenkovske čete nisu još bile u borbeni raspored. U međuvremenu, lako naoružana pešadija 1 divizije bila je već pređena od nastupajućih neprijateljskih tenkova. Javljen je da se 20 tenkova „Mark IV“

⁵) Diviziska oznaka koju Amerikanci nose na ramenu. — Prim. prev.

Džordžu stavilo na raspoloženje sve 3 borbene grupe 82 vazdušnodesantne, s tim da se u prvim danima na obali upotrebe kao pešadija. Međutim, čim bi jednom mostobran bio čvrsto organizovan i opasnost od protivnapada prošla, Ridžvejeve trupe su imale da se povuku u rezervu. Jer, obuka padobranaca je isuviše skupa da bi se oni upotrebjavali kao obični pešaci, sem ako bi takvu njihovu upotrebu zahtevala naročito velika potreba.

Pri pomisli da će ta pojačanja morati da lete kroz vazduh iznad protivavionskih topova mornarice, Ridžvej je bio zabrinut i tražio je garanciju slobodnog prolaska iznad prostorija gde su, daleko od obale, bili usidreni brodovi. Ajzenhauerov britanski savetnik za vazdušnodesantna pitanja odgovorio je da mornarica ne može dati nikakva sigurna obećanja. Jer, dok bi vatra protivavionskih topova sa ratnih brodova mogla biti zadržana, taj bi zadatak kod trgovačkih i manjih brodova bio mnogo teži. Biće preduzete sve moguće mere predostrožnosti, rekao je on, ali padobrancima ne bi mogle biti date ma kakve garancije.

Ovako nesiguran odgovor jako je zabrinuo Ridžveja, te je 22 juna ponovio svoj zahtev za garancijom slobodnog prolaska, i to, ovoga puta, u prisustvu Ajka. Ali, mornarica je još jednom uporno tvrdila da ne može dati nikakvo obećanje u tom smislu.

Ne želeći nikako da rizikuje noćno spuštanje padobranaca bez ikakve veće bezbednosti, Ridžvej je odjurio u Patonov štab sa nekom vrstom ultimatuma.

Ridžvej je rekao da u slučaju da ne dobije garanciju da će njegove trupe biti zaštićene od „priateljske vatre“, on će se usprotiviti ovom drugom, naknadnom spuštanju padobranaca svoje divizije. Ne želeći da se odrekne ovih snaga pojačanja, Patonov štab je intervenisao kod mornarice i uspeo da izvuče traženu garanciju. Protivavionska vatra nad unapred određenim vazdušnodesantnim pravcima biće zadržana. Po dobijanju te garancije, Ridžvej je pristao da postupi po određenom planu.

Prema prvobitnom planu, prvo spuštanje ovog sledećeg ešelona padobranaca trebalo je da bude izvršeno 10. jula po padu mraka, tj. na dan „D“ uveče. Ali, kada

je onaj prvi ešelon za obezbeđenje iskrcavanja bio prošle noći pogrešno spušten, sledeći je bio odgođen za 24 časa.

11. jula uveče 2.000 padobranaca 82 divizije popelo se u 144 aviona „C-47“ koji su bili parkirani na tuniskim aerodromima. Oni su imali da iskoče blizu aerodroma Farelo, u sektoru 1 divizije. Po logici same stvari, ovim padobrancima nisu se suprotstavljale neke veće teškoće, izuzev običnog rizika letenja u noćnim formacijama i opasnosti da izgube pravac. Međutim, za avijatičare, ovo su ipak bili problemi. Piloti su imali da lete istim tragom i pravcem koji im je pričinio toliko teškoća pre dve noći. Štaviše, zona za spuštanje padobranaca ležala je na kraju obalskog pojasa od 35 milja, gusto posejanog topovima. Ali, bile su poslate teleprinterske depeše koje su opominjale brodove i kopnenu protivavionsku artiljeriju da ne otvaraju vatru iz svojih topova. Avioni „C-47“ imali su da dođu u niskom letu od 200 m iznad obale.

To veče, ubrzano posle pada mraka, nemačka avijacija je opet izvršila svoj noćni prepad. Iz naše mračne zgrade štaba karabinijske posmatrali smo tragove protivavionske vatre koja je pravila čitave svodove po nebu. Tek što je neprijatelj bio istovario svoje bombe i naši topovi prekinuli svoju vatru, kad nad zalivom zabruja prva eskadrila nisko letećih transportnih aviona i okreće se prema prostoriji za spuštanje padobranaca.

Bila je to potpuno vedra i skoro zagušljiva sredozemna noć. Otsjaj mesečeve svetlosti razlivao se po moru, a na pučini, posle svojih napora u borbi sa napadom nemačkog vazduhoplovstva, flota je ležala nepomično. Čelna eskadrila vazdušnodesantne formacije nadletela je obalu na vreme i odzujala u pravcu Đele. Tada odjednom, negde u tom velikom mračnom prostoru, jedan usamljen top je otvorio vatru u nebo. I, dok sam ja iz Skoljitijsa bespomoćno gledao šta se događa, pojavila se eksplozija protivavionske vatre na nebu. Uskoro su parčad rasprsnutih artiljeriskih protivavionskih granata zalupala po našem krovu pokrivenom crepom.

Slično jatu prepelica, formacije se rasturiše, pošto su piloti manevrisali svojim avionima u cilju da pobegnu. Međutim, u zamračenim kabinama se pojavljuje nagle sve-

tlosti i padobranci su iskakali iz aviona koji su već bili u vrtlogu. Neki od ovih padobranaca su se spustili na frontove pojedinih divizija, gde su bili pogrešno smatrani za Nemce i ubijeni još dok su bili zapleteni u svoju opremu.

Od 144 aviona za transport trupa koji su bili upotrebljeni za taj noćni skok, 23 se nije vratilo u baze. Polovina preživelih aviona su se dovukli do Tunisa oštećeni protivavionskom vatrom. Jutro nam je otkrilo žalosnu sliku slupanih aviona koji su ležali na talasima uz obalu. Gubici među vazdušnodesantnim trupama iznosili su preko 20%.

Mada sam u prvom redu činio odgovornim mornaricu zbog njenog nepoštovanja discipline vatre, što je uglavnom prouzrokovalo tragediju, nisam bio smetnuo s uma ni to da su i protivavionski topovi sa obale takođe imali tu svoga udela. Naravno, ono oruđe koje je dalo inicijativu i otpočelo tu pustoš, nikada nije moglo biti pronađeno i utvrđeno da li je pripadalo kopnenoj vojsci ili mornarici. Da je mornarica bila naročito laka u otvaranju vatre, pokazalo se, međutim, još ranije, na sam dan „D“, kada je više puta otvarala vatru na savezničke avione. Ona je čak gađala jedan od svojih sopstvenih aviona za reglažu vatre.

Posluga protivavionskih topova je docnije tvrdila da su se nemački avioni bili okrenuli natrag, tragom onih transportnih aviona za drugi podmukli napad na naše brodove. Iako je veliki broj ljudi verovao u ovo tvrđenje, ono nikada nije bilo ni potvrđeno, ni osporeno kao netačno.

Nervoza mornarice bila je docnije „objasnjena“ od strane jednog oficira iz štaba admirala Kanninghama.

„Gospodo, molim Vas da se potsećite na to“, rekao je on obraćajući se vazdušnodesantnom štabu, „da je dosada svaki vazdušni brod koji se pojavljivao nad našim pomorskim jedinicama u Sredozemlju pripadao neprijatelju. I, dok se mornarica sada nalazi u prelaznom periodu, bilo je izvanredno teško ubediti sve ono ljudstvo lako u otvaranju vatre da se nad našim brodovima mogu pojaviti i takve stvari kao što je let naših aviona.“

Na osnovu ove sicilijanske tragedije, vazduhoplovni korpus, koji je bio jako ogorčen, zaključio je da je jedini način da se dobije „garancija“ sigurnog prolaza iznad svoje

flote da se takvo nadletanje sasvim izbegne. Posle toga, vazdušnodesantne akcije smo preduzimali na velikom udaljenju od mornarice.

Operacije na Siciliji imale su da budu podeljene na nekoliko uzastopnih faza, počev od uspostavljanja savezničkog mostobrana pa sve do zauzimanja Mesine, poslednje luke iz koje bi neprijatelj mogao izvršiti bekstvo. Planiranje koje je izvršeno pre invazije predviđalo je samo iskrcavanje i napad na obalu. Odatle, daljim manevrom je imala da upravlja Aleksanderova grupa armija.

Pošto je stao čvrstom nogom na obalu, 2 korpus imao je da se kreće u unutrašnjost kopna i zauzme tri neprijateljska strategiska aerodroma koja su ležala u njegovom sektoru. Odatle je imao da nadire do puta Vicini—Kaltađirone, druma koji je išao paralelno sa obalskom linijom zaliva, približno na 25 milja u unutrašnjosti kopna. Ovaj drum je obeležavao „Žutu liniju“, granicu predviđenog napredovanja, koja je bila ucertana u naš plan za invaziju.

Dostizanjem ovog druma, 2 korpus bi stvorio čvrst oslonac za svoje dalje nadiranje na sever. Drum Vicini—Kaltađirone bio je jedan od važnih autoputeva koji su išli od obalskog pojasa sicilijanskog kopna do njenog utvrđenog središta u blizini Etne. On je pretstavljao glavni pravac koji je vezivao jugoistočni ugao Sicilije gde je izvršena naša invazija, sa pomenutim središtem. Kako sam docnije uvideo, ta činjenica nije bila izmakla generalu Montgomeriju, koji je imao zdravog smisla za manevar.

11. jula predveče 45 divizija je ovladala aerodromom kod Komiza, prvim od tri koje je trebalo zauzeti. Tu je zaplenjeno 25 neprijateljskih aviona na zemlji, a delovi elupina više od 100 aviona bili su razbacani po okolini. Ubrzo sam uputio jedan protivavionski divizion u Komizo da bi ga branio od neprijateljskog vazdušnog napada — za vreme dok je aerodrom pripreman za američku vazduhoplovnu bazu.

Prvi vazduhoplov koji se spustio kod Komiza, posle njegovog zauzimanja, bio je jedan nemački dvomotorni bombarder. Baš kada je „Ju-88“ spustio svoj stajni trap i napravio uobičajeni zaokret nad aerodromom, naši pro-

tivavionci otvoriše vatru i promašiše ga. Tek što se avion spustio na zemlju i zaustavio, njegov pilot iskoči iz njega i poče da mlatara stisnutom pesnicom u pravcu protivavionaca. Sve dottle, on nije znao da je aerodrom bio zaузет. Posle toga, 2 „Meseršmita“ se spustiše na aerodrom, ali ovog puta naši protivavionci nisu otvarali vatru, te smo zarobili još 2 pilota. Najzad, jedan „Spitfajer“ pikirao je sasvim nisko da bi bacio jedan brzi pogled na aerodrom, ali su ovog puta naši zbunjeni protivavionci opet otvorili vatru.

Sledećeg jutra jedna eskadrila „Spitfajera“ imala je da doleti i preuzme aerodrom kao bazu. Bojeći se da bi ovi „Spitfajeri“ mogli biti oborenici, poslao sam Hansena do Komiza sa jednom porukom za komandanta protivavionske artiljerije.

„Kažite mu“, rekoh, a tako sam i mislio, „da ako jedno jedino oruđe otvori vatru kada budu naišli oni „Spitfajeri“, bolje je da odmah pobegne preko brda i ode da se preda neprijatelju u Mesini“.

Na dan 14. jula, kada smo vršili pritisak prema putu Vicini—Kaltađirone, koji se nalazio na dometu naše jake artiljeriske vatre i koji bi nam otvorio put za Enu, Paton me pozvao u štab svoje 7 armije koji se nalazio u Đeli. Put koji je vodio u varoš, bio je zakrčen saobraćajem koji je dolazio sa obale i povorkom bolničarki koja je tu prolazila s mukom i na čijim licima su se videli tragovi prasine i znoja. Zatekao sam Patona obavijenog oblakom dima od cigare i nagnutog nad kartom koju je studirao sa svojim operativcem.

„Dobili smo direktivu Grupe armija, Bred; Monti treba da dobije put Vicini—Kaltađirone za svoj manevar za obuhvat Katanije i planine Etna — idući gore preko Ene. To znači da ćete sa vašom 45 divizijom morati da se pomerite prema zapadu“.

Ja zazviždah. „To će pretstavljati pakao za nas. Računao sam čvrsto na taj drum. Ako sada treba da se pomeramo, to će usporiti celo naše napredovanje“.

Ispočetka, ovaj sporni put bio je uključen u „Žutu liniju“. Bio sam uzeo na znanje da ćemo ga imati na raspolaganju.

loženju za naše nastupanje do glavne drumske raskrsnice. Ali, očevidno je da je Monti imao tu istu ideju.

„Pa dobro, da li možemo bar iskoristiti taj put za premeštanje Midltona levo od Teri Alena?“ upitah Patona. „Biće lakše da njega prebacimo levo od 1 divizije, no da pomeramo obe divizije. U tom slučaju, verovatno bismo omogućili Teri Alenu da održi zamah našeg napada. Ne želim da ga ma gde pomeram“.

„Žalim, Bred“, odgovori Paton, „ali pomeranje mora biti izvršeno odmah. Monti želi put potpuno slobodan“.

„Ali, to nas stavlja u veoma nezgodnu situaciju. Midlton se sada nalazi na manje od 1 km od tog puta. Ako ne mogu iskoristiti put za premeštanje Midltona s druge strane Teri Alena, moraću da vraćam 45 diviziju natrag sve do obale, a zatim da je uputim oko Terijeve pozadine“.

Ne samo da bi ovo opteretilo naš transport, u vreme kada bi trebao da nam dovlači sredstva i potrebe, već je to značilo da bismo bili prinuđeni da na frontu 2 korpusa prekinemo našu ofanzivu bar za nekoliko dana. Neprijatel je otstupao u neredu; nisam htio da mu dozvolim da se uredi i povrati.

Pošto sam pročitao Aleksanderovu direktivu, vratio sam se mračnog raspoloženja kod Patona. Montgomeri je imao da nadire u pravcu Mesine koristeći dva divergentna pravca. Prvi je išao ivicom ostrva, duž istočnog obalskog puta, preko močvara, pa dalje preko Katanije i iza nje, duž uzanog pojasa između planine Etne i mora. Drugi pak, išao je preko glavne drumske raskrsnice, pa severno od planine Etne ka Mesini. To bi dozvolilo Montiju da obide močvare i izbegne da se nađe u tesnacu na obalskom putu. Ali, da bi došao do pomenute raskrsnice, morao bi da koristi sporni put koji je od Vicinija vodio do nje.

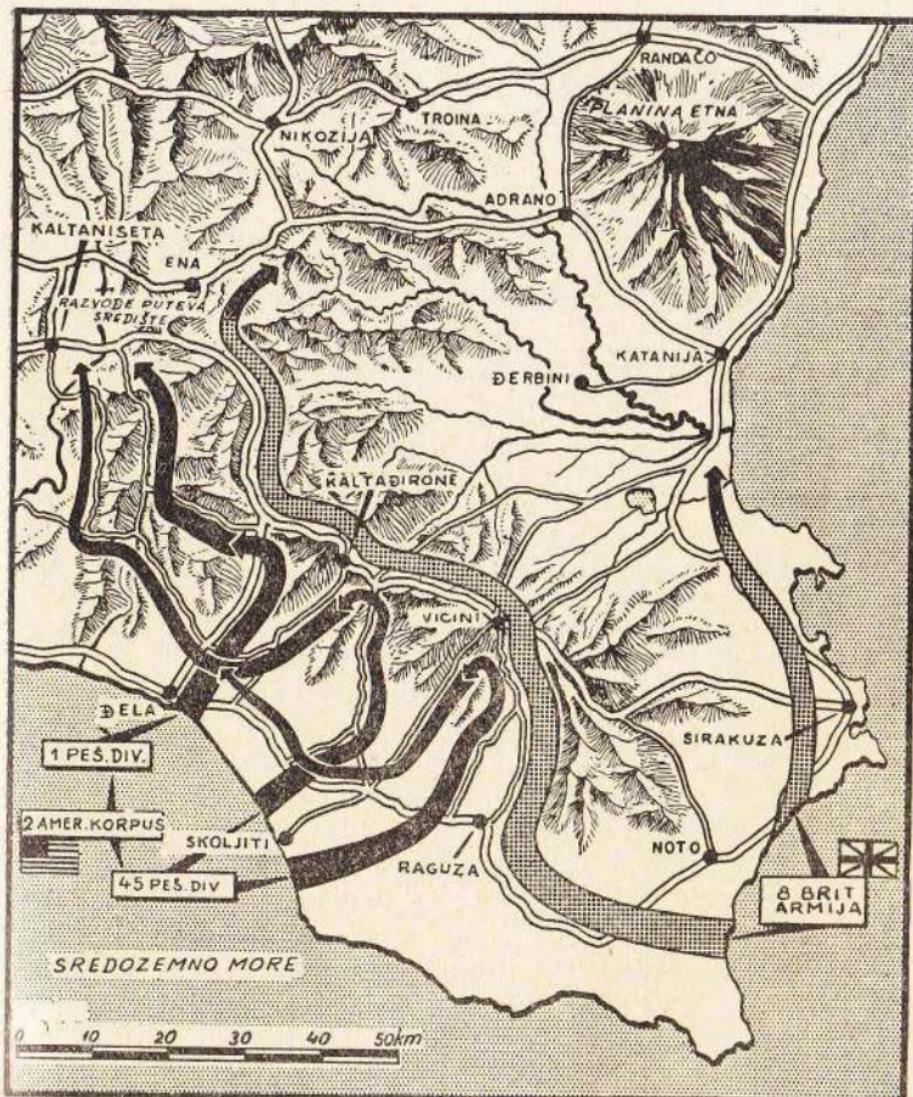
Iz Aleksanderovog plana operacija jasno je proizazilo da je Montgomeri imao da zauzme Mesinu, dok bi Paton ograničio svoju akciju američkih snaga na zapadnu polovicu ostrva. Bojeći se da tu ne budu uhvaćeni u klopku, Nemci su već bili otpočeli svoje povlačenje prema istoku. Jasno je da su se oni nadali da će moći koncentrisati svoje snage na prevlaci kod Mesine, gde bi im teren omogućio da uspore napredovanje ogromno nadmoćnijih

savezničkih snaga. Imajući u svojoj pozadini jednu luku za evakuaciju, koju bi mogli upotrebiti kad god to zažeče, Nemci bi mogli svakom koraku koji bi preduzeli Saveznici da nametnu veoma visoku cenu.

Prema Mesini je ukupno vodilo svega četiri puta, a od njih su samo dva bila direktna. Oba ova direktna puta išla su duž obale: prvi preko Katanije, duž istočne obale Sicilije, a drugi, sa severa. Ostala dva u unutrašnjosti kopna, išla su od glavne drumske raskrsnice u blizini Etne, pravcem ka Mesini. Najjužniji od ovih puteva obuhvatao je ivicu planine Etne na otstojanju od svega 10 milja. Drugi pak, išao je severno i paralelno od njega, preko Nikozije i Troine. Ovaj poslednji bio je udaljen svega 15 milja od obalskog puta na krajnjem severu. Oba puta u unutrašnjosti kopna sastajala su se kod Randaca, na severozapadnoj ivici Etne. Tu je jedan od njih skretao ka drumu koji je išao od Katanije, a drugi je produžavao prema severu. Ma kako da je ova putna mreža bila ograničena, ona je, ipak zadovoljavala potrebe dve savezničke armije u napadu na Mesinu. Da je Montgomeri htio svoj pokret obuhvata da ograniči na najjužniji od ovih puteva u unutrašnjost kopna, on bi slobodno mogao da obuhvati i ravnice Katanije i planinu Etnu. Ovo bi, pak, učinilo da put za Nikoziju i obalski drum na severu budu ostavljeni ofanzivnom manevru 7 armije koji je imao da se izvede u vidu klešta. Nadao sam se da će to biti plan koji će izvoditi Aleksander.

Pošto mi je put kod Vicinija bio oduzet, nisam imao drugi izbor no da premeštам 45 diviziju prebacujući je kamionima natrag na obalu, a zatim da je stavim na front levo od Alenove 1 divizije. Bio sam siguran u to da Aleksander nije mogao znati koliko je težak ovaj pokret, koji smo bili prinuđeni da izvršimo po njegovoj direktivi. Samo zato što je put kod Vicinija trebalo iskoristiti jedan dan i noć, bili smo prinuđeni da rasturamo naš front da bismo ga zatim opet skrpili.

Sledećih nedelja posle završetka operacija na Siciliji, Paton je posetio Montgomerija na njegovom komandnom mestu.

Skica 14. — Američko premeštanje jedinica na sicilijanskom mostobranu

Da bi se Britancima ostavio put Vicini—Kaltađirone za njihovo nastupanje ka Eni, bilo je potrebno da se američke kolone vrate natrag, skoro do obale.

U toku njihovog razgovora, Džordž se požalio na nepravednost direktive Aleksanderove grupe armija po pitanju druma Vicini—Kaltađirone. Monti ga je za to vreme posmatrao i videlo se da ga je to zabavljalo.

„Džordž“, rekao je on, „dopustite mi da Vam dam jedan savet. Ako dobijete neko naređenje od Grupe armija, koje vam se ne bi svidelo, prosto ga ignorišite. To je ono što ja činim u takvim prilikama“.

Montgomeri je, naravno, isuviše karikirao svoje stanovište. On je pre svega bio dobar vojnik, iako ponekad tvrdoglav. On nije ignorisao dobijena naređenja, mada je ponekad izgledalo da ih izvrđava, ali vodeći računa da to ne izade isuviše jasno na videlo. U svojoj osnovi, Montgomerijevo mišljenje koje je izneo Patonu, ocrtavalo je u neku ruku izvesno stanovište koje se često moglo sresti u okviru britanskog sistema komandovanja. Obratno od Američke armije, gde svako naređenje zahteva da se odmah po njemu postupi, Britanci su izdato naređenje više smatrali kao bazu za diskusiju među komandantima. Ukoliko bi dolazilo do razlike u mišljenjima, ista bi bila izglađena i naređenje je moglo biti izmenjeno. Sasvim obratno od toga, mi, u Američkoj armiji, tražimo način da izglađimo naše nesuglasice pre no što bismo izdali neko naređenje. Kada bi ono bilo izdano, nije više moglo biti izmenjeno, sem od strane same komande koja ga je izdala.

Da sam u ono vreme znao za ovu britansku karakteristiku, ja bih, sasvim sigurno, zahtevao od Patona da protestuje protiv odluke Grupe armija po pitanju pomutog puta.

Za vreme dok smo bili zauzeti premeštanjem 45 divizije, Paton je obrazovao jedan privremeni korpus pod komandom generala Kejsa, za čišćenje zapadnog dela ostrva. Za ovu komandu, koja je bila improvizovana na brzu ruku, odredio je 3 pešadišku i 2 oklopnu diviziju, obe Ridžvejeve borbene grupe i 2 bataljona rendžera.

Rendžeri su se bili prvi put pojavili u invaziji TORCH i ubrzo su stekli izuzetnu reputaciju na Tuniskom frontu. Sastavljeni od dobrovoljaca koji su se radovali izgledu za povećane opasnosti koje su bile skopčane sa dobijanjem oznake rendžera, ovi bataljoni su pretstavljali najspo-

sobnije borbene jedinice koje su postojale u Američkoj armiji.

Njihov prvi bataljon bio je organizovan u leto 1942 od strane majora Vilijema Darbija, tadašnjeg 31-godišnjeg majora iz Fort Smita, Arkansas. Za vreme dok je bio sa službom u Irskoj, kao ađutant komandanta 34 divizije, Darbi je osetio potrebu za jednim lako pokretljivim bataljom, sposobnim za izvršenje teških zadataka, koji prevazilaze otpornost najvećeg broja običnih pešadijskih bataljona. On je svoju prvu grupu dobrovoljaca formirao po ugledu na britanske komandose. Vežbao je svoje ljudе tako nemilosrdno, pri jednom pustom škotskom centru za komandose, da su oni uskoro molili da dobiju kakav borbeni zadatak, samo da bi se oslobodili dotadašnjeg rada.

Odabirajući svoje dobrovoljce, rendžeri su, pre svega ispitivali inteligenciju kandidata, zatim, njihove pobude i najzad njihovu agilnost i otpornost. Posledica ove selekcije bila je da su rendžeri postali toliko sposobne jedinice, da sam pri kraju rata bio zaista u uverenju da ne postoji ništa što oni ne bi mogli da izvrše.

U toku napada na Čelu, Darbijevi rendžeri su bili izloženi protivnapadu italijanskih tenkova u samim ulicama te varoši. Darbi, koji je sada bio potpukovnik i komandovao sa oba bataljona, odjurio je svojim džipom na obalu. Tu je uzeo jedan protivtenkovski top 37 mm, utovario ga na džip i požurio natrag u varoš. Sa ovim improvizovanim „razaračem tenkova“ angažovao se u borbi sa italijanskim jedinicom. Nekoliko tenkova bilo je uskoro izbačeno iz stroja, a ostatak je pobegao u neredu. Za svoju akciju toga dana Darbi je bio odlikovan Krstom za vanredne zasluge (Distinguished-Service Cross) — samo jednim od mnogih odlikovanja koja je trebao da dobije za svoje podvige.

Kada je 45 divizija tražila jednog novog komandanta puka, kao zamenu za onoga koji je bio smenjen, molio sam Patona da mi da Darbija. Za ovoga to bi pretstavljalo unapređenje i elitnu borbenu komandu.

Džordž nije htio da naredi premeštaj Darbija u 45 diviziju; umesto toga, prethodno je tražio njegov pristanak.

„Vi smatrate da bih ja tim izborom imao da dobijem?“, odgovori čelavi Darbi osmehujući se. „Ja nisam u armiji navikao da biram“.

„Preuzmite komandu nad pukom i ja će se pobrinuti da do ujutru postanete pukovnik. U armiji ima hiljadu pukovnika koji bi ne znam šta dali za ovakvu priliku“.

Darbi pogleda najpre mene, a zatim Patona. „Pa, u svakom slučaju Vam zahvaljujem, generale“, odgovori on, „ali mislim da bi možda bilo bolje da ostanem i delim sudbinu sa svojim momcima“.

16 jula 1943 godine, dva dana posle naređenja kojim je put kod Vicinija bio dat Montgomeriju, Paton je dobio još jednu direktivu iz Grupe armija. Ona je samo potvrdila moje ranije sumnje; protiv Mesine imao je da bude upućen samo Montgomeri. Jer, prema odredbama ove direktive, ostrvo je imalo da bude podeljeno na britansku i američku zonu. Dok je Paton bio ograničen na akciju u lakšem zapadnom kraju, Montgomerijeva armija je imala da otera Nemce i da ih prebaci preko Mesinskog Moreuza.

Paton je imao da uspostavi čvrstu bazu kod glavne drumske raskrsnice, u oblasti gde su se nalazile Kaltaniseta i Ena. Odatle bi 2 korpus nadirao u dve kolone: jednom prema severnom obalskom putu, a drugom na severozapad prema Palermu. U međuvremenu bi iz svog mostobrana kod Likate, Kejsov privremen korpus imao da napada na sever i zapad. Uprkos tome što je Patonov zadatak, u pogledu prostorije za operacije izgledao zamašniji i obimniji, Montgomerijev je imao da bude daleko teži, jer je slom i raspadanje italijanskih divizija i povlačenje Nemaca skoro potpuno ispraznilo zapadnu polovinu ostrva.

Za Patona, koji je bio prožet napadnim duhom i goreo od nestrpljenja da goni neprijatelja do Mesinskog Moreuza, ovo ograničavanje i zatvaranje u zapadnu polovinu ostrva pretstavljalо je pravu nesreću. Bilo je tačno da je Palermo imao da dobije naročitu važnost zbog snabdevanja njegove 7 armije, ali izuzev te jedine luke, ostalo je malo što da se dobije na zapadu. Svakako da nije bilo

naročite slave u zauzimanju golih visova i zarobljavanju mirnih seljaka i demoralisanih vojnika.

Sledećeg dana 15 grupa armija naredila je Patonu da produži nadiranje prema severu i da preseče obalski put koji je vodio iz Palerma u Mesinu.

„A tada“, dodao je jedan oficir iz Patonovog štaba, „možemo udobno da sednemo i sačekamo dok Monti završi sa ovim prokletim ratom“. Ali, nije imalo da ide tako lako i prosto, pošto se Montgomerijeva 8 armija već bila zaduvala u svojim borbama u ravnicama Katanije.

U ponoć 16/17 jula 45 divizija bila je završila svoje premeštanje sa puta kod Vicinija na položaj na Alenovom levom krilu. Midlton nije gubio u vremenu za pripreme i izvršio je napad idućeg dana u zoru.

Citavih šest dana 45 divizija je nadirala kroz centralni deo ostrva, u jednoj od najupornijih i najintenzivnijih bitaka u celom ratu u Sredozemlju. Ograničen samo na jedan jedini put koji je vodio prema severu, Midlton je provlačio svoje pukove — jedan preko drugog — da bi mogao napadati i danju i noću.

Čak i neprijatelj, koji je bio pod teškim pritiskom, nije mogao prikriti svoje divljenje elanu Midltonovog napada. Dikson mi je doneo jedno pismo koje je nađeno kod jednog mrtvog Nemca. Bilo je adresovano bratu poginulog, koji se nalazio na Ruskom frontu.

„Ovi Amerikanci su veoma čudni ljudi“, pisao je on. „Oni se bore celoga dana, napadaju cele noći i sve vreme nas ubijaju“.

Jednog dana, kada sam se vozio automobilom od korpusnog komandnog mesta u Pijetraperceji (koju sam zvao Peter Pajper⁷) do 45 divizije, uzeo sam u kola jednog čoveka koji se vukao peške prema frontu. Nosio je padobranske čizme i bluzu 82 divizije, koja se zakopčavala do grla.

„Kuda ste se uputili?“ upitah ga.

„Gore, da stignem svoju jedinicu, generale“.

„Ali 82 divizija je daleko, na drugom kraju ostrva.“

⁷) Peter Piper = Petar Gajdaš. — Prim. prev.

„Znam, generale, ali sam se ja spustio kod 45 divizije i mislio sam da produžim put sa njima.“

Nehotice se nasmejaj. „Pa odakle dolazite sada?“

„Iz bolnice, generale. Napustio sam bolnicu bez dozvole, pošto sam morao da se izvučem iz nje pre no što bi sa mnom preduzeli ono uobičajeno i ubistveno dosadno lečenje. Inače, nikada više ne bih mogao dospeti do svoje stare jedinice.“

„Jeste li ranjeni?“ upitah ga.

„Samo su me malo zakačili. Sada je sve zakrpljeno i u redu.“

„Vi znate da ste verovatno od strane 82 divizije oglašeni za nestalog u toku akcije pošto se niste javili posle izvršenog skoka. Ne mislite li da će Vaši ljudi biti zabrinuti?“ On slegnu ramenima.

„Dajte mi Vaše ime“, rekoh, „pa će se pobrinuti da Vas izbrišu iz spiskova nestalih“. Dostavio sam ga korpusnom načelniku Personalnog odeljenja.

U roku od nedelju dana po svom iskrcavanju, Patonova 7 armija provela je kroz svoje logore više od 22.000 zarobljenika — od kojih je jedna četvrtina bila sastavljena od sicilijanskih domorodaca regrutovanih u Italijanskoj armiji. Smeštaj u logore i ishrana ovog mnoštva izgladnelih ljudi postajali su sve teži i teži. Bili su stvoreni planovi za njihovu evakuaciju morem, u logore u Severnoj Africi. Odatle bi bili poslati u Sjedinjene Države kao ratni zarobljenici, što je za njih bila perspektiva na koju se nisu žalili.

U međuvremenu, letnji usevi na padinama sicilijanskih bregova bili su sazreli, ali nije bilo radne snage koja bi ih požnjela. Iz sela je odavno bilo izvučeno sve ljudstvo, izuzev starih ljudi, iznurenih žena i dece. Zatvarajući sicilijanske ratne zarobljenike u logore, mi bismo stanovništvo lišili radne snage koja mu je bila potrebna za žetvu. Bez te žetve ono bi verovatno moralo pasti na teret Sjedinjenih Država, što bi samo značilo još veće opterećenje za savezničko brodovlje. Sve to nije imalo nikakvog smisla.

Treće noći po dolasku na obalu, Dikson me obavestio da je u blizini korpusnog komandnog mesta bio uhvaćen jedan italijanski vojnik koji je nosio građansko odelo.

„Nadam se da nije u pitanju agent?“

„Ne, generale. Nije ta ptica. On je mali *paesano*⁸⁾ i smrtno se uplašio. Kazao nam je da je bio kod kuće, na otsustvu, kada su došli Amerikanci i izgledalo mu je vrlo priyatno da ostane i dalje na otsustvu.“

„Ne može mu se zameriti na tome.“

„Ne — verovatno ima na hiljade drugih koji bi voleli da se zamene sa njim. Nije im stalo do rata. Otišli bi mnogo ranije kući i počeli da rade“.

„Pa zašto se mi mučimo da ih zatvaramo?“

„To se i ja pitam“.

„Kaluđeru“, kako bi bilo da probamo šta će se desiti ako pustimo vest da će svaki Sicilijanac koji bude dezertirao moći da se vrati svojoj kući. Nećemo ih smatrati kao ratne zarobljenike“.

„Odmah ću početi s tom akcijom, generale. Mogli bismo za početak da iskoristimo mesne brbljivce. Hajde da vidimo šta možemo učiniti preko podzemnih kanala“.

Poslao sam predlog 7 armiji. No, kada je viši štab čuo za ovu ponudu koja je ličila na neku nagodbu, nije se saglasio sa planom. Ali, u to vreme bilo je suviše dockan da se zaustavi dezertiranje koje se već pojačavalo — kao odgovor na glasine koje smo pustili. 18. jula smo prodrli u Kaltanisetu i „Kaluđer“ Dikson se obratio mesnom biskupu da osigura njegovu saradnju u ovoj stvari. Uskoro je sveštenstvo raširilo odgovarajuće vesti po okolnim brdima i hiljade oticanih i iznurenih Sicilijanaca izđaoše iz svojih skrovišta. Manifestujući svoju naklonost i dobru volju, Sicilijanci su nas pozivali u svoje kuće.

Najzad, naš predlog za oslobođenje od zarobljeništva našao je svoj odjek kod nadležnih i, na dan 28. jula, dobili smo ovlašćenje da uslovno puštamo sicilijanske ratne zarobljenike svojim kućama. Od 122.000 ratnih zarobljenika koje je zarobila Američka vojska, 33.000 Sicilijanaca bilo je uslovno pušteno svojim kućama i farmama. Iz varoši

⁸⁾ paesano = seljak. — Prim. prev.

u varoš, u koje smo ulazili, svuda su fašističke parole na zidovima bile zbrisane, a Musolinijeve slike unakažene. Razbesnele mase navaljivale su na mesne partiske uredе, izbacivale njihove funkcionere i palile njihovu arhivu.

Da bi otvorio put svom nadiranju do centra mesinskog tesnaca, Montgomeri je izabrao 1 kanadsku diviziju 30 britanskog korpusa generala ser Olivera Liza. Snažni Kanađani, sa golum i opaljenim kolenima u šortsu kaki boje i sa pljosnatim šlemovima imali su u svom nadiranju da zauzmu utvrđeni grad Enu.

Južno od Ene, Liz je naišao na Nemce koji su se za odbranu toga grada — citadele bili utvrdili u brdima. Pošle jednog napada u kome je bio odbačen, Liz je skrenuo udesno, na drugorazredni obilazni put koji je išao oko Ene. Pošto su glavni putevi iz Ene vodili natrag, prema mojoj nezaštićenoj pozadinskoj prostoriji na kojoj su se nalazila skladišta, nisam mogao da predem preko opasnosti kojoj je bio izložen ovaj otvoreni bok našeg rasporeda. Stoga sam pisao Lizu:

„Baš sam sada saznao da ste skrenuli sa pravca Ene, ostavljući moj bok izložen. U vezi s tim, preuzimamo mere da odmah zauzmemo Enu; bez obzira što je ona u Vašem sektoru. Pretpostavljam da imamo pravo da za ovaj napad upotrebimo ma koji od Vaših puteva“.

Liz mi je odgovorio tako brzo i u tako izvinjavajućem tonu, da sam zažalio što sam mu pisao onako oštro. On je pretpostavljao da me je njegov štab obavestio o njegovim namerama. Stavljaо mi je na raspoloženje sve puteve koji su nam bili potrebni za operaciju. Zatim, da bi nas uverio u svoje dobre namere, uz svoju poruku poslao nam je i dve boce viskija iz britanske vojne kantine. Kada nas je Liz, nekoliko dana kasnije, posetio u jako kitnjastoj palati Kaltanisete, odužismo mu se vanredno dobrim čajem, služeњim u kineskom servisu koji je bio ukrašen amblemom Savojskog doma.

Napali smo Enu s juga i zapada jednim jutarnjim juřišem sa dva puka 1 divizije. Pošto su se Nemci bojali da ne budu zatvoreni i opkoljeni u ovoj planinskoj tvrđavi,

oni izađoše iz nje i povukoše se prema severu. To jutro, oko 9.00 časova, uđosmo u stari grad ograđen zidovima.

„Nismo rđavo prošli“, komentarisao je Dikson, „ni malo rđavo. Saracenima je trebalo 20 godina za opsadu Ene, a našim momcima samo pet časova“.

Te noći je radio Bi-Bi-Si objavio da su Britanci u svom impozantnom napredovanju prema severu zaузели Enu.